

REMEKIRÓK
KÉPES KÖNYVTÁRA

KISFALUDY KÁROLY

MUNKÁI

Kisfaludy Károly

válogatott munkái.

REMEKIRÓK KÉPES KÖNYVTÁRA

SZERKESZTI: RADÓ ANTAL.

KISFALUDY KÁROLY

VÁLOGATOTT MUNKÁI.

II. KÖTET.

KISFALUDY KÁROLY

VÁLOGATOTT MUNKÁI.

MAGYAR MŰVÉSZEK RAJZAIVAL.

II. KÖTET.

BUDAPEST.
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

1522—1903. Budapest. Wodianer F. és Fiai könyvnyomdája.

SZILÁGYI MIHÁLY SZABADULÁSA.

HAZAI DRÁMA EGY FELVONÁSBAN

(Először adatott Székes-Fehérvártt, 1823. május 22.)

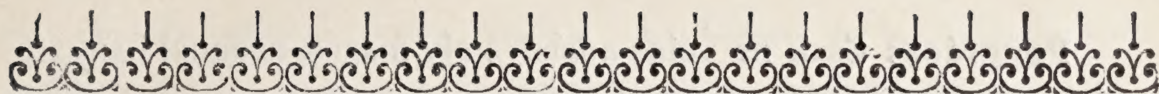
(1822.)

SZEMÉLYEK.

MÁTYÁS király.
SZILÁGYI MIHÁLY, kormányzó.
BÁTORI MARGIT, ennek hitvese.
LÁBATLAN GERGELY, világosvári kapitány.
PORKOLÁB Világosvárott.
AMBRUS, udvarnok.
PONGRÁCZ, Szilágyi szakácsa.
TAMÁS, Szilágyi szolgája.
Szolga Világosvárott.
Udvarnokok, katonák, városi nép.

A dolog történik Világosvárott.

A kapitány szobája.

LÁBATLAN és PONGRÁCZ.

Lábatlan: Hasztalan! nem bocsátlak el s ha tovább is makacskodol, találok módot kényszeríteni maradásra. Pongrácz! így hálálod urad kegyelmét? Nemesb szívet gondolék abban, kit Szilágyi bal sorsa gyámolának választa.

Pongrácz: Ez mind szép uram! csak én is ily fennyen tudnám érezni; de mi tagadás? már meg is úntam e kőhalom közt sínlődő életet, hol az ember már boldog, ha a nap süt reá.

Lábatlan: Pór lélek! ez ád okot a zúgolódásra?

SZOLGA (jő).

Szolga: Az udvartól követ érkezett.

Lábatlan: Vezesd előmbe! *(Szolga el.)*

Pongrácz: Ha oka nincs az embernek örűlni, méltán zúgolódik. *(Ambrus lép be.)* Hogy főznék örömest, mikor szabad vagyok, de ki nem járhatok; csekély bérem van, de azt se költhetem el. Se szerelem, se játék —

Lábatlan *(hevűlten):* Elég, nyomorúlt! uradnak köszönd, hogy tüstént békóba veretve, legmélyebb tömlöczbe nem vettetlek.

Pongrácz: Legalább néhány napra bocsáss ki a várból; egy kedves tárgy —

Lábatlan: Nem! s óvakodjál, hogy több panaszt ne halljak, különben megérzed haragom súlyát. Takarodjál szemem elől.

1*

Pongrácz: Csak ne volna a bástya oly magas, azonnal hanyatt-homlok ugranám le. *(Zúgolódva el.)*

Lábatlan: Hálátlan világ! Ily példa minden jótéthez elfásítja szívünket.

Ambrus: Így felháborodva?

Lábatlan: Ki ne gyúladna méltán lángra, midőn kénytelen tanúja lenni ily romlottságnak? Ezt az embert Szilágyi nevelte; fogságba esvén, arra kért, ne szakaszszam el tőle egyetlen hű cselédjét; s most e nyomorúlt szolga idegen jótevője iránt s el akarja hagyni.

Ambrus: Hivatalod, látom, nem kellemes.

Lábatlan: Mi jót hozsz?

Ambrus: Ezen levél felszabadít tisztedtől. *(Levelet ád neki.)*

Lábatlan: Tehát Szilágyi szabad! *(Hirtelen olvas és elkomorodik.)* Mit? a kormányzót én titkon megölessem?

Ambrus: Fel kell áldozni őt az ország egységének, melyet ő zavarni ügyekszik.

Lábatlan: Személyesen adá neked a király ezen levelet?

Ambrus: Az ő parancsolatjára jövök; teljesítsd mentől előbb s én kegyelmét hirdetem.

Lábatlan: Szomorú kegyelem, ha ily nemes vér által lehet azt megszerezni! Szilágyi nagy ember! s én titkon ölessem meg őt, ki oly nyilván élt a király s haza javára!

Ambrus: Ne eszmélj a múlton, a jelen ölében rejtezik a szerencse. Légy kard az erős kezében, vágj a merre fordít s azon egy sújtással magadnak is arass; s engedd számolni azt, ki tégedet használt.

Lábatlan: Ily bölcselkedésen nem épűl nyugalmam; belső bíróm más irányt sugall lelkemnek.

Ambrus: Hűségedre bízta Mátyás király foglyát, ki őt szabad reptében fékezi; ezen tett által érdemítsd magad bizodalmára.

Lábatlan: Őt megőrzeni esküdtem csak, s míg Világosvár falai állnak, tisztemnek megfelelek; de hóhérnak nem szegődtem. *(Hirtelen csönget.)* Ha bűntetésre méltó, ítélje meg a törvény s én a vétkest akkor általadom; de sötétben gyilkolni nem fogok. *(A belépő szolgához):*

A porkoláb tüstént jőjjön hozzám. A várnagy és az őrtisztek gyűljenek öszve a piarczon, és leggyorsabb paripámat nyergelje meg a lovász. *(Szolga el.)*

Ambrus: Mi a szándékod uram?

Lábatlan: Egyenest Temesvárra megyek a királyhoz, tőle megérteni a valót.

Ambrus: Ott hasztalan keresed; a Tisza partjainál mulat.

Lábatlan: Ott is föllelem.

Ambrus: Vidd halála hírét, hogy az udvarnál szívesen fogadtassál.

Lábatlan: Tudom, sokan megköszönnék, ha a gyűlöltnek, ki annyiszor keresztűlvága feltételeiken, vesztét hallhatnák; de kétlem, hogy Mátyás, a nagy Hunyadi fia, anyabátyját s pártfogóját, ki neki a koronát megszerzé, így jutalmazza s általa nyert hatalmát oly méltatlan czélra kölcsönözze.

PORKOLÁB (jő).

Porkoláb: Parancsolál.

Lábatlan: Rövid időre elhagyom e várat; vigyázz addig, hogy senki a rendelt szolgákon kívűl ne közelítsen a kormányzóhoz. Élteddel adózol, ha távollétem alatt ő nagyságát legkisebb baj érendi.

Porkoláb: Bátran indúlhatsz! őt védeni s megőrzeni bízzad szorgalmamra. *(El.)*

Ambrus: Nem javallom tettedet; vak engedelmesség illik a hív szolgához.

Lábatlan: Karom s éltem a királyé; de ily kétes dologban, hol dicsősége forog fenn, tisztább forrást keresek.

Ambrus: Ha így van, én se késem; visszasietek.

Lábatlan: Már engedj meg, de míg útamat eljárom, itt maradsz, nehogy tiszta czélomat a visszás indúlat balra magyarázza.

Ambrus *(sértékenyen):* Uram! gondold meg —

Lábatlan: Csendesedjél, mind ezért én fogok számolni. Bátor hiedelemmel lépek az ifjú hős elébe s a görbedező sereg közt is tűzlelkéhez szólok, mely sokkal nagyobb, mintsem szárnyat fűzzön ma-

gának bérlett gyilok által. — Nyugodj meg s használd kényedre, a mit házam adhat. *(El.)*

Ambrus *(utána szólván):* Az erőnek fejet hajtok. *(Magában.)* Átkozott kétkedő! minden fáradságunk leperdűl ingatlan szívéről. Ki gondolhatta, hogy hitelt nem ád a királyi írásnak, mely ismerhetetlen vagyon utánozva? *(Gondolkodik.)* A szakács elvágy innen, magam hallám szavait; ő hálátlan, tőle sok kitelhetik — étető nedvet hoztam — mi hátráltat? Az esdekló hitves a király nyakán — próbálni szabad, szintúgy tagadni, ha ő nem akarna. — Gara! falud enyém s utóbb Mátyás is megköszöni, hogy kiadtunk a kelletlen vezetőn. *(El.)*

Pongrácz szobája a konyha mellett.

Pongrácz *(egyedűl, mélyen gondolkozva jő):* Hasztalan! ez úton sem én, se jó uram nem szabadulhatunk; hiában jár künn az eszem, lekötve a nyelv, mely mindent tehetne.

TAMÁS *(jő).*

Tamás: A kapitány titkos rendeléseket tevén, lóra űlt s kivágtatott a kapún.

Pongrácz: Mi benn rekedtünk. Már nem tudom, mint adjunk hírt urunk barátinak, hogy bármily kis sereggel is, bévehetnék a várat. Nemes kapitányunk nem bocsát ki, sőt színlett kedvetlenségemért jó lehordott s utóbb békóval fenyített.

Tamás: Kár! pedig az öreg katonák, kik Hunyadi alatt szolgáltak s urunkat becsűlik, mind részünkre állanának.

Pongrácz: Félek valami új történendőtől, mert mikor a kapitánynál valék, az udvartól éppen akkor érkezett egy követ, s ha jól láttam, Gara biztosa.

Tamás: Mentsen Isten! akkor nincs messze a halál. Emlékezz Hunyadi Lászlóra! ott is Gara volt a mester. Pongrácz! mint bánhatik így Mátyás urunkkal, holott ez Pesten annyit fáradozott érte?

Pongrácz: Olyan a nagy világ! csak ki alantan áll, anna nincs irígye.

Tamás: Hallgass! valaki lappang a konyhán keresztűl.

Pongrácz: Tetessük magunkat! *(Fentebb hangon.)* Nem! akármit tesznek velem, én itt nem maradok! addig török, rontok mindent, míg maguk űznek el.

AMBRUS *(jő).*

Ambrus: Mindenütt békétlenség! ne félj barátom!

Pongrácz: Nem is félek én uram! nem vagyok én közönséges szakács; engem a sors nagyra alkotott s most itt kell tespednem.

Ambrus: Mint értém, te Szilágyinak hív embere valál?

Pongrácz: Míg az embernek haszna van, addig hív; különben az uram, a ki többet ád.

Ambrus: Kár itt raboskodnod! ily ember világba való, én tudnék — *(Elhallgat s kétkedőleg tekintget Tamásra.)*

Pongrácz *(titkolódva):* Mit tudsz uram? vagy pajtásomtól tartasz? *(Tamásnak int.)*

Tamás *(félre):* Közel maradok. *(El.)*

Pongrácz: Mit parancsolsz? Velem meghitten szólhatsz, már én sokon áltestem, még a rossztól sem pirúlok el egy könnyen.

Ambrus: Semmi rosszat, sőt ha kedved volna hazádnak és királyodnak szolgálni —

Pongrácz: Szívesen! ha különben zsebemnek használ s innen megszabadít.

Ambrus: Mind szabadság, mind arany leszen béred. *(Erszényt vesz elő.)* Ebből ötven körmöczit mindjárt leolvasok, ha magadra vállalnád.

Pongrácz: S ez mind az enyém? Szólj! mutass útat!

Ambrus: Egy ember él a király terhére, ki csekély bár dicsőségre, de nagy a nép előtt, mert rég óta ismeri; főméltósága miatt nyilván őt elveszteni nehéz, azért csendesen kellene elaltatni. Míg a kapitány oda jár, mi okosan elvégezhetnők.

Pongrácz: S ki az? A dolog könnyű bár, de a következés csiklandós.

Ambrus: Szilágyi Mihály ez; ő már elaggúlt: az ifjú király mellett se élte, se halála sok lármát nem üt; de neked jutalmas.

Pongrácz: Kicsinylem a fizetést, Szilágyi mégis többet ér ötven aranynál.

Ambrus: Ötven meg ötven az száz.

Pongrácz: Meg száz az két száz; minthogy ő tevé Mátyást királylyá, annyit csak adhat. Ha tetszik az alkú, csapj kezet.

Ambrus: Legyen tehát! ha elvégzed —

Pongrácz: Nem úgy uram! A hűségért utóbb fizetnek, a gyilkosnak előre.

Ambrus: Te értesz a dologhoz.

Pongrácz: Ily mester előtt miért tetetném magamat?

Ambrus: Itt az erszény; itt ezen cseppek, keverd étel közé, elég lesz.

Pongrácz: S mikor gondolnád?

Ambrus: Ma este fűszerezd ezzel a vacsorát, azután jer hozzám, egy kötél-lajtorja lesegít a bástyán. *(Félre.)* Jól megy! én magam eltűnök, s a vétek súlya gyilkos díjával e hitetlent éri.

Tamás *(hirtelen jő s félrevonja Pongráczot)*: A nyugati erdő nyílásain lovagok szállonganak; ha ők Szilágyi emberei lennének —

Pongrácz: Hah! egy gondolat villan fejembe; az idő rövid, a veszedelem nagy, törökök legyenek azok. *(Titkon beszél Tamással.)*

Ambrus: Min tanakodnak? nem reménylem, hogy azt is a titokba avassa — Pongrácz!

Pongrácz *(Ambrushoz szorong)*: Uram! hogy készségemről meggyőződjél, magadon végy példát. *(Megragadják.)* Gyilkos!

Ambrus: Hah, latrok! segítség!

Pongrácz: Egy szót sem! különben szörnyet halsz. A páholyba vele! *(Bevonják a mellékajtón.)*

Tamás *(belül)*: Itt várd el urunk itéletét.

Pongrácz *(belül)*: Zárjuk reá az ajtót. *(Kijőnek s az ajtót Ambrusra zárják.)* Most barátom! ezen vérajándékot oszd fel biztos katonák közt; én az alatt lármát ütök, hogy a törökök jőnek, s ha majd a zsoldosok kitakarodnak a kűlső bástyákra, kizárom őket. *(Tamás el.)* Szerencse, légy velem! adj hitelt szavamnak, azután üldözhetsz! *(El az ajtón kiáltozva.)* Törökök jőnek! Fel, fel a ki magyar! rajta vitézek! *(Elhangzik zajgása.)*

Tömlöcz.

SZILÁGYI *(egyedül).*

Szilágyi: Az ifjú tűz fentebb erőtől izgatva, kényén szeret csapongani; a hidegebb tapasztalást gúnyolja a kezdő, kit a dicsőség fényalakja előre vonzogat s gondatlan tiporja le a gátot, mely többször védfoka a pártosság dúló habjai közt. Ez készíte lánczdíjt őszűlő koromnak s eloltá a hála s rokonság érzetét. Így ostorozza magát az önkényes tett, ha erejét nem bírhatván, visszacsapódik a felhúzott kötél, és szabadon, de veszélyes szirtekbe ütközik a védetlen hajó. Így most, kit fegyveres karral magasra vívtam fel, rajtam edzi hatalma legerősebb fulánkját és ragyogó éltemet köz rabság éjébe sülyeszti. Nem! ez nem Mátyás tette! A szerető szív kész mentegetni kedveltjét, kinek ifjonti habjait a régi kajánság felém zúdítá, s elméje képtelen a gonoszság szövevényein általtörni. Az irígység használta korát s a csalárd hízelkedés, mely dicsőt hazud alacsony ösvényen. Mégis! — e lánczcsörgés felrivasztja a hajlékony szívet. Felhevűlt percznek dölyfeit békén lehet tűrni, sőt többször világot nyújt s frigyet köt a távozó feleknél; de így felejtni fénye szerzőjét, ily sokáig táplálni a bosszú vad lángját — ez egy váltig elfordúlt szívnek tette lehet csak, ez, ez szomorít leginkább. *(Tompa zúgás hallatik.)* Mily zúgás hat e magányba, hol az élet elnémúltan szendereg? *(Távol kiáltás hallik.)* Mi ez? Nevemet hallom hangzani a távolban, vagy csak ébren álmodom régi nagyságomról! Úgy van! Szilágyi neve akkor húnyt már el, midőn ezredei ajkain Mátyást lebegteté. — Lépteket hallok — a vasajtó zörren — mi történik?

Pongrácz *(néhány katonával a tömlöczajtót betöri s kardot tartván, Szilágyi lábaihoz omol):* Szabadság és Szilágyi a jelszó! Uram! kedves uram! a hálátlanság lánczra fűzött, a hűség széttöri azt. *(Feloldja lánczait.)* Itt e kard, Világosvár neked hódol, védjed azt!

Szilágyi: Hol a kapitány? ki mer zendűlést támasztani?

Pongrácz: Mindent megértesz, csak jer híveidhez; látásod ébreszsze szívöket. Ne késsél uram! gyilkos kerűlget, méreg és tőr készen áll vesztedre.

Szilágyi *(hevűlten):* Gyilkost mondál? Mátyás! ez nem a te

munkád! Gyilkos — ebben ismerem meg a régi fondorlókat, kik vért szíva hazánk sebéből, titkon szórják villámikat s a legszentebb érzeményt vak dühre forralják! *(Karját felemelve.)* Éles vas, te villogsz ismét kezemben! új élet sarjad bennem, s e néma tömlöczben is szabadságot érzek. Zúgj halált riadozva a halvány gonoszok felett, hogy a porban rettegjék a megbántottnak felléptét. Ki! ki a szabadba. *(El mindnyájan.)*

VÁRPIACZ.

Katonaság rendben áll és a városi népség.

PONGRÁCZ SZILÁGYIVAL *jő.*

Pongrácz: Így történt uram! A kapitány már előbb elhagyá a várat, a többiek a képzelt törökökre rohantak s tőlünk kizárattak; én indítám a hamis lármát, lovagokat látván a távol erdőszélen. A benmaradtak a vár lakosival együtt téged védelmeznek. Tamás, hív szolgád, őrzi a kapút.

PORKOLÁB *(jő).*

Porkoláb: Kegyelmet uram!

Szilágyi: Kötelességedet tevéd.

Egy KATONA *(sietve jő).*

Katona: Uram, a lovagok, kiket látánk, a király emberei voltak. A kapitány visszatért s bejövetelt kér.

Szilágyi: Nyiss kapút s ereszd be az őrizetet az érdemes kapitánynyal együtt. *(Katona el.)*

Pongrácz: Uram! mit mívelsz?

Szilágyi: Vitézek! engem a király fogságra ítélt, én mint kormányzó s ő felségének legelső szolgája tisztelem parancsát és a törvénynek hódolni tartozom. A bűnös kétsége ragadjon fegyvert, tisztának egyedűl igazság paizsa, mely nekem is meglészen. Köszönöm részvevő hűségteket, de nem fogadhatom el. *(Zúgás a katonák közt.)* Ki lenne az elfajúlt, ki hazai vér által kívánna szabadságot? — Ti

Mátyás: Bocsásd meg öcsédnek, mit a környülménytől terhelt királynak tennie kellett.

Szilágyi Mihály szabadulása.

hallgattok? s én mint vezértek legyek hitszegő? Nem úgy, vitézek! habár a fellázadt vér kard után ég is, a józanabb eszmélet simítsa vissza azt illő korlátba — én fogoly maradok.

LÁBATLAN *több katonákkal fellép, ezek közt* MÁTYÁS *király közkatonai álköntösben.*

Lábatlan: Kormányzó uram! irántad való tiszteletem készített alkalmat ily gyors változásra; alig értem le a völgybe, a hiszékeny őrizet kirohan, s te magadat Világosvár urává teszed.

Szilágyi: Megóni akarám magamat a gyilkostól, kit e várban hagyál; éltemet méltóbb halálra ítélvén, hogysem méreg által húnyjon el.

Pongrácz: Elzárva tartom az alattomos incselkedőt, ki aranynyal akart megvesztegetni. Uram tudta nélkül történt a zendűlés, s ha ez bűn, kevély vagyok reá s nem rettegem a király ítéletét. Balsorsban tűnik ki a szolga hűsége, s mind az, a mit neheztelve felőlem hallál, színezés vala, mely jótevőm menisségére czélzott. Most engedd színed elé vezetni foglyomat. *(El.)*

Szilágyi: Kapitány! vedd ismét e kardot, mely csak a szabadnak oldalán ragyoghat; most se markoltam én azt rokon vért ontani. Folytasd tisztedet, védő kezed alatt bátorságos éltem; csak arra kérlek, légy a királynál szószóló hív szolgáim iránt, kiket nemes érzés csatolt hozzam. Ti pedig, bajtársaim, kiket harczmezőkön tanúltam tisztelni, oltsátok el a pártosság lángjait s azon nemes vért, melyet nekem szántatok, szenteljétek a haza javára. Hunyadi magzatja királytok, ő szebb dicsőségre vezetend bennetek! Én a tömlöczbe megyek. *(El akar menni, akkor Mátyás király levetve köntösét előlép.)*

Mátyás: Jer ezen szívhez! mely nagygyá lenni tőled tanúl most. *(Karjába omlik.)* Bocsánatot, bátyám.

Szilágyi *(tartózkodva)*: Király!

Mátyás *(int, a körűlállók hátra vonúlnak)*: Bocsásd meg öcsédnek, mit a környűlménytől terhelt királynak tennie kellett.

Szilágyi: Dicső atyád győzött minden környűlményen; győztem én is, midőn azok akaratja ellen, kiknek szavára engem tömlöczbe

vetettél, királylyá tevélek. Kinőttnek képzelgéd magadat az öreg kezéből s elzáratád őt, hogy álnok csudálóidnak útat nyiss vesztedet eszközleni.

Mátyás *(büszkén):* A jótéttel egyszersmind nehéz terhet is fordítál reám, s nem hálátlanság, hanem az egész alkotmány rende, melyet félszegű vélemény soha nem alapít, intézte tettemet. Megfontolt erővel léptem a mezőre, egybefűzni a visszás tagokat s az ifjúnak tiszteletet szerezni. Te, ki hosszú vizsgálaton a kedvező perczet elmulasztád, mint kormányzó elsőbben érzéd hatalmamat, mely nem következetlen fekszik a világ előtt. Te mindenben veszélyt gondolál, hol én sikert láttam; így a királynak szükségtelen s jobbágynak szükséges példa áldozatjává levél; de a hála s tisztelet dönthetetlen álla öcsédnél. Mint tapasztalt vezért, mint hazafit becsűl királyod.

Szilágyi: S tömlöczben felejtve ellenségi tőrének martalékúl hagyá.

Mátyás: S megbűnteti őket. Várkonyhoz bírókat rendelék, azok ítéljék meg ügyünket.

Pongrácz *(Ambrust vezeti elő):* Itt a csábító; itt a méreg, melyet adott.

Ambrus: Felséges uram!

Mátyás: Vigyétek Várkonyba, ott a bírószék előtt vegye bérét társaival. *(Ambrus elvezettetik.)* Te hív szolga! ki megelőzted királyodat urad szabadításában, állj ezentúl nemeseim sorában.

Szilágyi: Bízd reám jutalmokat. Pongrácz! Tamás! ti éltemnek hív sorsosi, legyetek ezentúl is barátim!

Mátyás: Bátyám! érzést látok szemedben! nyújts kezet örökös békére. *(Int, Lábatlan el.)*

Szilágyi: Boszút nem ismerek! Még akkor, midőn az alkalomtól elragadtatva lánczczal terhelél, sem szűnt meg irántad szeretetem; sötét házamból is hozzád röpítém áldásimat, hogy atyád nagy lelke hintse reád sugárait. *(Karjába dől.)* Megbocsátok.

Mátyás: Hogy nem felejtélek el, bizonyítsa egy kedves szív, kivel épen Temesvárról szabadításodra indúlék; az ő jelenése erősítse e napnak szép frigyét.

Muzsika zeng. MARGIT, LÁBATLAN *s több udvarnokok jőnek.*

Margit *(Szilágyi keblére röpűl)*: Kedves férjem!

Szilágyi: Ennyi örömet egyszerre! Ily drága léleknek kell jőni, hogy a múltnak keserveit egy édes pillantat örök felejtésbe sűlyeszsze.

Mátyás: Szilágyi! kedves bátyánk! vedd ezen kardot királyodtól és védjed ezzel mint fővezér Alsó-Magyarországunkat a török ellen. Neked Lábatlan Gergely! ki bízakodva királyi szívünkben, a gyilkos levélnek hitelt nem adál, a törvény alá esett gonoszok birtoka legyen béred és szálljon ált maradékaidra.

Mindnyájan: Éljen Mátyás király!

(Mátyás Szilágyit és annak hitvesét átöleli.)

(A kárpit legördül)

MÁTYÁS DEÁK.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1830. február 5.)

(1825.)

SZEMÉLYEK.

UPOR LÁSZLÓ, főispán.
TURU MÁRTON, öregbíró.
ÖRZSI, leánya.
KÁNTOR.
KISBÍRÓ.
MÁTYÁS deák.
Több urak, vadászok és nép.

A dolog történik egy falúban a Bakony szélén.

Szoba.

TURU *s* KÁNTOR *az asztalnál ülnek;* ÖRZSI *rakosgat.*

Turu: Én mondom kendnek, a mint ez a lúdmellcsont mutatja, száraz telet kapunk; ni! minő veres.

Kántor: De ez a fehér folt, koma, ez havat jelent. Én okos ember vagyok, ritkán csalatkozom. Minap is az erdő szélén rókát láttam s mindjárt mondtam: emberek, fagy lesz! s íme ma, szent Márton napján, szokatlan hideg is van. *(Felkél s Örzsihez megy.)* De mit nekem a hideg! Örzsikém szemeiben megmelegszem. Nos, nem örűlsz, Örzsi? kántorné lészsz! Érted? kántorné.

Örzsi *(elvonva magát):* Dehogy mennék én ily csúnya emberhez.

Turu: Örzsi!

Örzsi: Édes apám!

Turu: Menj, édes leányom, hozd be a János-kulacsot. *(Örzsi el.)* Az ebédet megettük, aztán én a világ egészségére iszom.

Kántor: S ma se szabad innom a János-kulacsból?

Turu: Már, koma, abból csak magam iszom.

Kántor: Gyöngeség! teljék kedve. De bíró gazda, leányát nekem adja, még a télen elviszem.

Turu: Ha leányom akar, isten neki!

Kántor: Akar? hehehe! A mostani idő és nősző és kántor! hehehe!

Turu: Bizony, koma, én tisztelem, becsűlöm kendet; de ha leány volnék, engem úgyse! — kend nem csípne pártámból.

Kántor: De az érdem, koma, az érdem! Hány embert énekeltem már én ki a falúból és hogyan! — E füleimmel hallám minap valakitől mondani: a tárogató semmi sem szavamhoz képest.

Turu: Igaz, kend tudja a módját; de haja őszűlt, s a vén legény a fiatal tüzes leányhoz olyan, mint a letűzött száraz karó a virág mellett. Ha Örzsikém akar, én nem vagyok ellene; ha kosarat kap kend, az is jó — azért nem veszünk öszve.

ÖRZSI *beszalad, a kulacsot az asztalra teszi.*

Örzsi: Édes apám, két lovas ugrat felénk az országútról.

Turu: Annál jobb, többen leszünk.

Örzsi: Oh, ha Matyim volna! Én eleikbe szaladok. *(El.)*

Turu: Azt rebesgetik: a király néhány napig a Bakonyba' fog vadászni. — Bár ezen jőne keresztűl, vagy legalább e környéket látogatná meg, szeretném látni. Bajnok vér, apjára ütött; ha az ellenséget derekasan megszalasztja, aztán a vadakat kergeti. Hej! csak megvolna jobb karom, lenne bíró akárki.

MÁTYÁS *deák és* ÖRZSI *jőnek.*

Mátyás *(kiszól az ajtón):* Vezesd lovamat addig az istálóba — de ne kantározd le.

Örzsi: Itt az apám.

Mátyás: Jó napot! *(Körűlnéz.)* A mint látom, jó tanyára leltem: itt meleg szoba, pecsenye, szép leány és jó bor van.

Turu: És szívesség.

Mátyás: Mint éltek fiaim?

Kántor: Ej ej! fiaim?

Turu: Egészségünk van, dolgunkat megteszszük! különben semmi baj.

Mátyás: Kend a bíró?

Turu: Igen.

Kántor: Én kántor, leghíresebb a tájban.

Mátyás: Tehát híres ember! *(Mosolyogva végig nézi.)* Megengedem.

Kántor: Be hetykén tesz. *(Turuhoz.)* Ez valami közönséges ember, nézze kend csak ruháját. *(Mátyáshoz.)* Kit keresünk?

Mátyás: Mely ház leginkább füstölög, oda száll az útas.

Kántor: Hát ingyenélő, ki eszik, iszik, aztán odább áll és a fizetést az Istenre bízza. Mit?

Mátyás: Se nem ingyen, se nem drágán, csak a mint illik.

Turu: Mit pattog komám! Én mindenkit szívesen látok, ma kivált, nevem napján. Jőjön kegyelmed, egyék, igyék, a mennyit elbír, aztán mondja el kivánságát.

Örzsi: Egyik lúdczomb még megmaradt; lásson kend hozzá, míg az a csúnya kántor ujra neki nem esik.

Mátyás: Az ebédet köszönöm, már elvégeztem; különös dologban sem járok, csak szeretek tétova beszólni s örűlök, ha megelégedett embereket láthatok. Ez a kis sugár leányka lenézett lovamról s rövid pihenés után ismét megyek.

Kántor: De valami mégis kegyelmed?

Mátyás: Igen, igen. Mátyás deáknak hívnak.

Kántor: Mentsen Isten! tán csak nem garabonczás deák?

Mátyás: Az épen nem, ámbár, nem tagadom, néha kis fergeteget is csinálok; de most nem jöttem háborús szándékkal. Én a királyt szolgálom, írnokja vagyok.

Kántor *(félre)*: Ez most füllent. Örzsi tetszik neki, azért akar valami nagynak látszani; de mindjárt az elevenire tapintok. *(Turuhoz.)* Koma, vigyázzon kend, azt mondja, deák — engem hajdan egy cseri barát deákúl tanított — mindjárt meglássuk? *(Mátyáshoz.)* Scisne atine, puer?

Mátyás: Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc, sciat alter.

Kántor: Jó felelet. — Magam sem értem.

Mátyás: Kend fogatlan sárkány, okos, ha nem szól.

Kántor: De bezzeg az ének!

Mátyás: Szent Mihály lovának nincs füle.

Turu: Koma, benn marad.

Örzsi: Jobban, jobban, Mátyás deák! beszélje kend az asztal alá.

Turu: Ha kegyelmed a király embere, megmondhatja, mikor jön erre a király?

2*

Mátyás: Még ma keresztűl jön határtokon.

Turu: Mátyás deák, erre a hírre ihatik a János-kulacsból. Örzsi, add ide.

Örzsi: *(oda nyújtja a kulacsot):* Én töltém meg, magunk termése.

Turu: De öcsém, törűld meg a szádat, ebből a kulacsból nem minden ember iszik ám.

Mátyás: Éljen kend bíró gazda!

Turu: Mit csinálsz? töröm a zúzádat! Hunyadi János éljen!

Mátyás *(illetődve):* Ő már nyugszik.

Turu: Éljen! mondom, neki a sírban is élni kell, míg én élek.

Mátyás *(felbuzdúlva):* Élni fog!

Turu: Most éljen Mátyás király! igyál, mert megszidlak.

Mátyás: Éljen kedves népe javára!

Turu: Most nem bánom, köszönts reám!

Mátyás *(megrázza kezét):* Élj derék ember és veled a hív magyar nép.

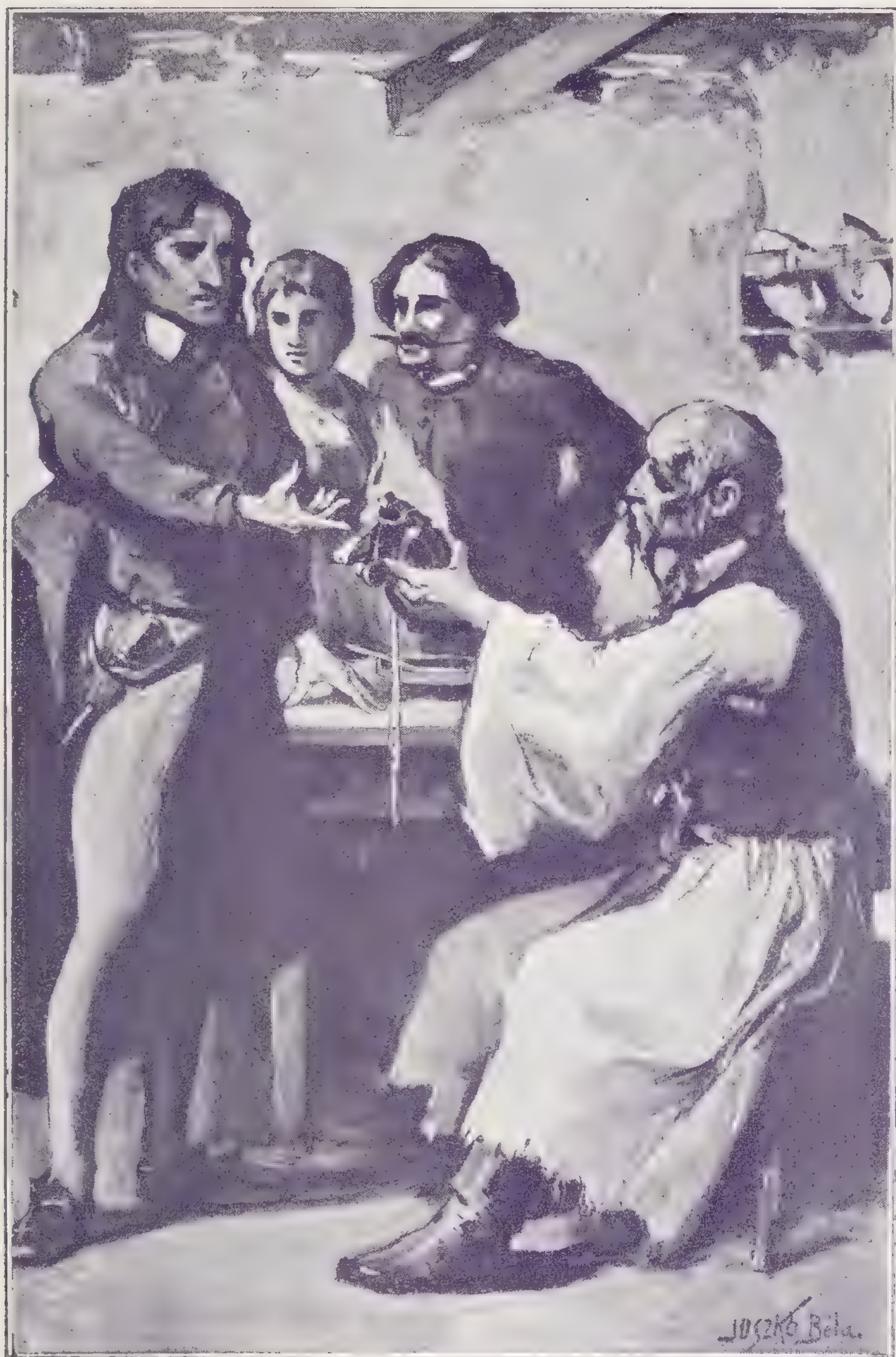
Turu: Büszke lehet kegyelmed, mert ebből a kulacsból Hunyadi János fővezérünk is ivott Belgrádnál.

Mátyás: Belgrádnál?

Turu: Én is ott voltam, pedig dicsekedés nélkűl mondva, nem utolsó vitéz. Hallja kegyelmed. Minekutána János apánk a csatát elrendelte, eltikkadva tért őrtüzünkhöz s pihenni leszállt lováról; lecsatoltatván nehéz sisakját, ősz haja az esti szélben lengett s a tisztelt ősz látása mindnyájunkat, kik ott voltunk, lelkesített. Vitézek, van-e víz? kérdé; én elébe ugrottam, és ezt — ezt a kulacsot tele borral nyújtottam neki. Ő elvette, kevesett ivott, s én örömömben majd elpattantam, látván, hogy jól esett neki. Mosolyogva adá vissza ezt a kulacsot s egyik kísérője által néhány ezüst pénzt adatott. Én elszomorodtam; ő mondá kegyesen: ezt emlékezetűl adtam, ne gondold, hogy enyhűlésemet ez által meg akarnám fizetni.

Örzsi *(Mátyáshoz):* Kegyelmed szemei égnek! Én is eleget sírtam ám, ha édes apám elbeszélte harczait; kár, hogy azt az öreg Hunyadit nem ismertem — az Isten nyugoszsza!

Turu: Más nap csatába mentünk — kegyelmed deák létére tudja, hogy győztünk.

Turu: Mátyás deák, erre a hírre ihatik a János-kulacsból.

Mátyás deák.

Mátyás *(tűzzel)*: Tudom, jó öreg, tudom; még most is lelkesít.

Turu: De én is tudom, mert jobb karom ott maradt — látja kend ezt a csutakot kar helyett? Mikor az ellenséget űldöztük, neki tüzesedtem s három pogánynak rohantam, egyike lepördűlt, a másik eltalált — töröm a zúzáját, látod öcsém.

Mátyás: Vitézséged jele.

Turu: Sok vért vesztve, holt gyanánt feküdtem a téren. Az emlékpénzt elszedték tőlem, de hála Istennek! első tekintetem, mikor feleszméltem, a kulacsra szállott. Kigyógyúlván, haza jöttem, még fél kézzel is kaptam egy derék feleséget, s noha meghalt már a jó lélek, de kedves gyermeket hagyott maga után. Most bíró vagyok, van a mi kell és vége. Igyék kegyelmed!

Örzsi: Úgy van, Mátyás deák; apám az országot őrzötte, én pedig a kulacsot őrzöm.

Mátyás: Szerencsédre váljék! Köszönöm a történetet; most csak leányának szerezzen kend derék férjet, én kitartom a menyekzőt.

Kántor: Itt áll a derék férj! Nos Mátyás deák, nem jól választottam-e? Örzsike szép, fiatal s karcsú mint az őz.

Mátyás: És kend szarvas lesz, ha elveszi.

Örzsi: Ne higyje kegyelmed, nem leszek én kántorné. *(Elsóhajtja magát.)*

Mátyás: Te fohászkodol? Tán más űl szívedben?

Örzsi: Más bizony, Mátyás deák! ah de messze, messze van az innen!

Turu: Szomszédom fia, Balta Matyi! együtt nevelkedtek s mindig arról álmodoz. Eleget sajnálom, de bíz én máshoz nem is kényszerítem, ámbár szeretném, ha derék vőm felváltana házi gondjaimtól.

Mátyás: Balta Matyi? a fekete seregnél szolgál; ismerem, derék fi.

Örzsi: Úgy-e derék? Oh, Mátyás deák, ezért meg tudnám kegyelmedet csókolni.

Mátyás: Szívesen elfogadom.

Kántor: Én protestálok! Balta Matyi ma holnap odavész, s Örzsi reám száll.

Örzsi: Soha sem, soha sem.

Turu: Lódobogás az udvaron. Örzsi nézz ki *(Örzsi ki akar menni.)*

UPOR LÁSZLÓ *(belép).*

Upor: Bíró, nem látta kend —

Mátyás *(hirtelen elébe megy, meghajtván magát):* Bocsánatot, főispán uram, hogy kitértem az útból; itt igen jó szállásra leltem. Tán a király közelít!

Upor: Parancsolatit várjuk.

Mátyás: A mint hallám, kevéssé itt mulatni fog.

Turu: Nagy uram! tán valami rendelést méltóztatik —

Upor: Semmit, semmit.

Mátyás: Tüstént nyomában leszek főispán uramnak. *(Titkon valamit mond neki.)*

Upor *(parancsolóképen):* Soká ne késs, deák! *(El.)*

Turu *(Mátyáshoz):* Kend most orrot kap.

Mátyás: A király megbocsátja, ha megtudja, mily társaságban valék.

Turu *(biztosan):* Mátyás deák, kend ismeri a királyt — micsoda ember?

Mátyás: Él hal népéért.

Turu: László bátyját ismertem: igaz vitéz volt; mikor ősz atyja mellett nyargalt, mindig azt gondoltam: az öreg sas most tanítja fiát az ég felé szállani. Hej, de szomorkodtam, midőn méltatlan halálát hallám — őt megboszúlni bal kézzel is kiálltam volna; de van igaz Isten! Mátyásban fentartá még a bajnok vért. Ez csintalan, fúrt fejű gyermek volt, még a táborban hallottam, de az alamuszi gyerekből úgy is ritkán válik jó. — No most ne dőzsöljünk többet, siessünk az országútra megnézni a királyt!

Mátyás: Eljösz te is, Örzsi?

Örzsi: El bizony. Ej csak ne volna a király olyan nagy úr, megkérném, ereszsze haza Matyimat.

Mátyás: Én megyek, bíró gazda! köszönöm a jótartást, még látjuk egymást.

Turu: Isten kegyelmeddel, Mátyás deák! Ha ismét erre jár, szóljon be kend hozzám.

Mátyás *(magában):* Hol szívesség, emberség és hazai szeretet lakik, ott érzi a király felséges tisztét és édes lesz terhe, melylyel az erő újúlva nő — ezerek áldása mi szépen hálálja meg nyugtalan óráit. *(Turuhoz.)* Isten kenddel!

Örzsi: Ha meglátja kend Matyimat, köszöntse nevemben. *(Mátyás el.)*

Turu: Örzsi, add reám mentémet.

Örzsi: Itt, édes apám; én is kenddel megyek. *(Ráadja mentéjét.)*

Kántor: A plebános nincs itthon — nekem kellene valamit szólnom. Hm! tán így: Boldog országút — oh szemek — oh szerencse — oh kántor — oh vidék —

Turu: Koma, menjünk! Mit sopánkodik kend?

Kántor: Oh jeles nap, áldást hoz sugárod — Örűlj, örvendezz szív, nem lesz a te károd.

Kisbíró *(sietve jön):* Bíró gazda, szaporán! sok, sok urak jőnek falunkba. *(El.)*

Más paraszt *(fuldosva berohan):* A király! a király! *(El.)*

Turu: Jertek! töröm a zúzáját, de meglepett. *(El Örzsivel.)*

Kántor *(mentében):* Oh boldog falú, oh dicsőség — *(El.)*

SZÉLES FALUSI UTCZA.

MÁTYÁS *király,* UPOR, *vadászok; a nép „éljen" kiáltással mindenfelől kitódúl.*

Mátyás *(kisérőihez):* Mily boldogító a nép szeretete, mely tiszta hévvel a hazát bennem átkarolja. Híveim! az igaz érdem nem halandó, ha mindjárt az irígység azt lealázni törekszik is. A legnagyobb elme fellengző szavai nem dicsőíthették inkább elhúnyt atyám emlékezetét, mint egy jámbor szív ártatlan kiömlése, melynek véletlen most tanúja levék.

TURU, ÖRZSI, KÁNTOR *(jönnek).*

Örzsi: Nézze csak apám, ott elűl áll Mátyás deák!

Kántor *(a király előtt álló aranyos mentéjű úr előtt):* Napok napja! nincs itthon a plebános — én — én — oh boldog óra — Alleluja!

Upor: Itt felséges urunk! *(A kántornak szava eláll.)*

Mátyás: Bíró gazda! Im Mátyás deák mint király megtartja szavát. Nézd meg jól Hunyadi fiát. Én vagyok a csintalan gyermek.

Turu: Nagyságos uram! *(Le akar térdelni.)* Légy kegyelmes — csak úgy kiszökött belőlem — az az ármányos deák — be megjártam!

Mátyás: Légy nyugodt, jó öreg: te nekem rég nem érzett örömet szereztél. Mint ismeretlen vándor kezemet nyújtám, most királyi jobbom nemességre emelt. *(Örzsihez, ki kötényével szemét eltakarja.)* És te semmit sem kérsz királyodtól? — Vedd ezt a gyűrűt és képzeld: Balta Matyi küldi; ezzel véle eljegyezlek. *(Örzsi meg akarja kezét csókolni.)* Te is igértél ugyan valamit, de annak teljesítését vitézemre bízom, kit nem sokára hozzád kűldök.

Turu: Uram királyom! ennyi kegyelmet!

Mátyás: Hogy a János kulacsa ki ne ürűljön, arról én gondoskodom.

Kántor *(félre)*: Oh én szegény kántor! az ingyenélő most fejembe kerűl! *(Mátyás elébe térdel).* Le vagyok sújtva, uram! de nagyságod gyöngesége s az én nagylelkűségem —

Turu: Koma, hiszen visszásan beszél kend!

Mátyás: Megbocsátok, kántor, de máskor légy ura nyelvednek és tanúld meg: hogy a ruha nem teszi az embert. Most fel barátim! a mai történet fűszerezze holnapi mulatságunkat. Jó népem, Isten veled!

Turu: János apánk! ez a te méltó fiad!

(A nép örömkiáltással kíséri a királyt. A kárpit lefordúl.)

A LEÁNYŐRZŐ.

VÍGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1830. november 18.)

(1827.)

SZEMÉLYEK.

SZIKLÁSI, földesúr.
SZÁLKAY, szomszédja.
MORLAY MÓRICZ.
LÁNGAI SÁNDOR.
LŐRINCZ, kertész
JAKAB, inas
LÉGHÁZI NELLI, rokon
MARGIT, gazdasszony
} Sziklásinál.

Több paraszt.

ELSŐ FELVONÁS.

Sziklási háza kapúval s előre nyúló kertfallal, melybe egy kis ajtó nyilik. A ház előtt fák.

MÓRICZ *(jő).*

Móricz: Szép vidék! Mily gyönyörű ennek a háznak fekvése e dombon! Messziről ugyan szebbnek látszik, mint minden e földön közelről veszt, mint némely asszony, ha fátyolát felüti. Valóban, ha nem szól is a fogadós, eltaláltam volna a nőtelen gazdát. Itt selyem kárpit, ott léczes ablak, itt márványozat, ott fatámaszték — úgy állnak szemközt, mint szerelem és házasság, élet és álom, remény és valóság.

Nelli *(a kertben énekel):*

Rózsacsókkal lengj te szellő
Ott a kéklő hegy felé,
Hol szívem lágy érzetében
Édes mását fellelé!

Móricz: Mily édes hang? A kertből látszik felém ömledezni. Miért nem vagyok akkora, mint egy torony, hogy a szép éneklő szemébe nézhetnék!

Nelli *(énekel):*

Lengj te arra s mondd a hívnek:
Még ver a szív — ah de kínt!
És csak akkor lesz szerencsés,
Ha keblén verhet megint.

Móricz *(a kertajtóhoz megy)*: Be van zárva. — Hm, annál nyíltabb lesz a szív. Ez szerető vagy szerelemáhító, és a váratlan vigasztaló édes jutalmat nyerhet.

A kertajtó nyílik; NELLI *kiszökik, utána* JAKAB.

Nelli: Itt akarok sétálni a szabadban.

Móricz *(félre)*: Mily szépség! Rég nem láttam párját. *(Nellihez).* Szabad-e, szép jelenés! mély hódolattal üdvezlenem?

Jakab *(merően Nelli elébe áll)*: Nem szabad. Kisasszony! kérem alázatosan, a mint illik.

Nelli: Engedelmet, uram. *(A kertbe vonúl.)*

Móricz: Csak egy pillanatig még!

Jakab: Tessék künn maradni! *(A kertbe megy s az ajtót bezárja.)*

Móricz: Mi volt ez? Mint jutott ez az angyal ebbe a házba? Mily ritka báj ömlött felém e sötét tüzes szemekből? S mellette a dúrva kísérő! Hollá Móricz! ez dolgot ád; üresen nem távozom, itt titok lappang, mely egy víg történettel vagy néhány szép órával gazdagít. Veszély nincs egyéb, mint ha bele szeretnék s ez a szerencsétlenség már annyiszor talált, hogy csak tartós hűség tehetné rettentővé; azt pedig, hála szépeinknek, nem reménylem. — Móricz! Móricz! gyszer mégis fennakadsz. — Mentsen Isten! én annyira szeretem a szépeket, mint gyűlölök minden köteléket. Valaki jön! *(Lőrincz jön és a kapúhoz megy.)* Hej földi!

Lőrincz: Tessék.

Móricz: Kend a házban szolgál?

Lőrincz: Kertész vagyok.

Móricz: Ez, mint hallom, Sziklási úr háza?

Lőrincz: Igen is, s a falú is a völgyben; emez pedig az országúton Szálkai uraságé, uram jó barátjáé.

Móricz: Itthon az uraság?

Lőrincz *(félre)*: Tán a leány miatt jött? Nem felelek.

Móricz *(félre)*: Fel kell oldanom nyelvét. *(Pénzt ád neki.)*

Lőrincz *(félre)*: Lehetetlen megtagadni tőle valamit. *(Móriczhoz.)* Azt tetszett kérdeni, itthon-e az uraság? Az most ritkán megy ki, mióta az idegen kisasszony nálunk van.

Móricz: Mi neve?

Lőrincz: Nellinek híják.

Móricz *(félre):* Jaj ez nem jó jel.

Lőrincz: Valami három hét előtt hozták becsinált kocsiban, mint valami tiltott portékát, és igen vigyáznak rá, még Szálkai úr is majd mindennap általjár őrsegédre.

Móricz: Az énekel oly gyönyörűen?

Lőrincz *(vállvonítva):* Csak úgy — de van itt még más, ki jobban ért hozzá —

Móricz: Hol szedi a kend ura össze a sok szép leányt? Gonddal nem cserélnék meg vele.

Lőrincz: Másik Margit gazdaasszony, nem épen fiatal, de derék tenyeres-talpas leány.

Móricz: Kend tűzbe jőn, tán mélyen nézett kend Margitra?

Lőrincz: Biz uram, jó is volna az szegény legénynek; van is valamicskéje.

Móricz: Hát mért nem forgolódik kend körűle? a párta csak nem nőtt a fejébe.

Lőrincz: Magam se hiszem, de nekem szívem van s pénzem nincs — aztán az öreg úrnak is nagy kegyelmében áll.

Móricz *(félre):* Ezt meg kell nyernem. *(Lőrinczhez.)* Hallja kend! én megszerzem Margitot, de kendtől is viszont szolgálatot kérek.

Lőrincz: Plánta- és virág-magot adhatok, de a gyümölcs-oltoványokra igen vigyáz az uraság.

Móricz: Nem magot — mindjárt megmondom *(papirost vesz ki zsebkönyvéből és ír).*

Lőrincz *(félre):* Ennek a zsebjéből valami néz reám — most jól fizet, majd fösvény lesz, ha megházasodik. Minő tüzesen ír, minha a török ülne nyakán.

Móricz *(összehajtja a papirost):* Így, rövid, de világos; nem legszebb írás, de hízelkedő, s azért a calligraphia szégyent vall mellette. *(Lőrinczhez.)* Ezt a levelkét adja kend mentől előbb az idegen kisasszonynak — de okosan.

Lőrincz: Mind jó lenne uram, de — az öreg úr nagyon pattogós —

Móricz: Azért szedje kend össze eszét, úgy lesz pénze, felesége; aztán tartsa kend nyitva a kertajtót, tán ott szólhatok vele.

Lőrincz: Ott lehetetlen, mert Jakab inasnál van a kulcs.

Móricz: Hát tartsa kend nyitva a kapút, nemsokára jövök.

Lőrincz: Meglássuk! de most mennem kell.

Móricz: A mint mondám, Margit a kendé.

Lőrincz *(a kapúnál csenget).*

Margit *(belől):* Ki vagy?

Lőrincz: Lőrincz. *(Margit beereszti és kidúgja fejét: Móricz oda szökvén, amaz sikoltva rá csapja az ajtót.)*

Móricz: Huh! de rettentő itt a férfi! — ismerjük ezt a játékot, azért szalad, hogy üldözzük. Most a fogadóba sietek, magamat rendbe szedem; külsőm mutassa legalább, hogy nem vagyok kiigazítani valo ember. *(Gondolkodva.)* De minő charakterben lépjek a házba? A szelíd, lágy érzetűt ajtó mögé ültetik, a durva erőszakost kivetik — legjobb lesz víg, könnyelmű s gondatlan elméűt játszanom, ki csak mulattat ettől sem félni, sem remélni nem lehet, s az öreg büszke bátorságában sem sejti majd, honnan száll a méh a nyílt keblű rózsára. Mit látok! egy férfi jön erre — haha! tán egy kertben akarunk lopni — mindig a házra néz.

SÁNDOR *(jön).*

Sándor: Ez hát a ház, mely útamnak s reményemnek véget vet. Ha itt sincs, nem tudom, hol keressem; minden rokonát összejártam, ez utolsó.

Móricz: Valami utazó melancholikus, igen savanyúan néz. Elvonúlok s meglesem, mit csinál. *(A fák megé vonúl.)*

Sándor: Szoros vigyázat alatt kell nyögnie, különben írt volna.

Jakab *(a kapún kijön):* Lőrincz, zárd be jól a kapút utánam, én a postára megyek, s ha valaki utánam kérdezősködik, nem vagyok itthon, a mint illik.

Sándor: Ettől kikémlem. — Egy szóra, jó barátom!

Jakab *(félre):* A gonosz ma annyiféle embert hoz ide.

Sándor: Kend, a mint látom, itt szolgál?

Jakab: Itt ám, pedig régen. *(Félre.)* Ez most hamiskodik, ki

akarja belőlem venni. *(Sándorhoz.)* Tőlem hasztalan kérdezősködik; a mit uram eltilt, én arról nem szoktam beszélni.

Sándor: Kend derék ember — merre a kisasszony szobája? — itthon van Sziklási úr?

Jakab: Hehe! nem mondom meg.

Sándor: Mit csinál a kisasszony? kesereg, mint a páratlan fülmile, nemde elvágyik innen, mint fogoly a szabadba?

Jakab: Engem kérdez és maga felel — különös —

Sándor: Nemde, öröm a kisasszonyt szolgálni?

Jakab: Én inas vagyok, nem szobaleány.

Sándor: Azt látom: de kend mégis boldog, mert körűle élhet.

Jakab: Én nem körűle, hanem utána járok — a mint illik.

Sándor: Mondja meg kend nekem —

Jakab *(hirtelen):* Én semmit se tudok, azért jobb lesz, ha az úr innen eltávozik, mert tőlem soha sem hall igazságot.

Sándor: Ezért a hazugságért megjutalmazom kendet.

Jakab *(félre):* Meg akar vesztegetni. *(Sándorhoz.)* Hallja az úr! én becsületes cseléd vagyok, nem veszek mástól bért, érti? Most megyek, a mint illik. *(Megnézi, be van-e zárva a kapú s úgy el.)*

Sándor *(örömmel):* Felséges! Nelli itt! a viszontlátás öröme közelget.

Móricz *(előjön):* Már bizonyos, ez régibb ismerős. Most az öreg két tűz közé jut s míg az egyikkel vesződik, a másik gyújt. *(Sándorhoz.)* Hozta Isten uram!

Sándor *(meghökkenve):* Mit jelent ez? *(Móriczhoz.)* Szolgája — tán e házba való uraságod?

Móricz: Még nem, csak akarok, uram.

Sándor *(magát tettetve):* Tán a szép táj édesgette ide uraságodat?

Móricz: Mi a holt táj, hol eleven szépség int?

Sándor *(félre):* Ördög, pokol! ez Nellit érti! *(Móriczhoz.)* Szabad kérdeznem, kihez legyen szerencsém?

Móricz: Szabad tudakolnom, honnan tetszett jönni?

Sándor: Több helyekről s most az országútról.

Móricz: Úgy? magam is — a mi pedig nevemet illeti, nagy okom van, azt elhallgatni. *(Félre.)* Mily gyanúsan néz reám.

Sándor *(félre):* A vér ki akar szökni eremből. *(Szinlett nyugalommal Móriczhoz.)* Már régen tetszik itt mulatni?

Móricz: Nem oly soká, hogy ásítsak, nem oly rövid ideig, hogy eleget ne láttam volna. Tán uraságod is e házba szándékozik?

Sándor: A legjobb cselekedet néma.

Móricz: Helyesen! az okos vezér nem üti dobra, hol s mikor kezdi ostromát.

Sándor *(félre):* Ostromát? *(Móriczhoz.)* Tán váratlan jelenésem valami szép órát gátolt? *(Félre.)* A gyanú megemészt.

Móricz: Akadály édesíti a diadalt.

Sándor *(felcsattanva):* Diadalt! *(Erőltetett egykedvűséggel.)* Így hát némely hadi készűletek már is tétettek?

Móricz: Vadság volna valakit orozva megtámadni.

Sándor: Úgy! valóban magam is részt veszek —

Móricz: Annál jobb, én nem vagyok ugyan győzhetetlen, de nem is futamlom meg mindjárt. Szabad tudnom, kivel lépek a pályára?

Sándor: A mi nevemet illeti, nagy okom van azt elhallgatni, különben én is tudom a magamét védeni.

Móricz: Csalatkozik, ki a szépet magáénak véli; a nap sugára nem egyet melegít.

Sándor: A szelíd szív nem fordúl minden csalfény után.

Móricz: Szelíd a hold s mégis változik — de minek több szó? Mi értjük egymást, s a következésben rejtezik szerencsénk. *(Szíves vidámsággal Sándor kezét fogja.)* Én győzni akarok, uram! Ha meggyőzetem, lábomra bízom eszemet s gondolván: nagy a világ, sok a szép, ma te ölelsz, holnap más — irígység nélkűl szedem fel sátorfámat. *(Magában.)* Ez a régi imádó, én az új — s hogy az ónál ritkán jobb az új, azt asszonyaink nem hiszik! — Ajánlom magamat. *(El.)*

Sándor *(egyedűl):* Most kocsimat a falúba küldöm, aztán itt meglesem, mint kezdi az ellenvitéz munkáját. Erősen hiszem, hogy Nelli hűsége győzni fog. *(El.)*

Szoba Sziklási házában.

NELLI *kedvetlen jön s a székbe veti magát.* MARGIT.

Margit: Rossz kedve van, édes kisasszony? Mi baja?

Nelli: Minden.

Margit: Hogy lehet az? Hiszen rokonánál van, kit édes atyjával egy anya szűlt; egészséges is, gond nélkűl él.

Nelli: És öröm nélkűl, mint a madár arany kalitkában.

Margit: Mikor tulajdon atyja kívánja, hogy míg a rendelt vőlegény nem jő, szoros rejtekben maradjon.

Nelli: Én a vőlegényt se nem ismerem, se őt szeretni nem fogom; különben pedig atyám távozást és nem fogságot rendelt.

Margit: Fogság, mert nincs itt valaki — csak nyugton édes kisasszony, ennek is vége lesz; tessék magát valamivel mulatni.

Nelli: Tán az unalommal? Itt sem a szívnek, sem a léleknek nincs élelme.

LŐRINCZ *(jön).*

Lőrincz *(Nellihez):* Kisasszony! kedves violáját most általültetem, nem tetszik a kertbe jőni?

Nelli: Majd holnap — ma nincs kedvem.

Lőrincz *(rózsát ad Margitnak):* Leányasszony, ez legszebb rózsa az egész kertben. *(Míg Margit a rózsát elveszi, Lőrincz másik kezével Nellit a levéllel kínálja.)*

Nelli: Micsoda levelet hozott kend itt?

Lőrincz *(ujjait ajkaira teszi.)*

Margit: Levelet? Micsoda levelet?

Lőrincz *(félre):* Minő tudatlan az a kisasszony. Most hazugság! légy velem! *(Margithoz.)* Ezt a levelet előbb egy úr adta által, hogy én a legszebbnek adjam aháznál, s a leányasszonynak nyújtom. *(Titkon Nellihez.)* A kisasszonynak szól!

Nelli *(a levelet elkapja):* Haha! tán egy bujdosó vitéz jött tájunkba? *(A levelet nézi.)* „Az ismeretlen szépnek.“

Margit: Édes kisasszony, nem szabad ezt olvasni — már bocsánatot kérek, de nem engedhetem. *(A jobbik mellékszobába kiált.)* Tekintetes úr, tekintetes úr!

Nelli: Minek lázítja fel a két öreget?

Margit: Tekintetes úr, tekintetes úr!

Lőrincz *(titkon Nellihez):* Kisasszony! miért árúlt el?

SZIKLÁSI *és* SZÁLKAI *(jőnek.)*

Sziklási: Nem hiába, két asszony egy vásárt tesz. Mit lármáztok?

Margit: Ezt a levelet egy ifjú úr küldte Lőrincz által s nem tudjuk, melyikünket illeti.

Szálkai *(Nellihez):* Ej kisasszony! Városi szokás, falusi vétek. Mink nem szoktunk szívről firkálni.

Sziklási *(Lőrinczhez):* Ásó neked, nem írás; hogy merted általvenni a levelet?

Nelli: Szerelmes levél az érzés virága, s mivel Lőrincz kertész

Sziklási: Tehát a kisasszony hallgasson. *(Lőrinczhez.)* Minek fogadtalak? levélhordozónak vagy kertésznek?

Lőrincz: Kertésznek.

Sziklási: Te pedig lopva levelet hordasz, azért kifizetlek, s eltakarodol házamból.

Margit *(esengve):* Tekintetes úr!

Sziklási: Nelli, add ide a levelet.

Nelli *(félre):* Nem Sándor írása. – Vegye bácsi. Szinte nehéz a sok sóhajtástól.

Lőrincz: Nem tudtam, mi áll a levélben; az az úr igen kért —

Margit: Bocsássa meg tekintetes úr ez egyszeri hibáját.

Sziklási: Hibázott, mert a levél nem téged illet.

Margit: Nem is reménylem, hogy ártatlanságomat tekintetes úr mellett valaki ily szembetűnőleg kísérteni merné.

Lőrincz: Nem gondoltam semmi rosszat.

Sziklási *(Lőrinczhez):* Eredj! furkós mennykő! Máskor megszidlak.

Lőrincz *(félre):* Most jól kimentettem magamat. *(El.)*

Nelli: Látja édes bácsi, e tájban is vannak meleg szívek.

Sziklási: Szeles ifjak, kik elúntukból az asszonyok könnyű hitével játszanak.

Szálkai: Sem ész, sem tisztelet nem vezérli őket, hanem elbizottság.

Sziklási *(a levelet nézi):* Ólommal van írva — az ígéretnek is ólom lábai lesznek. Minő írás! Görbe mint az útjok, zavart mint elméjök.

Szálkai: Lássuk, mit ír. *(Félre megy Sziklásival.)*

Sziklási *(olvas):* „Csak egy pillanatra volt szerencsém láthatni s tüstént meg valék győződve, hogy ennyi szépség sem ily magányba, sem valami élet-únt agglegény mellé nem való."

Szálkai: Barátom! ez téged illet, én özvegy vagyok.

Sziklási *(folytatja):* „Ha tán erőszak tartja, én karomat és tehetségemet ajánlom, forrón óhajtva kedves ismeretségét s az alkalmat, mely kitüntesse tiszta indúlatomat. Minden esetre udvarlására sietek, őszinte vallást reménylvén."

Szálkai: Az aláírás?

Sziklási: „Imádója s védője minden szépnek."

Szálkai: Balgatag! mi nagy dolgot vett magára. *(Nellire czélozván.)* Ah egy is sok bajt okoz!

Nelli: Nos, bácsi, mit ír vitézem?

Sziklási: Szív helyett lánczot neki, mely tévedt eszét helyre szorítsa. Minő vesződség lesz ebből! Nelli, hol láttad őtet?

Nelli: A ház előtt akarván sétálni, egyszerre elémbe bukott; de ne vélje bácsi, hogy szóval vagy jellel e tettre bárorítám.

Sziklási: Nem elég tág a kert? Ilyenek vagytok ti; különféleségek kedvéért virágoktól csalán közé mentek. Nem tudod, hogy szomorú időnkben a csínos leány olyan, mint a hadi lármajel, minden férfit talpra kiált?

Szálkai: De visszavonúlnak, ha frigy köttetik.

Sziklási *(félre):* Most egy meglátta, a többit is ide csődíti, s utóbb a sok vendégtől magam kiszorúlok házamból.

Nelli: Valóban e falak közt nem vártam volna hódolót.

Sziklási: Ne is várj, mert az ember itt okosabb, minthogy szerelemmel vesződnék, mely emésztve táplál, símogatva kínoz, mosolyogva csal s kizsebelve bért ad.

Nelli: Hah! ismét hallom az asszonygyűlölőt.

3*

Sziklási: Az erőset lehet csak gyűlölni; a gyönge nemet csak sajnálni.

Nelli: Az igaz, mert szelíd érzete többször gyötrelemmé válik.

Margit *(Sziklásira czélozva)*: Valóban úgy van; csak az érzéketlen boldog.

Szálkai: A megérett kortól jön a tiszta érzés; a fiatalnál csak bújdosó csillag, mely az állhatatlanságban állandó.

Sziklási: Nálatok az érzés hamis pillangó sötét fenéken, vér játéka, mely csak a nyelvet mozgatja.

Nelli: Soknál megengedem; ellenben hány példát tudunk, hol az asszonyérzés megpirítá a férfierőt.

Sziklási: Csak szóval, mint a szinjátszó, ki fenhéjázva rohan ki meghalni kedvesével, aztán nevetve mossa le a tükörnél az indúlat színét. Ha van is érzés, mely egy holdestvénél tovább tart, csak gőg és kitüntetés oka.

Margit: Mint furdalja szívemet az ily gondolat.

Nelli *(csintalanul)*: Egykor, édes bácsi, máskép gondolkodott.

Sziklási: Minden embert meglep egyszer a földi gyarlóság.

Nelli: De bácsit többször is meglepte. Atyám beszélte —

Sziklási: Hogy te csevegő leány vagy —

Nelli: Hogy némely kosár miatt lett asszonygyűlölő —

Szálkai *(titkon Sziklásihoz)*: Haha, megfogtak barátom.

Sziklási: Hm! igaz, kaptam kosarat, de abban rejtezett szerencsém s az egy jó, melyet asszonyoktól nyertem.

Margit: Ah, tekintetes úr! hát az én hűségem —

Sziklási *(félre Margithoz)*: Okosan, Margit! — téged nem értelek.

Margit: Valaki jön. *(Kinéz a középajtón.)* Tekintetes úr! vendég jön, az az úr —

Sziklási: Nelli, menj hamar szobádba, csak be te is Margit. *(Betolja őket a bal ajtón s bezárja.)* Úgy. *(Koczognak.)* Szabad. *(Magában.)* Ha künn marad se bánom.

MÓRICZ, *csinosan öltözve jön és körülnézi magát.*

Móricz *(félre):* Már elzárták. *(A két öreghez.)* Szolgája.

Sziklási: Kihez van szerencsém?

Móricz: Tán a házi úr?

Sziklási: Igen.

Móricz *(kiterjesztett karral feléje megy):* Ah kedves drága barátom uram!

Sziklási: Lassan, lassan! Az úr ott kezdi, a hol más végzi. Hol tetszett bejönni?

Móricz: A hol ki tetszik járni.

Sziklási: Hiszen a kapú zárva áll. Ki eresztette be?

Móricz *(félre):* A kertészt el nem árulom. *(Sziklásihoz.)* A mi a kapút illeti, nekem különös hatalmam van minden zárt felnyitni.

Szálkai *(félre):* Barátom vigyázz! ez valamit akar. Végezz vele minél előbb —

Móricz *(Szálkaira nézve, félre):* Hát az micsoda maradványa az előidőnek?

Sziklási *(Móriczhoz):* Mi az igazsághoz szoktunk — kihez van szerencsém?

Móricz: Engem hínak — de minek a név? Ez hang, én élő szer vagyok, fentartott homlokkal járok, azért ember nevem, ez a szó pedig annyit foglal magában, hogy belehalunk, míg kifejtjük.

Sziklási: Nem kívánok én értekezést az emberről, csak nevét kérem — neve csak van?

Móricz: Az én nevem oly szó, melyre sok ember esküszik, kevés tartja meg. Hív Tóbiás nevem.

Szálkai *(félre):* Ez a házba akarja magát hazudni s a házból a szívbe.

Sziklási: Hát mit parancsol Hív uram?

Móricz: S szót fogad, ha parancsolok?

Sziklási: Alig hiszem.

Móricz: Röviden elmondom: nekem e ház fekvése tetszik, megveszem jószágostúl — azért nézzük hamar a szobákat keresztűl. *(El akarja vonni Sziklásit; kívűl csengetnek.)*

Szálkai: Tüzes vásárló! Tudom, hitelre megvenné a világot.

Sziklási: Igen gazdag ember tehát, Hív uram, hogy ily átabotában ily jószágért mer alkudozni?

Móricz: Hát több pénze van uraságodnak?

Sziklási: Azt nem tudom, van mennyi kell s több is —

Móricz: Hát fogadjon be tisztjének.

Sziklási: Nagy ugrás egyszerre.

Szálkai: Vagy inkább esés.

Móricz: Az ugráshoz láb kell, láb hordja a testet, s ki a küzdésben és szerelemben jókor lábát nem használja, feje is zálogban marad; azonban nekem fejem is van, mert én a gőböly-, juh-, meg a kappantenyésztést is a bölcselkedés legmélyebb fenekéből merítettem; a mezei gazdaságban pedig maga a természet is csodál. *(Kivűl csengetnek ismét.)*

Sziklási *(félre)*: Elhiszem, mert a velő alkotását elvétette. *(Móriczhoz.)* Sajnálom, hogy ennyi ügyességet nem használhatok; most épen nincs szükségem tisztre, *(félre)* kivált ilyenre.

Móricz: Az semmi! Valami egy hétig úgy is itt mulatok, nézek, hallok, tanácslok, javítok, használok s több ily csekélységekkel házát boldogítom.

Szálkai: Ez a vendég csupa jóakarat. *(Ismét csengetés.)*

Sziklási: De ki csenget annyit? Jakab postára ment, Margitot elzártam, a többi cselédnek pedig hírem nélkűl senkit se szabad beereszteni —

Szálkai: Okosan! Leány és pénz legjobb zár alatt.

Sziklási: Mégis megnézem, tán valami ismerős? *(Az ablak felé megy.)*

Móricz *(szinte az ablakhoz)*: Ne tessék fáradni, tudom már, ki lesz. *(Az ablakon kinéz, félre.)* Haha, a régi szerető. *(Sziklásihoz.)* Egyik tisztem, kit mindig magammal hordozok; bizonyosan engem keres. Mindjárt elküldöm. *(Az ablakon kikiált.)* Ne fáradjon az úr, én itt igen jó helyen vagyok, keressen másutt mulatságot. *(Félre.)* Mint háborog!

Sziklási *(Szálkaihoz)*: Ez bolond vagy kitanúlt kópé. Csak Nelli ne volna itt, jól elmulatnám magam vele.

Móricz: Már elment s mi békében lehetünk; azért is engedelméből úgy teszek, mintha otthon volnék. *(Leül.)*

Szálkai *(félre Sziklásihoz):* Most ugyan vigyáznunk kell; én barátságból nálad maradok és segítem a leányt őrzeni, míg a táj nem tisztúl.

Móricz *(magában):* Hát ezek mit szőnek?

Sziklási *(félre):* Mint űl itt, mintha ő tette volna le a ház talpkövét. *(Móriczhoz.)* Én szeretem a vendéget, de most engedelmet kérek, mert fontos dolgaim vannak.

Móricz: Csak tessék dolga után járni, találok én mulatságot.

Sziklási: Hallja Hív uram! nem tudom, hol tanúlt ily móddal belépni idegen házba; s mivel látom, hogy erővel itt akar maradni, én is egyenesen kimondom: hogy most nincs kedvem e szerencsét elfogadni.

Móricz *(felkél s biztosan Sziklásihoz):* Látja Sziklási úr, ez a késő tévedésnek kára; most féltékeny, mert szerelmes.

Sziklási: Mit csevegi az úr másra önnön gyöngeségét? Ismerjük a vitézt *(előveszi Móricz levelét)*, itt életlen fegyvere.

Móricz *(félre):* Átkozott történet. *(Sziklásihoz.)* Nem tagadom, én szép foglyát el akartam ütni kezéről, de csupa barátságból.

Sziklási: Kakuk barátság.

Móricz: Sziklási úr derék ember; kár, hogy szíve fiatalabb, mint kinézése, s azért a szépek úgy tekintenek rá, mint a hamvazó szerdára.

Sziklási: Aztán kinek mi köze arra?

Szálkai: Az ifjúság semmi érdem, az öreg fának nagyobb az árnyéka.

Móricz: Csak a fáradtat veszi fel. A tüzes vándor, ha szükségből alája tér is, hamar kivágyik; s így ha Sziklási úr a szép leányt el találja venni, utóbb lehet, hogy nem minden levél jut majd így kezéhez.

Sziklási: Vak töltés, uram; puffog, de nem sért.

Móricz *(félre):* Igen nyugodt. *(Sziklásihoz.)* Ezerszer bocsánatot kérek, ha tán balúl ítéltem; az a kisasszony talán rokona? De ne gondolja, hogy el akarnám venni —

Szálkai: A rókát hallom.

Móricz: Nekem a szabadságszeretet hitvesem, mentsen Isten minden frigytől! Az asszony csak teher, szíve olyan mint a rejtett szó, ha egyszer eltaláltuk, nincsen érdeme.

Szálkai: Ez helyes állítás. *(Félre Sziklásihoz.)* Ne higyj neki, az angyalt feketének festi, hogy maga bírhassa.

Sziklási: De a levél, Hív uram, a levél?

Móricz *(biztosan):* Már meg kell vallanom. Én gazdag képíró vagyok s a szépeket azért festem le, hogy magamat a lemondásban gyakoroljam —

Sziklási: Mi lesz még ebből?

Móricz: Azért is ne zárja el a szépet.

Margit *(belül):* Tekintetes úr, tekintetes úr!

Sziklási: Mi baj megint? Csak maradj.

Margit *(belül):* Csak hamar, ereszszen ki, mondásom van —

Szálkai: Halljuk, halljuk barátom! Ki tudja, mi történt?

Sziklási *(felzárja az ajtót. Margit meglátván Móriczot, hajtogatja magát).*

Móricz: Szolgája, szép kisasszony!

Margit: Leányasszony, szolgálatjára.

Móricz: Akkor a sors nagyon hibázott.

Sziklási *(Margithoz):* Ne hajtogasd magad, hanem mondd el, mit akarsz.

Margit: Ah tekintetes úr, én a szobában űltem és kötöttem. Nelli kisasszony a benyílóban a tükörnél fürteit igazgatta, egyszerre — ah minő ijedés —

Sziklási: Nos! Ki vele!

Szálkai: Mi történt?

Móricz: Tán elejtette tűjét?

Margit: Egyszerre egy idegen férfi az ablakon bedugja fejét —

Sziklási: Ejnye furkós menykő, ki mer így alkalmatlankodni?

Szálkai: Ezt nem kell engedni.

Móricz: Éljen házi jussával és űzze el.

Sziklási: Az úrnál kezdem mindjárt. Tovább Margit!

Margit: Bedugja fejét és többször érzékenyen, de halkan

Nellit hítta. Én elsikoltám magamat s elsőbben is a kisasszony ajtaját csaptam be s rá is zártam, hogy a kísértet ne lássa. Az úrfi erre elvonúlt, s szinte hallottam, mint nyögött a fa, mikor leszállt róla.

Móricz *(tüzesen fel s alá járkál):* De úgy kell, mért nem vágatja le a fát, a leány ablaka előtt az veszedelmes.

Szálkai *(szintúgy):* Én kivont karddal az ablakhoz állok, s jaj neki, ha még egyszer bedugja fejét.

Sziklási: Oh leányőrzés! Ha az ember csupa szem volna is, mégis vak.

Móricz *(félre):* Ezer villám! ez jobb útat talált nálamnál. Az ablakon járó mindig szerencsésebb, mint a ki a tág kapún megy be. — Most mit tegyünk uram?

Sziklási: Kimegyünk a házból. Jó egészséget.

Szálkai: Én strázsára megyek. *(El a mellékszobába.)*

Móricz *(Margithoz):* Édes leányasszony, én kérő vagyok —

Margit: Még nem is ismerjük egymást.

Móricz: Kérem, én csak más szerencséjét eszközlöm.

Sziklási: Margit, mit csevegsz? Uram, jó egészséget.

Móricz *(magában):* Más útat kell keresnem. Ha egyébként nem lehet, a háztetőn is befúrom magamat. — Szolgája. *(El.)*

Sziklási: Margit! menj Nellihez, én magam zárom be a kapút. *(El a középajtón.)*

Margit: Oh azok a férfiak! *(El a mellékajtón.)*

(A kárpit lefordúl.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Sziklási háza előtt.

Móricz *(gyorsan keresztűlmegy a játákszínen)*: Hahaha! a két öreg hogy kémli a házat! Én is azonnal példájokat követem s kikémlem, hol lehet a falon áthágni: egy bátor salto mortale többet ér a szépeknél ezer sóhajtásnál. Meglássuk, nem leszek-e boldogabb levelemnél. *(El.)*

SZIKLÁSI *jön* SZÁLKAIVAL, *kinek puska a vállán.*

Szálkai: Hála Isten', a házkémlést elvégeztük! A puska szinte lehúzza vállamat. *(Puskáját földre ereszti.)*

Sziklási: Mért hoztad el? Előre mondtam, az öreg legénynek a ruha is nehéz.

Szálkai: Ily ijesztő szerszám hathatósb a fenyítő szónál; ez a gondolat féke, a tett bírája, a földi villám.

Sziklási: Embert csak nem lősz? Úgy is meg van lőve, ki asszonyok után szalad.

Szálkai: Mi lesz az emberből! Ki hitte volna, hogy még leányt kell őrzenünk.

Sziklási: Ha feleséged élne, tudom *házadat* kellene őrzened. Ezek a jó madarak is máskép énekelnek, ha sorsodon átestek.

Szálkai: A holtakról csak jót; boldogúlt hitvesem jó asszony volt, csak hogy erkölcsét néha igen érezteté velem.

Sziklási: Olyanok mind! Az erkölcs is ostorrá válik nálok.

Szálkai: De szépek s az által győznek.

Sziklási: Szép a szivárvány is, de mi haszna, ha feltűnte előtt a fergeteg mindent pusztán hagy?

Szálkai: És az ápoló kéz! Ah barátom, ezt csak érzeni kell; teszem, mit csinálnál, ha Margit nem volna?

Sziklási: Az más! Margit cselédem; jó, mert nincs lekötve, hív, mert többet remél — csak a szokás teszi tűrhetővé.

Szálkai *(félre):* Kedvéért már csak kikelek az asszonyok ellen. *(Sziklásihoz.)* Hisz igazad van, az asszonyi természet még per alatt van, az élet a bíró s a mit nappal ítél, azt este megmásítja. Az asszony esküvés után elhányja bőrét s pille lesz; feje kemény, szíve lágy, nyelve folyó, szeme tükör, mely másnak síma s a férjnek görbe képet mutat.

Sziklási: Olyan mint a déli nap, hevít, de árnyékot nem ád, érlel s fonnyaszt.

Szálkai: Hagyjuk szegényeket! Én bemegyek pihenni. Haza már nem térek, mert ily állapotban, tudom, két baráti szem is sokat ér. *(Félre.)* Tán szólhatok Nellivel.

Sziklási: Ennek még sem hiszek egészen, nagy farkas! — Ki jön ismét?

Sándor *(fellép):* Sziklási úr?

Sziklási: Igen.

Sándor: Örvendek.

Sziklási: Tán az úr dugta be előbb fejét ablakomon?

Sándor: A kapún nem eresztetvén be, az ablakon kívántam látni azt, kit mindig látni óhajtok.

Sziklási: Én azt nem szenvedem.

Sándor: Magam is inkább kedvelem az egyenes útat.

Sziklási: S fákat mász? Ez gyöngeség.

Sándor: Könnyen vádol az ész, ha a szív békén ver. Nevemről tán ismerős leszek, ha szerencsémről nem is, noha egyikén sincs okom elpirúlni. Én Lángai Sándor vagyok.

Sziklási *(félre):* Hát az ördög ma mindent összehoz? *(Sándorhoz.)* Örülök, de ha máskor jött volna, inkább örűlnék.

Sándor: Sajnosan látom, mily kelletlen jelenésem, azért nem

is leszek soká terhére. De legalább engedje meg Sziklási úr, hogy őszintén szóljak szívéhez.

Sziklási: Hagyjuk a szívet! Kinek pénz kell, vagy leányt ámít, csak az él vele. *(Félre.)* Most vallatni fog! Mit mondjak? Restellem a hazugságot.

Sándor: Én Nelli kisasszonyt, mostoha öcsése leányát, szeretem s viszont szerettetem.

Sziklási: Ez igen szép, de minek a szerelem? Hiszen tudja uraságod, hogy öcsém Nellit egy jó barátja fiával már eljegyezte és a becsületes ember megtartja szavát.

Sándor: Nelli akkor még gyermek volt s mindeddig jegyesének képét sem látta.

Sziklási: Minek a kép, ha él a vőlegény?

Sándor: De a vőlegény sem elébb, sem atyja halála után nem jött, se hírt nem adott magáról.

Sziklási: De nem is mondott le.

Sándor: Nem akarom ily makacs szótartás bús következéseit feszegetni, csak egy kérést teszek: Nellit atyja hirtelen elküldte —

Sziklási: Jól tette, a szerelem nyavalyája ellen távozás régi jó orvosság.

Sándor: Epeszt, de nem gyógyít. Én tudom, Nelli itt tartatik és óhajtanám tudni, nem szenved-e miattam méltatlan sérelmeket?

Sziklási *(hevültében magát feledve)*: Hát az úr azt véli, hogy én vadállat vagyok s hogy házam barlang?

Sándor: Én Nelli által még derék embernek ismerem, kinek arcza fergeteg, de szíve tiszta verőfény —

Sziklási: Azért ne vádoljon, ha látogatását nem fogadhatom el. Lássa az úr! én sok jót hallottam magáról, öcsém is tisztelettel említette, azért javallom, hagyjon fel a házassággal, higyje el: csak olyan, mint a nagy nevetés, kedvvel kezdődik, jajjal végződik.

Sándor: S nekem az fő czélom. Öszvehangzó érzet és temperamentum boldogságot ígér.

Sziklási: Öszvehangzó! A legjobb húr is utóbb hamis hangot ád. A mi pedig a temperamentumot illeti, a szépeknél mindenik megfordúl. Míg fiatal, sangvinikus, mindenfelé szökel, szemről szemre néz,

könnyen szeret, könnyen felejt, sír és nevet, a mint a pillanat kívánja, tűzérzékei intézik érzelmét. Az első virág hulltával a cholera jelenti magát, tele van feltétellel, mely, ha törik szakad, nyomoztatik, az indulat boszúra s áldozatra kész; uralkodni vágyik s ha csak lehet, férjét szugba szorítja. Őszkor, ha már kedves tolvajok nem igen kísértik, beáll a melancholia; ekkor mindent komor színben lát, irígyelve más jó kedvét, mindenben s mindenütt hiányt érez, szenved, beteg, nem tudja miért, panaszkodik a világ, de leginkább a férfiak ellen. A legnagyobb télben jön a jótevő phlegma, de mivel ritka asszony ismeri el telét, a phlegma is ritkán találtatik nálok. Mondom, ne házasodjék!

Sándor: De a rideg nőtlenség mindig árva, mindig szegény; száraz fa a kies mezőn, mindig komor és tövises. Mint a havas kopár csúcsa, tündököljön bár magasan, élet nem tenyészik körűle. Zúgó felhő eső nélkűl; bolygó árnyék, mely mindenre homályt vet. Én mondom, házasodjék!

Sziklási: De nem tánczol más sípja után, nem kesereg csalfa könny miatt, borzadva nem nyúl öröméhez, nem szalad a házi pertől, hanem szabadon él és hal. Mondom, ne házasodjék!

Sándor: Én megházasodom. Maga a teremtő, kietlennek tartva alkotványát, teremté az asszonyt, hogy mennyet tenyészszen a földön. Ő a világ szépe, az élet szíve! S az nem élt, ki nem vőn részt annak édes szerelmében. Én ezt hiszem.

Sziklási: Lássa! a ki hisz, boldog, ki nem hisz, okos. Egy csepp öröm, tenger bánat. De mivel így állunk, mint mívelt embertől méltán várom, hogy erőszakos úton nem fog a leányhoz közeledni.

Sándor: Azt ígérem.

Sziklási: Én öcsémet mindenről tudósítom. Ő atya, ő végezzen. Addig fogadásom szerint megőrzöm a leányt, azért noha máskor szívesen látnám, most házam az úrnak zárva marad.

Sándor: Nem alkalmatlankodom! Csak ez egyet még: elébb itt egy idegen férfit láttam leskelődni: szabad tudnom, mily czélt űz?

Sziklási: Azt tán maga sem tudja. Valami asszonyos vitéz lehet, ki élte felét tűkör előtt vagy utczán tölti, szívével adakozó, ég mint a szalma s ha nem gyújthat, legalább füstöt s zajt okoz; lesz

gondom őt távol tartani. — Bízhatom tehát szavában, hogy az úr innen eltávozik?

Sándor: Követem, távozást nem igértem, de hogy engedelme nélkűl házába nem lépek, azt fogadom.

Sziklási: Jó egészséget! *(Bemegy a házba s a kapút bezárja.)*

Sándor *(egyedül)*: Ő megy, s én úgy állok itt, mint a száműzött honja szélénél: a szem rajta csügg, de a merész lépést egy bátrabb maradás reménye tiltja. *(El.)*

Sz'klási kertje. Egyik felűl sövényfal kis ajtóval.

NELLI *fellép olvasva.* MARGIT *kiséri.*

Margit: Ezt a könyvet annyit olvassa a kisasszony, csodálom, hogy már bele nem únt!

Nelli: Belsőmet festi s midőn érzetemet felingerli, egyszersmind megnyugtat.

Margit: Én is érzékeny vagyok! Taval, mikor urunk halálos beteg volt, annyit sírtam, hogy még! De olvasás által a világért sem tudtam volna megnyugodni.

Nelli: Mert hű szorgalma által azt meglelé. Van állapot, midőn az is vigasztal, ha érzésünk, reményünk ily némán zengő társat lel! *(Olvas.)*

„Miként tavaszban a virág
Illatcserében olvadoz,
Rokon feléhez úgy a szív
Malasztos hévvel lobbadoz.
S ha bár felette vész üvölt
S kéjvesztve keble hervadoz,
Új nap derűl, mosolyg az ég,
Szebb fényre fordúl élte még
S múló keservekért
Nyer édes, hosszu bért.“

(A lugosba megy, leűl s tovább olvas.)

Margit: Élne csak urunk körűl, majd nem tanúlna könyvekből érezni.

LŐRINCZ *(jő).*

Margit: Édes leányasszony, örűlhetek?

Margit: Miért ne, ha van oka kendnek. *(Kiváncsian.)* Mi örvendetes történt?

Lőrincz: Nem szólt az az úr semmit, ki előbb a házban volt?

Margit: Ki hinne olyast mindjárt?

Lőrincz: De én mondhatom, van a dologban valami; ismerem a férfit is, kinek az az úr kérője.

Margit *(nevekedő kiváncsisággal)*: Milyen formájú, micsoda ember? *(Habozva elfordúl.)* Eh! menjen kend, ilyen tréfát nem szenvedhetek.

Lőrincz: Nem épen fiatal, de nem is vén, velem egy idős; nem épen úr, de ha a dolog elsűl, nem is lesz szolga. Rég próbálta volna szerencséjét, de nem bízott zsebjébe; most új kilátással nő reménysége s azt gondolja, hogy jó gazdasszonyból jó feleség is válik.

Margit: Csak gondolja még s nincs meggyőződve?

Lőrincz: A szerelem majd meggyőzi. Mit mondjak neki?

Margit *(félre)*: Nagy lépés. Urunkkal szólok elébb.

Lőrincz: Én állok mellette, hogy rútabb s rosszabb férfi is van nálánál, dícsérném is, de nem illik —

Margit *(félre)*: Magát érti, tudtam mindjárt, régen megkülönböztet s a hol lehet, szépet mond. — *(Lopva rákacsingat.)* Az ember nem is épen rút.

Lőrincz: Nos leányasszony?

Margit: Kend csintalan ember! Okosabb mint véltem, de semmit sem ígérek, tán majd, idővel —

Lőrincz *(félre)*: Ez annyit tesz: mindjárt. *(Margithoz.)* Tehát megyek a rozmarintot megöntözni, lehet, hogy szükségünk lesz rá. *(El.)*

Margit: Ah én inkább itt maradnék! Sziklási úr oly kegyes! Nem szeret ugyan, mert én is a szép nemhez tartozom, jól le-lehord, de mindent megtesz, a mit csak óhajtok — aztán legszebb időmet nála töltöttem! Szívem fáj! — Ha ő — de gondolni sem merem.

Szálkai *(elélappang)*: Margit! Margit!

Margit: Tessék parancsolni.

Szálkai: Hol a kisasszony?

Margit: Ott olvas a lugosban.

Szálkai *(félre)*: Tán a szerelemről. Örömest terjesztené kezét, de nem tudja ki felé — a szeretőt pedig kizárjuk! *(Margithoz.)* Nem úntad el a strázsát?

Margit: Urunkért teszem.

Szálkai: De még se bánnád, ha Nellit elvinnék?

Margit: Igaz, sokszor tartóztat dolgomtól; ki tehet róla. De nem is tudom, hol marad Jakab oly soká?

Szálkai: Ha dolgod van Margit, bízvást bemehetsz: itt maradok én helyetted.

Margit: Dolgom volna, de —

Szálkai: Csak menj Margit, hiszen nincs kitől tartani.

Margit: Az igaz, tekintetes úr nem félelmes, tehát engedelméből megyek. Ha valami ifjú ember jőne, csak méltóztassék lármázni. *(El.)*

Szálkai: Magunk volnánk — a hely, a pillanat kedvező, még úgy sem szólhattam vele Sziklási miatt — most. — Mi szépen űl ott a kis tündér, gyönyörű bimbó a lombok közt. De mit akarok? Átkozott ősz hajak! Eh, ő is asszony s nem haragszik, ha tetszik valakinek! Én úgy égek, hogy szinte el tudnám venni s így az ifjún is győznék; — oh miért ne? Az öreg imádónak többnyire jobb az erszénye, mint a fiatalé s ez nagy szószóló — rajta tehát! *(Rózsát szakaszt s annak levelével meghinti Nellit.)* Így csókolja egyik rózsa a másikat.

Nelli: Ah, Szálkai úr?

Szálkai *(előjön)*: Mily szerencsés tárgyon tetszett úgy elmerűlni?

Nelli: Oly tárgyon, mely harmat gyanánt csillog a virágon s ha ez fonnyad is, gyökerét élteti; de hová lett Margit?

Szálkai: Dolga akadt. Én váltottam fel.

Nelli: Valóban büszke vagyok, hogy ily érdemes urat is őreim közé számlálhatok.

Szálkai: Édes kínos munka a szépséget őrzeni. Másra kellene vigyázni s a szem csak egyet lát; mással küzdeni s az ember magával sem bírhat.

Nelli: Kit őrzeni szükség, nem érdemel őrizetet.

Szálkai: A szépnek ezer ellensége támad, ah! és szintannyi imádója. *(Kezét csókolja.)* Én magam a legforróbb —

Nelli *(szavába esőleg)*: Asszonygyűlölő!

Szálkai: Mentsen Isten! E balvéleményt kész volnék bármily áldozattal megczáfolni. *(Hizelkedve.)* Teszem, ha ily angyal valamit kívánna —

Nelli: Mit kívánhatnék, a mi nem volna már? S mit nyerhetnék itt, mihez még kívánnom nem lehetne?

Szálkai: Példának okáért, egy szívet, mely bár jó ideig ver, mégis ifjan lángol, a szépet ismeri, a jót becsűli, tűrödelmes, bőkezű és ily elhagyott állapotban mindig elfogadható.

Nelli *(félre)*: Mily gyöngeség, ő engem hűtelennek mer tartani! Szinte kedvem volna az öreg gőgös iránt érzékenyűltet játszani s ez által bátyámon is diadalmaskodnom! *(Szálkaihoz.)* Ah! ilyen szív csak a képzeletben él.

Szálkai *(félre)*: Tetteti magát, enyelgeni akar; így akarom! Enyelgés az érzet gyújtója: az ember nevet, közelebb jő s utóbb nevetve győz. *(Nellihez.)* Nem mindig zordon a valóság.

Nelli: Ah!

Szálkai: Kit illethet e mély sóhajtás?

Nelli: Magamat! Én szívdobogásban szenvedek.

Szálkai: Ennek orvossága, vagy inkább ellenmérge a szerelem. Ah! ha én lehetnék az orvos!

Nelli: Nem minden orvos kedves ugyan a betegnek, de igen a jó tanács.

Szálkai *(kezét csókolván)*: Ha tudnám, mit ítél ezen szív felőlem?

Nelli: Mint bátyám jó barátját tiszteli.

Szálkai: Tisztelettől szerelemhez olyan a lépés, mint liliomtól a rózsához.

Nelli *(félre)*: Ez régi hang az ifjúságból; fenmaradt czifrázat a romladékon. *(Szálkaihoz.)* Ez oly igazság, melyet minden jobb ember érez.

Szálkai: Valóban! Így hát sikerrel mondhatnám: szép kisasszony! ne nézzen tüskémre, azaz időmre, hanem tekintse rózsának

szivemet, mely kegyében élni óhajt. *(Térdre omlik, Móricz fejét a kertfalon felüti.)* Im lábainál —

Nelli: Kérem, Szálkai úr! fájni fog majd lába.

Móricz: Mit látok! *(Átszökik a falon.)*

Szálkai: Ily kedves szolgálatban csak ifjodni lehet.

Móricz *(hirtelen Szálkai mellé térdel)*: E szolgálat inkább illik hozzám! S így két évszakasz hajt fejet a szépségnek s minden javával kínálja!

Szálkai: Uram! ez hallatlan merészség! *(Fel akar kelni.)*

Móricz *(karjába ölti karját s tartóztatja.)*: Tessék maradni, ennél szebb helyet nem talál. *(Nellihez.)* Szép kisasszony, mily forrón vágytam e pillanatra!

Szálkai *(erölködve)*: Ezt nem szenvedjük. *(Félre.)* Nem ereszt el!

Móricz: Bocsáthatatlan vétek, a szépet így elrejteni! Vagy tán csak azért, hogy a legbátrabb víhassa ki, mint a búvár a gyöngyöt az irígy habok közűl?

Nelli *(feddő hanggal)*: Uram! én —

Móricz *(hirtelen)*: Oh ne azt a kemény tekintetet! Ez csak neveli a lángot. Midőn az ég haragszik, legközelebb érezzük magunkat hozzája. Ha nem örömest mulat itt, kimentem, akár el is rablom.

Nelli: Uram! kicsapó szeszélyeit tessék másfelé fordítani. Viselete nem oly természetű, hogy azt viszonozni illendőnek tarthatnám.

Móricz: Illendőség! vak szokás szava, váltott gyermeke a természetnek. Szépet látni s neki nem hódolni, az igazi illetlenség, lelki halál, dermedő szív —

Nelli: Kérem Szálkai urat, tessék a házba vezetni.

Szálkai: Szívesen! *(Fel akar kelni, félre)* Mikor nem ereszt fel. — Uram! micsoda erőszak!

Móricz: Csak tessék maradni, én nem vagyok irígy, e boldogságot mással is felosztom.

Nelli: Így hát magamat ajánlom! *(Ekkor eléjön Sziklási.)* Itt jő bátyám.

Sziklási: Hé, mi dolog ez? Minő térdelő társaság?

Móricz *(felszökik, Szálkai utána nehezen felvergődik)*: Isten hozta

Móricz: Mit látok!

A leányőrző, II. felv.

Sziklási urat! Nemde szép foglalatosságban lelt? De én csak ezt az urat utánoztam.

Szálkai *(félre):* Átkozott meglepés! Most vége mindennek. Lesz mit hallanom.

Nelli: Úgy van, édes bácsi. Szálkai úr előttem az asszonyi nemet térden követte meg.

Szálkai *(félre vonva Sziklásit):* Csak gúnyból tettem; hiszen ismersz — térdelni asszony előtt!

Sziklási: Ily ősz hajjal!

Szálkai *(szavába esik):* Csak ne pattogj! Majd megőrzöm ezentúl. *(Móriczra mutatván.)* Csak ezen adj ki.

Móricz: Édes kisasszony! tán e társaság teszi oly komorrá? E falon túl vidámabb az élet —

Sziklási: Mit szóljak az ifjúnak, ha még az öreg is ábrándozik? *(Móriczhoz.)* Uram, hol jött be ismét?

Móricz: A hol a madár! A szív adott szárnyakat.

Szálkai: A falon jött által, mert a ki rakta, nem vélte, hogy leányt kellene elrejtenie, különben magasabbra emelte volna.

Móricz: A chinai fal is csak egy szökés a szerelemnek, a tenger kis folyam, a föld egy lépés.

Sziklási: De én nem szoktam a falmászó vendégekhez, azért kapúmhoz igazítom. Tessék követni!

Móricz: Mit fárad hasztalan? Én olyan vagyok, mint a levegő, ha itt kiszorítanak, amott török be.

Szálkai *(titkon Sziklásihoz):* Barátom, nem jó volna Nellit titkon az én házamba általvitetni? Mert itt nem lesz nyugtod.

Sziklási: Úgy! tejet a macskára bízni! Téged egy pár szemlenéz lábadról. *(Móriczhoz.)* Tessék követni!

Móricz: Édes kisasszony! én gyűlölöm a félig tett munkát s így még lesz szerencsém —

Sziklási: Csak tessék követni uram! Minket el nem vakít. *(Nellihez.)* Te várj be itt! *(Elvonja Móriczot.)*

Móricz *(mentében Nellit érdekelvén):* A jó barát ki akar menteni a veszélyből, de már késő — édes fulánk, kedves baj ide vonz.

Sziklási: Csak el! *(Elmennek.)*

4*

Szálkai *(habozva néz Nellire):* Hm! Nelli kisasszony! csak igaz: az ifjúság csapongó, olyan mint a zápor: többet ront mint használ. A valódi érzés nem szökdel, nem vet bukfenczet, hanem jótevő forrásként szivárog fel s minden virúl körűle.

Nelli *(enyelegve):* Mily sokat nyer a szív, ha ily szép szavak kísérik.

Szálkai: És a lélek, mely a belső érdemet becsűlni tudja.

Nelli: Rámáért ki csodálna képet?

Szálkai: Valóban! S Nelli így gondolkodik? *(Nelli kezét megcsókolja.)* Ah, így hát az érdem reménylhet?

Sándor *(a falon által):* Nelli! Nelli!

Nelli: Sándor! Sándor! maga itt?

Sándor *(átszökik):* Elvégre hát mégis látjuk egymást!

Nelli: Nem csalt meg reményem, és Sándor híven felkeresett.

Sándor: És társaságot lelék. *(Kérdezőleg.)* Elébb távolról egy ifjat láttam a falon átszökni! S itt egy öreg úr áll égő szemekkel.

Nelli: Szálkai úr! bátyám szomszédja és barátja, ki oly kegyes volt engemet mulatni. A másik urat nem ismerem.

Szálkai *(félre):* Ez a szerető! Mint villámlik szemével! *(Sándorhoz.)* Igen, igen, mulatni; de az úrnak ide nem volt szabad jőni.

Sándor: Én az engedelmet *(Nellire)* csak ezen szemektől várom.

Nelli: Jelenléte, Sándor, minden bús órámat elfeledteti.

Sándor: Oh Nelli! képzelje nyugtalanságomat.

Nelli: Örömest írtam volna mindjárt, de nem volt kibe bízhatnom.

Szálkai: Uram! Nelli kisasszony! — Nem hallanak. *(Középjük áll.)* Nekem hatalmam van ezt megtiltani.

SZIKLÁSI *jő* MARGITTAL.

Margit: Mikor mondom, épen az imént maga Lőrincz megvallotta — oh mint fáj szívem.

Sziklási: Ha fáj, gyógyítsd meg; nem akarok többet hallani. *(Észreveszi Lángait.)* Ejnye furkós mennykő, ez hibázott még. Ki adott erre engedelmet? Váljanak el. *(Szálkaihoz.)* Te itt voltál s ezt elnézhetted!

Szálkai: Eleget lármáztam, de ezeknek száz trombita is csak szunyognóta.

Sziklási: Lángai úr, én bíztam szavában!

Sándor: Én is bíztam abban, hogy a kisasszonyt idegen vendégektől megőrzi, s ha az ember valamit magára vállal, végezze emberül.

Sziklási: És a féltés az idegen nyomába únszolta. Hahaha!

Szálkai: Berzenkedik immár, félti —

Sándor: Én azt fogadtam, hogy engedelme nélkűl házába nem lépek; kertről szó sem volt.

Sziklási: Kert a házhoz tartozik, mint gyarlóság a szerelemhez —

Szálkai *(félre Sziklásihoz)*: Ez kiállhatatlan ember, ezzel keményen bánjál!

Sziklási *(viszont félre)*: Te haragszol rá, mert Nellinek tetszik, csak eredj! Te is örömest félre billennél.

Szálkai: Én nem bánom, akár mit csinálsz velök.

Margit: Édes kisasszony, mit cselekedett? Urunk haragszik.

Nelli: Ha vétkes volnék is e kedves történetben, sajnálni nem tudnám.

Sziklási: Én pedig nem leszek szolga tulajdon házamnál; azért kérem Lángai urat, tessék elvonúlni szivével, mely ha igazán ég, távol sem alszik el.

Sándor: Nelli! Szeret még?

Nelli: Változhatatlanúl.

Sándor: Nyugodt lehetek minden esetben?

Nelli: Mint magam leszek ezentúl.

Sándor: Most Sziklási úr is békén lehet, hogy ily úton ezen túl sem házába, sem kertjébe nem jövök.

Sziklási: Örűlni fogok.

Szálkai: Én is haza megyek. *(Haragosan néz Sándorra.)* Csak ez ne jött volna! — Jó éjszakát! *(El.)*

Sziklási *(Sándorhoz, ki Nellitől búcsúzik s most kezét megcsókolja.)*: Elég uram, tessék követni! *(Nellihez és Margithoz.)* Ti is aztán jertek be! *(Sándorral el.)*

Margit: Micsoda zűrzavart okoznak azok a férfiak!

Nelli: Volt is ideje már, hogy mozgásba jőjön házunk.

Margit: Hát az a másik úr is ott volt? S nem szólt felőlem?

Nelli: Semmit sem hallottam; de kíváncsi vagyok tudni, merre járnak. Nézzünk ki az ajtócskán.

Margit: Be van zárva. Jakabnál a kulcs.

Nelli: Tán felnyitja valamelyik a magáéi közűl.

Margit: De urunk —

Nelli *(csdekelve)*: Édes Margit! csak egy tekintetre.

Margit: De ne többre ám! *(Feloldja kulcsait.)* Ez felnyitja.

Nelli: Tán láthatom őt. *(A mint az ajtót kinyitja, Móricz áll előttök, Nelli visszaszökik.)*

Margi: Istenem, minő meglepés!

Móricz: Édes kisasszony! a szerencse jár ma velem! Elébe vezet az eredetinek, midőn képzetem hasztalan vesződik azt egész kellemében visszavarázsolni.

Nelli: Nem tudom, mit csodáljak inkább, a czéltalan fáradságot-e, vagy gyakoroltságát érzés nélkűl ömledezni?

Móricz: Eddig úgy volt; de félek, már érezni tanúlok.

SZIKLÁSI *(jön)*.

Sziklási: Ejnye furkós menykő! Megint itt van az úr? Látom, félre kell tennem minden tekintetet. Hallja Hív uram, vagy mi a neve! Én nem vagyok barátja az örökös enyelgésnek, s ha el nem távozik, lábat adok.

Margit: Bocsásson meg, tekintetes úr! ezt jószívűségem okozta.

Móricz: A házi barátság, látom itt nincs divatban, s azért méltán háborút izennék; de békeszolgálatom nem engedi. Nekem csak a leányasszonynyal van dolgom s előre jelentem, kosarat nem fogadok el.

Margit: Hallja, tekintetes úr!

Sziklási *(félre)*: Hogy el nem törött szárnya ennek a szélmalomnak, minekelőtte vidékünkbe jött! Még ez is elszédíti. — Én semmit sem akarok hallani, uram, s vége.

JAKAB *(jön).*

Nelli: Édes bácsi! tán csak nem neheztel reám?

Sziklási: Menjetek a házba. *(Margit, Nelli el.)*

Jakab: Tekintetes úr! újságot hoztam a postáról. *(Móricz körül járván, egyszerre elkiáltja magát.)* Mór — *(s megint befogja száját.)*

Móricz *(hirtelen hozzá fordúl):* Mi baj? *(Félre.)* E törzsök miatt majd elárúltam magamat.

Sziklási *(Jakabhoz):* Hát te mit lármázol?

Jakab: Van okom. *(Menni akar, de ismét visszafordúl.)* Nem merem elhagyni uramat, csak fegyverünk volna! *(Sziklási mellett megáll és neki integetve nyugtalankodik.)*

Sziklási *(Jakabhoz):* Elment az eszed? Maradj veszteg! *(Móriczhoz.)* Uram, jó egészséget.

Móricz: Én megyek, de javallom, éljünk frigyben!

Sziklási: Távol egymástól —

Móricz: Megbánja. *(El a kertajtón, Jakab bezárja.)*

Jakab *(fontosan):* Tudja tekintetes úr, kivel beszélt?

Sziklási: Olyan könnyű szerrel, mely sokat mozog, keveset tesz; szél ha igér, rák ha adni kell; szelíd ha kér, vad ha nyertes.

Jakab: Már nem tudom, szelíd-e vagy rák, de ez az úr Mordány Pista, az a híres zsivány, ki nem rég a szomszéd molnárt kirabolta, a mint illik.

Sziklási: Gyávaság! Olyan is a zsivány!

Jakab: Olyan bizony! Most hallottam személyleírását a postán — aztán hogyan megijedett, midőn nevét kiszalasztám.

Sziklási *(Magában.):* Hahaha! felséges gondolat! E tévedést használom.

Jakab: Semmi, hogy úr formája van, mert az is írva van, hogy különféle ruhában jár, és egy pajtás jár csak vele.

Sziklási: Az elővigyázat nem árt. Szaladj a falúba, hozz néhány embert magaddal és a személyleírást is, ha oda jutott volna.

Jakab: Most tán megfoghattuk volna. *(Elmentében kiált.)* Lőrincz Andor! Gyurka!

Sziklási *(egyedül):* Így! ha még a ház körül leskelődik, befogatom, majd megvallja igaz nevét és nem okoz hasztalan zűrzavart. Aztán Jakabra hárítván a dolgot, jól kinevetem és hasznos leczkével elbocsátom. *(Margit, Lőrincz, több házi férfi és fehér cseléd összetolong.)*

Margit: Tekintetes úr! az istenért!

Lőrincz: Hol a zsivány?

Sziklási *(magában nevetve):* Csak jertek! Majd felállítalak benneteket.

Margit: Csak vért ne ontsatok. *(El.)*

(A kárpit lefordúl.)

HARMADIK FELVONÁS.

Szoba Sziklási házában, ugyanaz, mely az első felvonásban.

SZIKLÁSI *az asztalnál ül, írásba néz, előtte gyertyák;* NELLI, MARGIT.

Sziklási: Fekete szem és nyírett haj, mivel szökevény; karcsú termet — megegyez, csakhogy amaz naptól barnított erdei lakos lehet, ez asszonyok körűl hajladozó vitéz.

Nelli: Kár, hogy nyitva nem hagytuk az ablakokat, legalább mulatságunk volna.

Margit: Hát ha fellőnek —

Nelli: Legfeljebb tekintetet.

Margit: Aztán tudja Isten, hol járnak az erdőben — már a nap is leszállt. De ki hitte volna? Jól mondja urunk: rossz a világ.

Nelli: Micsoda zúgás? Tán hozzák már.

Margit: Valóban — csak ide ne hozzák, hogy a szobát el ne vérezzék.

Nelli: Édes bácsi, mit tesz foglyával majd? Még bajba jöhet — hát ha valami úr s elégtételt kíván?

Sziklási: Ő bizonyosan valami különös, mivel utánad járt. Csak rám bízd, az az én gondom.

Nelli: Utóbb is bácsi még az én védelmemre szorúl.

Sziklási: Asszonyi védelem hálósüveg sisak helyett, oroszlán bátorság és bátorság erő nélkűl — jaj annak, ki arra szorúl.

JAKAB *(jön).*

Jakab: Tekintetes úr, megvan már.

Margit: Valóban?

Jakab: Az üres pinczébe zártuk.

Margit: Nem történt emberhalál?

Jakab: Alamuszi zsivány az, fegyver sem volt nála s csak akkor hánykolódott, mikor a kisbíró köpönyegemet vetette fejére.

Sziklási: Mit szólt?

Jakab: Nem szólt, hanem káromkodott.

Margit: Beszélje el kend, mint történt?

Jakab: Tehát a falúból néhány embert magamhoz vettem; az ilyesben igen járatos kisbíró is hozzánk szövetkezett. Mihelyest a dombon feljöttünk, mindjárt szemünkbe ötlött, a mint bokor közé lapúlva a ház felé leskelődött. Álljuk el útját! súgta a kisbíró és Matyi komája, tudja tekintetes úr, az, ki négy esztendő előtt elvette Jutka szolgálónkat —

Sziklási: Tovább, tovább!

Jakab: Tehát az a Matyi, meg Peti, ki taval csősz volt és maga lopott, aztán a kalodába űlt, a mint illik — másképp derék ember —

Sziklási: Csak röviden.

Jakab: Tehát Matyi, meg Peti, meg Gyurka — tudja tekintetes úr, az, ki tizenöt esztendő előtt ostoros volt, aztán —

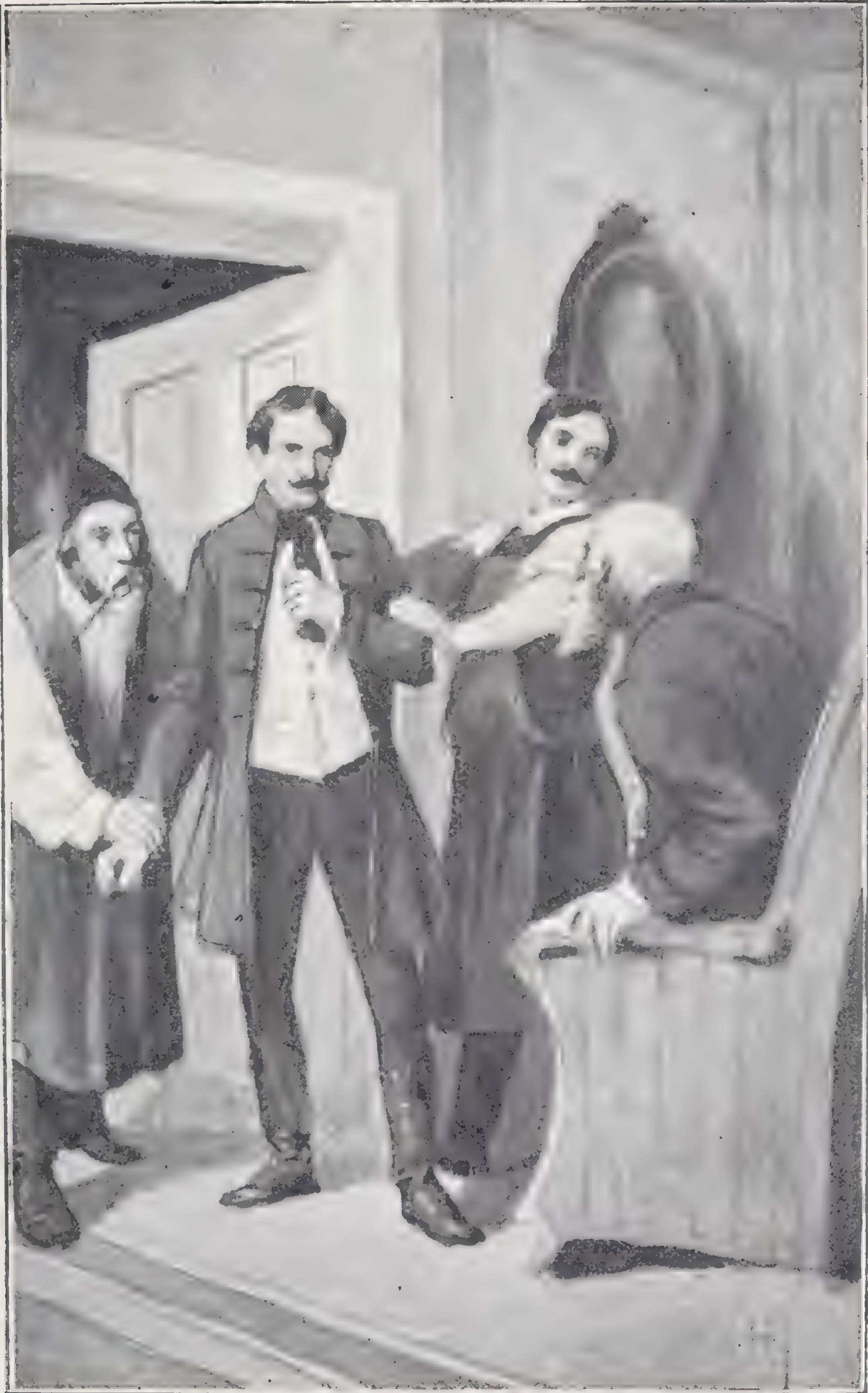
Sziklási: Ej mi gondom, ki mi volt? Csak a dologhoz.

Jakab: Tehát a kisbíró, Matyi és Peti, megintelen Gyurka, meg én egyenesen feléje mentünk — de ő tudja mi rosszon törte fejét, mert úgy a házra volt bámúlva, hogy csak akkor vett észre bennünket, mikor megragadtuk, a mint illik. Most igen lármáz, hogy tekintetes úr színe elébe vezessük, vagy hogy gyertyát hozzunk neki, hogy levelet írhasson; tán jó volna megkötözni, a mint illik.

Sziklási: Vezessétek hozzám! De senki hozzá ne nyúljon.

Jakab: Hm, hm, pedig nem érdemli meg, hogy ily kímélve bánjunk vele. *(El.)*

Margit: Ah tekintetes úr, vigyázzon magára; ily kétségbeesettel nem jó négyszemeczni.

Jakab: Itt a gonosztévő

A leányőrző, III. felv.

Sziklási: Az ő kétsége csak reátok hat s addig tart, míg meg adjátok magatokat. Előttem majd szelíd lesz, mint a zsémbes asszony a vendég előtt.

Nelli: Bácsikám! majd mi leszünk a táblabírák s ránczos homlokkal s feszesen ítéletet hozunk.

Sziklási: Asszonyi ítélet csak a szebb asszony és hitetlen imádó iránt kemény; az ifjak ellen mindig részrehajló és tekervényes. Ti addig a kertbe mehettek.

Nelli *(esdekelve)*: Édes bácsi!

Sziklási: Ez férfias dolog! Csak el! egymás után! Ha vége lesz, majd elhivatlak.

Margit: Tekintetes úr! oh ne koczkázza drágaságos életét! Az ember még se tudja —

Sziklási: Légy nyugodt, Margit! De most el! el! *(Nelli a közép ajtón akar kimenni.)* Ne arra, ne! Menjetek az ebédlőn keresztűl. *(Margit, Nelli el.)* Hahaha! most vallatni leűlök bírószékembe. Ő kegyelme velem akart játszani, most rajtam a sor. Ha nevét meg nem vallja, száraz földön a pinczében hál. Aha! jőnek már.

JAKAB *több parasztokkal bevezeti* SÁNDORT.

Jakab: Itt a gonosztévő!

Sziklási: Jakab! Bolond! Furkós mennykő! Kit hoztál?

Sándor: Sziklási úr! én ilyen vastag tréfákhoz nem szoktam. Elébb eltilt házától s a jövendővel bíztat; s most erőszakkal s nem a legszelídebb módon befogat —

Sziklási: Bocsánatot uram! én — ez az esztelen Jakab —

Jakab *(merően néz Sándorra)*: Ni! Bizony más ez. *(Sziklásihoz.)* Hagyján tekintetes úr! Ez Mordány Pista czinkosa; ismerem, elébb is kikérdezett, de én okos voltam —

Sziklási: Okos mint a vad medve. Csupa gondtól kifüstölgött már velőd. *(Sándorhoz.)* Bocsásson meg Lángai úr! Nem magát akartuk, tévedés, más semmi! *(Félre.)* Minő zavar! Már most estve van, itt kell tartanom! Titok nem marad — és Nelli! *(A mint tüzesen fel s alá jár, észreveszi a parasztokat.)* Hát ti mit oltároztok itt? Takarodjatok haza. *(Ezek el.)* Jakab, adass nekik ételt és bort.

Jakab: Bizony elhibáztuk! De mikor az ember jót akar s a nap lemegy — ej, ej! *(El.)*

Sándor: Meg nem foghatom. Hát rablók járnak a vidéken?

Margit *(kivűl)*: Oda vagyunk! Segítsetek! Rabló! Gyilkos!

Sziklási: Mi ez megint? Margit szava — engedelmet kérek. *(A bal ajtót kinyitja. Margit karjába szalad.)* Mi baj Margit?

Margit: Ah, tekintetes úr!

Sziklási: Alig lihegsz, ülj le.

Margit: Egyik zsivány a kertbe szökött, már Nelli kiasszonyt el is fogta. Tudja isten mi lesz belőle.

Sándor: Nellit? Fegyvert ide, fegyvert! *(Tüzesen forgolódik.)* Ördög pokol, uram! nem hallja? Nelli egyedűl a kertben.

Sziklási: Ördög nem zsivány! Héj Jakab!

NELLI *nevetve jön s megpillantván* SÁNDORT, *hozzá szalad s kezinél fogja.*

Nelli: Lángai, Lángai! maga van itt?

Sándor: Édes kisasszony! szóljon, veszélyben forgott?

Nelli: Egy idegen úrnak tetszett nagy forróan kezemet megcsókolni s szívét ajánlani — de én ügyesen elillanék, s ő most utánam botorkál.

Sziklási: Mily bátran érzelegnek, mintha már holnap lenne a menyekző. El egymástól! Nelli! Siket az úr?

Sándor: Élve el nem válunk.

Margit: Az ijedtség szinte elgyöngített. *(A mellékszobában nagy zörrenés hallatik.)* Nagy Isten! mi zörög az ebédlőben? A szép edények mind az asztalon állanak — megnézem. *(A mint az ajtó felé lép)*

MÓRICZ *(toppan be).*

Móricz: Átkozott rendtartás van ennél a háznál! Ki látta ily sötéten hagyni a szobákat, mikor vendégek járják? Én és az asztal összeütköztünk, de én erősebb voltam és eldöntöttem, ott fekszik.

Margit: Isten segíts, milyen kár!

Móricz *(Nellire és Sándorra czélozván)*: Úgy! Szerelmi viszontlátás!

Sziklási: Hallja, Hív uram! nekem kedvem volna az urat há-

zamból kivettetni. Ezt a galibát mind az úr okozta. Hogy mer ily későn alkalmatlankodni?

Móricz: Magam is kezdem bánni; különben csak óhajtását teljesítettem, mert a mint hallám, be akart fogatni; ím önkényt megadom magamat. Igaz, hogy rabolni jöttem, de — szívet.

Sándor: Az úr megsérté a tiszteletet, melylyel e nemes háznak tartozik.

Móricz: Már tagjává avattatott, hogy ily magas hangon beszél uraságod? A szépeket csak úgy tiszteljük, ha üldözzük. Azonban uram, ha itt későn jöttem is, ott nem leszek késő, hol a férfi szól.

Nelli: Legyen nyugodt Lángai! Ez az úr hirtelenkedett ugyan szívével, de durvaságról nem vádolhatom.

Móricz *(félre)*: Most az én rovásomra hirdeti hűségét. Hadd legyen, majd megfordúl a szél.

Sziklási *(félre)*: Mit tegyek most? — Legjobb lesz a leányt holnap haza vinnem; vesződjenek vele otthon. — Nelli!

Nelli: Édes bácsi?

Sziklási: Eredj szobádba! Készűlj az útra, holnap haza viszlek.

Nelli: Édes, kedves, jó bácsi!

Sziklási: Margit! zárd be Nelli szobáját; azután láss jó vacsora után, már csak itt tartom őket.

Margit *(Móriczra nézve)*: Ezt is? Kicsoda? Hát még se zsivány?

Sziklási *(titkon)*: Margit — de nem reménylem, hogy ez a vendég szeget ütött fejedbe — úgy tartom, hogy csak nem hiszesz neki s nem mégy —

Margit: Mit tehetek róla? Én nem mennék, de ha visznek —

Sziklási: Menj csak. *(Margit el.)* Urak! ha tetszik, az éjjelt nálam tölthetik, de holnap korán reggel megint el kell válnunk.

Sándor: Köszönettel elfogadom! Csak kocsim után szeretnék valakit kűldeni a falúba, hogy cselédeim ne várjanak.

Sziklási: Teszek rendelést. *(Móriczhoz)*: És uraságod?

Móricz: Nekünk úgy is dolgunk lesz, itt bevárom Sziklási urat.

Sziklási: A mint tetszik. *(El Sándorral.)*

Móricz *(egyedűl)*: Sok baj semmiért. Annyit jártam, szöktem s még is üresen kell távoznom. Úgy állok mint a strázsa úri konyha

előtt, a jóízű étkeket elviszik előtte, más lakozik s ő törűli le száját. Hm, hm! az eljegyzett mátkán kiadtam, s minden szép leány mozgásba hoz: jele, hogy az ember iga nélkűl nem élhet. Hahaha! bizony mondom, már eszmélkedni kezdek! Pedig ha az ész nő, fogy az életkedv.

SZIKLÁSI *(jön).*

Sziklási: Nos mi dolgunk van együtt? De már egyszer valót kívánnék.

Móricz: A dolog igen közönséges — Margitot akarom elszerezni.

Sziklási: Ej furkós mennykő! Minek megint új zavar? Az úr mindenütt csak rendet bont. És ki akarja Margitot?

Móricz: Lőrincz, tulajdon kertésze.

Sziklási: S az úr kérőségére várt?

Móricz: Megnyílt előttem, én pártúl fogtam őtet, és hogy czélját annál inkább elérje, egy majort igértem neki csekély béren, hol becsületesen élhetnek.

Sziklási: Hát az a major a holdban fekszik? Ki az úr? Mutassa meg.

Móricz: Bizonyos okból nevemet még titkolom, de nyolcz nap múlva visszatérek s becsületemre fogadom, hogy beváltom szavamat.

Sziklási: S kérdés, akar-e Margit férjhez menni — lesz-e ott jobb dolga?

Móricz: Mely kincs múlja fel az agguló hajadonnál a fejkötőt? *(Félre.)* Minő nyugtalan! Mint habozik. Én gyanítom, az öreg úr úgy nézi a házasságot, mint a diót: kűlsejét elveti, de magvát titkon mégis szereti. Vén róka, azért is kelepczébe ejtem.

Sziklási *(ki nagy léptekkel fel s alá járt, egyszerre tüzesen megtámadja Móriczot)*: De mi gondja az úrnak Margitra? Ki bízta annak szerencséjét az úrra?

Móricz: Erre feleljen Lőrincz. Mindjárt felkeresem. *(El.)*

Sziklási *(egyedűl)*: A méreg majd elfojt. Utóbb Margit is itt hágy, s öreg napjaimra mással kell vesződnöm. Én ismerem őtet, pedig jól, és asszony nélkűl nem lehetek. olyan mint a vér, rendet-

len foly néha, de az élet fő eszköze. És tartóztathatom-e? Nem indúl-e élte czélja után? — Magam vegyem el? Hahaha! kaczajnak tegyem ki magamat? — De kinek mi köze ahhoz? Ápoló kéz kell nekem s nem pípeskedő feleség, ki férje s az övéi könnyeit, mint drága gyöngyöket mulatságba viszi.

JAKAB *(jön)*.

Jakab: Tekintetes úr! ezt a levelet lovas posta hozta. *(Levelet ad neki.)*

Sziklási: Öcsém írása — hol a leányasszony?

Jakab: Szobájában. Épen most ment hozzá a Mordány forma úr.

Sziklási: Küldd hozzám.

Jakab: Jól vagyon.

Sziklási: Vagy ne bántsd. — Te Jakab!

Jakab: Tessék!

Sziklási: Jakab! te velem őszűltél — nem bántad meg, hogy nem házasodtál?

Jakab: Meg biz én, tekintetes uram! Csak tekintetes úr ne ellenzette volna, eddig három feleségem is volt volna, a mint illik.

Sziklási *(magában)*: Margit nem épen rút, és tudom mit ér —

Jakab: Az a levél sürgetős, tekintetes úr.

Sziklási: Lássuk! *(Általfutja a levelet.)* Hála Isten! egy tehertől ment vagyok. — Mondd meg Margitnak, hogy küldje hozzám a kisasszonyt; te pedig a vendég urakat kérd ide. *(Jakab el.)*

Sziklási: Ezek hát egyesűlnek, nekem pedig hideg szabadságban kell eltespednem, vagy drága pénzen ápoló szívet vásárlanom. Most látom én, az asszonyokat csak azért gyűlöltem, mivel volt egy, ki híven rám vigyázott s tilos határt nem szabott kedvemnek; gyűlöltem a házasságot, hogy ezt megtarthassam.

MÓRICZ *(jön)*.

Móricz: Mért vont el az alkutól? Míg vendégtársam nagy léptekkel sóhajtgatott, én Lőrinczet és Margitot nem ábrándozó, de nyomós szavakkal érezni tanítgattam.

Sziklási: Minek az? Ha ér valamit az érzés, magától is beáll.

NELLI *és* SÁNDOR *(jönek).*

Nelli : Bácsi, mi újsága van?

Sándor : Parancsolni tetszett?

Sziklási : Ez a levél érkezett öcsémtől, mely sokat megváltoztat.

Sándor : Tán eljött az a szerencsétlen vőlegény?

Sziklási *(Sándort értve)* : Itt van már!

Nelli : Inkább a klastromot választom.

Sziklási : Halljátok, mit ír az öcsém. *(Olvas.)* „Ma esett tudtomra, hogy Morlay Móricz" —

Móricz *(félre)* : Ördög pokol! hová jutottam? Derűlni kezd már.

Sziklási : Mit mond az úr?

Móricz : Ismerem a nevet —

Nelli : Tovább, tovább édes bácsi!

Sziklási : „Hogy Morlay Móricz, kinek, atyjához viseltető barátságból, leányomat szántam s mint gyermekeket egymásnak eljegyzék, a külföldi nagy világ zavarába vetvén magát, meghalt" —

Móricz : És a levél írója öcscse Sziklási úrnak?

Sziklási : Anyjáról igen —

Móricz : Hát atyjáról mostoha? Oh mostoha sors!

Sziklási : Mit sopánkodik?

Móricz : Ismertem szegény Móriczot, jó ember volt.

Sziklási : Nem sokat ért, mindig lézengett, csak oda nem ment, a hová kellett volna —

Nelli : Béke hamvainak!

Sándor : Valóban meghalt? Annál ugyan okosabbat nem is tehetett.

Móricz : Ilyen az ember! Csak czélját érje vele, nem bánja, ha fél világ is kihal körűle.

Sziklási *(olvas)* : „Meghalt. Kérlek tehát, mivel dolgaim most lekötve tartanak, hozd haza minél elébb leányomat, mert tovább már nem ellenzem Lángai Sándorral való összekelését."

Sándor : Nelli! Nelli! Édes hölgyem!

Nelli : Már most bátran enyémnek mondhatom.

Móricz: Nosza, hogy kél a világ! Már azt gondolják, hogy a szerencse zsebjökbe szaladt.

SZÁLKAI *(jő sietve.)*

Szálkai: Barátom! újság. Széket! Alig lélegzem. -- Mit kell látnom, itt vannak ezek?

Sziklási: Mi baj – mi hozott ily későn?

Szálkai *(Sándorra és Nellire mutatván, öntetsző pöffeszkedéssel)*: Válaszd el ezeket, nem illenek össze.

Sándor: Uram!

Szálkai: A vőlegény itt van.

Sziklási; Ej, mit beszélsz? Hiszen most írja öcsém, hogy meghalt.

Szálkai: Meghalt? Ne hidd! Ő a fogadóban van, nem a temetőben — és az én fogadómba szállt meg; inasával szóltam.

Sziklási: Ez a nap el van átkozva. Minden hír, minden ember ellenkezik egymással — de ez a levél —

Szálkai: Én mondom, él. Mikor haza mentem, egy idegen inast láttam a fogadónál ácsorogni, kérdém ki embere? Ő nem akart egyenesen felelni, de aztán mégis kivettem belőle, és hintaján az M. M. is elárúlta — azért siettem hozzád.

Nelli: Szálkai úr imént a kertben annyi kegyességgel volt irántam s most ily szomorú hírrel serénykedik busítani.

Sándor: Ezért kár volt tüdejét úgy megerőltetni, mert a levél több hitelt érdemel, mint egy bitang inas szava, ki az urnak kiváncsiságát így kijátszotta.

Sziklási: Kinek higyjek most?

Móricz: Én Szálkai úr mellett szólok, mert írva vagyon: „és a holtak feltámadnak." Édes kisasszony, tessék bennem a holt vőlegényt szemlélni: én vagyok Morlay Móricz.

Sziklási: Az úr már annyiféle volt, hdgy szavaiban nem bízhatunk.

Móricz: Keresztelőm ugyan nincs nálam, de más oklevelem tán lesz. *(Zsebkönyvéből elévesz egy írást.)* Ismeri Sziklási úr ezt az írást?

Sziklási: Az öcsémé.

Móricz: Ím ez legutolsó levele, melyben eltökélt szándékoma kívánja a szép kisasszonyra nézve.

Szálkai: Nos mint tetszik? Mit mondottam? *(Félre.)* Inkább ennek szánom, mint amannak, ki oly büszke bátorságban véli magát.

Móricz: Édes kisasszony! előre is bocsánatot kérek őszinte vallásomért s azon tettért, mely által csak magam vesztek. Még iskolába jártam, mikor eljegyeztetének; de mihelyt körűlnéztem a világban, terhemre volt e szövetség, mert általa szabad akaratomat fékeztetve gondolám. Később atyám únszolása e kelletlen érzést még inkább nevelte; azért is, hogy minden perpatvart elkerűljek, atyámtól halasztást kértem, és a nélkűl, hogy jegyesem szép szemét s annak rokonait látni vágytam volna, külföldre mentem —

Sziklási: Ilyen a házasság gyümölcse!

Móricz: Atyámnak halála ismét haza vont. Ekkor kaptam Légházi úr levelét, melyben adott szavamról említést tesz s barátságos tanácskozásra hív magához. Én egy barátomtól már tudósíttattam — s most szerencsém van személyesen is tapasztalni, hogy a szép mátka, mi a hűséget illeti, sem igen különös példát adott jegyesének. Azért, hogy az általam tisztelt Légházi urat egyenes lemondással ne sértsem, fortélyhoz nyúltam s vele azon barátom által halálomat hitettem el, gondolván, hogy ha leánya másnak karján boldog lesz, mindenfelől bizonyos lesz a bocsánat.

Nelli: Bocsánat mellett tessék legforróbb hálánkat is elfogadni.

Móricz *(félre):* Nem éppen hízelkedés — de szerelmes mondta.

Sziklási: De hogy miként vetemedett ide Morlay úr?

Móricz: Erre utazván, míg a lovak ettek, e ház szép fekvése ide csalt; s a fogadóstól hallván, minő kurucz ember a birtokosa — engedelmével! — még inkább óhajtottam házi körét látnom, nem is álmodván, hogy Légházi rokona légyen s Nelli kisasszonyban mátkámat találjam fel. Engem a szép vonz, azért írtam, bejöttem, a tilalomtól még inkább hevítve, falakat másztam s ha a dolog így nem fejlik ki, a gazdát is megforgattam volna.

Sziklási *(nevetve):* Vagy én a vendéget.

Móricz: Édes kisasszony! minthogy feltámadtam, az élőé szép keze.

Sándor: Morlay úré volt a szó, enyém a szív, s nálunk a birtokos szerencsés.

Szálkai: Nem mindig uram! Minden rendszabás kifogást szenved.

Nelli: A holtnak áldás, az élőnek barátság.

Móricz: Látom, a szükséget erkölcscsé kell avatnom, azért mint vőlegény ismét sírba szállok, mint élő —

Sándor: Baráti kezet fogunk.

Móricz: Már most tisztelt házi gazda! Margit iránt is elfogadhatja kérői tisztemet, mindjárt beküldöm. *(El.)*

Sziklási: Hagyjatok magamra, míg Margittal szólok. *(Nelli és Sándor el a bal szobába.)*

Szálkai: Én ezentúl még inkább gyűlölöm az asszonyokat. Igazad volt, barátom, csak bajra születtek; most veled tartok.

Sziklási *(habozva):* De mégis — néha — csak menj be kérlek szobámba, Margitot hallom.

Szálkai: Ereszd el, ha menni akar. Vesződséget mindenütt alálsz. *(El a jobb mellék szobába.)*

MARGIT *(jön).*

Margit: Lesújtva jövök, tekintetes úr!

Sziklási: Rossz leány! hát te el tudnál hagyni.

Margit: Édes Istenem, én örömest maradnék — de ha meggondolom jövendőmet —

Sziklási: Arról ne aggódjál! Lesz gondom, hogy ezentúl is bőségben élhess —

Margit: Mit használ a bőség, ha elöregszem —

Sziklási: Szereted Lőrinczet?

Margit: Nem is merem megvallani, kit szeretek. Tán összeférek Lőrinczczel — itt töltöttem legszebb koromat és sehol sem is lesz oly jó dolgom — de mégis —

Sziklási: Ott asszony lehetsz!

Margit: Minden hűségem mellett itt örökös cseléd maradok, s

5*

amúgy a világ mégis többre becsűl. Eléggé fáj, de ítélje meg maga a tekintetes úr — s inkább szánjon, hogysem haragudjék.

Sziklási: Takarodj előlem.

Margit: Úgy is kisírom szemeimet. *(Menni akar.)*

Sziklási: Margit! *(Félre.)* Nehezen megy el.

Margit: Parancsoljon!

Sziklási: Margit! valamit gondoltam. Tudod mit? — Ej furkós mennykő, nem tudom mint kezdjem! — Margit! én egyet mondok s mi is egyek leszünk. Hát most sem érted?

Margit *(sóhajtozva):* Ah! ha szabad volna!

Sziklási: Topp! Nyújts kezet, nálam maradsz, majd elvégezzük.

Margit *(nagy örömmel Sziklásira hajol):* Ah, édes kedves tekintetes uram! minő szerencse!

Sziklási *(befogja Margit száját):* Ne lármázz, mert meghallják.

MÓRICZ *a közép-,* NELLI, SÁNDOR *és* SZÁLKAI *a mellékajtókban bedugják fejöket.*

Móricz: Vígan! vígan! } *(Egyszerre):*
Nelli: Bácsi!
Szálkai: Asszonygyűlölő!

Sziklási: Ej furkós mennykő! Lesz mende-monda. De mit bánom én — nekem a világ megszűnt e házon túl.

Móricz: Csak jer Lőrincz! *(Lőrinczet bevezeti.)* Nos Margit leányasszony!

Margit *(titkon Sziklásihoz):* Mit mondjak, tekintetes úr?

Sziklási *(zavarodva):* Margit? Tehát! hm, hm! — Margit nem akar férjhez menni, de ne búsúlj Lőrincz, nem hagylak üresen távozni.

Móricz: Egy kosár pénz minden kosártól megmenti; hát csakugyan ezüst menyegzővel kezdi házasságát?

Szálkai: Engem a csodálat elvakít. Azon érdeklett ősz hajak most reád illenek.

Sziklási: Ne legyetek harangok! Az én koromban csendes a házasság.

Móricz: Mert a konyha inkább ég, mint a szív.

Sziklási: Ki tehet róla? Az asszony olyan, mint az orvos, az ember kikel ellene s mégis rászorúl.

Móricz: Szálkai úr! mi most utánok nézhetünk!

JAKAB *(jön)*.

Jakab: Az étel az asztalon van, a mint illik. *(El.)*

Sziklási: Menjünk barátom! Töltsük vigan az estvét s holnap reggel indúljunk.

Margit: Én nem tudom hol vagyok! Majd kiszökik szívem.

Móricz: Én fátyol-lobogtatva kísérem a boldog társaságot. Most, midőn hölgyet veszték, érzem leginkább a szép nem hatalmát. *(Sziklásira mutatván.)* E példa, mily véget nyer az agglegénység, engem is megtérít; azért, míg a tavasz el nem virít, az első szép, ki nyájasan mosolyog szemembe, uralkodjék e hódoló szíven!

(A kárpit lefordúl.)

HŰSÉG PRÓBÁJA.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(1827.)

SZEMÉLYEK.

MÁTYÁS KIRÁLY.
UPOR LÁSZLÓ, főispán.
VIDOR, udvari bolond.
SÁFÁR.
MÁRTA, ennek leánya.
BARTÓK, ménesmester.
ENDRE, ennek fia.
SZOLGA.
Királyi kíséret. Cselédek.

A dolog történik egy koronajószágon.

Szabad vidék

KIRÁLY, UPOR, VIDOR *és a kíséret.*

Upor: A mit itten lát, felséges uram! fel ama sötét ormig, mind a korona jószága.

Király: Ez szép magyar földünknek egyik tája, melyet nem láttam még; valóban kies vidék! Mily erdős hegyek övedzik körül, mintha védenék a hullámzó vetéseket.

Upor: Oly kellemes, mint hasznos.

Vidor: Csak egy hía —

Upor: S mi lenne az?

Vidor: Hogy nem enyém, azért úgy nézem, mint a szép leányt, ki rám mosolyog és mást csókol meg.

SZOLGA *(jő).*

Király: Hová földi?

Szolga: Völgyesre, oda, honnan az első torony fehérlik előnkbe; itt voltam a szomszéd falúban számvevő uramnál, különféle csemegét vittem neki.

Király: Kit szolgálsz?

Szolga: Igazság szerint a királyt kellene szolgálnom, de itt a sáfár az úr.

Király: Ő csak felvigyáz, s általa a királyt szolgálod.

Szolga: Mindegy bíz énnekem, soká úgy sem győzöm, mert a sok lótás-futásnak koplalás a bére.

Király: Hogyhogy? Tehát hiányt szenvedtek? Azt nem kívánja az uraság. Mért nem folyamodtok hozzája?

Szolga: A szegény ember, mintsem hasztalan költekezzék Budára, inkább máshová szegődik; itt pedig a sáfár mindenes, ő mondja: minden rendén van, s a mi rendetlen, ahhoz senkinek semmi köze.

Király: Mondd a sáfárnak, maradna otthon, két útas szól be hozzá, és készíttessen az uraság költségére mentől előbb ebédet.

Szolga: Jól van. *(Mentiben.)* Ezek is olyan czimborák lesznek. *(El.)*

Király: Ezen vád útamat késleti, önmagam vizsgálom meg a dolog mivoltát, de adjatok közönséges köntöst, hogy ismeretlen maradhassak. *(Int, egyik a kíséretből más köntöst ad reá.)* Upor főispánom! kíséretemet telepítse le a közel erdőben, várjanak ott további üzenetig, kegyedet pedig a harangszóra elvárom a sáfárháznál. *(Upor el a kísérettel.)*

Vidor: Hát én, komám?

Király: Te a kíséretnél maradsz.

Vidor: Hát az ebéd, komám?

Király: Hagyj magamra. — Minő szép ménest terelnek erre! Nemes lovak. Hah! két csikó száguldoz előre, gyönyörű állatok! Egy öreg nyargal a ménes közt, most erre tart — leszáll. *(Int kifelé.)* Úgy tetszik, megértett.

Vidor: Én az ebéd miatt mindig a választ lesem —

Király: Csak te menj a kísérethez, majd ott meghallod.

Vidor *(magában):* Az annyit tesz: a nap lesz szakácsod, a levegő ételed. Jó fogás, nyúlánkká húzni a köpczös termetet; de azért is mint bolond megboszúlom magamat s mint okos megeszem a rendelt ebédet. Nem bánom, ha kalodába zárat is, inkább jól lakva búsulni, mint éhesen tánczolni. Lóra Vidor! s egyenest a toronynak. *(El.)*

BARTÓK *(jő).*

Bartók: Ha jól láttam, intett kegyelmed?

Király: Titkos szólásom volna kenddel: kié az a ménes, melyet imént zavart?

Bartók: A királyé. Én vagyok a ménesmester. Még dicső fővezérünk Hunyadi János rendelt ide; ő jól ismerte ezt a ménest s többször is választott innen paripákat.

Király: Katona volt kend? Ez a kardbélyeg homlokán gyanít tatja velem.

Bartók: Az biz uram, pedig lovas; Erdélyben vagdaltak meg; most itt élek lovaimmal s a kardforgatást ily fiatalokra bízom, mint kegyelmed.

Király: Csapjunk fel! A lovat én is szeretem s ha szépet, jó szerezhetek, attól se költséget, se fáradságot nem sajnálok, értek is hozzá; messziről láttam két pej csikót —

Bartók: Úgy-e? Szépek is azok! De majd csak esztendő múlva látná kegyelmed; engem úgyse! sugár vitézt rájuk s kicsúfolják rajtok a villámot.

Király: Kenddel én jó alkut tennék, azért is híttam félre; nem adná el nekem azt a pár csikót?

Bartók: Ej farkas-rúgta! Nem hallotta kegyelmed, hogy a ménes a királyé?

Király: Azért meg nem szegényűl; az okos onnan vesz, hol sok van.

Bartók: Minek tartasz fiú? Gazság nem okosság, érted?

Király: Hisz egy pár ló nem mind a világ! Én messze hajtom őket, s kend nyugodt lehet minden bal következés iránt.

Bartók: Jobban megnyugszom én becsületemben, mint hamis nyereségben, mely úgyis a gonoszé.

Király: Lássa kend, a sáfár egészen más ember, én úgy hallom —

Bartók: Semmi gondom rá: ki mint vet, úgy arat; én kötelességemet tudom, máséba nem avatkozom s vége! Most tágúlj.

Király: Én jól megfizetem kendet — tán csak van annyi esze —

Bartók: Ej farkas-rúgta fia, most lódulj! Mert engem úgy se! fokosommal égszínűvé döngetem hátadat.

Király *(félre):* Dúrva, de hív. — Csak ne haragudjék kend?

Bartók: Nem mégysz? — *(Fokosát veszi.)*

Király: Ha így van, kényteleníttetem a csatamezőt elhagyni. Jó öreg, hogy híjják kendet?

Bartók: Semmi közöd hozzá.

Király: Úgy! hát Isten velünk, még látjuk egymást. — Tiszta arany vasba foglalva. *(El.)*

Bartók *(egyedül):* Bosszúság! még mindig bosszúság. Fiam is megbódúlt, szerelmes, úntalan méláz, semmi hasznát sem vehetem. Hisz igaz! most ideje, s a leány szép, jó, csak atyja volna derekabb; azonban mégis szólok vele. *(El.)*

Sáfár szobája, közép- s két mellékajtóval.

Sáfár *(rovásokat tartva kezében):* Öt, tíz, tizenöt — úgy, tizenöt verem tavali tiszta búza, egy romlott; árpa, zab fogytán. — Előre számolok, tán a jószágot nézik: miattam jöhetnek, én vagyok a tükör s azt látják, a mit mutatok. *(A bal ajtót kinyitja.)* Hej Márta! csak süss, főzz! Márta, nem hallasz?

Márta *(kívül):* Ah Istenem! Istenem!

Sáfár: Mi baj?

Márta: Majd minden levesem kifutott.

Sáfár: Megint másutt jár az eszed? A drága étel! Köszönd, hogy az uraság fizeti; mit ácsorogtál ismét az ablaknál? Tán Bartók fiára —

Márta: Be eltalálja édes apám! Valóban most nyargalt erre szilaj paripán; csak látta volna, hogy űlt rajta! A ló mindig ágaskodott, ugrált, de ő mégis szemeivel mindig rajtam csüggött.

Sáfár: Már mondám, azzal semmi sem lesz; most nem bánom, adhatsz neki egy kis reményt, mert atyjával alkudni akarok; de szívedet neki ne merészeld adni; én azt számvevő uramnak igértem.

Márta: Mentsen Isten attól! Csúnya ember az s azonfelül öreg.

Sáfár: De bezzeg asszonynyá tesz ám, minden ember süvegelni fog —

Márta: És sajnálni.

Sáfár: Te gyermek vagy, nem érted, azért bízz reám mindent. Most kinézek, nem jönnek-e a vendégek? Te addig sürögj itt benn, végezd dolgodat, nógasd a cselédet. *(El.)*

Márta *(egyedül):* Ah, mennyi gond! Az a kopasz számvevő, dehogy mennék hozzá! Aztán a leves, meg az az Endre; dél is közelget, teríteni is kellene! *(Asztalt terít s énekel.)*

Minap a kertben jártam
S egy szép rózsát találtam;
A szép rózsa könnyezett,
Kérdem: mi bút érezett?
Őt a hajnal rászedte,
Bimbóbúl kifejtette;
Délben jöttek a lepkék,
De csak szagát keresték:
Végre az est ráakadt,
S attól csak könnye maradt.
Hej szép rózsa! szívedbe
Több csapodárt ne végy be!

ENDRE *(jő a bal ajtón).*

Endre: Márta! édes kedves fülmilém!

Márta: Be megijedtem! Honnan így egyszerre?

Endre: Atyád kiment, én meg beszöktem, pedig az ablakon.

Márta: Istentelen! ha meglátott valaki!

Endre: Azt véli, hogy szeretjük egymást, s az igaz, Márta! Én apámmal szóltam, ő is szólni fog.

Márta: Mi haszna? Apám nem tart velünk.

Endre: Óh csak ő apád ne volna! Azt mondanám, hogy kapzsi, fösvény ember —

Márta: Huh! mindig csak a csúnya számvevőt emlegeti, pedig útálom, mint a halált; már alig tipeg, mégis szerelmes.

Endre: Képe olyan, mint az aszalt szilva, tagjai pedig úgy állnak, mintha hozzá lennének férczelve, inkább illenék ő seregély-ijesztő váznak a szőlőbe, mint leány ölébe; de ahhoz mi is szólunk ám.

Márta: Már én eleget szóltam; de apám azzal vigasztal, hogy nem soká él s én gazdag özvegy maradok.

Endre : Nem — abból semmi sem lesz, s ha máskép nem ejthetem módját, a fekete sereg közé állok ; úgy is hallom, megint háború lesz : majd levágok néhány törököt, aztán jövök s elveszlek.

Márta : Abból se lesz semmi ! Hát ha oda maradsz, akkor én itt holtra epekedjem ? Azért legjobb lesz tűrni és várni. Endre ! tudod, hogy idegen vendégeket jelentettek ?

Endre : Épen jól ! Lásd Márta, míg azok itt mulatoznak, kicsúszhatnál a ligetbe, tudod már hová —

Márta : Úgy ám, ha nem lennél csíntalan.

Endre : Megelégszem, ha egyebet nem mondasz is, csak hogy szeretsz.

Márta : Mást semmit ? Hisz azt úntalan mondom. Halld ! kívülről szó hangzik ! Jer, jer ! *(El bal felől.)*

SÁFÁR *jő* BARTÓKKAL.

Sáfár : Valóban újság ! Mi hozta ma kelmedet hozzám ? Már alig tudom idejét, hogy ennyire megalázta magát.

Bartók : Hallja kegyelmed ! én mint öreg katona nem szeretek sokat oltározni, egyenesen kimondom : fiam szereti kegyelmed leányát, a fiú ép, jó, egészséges, egyetlenem, van háza, lova ; azért, ha kegyelmed nem ellenzi, hadd bírják egymást.

Sáfár : Nagy becsület — részemről nincs is kifogás, de leányom aligha fog akarni.

Bartók : Ej galamb-hordta leánya ! Ha nem akarna, nem bokrétázná úgy fel süvegét, nem égne össze szemök, mintha két csillag kapna egybe ; én mondom kegyelmednek, elmegy.

Sáfár : De mikor én ellenkezőt tudok —

Márta *(bedugja fejét a bal ajtón)* : Követem édes apám ! Bartók szomszéd igen igen bölcsen szólott.

Sáfár : Ki kérdezett ? Nincs más dolgod, mint hallgatózni ?

Bartók : Lássa kegyelmed ! hamar bölcscsé lesz az ember, ha eltalálja a dolog bibéjét.

Sáfár : Az ifjúság gyarló ; kegyed fia se híres a hűségben, úgy hallom, mindenütt csapja a levet.

Endre *(kidugja fejét a bal ajtón)* : Követem sáfár uramat! ez irtóztató hazugság! *(Kijö. Márta tartóztatja.)* Eh, mi! nekem ezt senki ne mondja.

Sáfár : Hát ti mit csináltok együtt? El egymástól! Én ezt nem szenvedem.

Bartók : Hehe! én úgy látom: idő lesz az áldásra.

Sáfár : Márta takarodj! *(Márta el.)* Te is Endre! Még csak ez hibázott.

Endre : Megyek uram, de bezzeg nem illik ám valakit háta megett rágalmazni; de nem csoda, ki egy töpörödött vén zsugorinak jó leányát elharácsolni kész, attól minden kitelik; érti kegyelmed. *(El.)*

Bartók : Lánczos lobogós! Ugyan neki vág a fiú; de úgy kell! *(Mellét veregeti.)* Itt verjen igazán, különben az egész férfi nem ér egy fakardot. Nos sáfár! mi szándéka kegyelmednek, igen vagy nem?

Sáfár : Hiszen nem oly sürgetős; különben is, előbb hogysem végkép a dologba ereszkedném, kelmedtől is áldozatot várok.

Bartók : Ha kitelik tőlem, szívesen.

Sáfár : Lovaim elvénhedtek —

Bartók : Csekélység, van nékem néhány jó lovam.

Sáfár : Nem kivánom kelmedét; de minap, hogy a ménes körül jártam, két pej csikó tűnt szemembe —

Bartók : Hagyjuk azokat, úgyis elébb már valami lócsiszár annyira felbosszantott miattok.

Sáfár : Ha azokat beköttetné hozzám kelmed.

Bartók : Mint érti kigyelmed?

Sáfár : Vagy ha gondolja kelmed, tovább küldeném, míg felnőnek; kelmednek ezer módja van azt minden lárma nélkül végbe hajtani; a lovak elvesztek, ellopattak s így kimaradtak a számadásból, én mint becsületes ember hallgatok s még a számvevő szemét is magamra vállalom. Óh barátom! szemesé a játék, vaké az alamizsna; kelmed ménesmester, én sáfár; ha egyet értünk: miénk a tejfel, az uraságé a savó.

Bartók : Kend rosszabb az éjjeli rablónál, s ha derék leányát nem tekinteném —

Sáfár : Azt tekintheti kelmed, mert nem visz üres ládát — tekintse kelmed fiát is.

Bartók : De becsületemet értök nem koczkáztatom.

Sáfár : Becsület! Arany füst, hiú csöngés az éhséget elűzni.

Bartók : Kend alacsony vérnadály! Szót se többet, mert engem úgyse — megpántolom a kend emberségét — nekem ily ajánlást —

Sáfár *(félre)* : Tökfejű! *(Színlett egykedvűséggel.)* Ne oly tüzesen Bartók szomszéd, csak hűségét akartam próbálni, de látom kelmed szinte oly hív, mint én.

Bartók : Ej, ej, próbálni! Kend hív, mint az ördög a jó lélekhez. Tartsa meg kend leányát! Szánom, hogy kendé ; s ha máskor hűséget akar kend próbálni, mossa előbb tisztára magát. Úgy la! megmondtam, a mit mondtam. *(El.)*

Sáfár : Istállói bölcsesség! Bánom, hogy megnyiltam ; de semmi, úgyis csak négyszem közt történt. *(Márta jő, szemeit kötényével eltakarva.)* Hát mi baj megint? Tán a konyha füstölög?

Márta : Füstölög biz az én fejem — ugyan lehordták édes apámat.

Sáfár : Megint hallgatóztál? De ha tetted, tudd ezentúl mihez tartani magadat. Te nem lészsz Endréné. Ha mégis gazdag volna, az ember sokat elnézne ; de hozzám képest szegény, mint a bőjti dudás.

Márta : De becsületes ember.

Sáfár : Hallottál valamit? Pimasz! Mit tudsz te hozzá? Nem hiába anyádra ütöttél, az is csupa erkölcs mellett, ha én nem ellenzem, üres koldus táskát szerzett volna. De ilyen a leány! Ha viszik is baj, ha nem viszik, még nagyobb baj s így mindig bajt hoz s pénzt visz ki a házból.

VIDOR *(jő).*

Vidor : Jó napot, vagy inkább hűs napot! Mert ott künn a nap annyira süt, hogy a kinek sütni valója van, árnyékot keres. Szép leány s terített asztal, ha meg nem elégszem, tele vagyok dicsőséggel. Kend a sáfár?

Sáfár : Igen is.

Márta: Édes apám! ez valami nagy, nagy úr, ugyan czifra.

Sáfár: Csak egyedül méltóztatott érkezni?

Vidor: Én és lovam; jó állat! csakhogy nem tud maga abrakot kérni, különben kihívná kendet.

Sáfár: Értem, uram! Mindjárt teszek rendelést. *(El.)*

Vidor: Üdvezlégy, violám! Érzem, a konyhából illatozol felém. Jer közelebb, ne higyj, ha hízelkedem, de hogy csinos vagy, az igaz; jer, kis húgom! Ha néném volnál, úgy se hívnálak.

Márta: Ej, ha nekem ilyen bátyám volna!

Vidor: Ne kívánd, osztoznod kellene, pedig minden osztály szívbe vagy pénzbe kerül. Valld meg: van-e szeretőd? Ha nincs, álmosak itt az ifjak; ha te nem szeretsz, feküdjél le, hogy más ember békén alhassék.

Márta: Ah, én tudom azt leginkább!

Vidor: Elhiszem, ti birtok oly titkos tudományt, mely előbb érkezik az észnél; ne sóhajtozz, mert a tapasztalás ásít utána. Tudod mi a háztartás? s mi az élet fejedelme? A gyomor: ennek a jelen hitvese, a fej szolgája s a szív udvari bolondja, légy te papnéja.

SÁFÁR *(jő).*

Sáfár: A lóról gondoskodtam.

Márta: Az ebéd kész, akár mindjárt tálaljak —

Vidor: Jól beszélsz, húgom, csak adj lábat szavadnak.

Sáfár: Mind jól lenne, uram; de az ebéd két úrra volt parancsolva, tán várnunk kellene.

Vidor: Minek várni? Ezzel csak magunkat lopjuk meg; csak a halál várjon és a hitelező. Siess, húgom, én mint elöljáró, elölevő is leszek. *(Márta el.)*

Sáfár: Szabad tudnom, kit tisztelek házamban?

Vidor: Én a király embere vagyok s a király az én emberem, névre magam vagyok az udvarnál, de társaimtól pözsög a világ. Kend szemfüles, vagy füles vak; nem látja kend, mily sötét az asztal? Hol a bor? Én inkább vízbe fulnék, mint bort ne igyam! De pogány legyen ám, ne keresztelt.

Sáfár : Tüstént szolgálok. *(Magában.)* Előljáró, királyi ember! Hm — hm — *(El.)*

Vidor *(egyedül) :* Ez a sáfár kótyavetyén szedte fel képét, vonásai úgy összevissza állnak, mint a cziganytanya; ha ez igaz ember, úgy az én emberismeretem se jobb képénél.

MÁRTA *(ételt hoz).*

Márta : Tessék!

Vidor *(leül) :* Kis tündér! nézz reám! Tékozló vagy, ha estére mécset gyújtasz, mert ki szemeidnél nem lát, nem érdemel világot. Csak te főzz — ha férjed lesz, hasznát veszed, mert hidd el, az örömhét után minden érzés gyomorba megy által.

Márta : A leves miatt bocsánatot kérek.

Vidor : Semmi az, kevéssé ritka, de kozmás; csak hordj ételt, én az evésnél s a szerelemben gyűlölöm a sok szót. *(Márta el.)* Szegény a nyelv, hacsak ruha nem segíti, mint ezt magamról tapasztalom; okos bolond volt, ki először uraságát köntösére tűzte, mert egy fogással szívnek, hitnek s lábnak parancsol. *(Márta ételt hoz.)* Áldás reád, húgom! Oly férjet kivánok, ki ne füllentsen, ha azt mondja: hogy nem ismér bánatot; állhatatos legyen és mindig a te szemeddel lásson tégedet. *(Eszik.)*

Márta : Kegyelmed bizonyosan nem szerelmes, mert oly vídám s oly jó ízűt eszik.

Vidor : Ne hidd, angyalom! Az én érzésem olyan, mint a sas, de csak akkor felleng, mikor jól lakott. Óh tudok én érzeni, teszem: ha szíved oly kemény, mint ez a kappan, sajnálom azt, a ki érretted lágyúl. De hol marad apád? Ha kötelességében is oly serény, mint a borhozásban, a haszonnak is ón lába lesz.

Márta : Jő már.

Sáfár : Itt a bor.

Vidor *(iszik) :* Még vizes a fürdőtül, azért vélte kend: mentől később, annál kellőbb; de azt az ivó s szépeink nem hiszik.

Sáfár : Ha nem elég erős, az lehet oka, hogy szüretkor igen nagy felhőszakadás volt.

Sáfár: Itt a bor.

Hűség próbája.

Vidor: Kend a felhőkből szedi okait; én azt javaslom: tanítsa kend a lemondás erkölcsét; de egy pohár csak kóstoló. *(Iszik.)*

Márta: Egészségére váljék.

Vidor: Ha közel hozzád beteg nem leszek, nincs egészségem; gyújts rám szemeddel, reád köszöntök; élj hosszú életet és rövid éjeket, ne kiméld a bort, de szeress vízivót! *(Iszik.)* Úgy! A sültnek most csak ára van még hátra.

Sáfár: Hisz az uraság költségére tetszett parancsolni —

Vidor: Igen! kend okos, ha nem gondolkodik; azonban ha én ezt a napot meg nem fizetem, a király szeszélye jobb, mint a kend hűsége.

Sáfár *(félre):* Király — hűség — ez feszeget valamit.

Márta: Hát ismeri kegyelmed a királyt?

Vidor: Ő engem szeret, mint az igazságot, én őt komázom, s ha vasba nem búvik, velem rostálja udvarát.

Sáfár: Szabad tudnom, mi vezette nagyságodat e tájra?

Vidor: A budai szél s elszegődött akaratom. Miért? Az kitetszik azon okból, a mi ide hozott, az pedig azért titok, mivel itt vagyok.

Márta: Édes apám, ha ebből nálamnál többet nem értett, nem sokat tud. *(Vidorhoz.)* Ugyan beszéljen kegyelmed —

Sáfár *(titkosan):* Nagyságold! nem hallád, hogy a királyt komázza.

Márta: Beszéljen nagyságod valamit a királyról.

Vidor: Mondd meg nekem: benézhetsz-e a napba?

Márta: Elvész szemem fénye.

Vidor: Hát különben mit tudsz felőle?

Márta: A mit minden ember, tudniillik: kel, világít és lenyugszik.

Vidor: Ilyen a király, hold a királyné — te pedig gyönyörű mákvirág! ki soha sincs egyedül, ha tükre nála van s társai közt mindig egyetlennek véli magát. Ha épen kiváncsi vagy, titkot mondok.

Márta: Titkot! Hallom már.

Vidor: Alhatnám; mutassatok nyoszolyát, nehogy az éj meg-

6*

csaljon; mert az álmatlanság hideget hoz, s az én természetem se bőjti, se téli.

Sáfár *(a jobb ajtóra mutat)*: Itt egy csendes kamara —

Márta: Hol én szoktam hálni.

Vidor: De álmaidat nem használhatom.

Márta: Vezesse, édes apám, én átallok bemenni.

Sáfár: Csak menj! *(Titkosan.)* Ő a királyt komázza, különben is az álmos előljárót nem lehet eléggé becsülni.

Vidor: Vezess, húgom! *(El jobbra Mártával.)*

Sáfár *(egyedül)*: Valjon mit akar ez a budai szél? Tán besúgtak neki valamit? De úgy látszik, a dolog nem igen érdekli. Akármint van, ez nem veszedelmes! Ezt kijátszom, mert délben éhes, délután rest, este szomjas, éjjel alszik s így nem lát hasán túl.

SZOLGA *(nagy robajjal berohan)*.

Szolga: Csak ide tessék jőni, itt a sáfár.

Sáfár: Lassan! Ne kiálts.

Szolga: Ide, ide, uram!

Sáfár: Ne lármázz, mert kifúrom tüdődet.

UPOR *(jő)*.

Upor: Lovamnak viseld gondját, de nyeregben hagyd.

Szolga: Értem, uram. *(El.)*

Upor: Nem érkezett még ide egy úr?

Sáfár: Itt alszik a kamrában, azért kérem, lassacskán tessék szólani.

Upor: Alszik?

Sáfár: Igen, jól evett, ivott, aztán lepihent; egy áldott vidám kedvű úr.

Upor: Vidám kedvű? Így hát tiszta az ég.

Sáfár: Tán kegyelmed a másik bejelentett vendég?

Upor: Eltalálta kend.

MÁRTA *(a kamrából jő)*.

Márta *(magában)*: Be haragszom én arra az emberre! Eleintén oly nyájasan czirógatott, de mikor felbátorodva megvallám szerelmemet s pártfogását kértem, szörnyűt ásított és elaludt.

Sáfár : Nos, édes leányom ! nyugszik vendégünk ?

Márta : Ott szuszog, akár ide hallja édes apám.

Upor : Te vigyáztál reá, szép leányka ? Azt jól cselekedted, tudom, meg is jutalmaz.

Márta : Az ? Kötve hiszem ; mindig ő beszél, s ha más valamit szól, egyet ásít. *(Magában.)* Endrém eddig vár — hozzá szököm, bezzeg nem alszik ő — *(Ellappang.)*

Sáfár : Nem is tudom, minek köszönjem ezen szerencsét, hogy ma ily úri látogatókat nyerék ; a másik úr ugyan magát királyi embernek vallá, de szándékát az ebéden kívül nem közlé.

Upor : Jele, hogy oka van czélját halasztani ; azért várjuk be tetszését.

Sáfár : Én örömest vártam volna az ebéddel, de az az úr unszolt.

Upor : Jól történt.

Sáfár : De újra teszek rendelést. — *(Félre.)* Csupa titkolódás ! Hé Márta ! Hol az a rossz leány ? Engedelmet ! Mindjárt szolgálok. *(El.)*

Upor *(egyedül) :* A király pihenni dőlt, nagyon el kellett fáradnia, mert különben nem szokása ; bizonyosan semmit se lelt figyelmére méltót, különben tüzes lelke ébren tartaná. Magam is hát neki ülök a maradéknak — az éhség csak úgy veszi, mint éri. *(Az asztalhoz ül s eszik.)*

KIRÁLY *(jő).*

Király : Már a munkában, főispán ?

Upor *(felugrik) :* Ezerszer bocsánatot, felséges uram ! Nem vettem észre kijöttét.

Király : Tán nekem is lett volna jussom e mai ebédhez ? Ily türetlenséget csak a legnagyobb éhség menthet.

Upor : Tán szavam ébreszté fel királyomat ?

Király : Mi nem értjük egymást, én ebédre jöttem —

Upor : Igen, hisz elvégezte már felséged — váljék javára !

Király : Ily kívánat a maradékhoz —

Upor : Kérem alázatosan, én ültem a maradékhoz, míg felséged ott a kamrában nyugodott ; maga mondá a sáfár.

Király: Én ott a kamrában? Itt tehát idegen lakozott helyettünk. — Lássuk, ki orzá el ebédünket! *(Benéz a jobb ajtón.)* Valóban! Itt fekszik elterülve — Vidor, a zsákmányló. — Mit tegyünk? A bolond megelőzött, én úgy tartom, legjobb lesz az okos türelméhez folyamodnunk, míg újra főznek. A szerencsétlenség nem nagy, de azért adózik — úgy! Már fellelém a módot — most hadd nyugodjék. *(Beteszi az ajtót.)*

Upor: Ha felséged derűltségét szabad magyaráznom, titkos vizsgálata nem volt sikeretlen.

Király: Sok írtani való gazt lelék, de ritka gyöngyöt is, s az szép tulajdona a jónak, hogy a kelletlen benyomást eltörli. Szerelmet is lelék s mint futólag láthatám, tiszta alakban, de nem boldogan.

SÁFÁR *(jő).*

Sáfár: Márta! Hol kószál az a leány, sehol se lelem.

Király *(titkon Uporhoz):* Ezzel magam akarok szólni — e mai napot itt töltjük, azért kíséretem is ide szállhat. *(Upor el.)*

Sáfár: Hát ez micsoda megint? Külseje nem sokat mutat.

Király: Kend a sáfár?

Sáfár: Igen! Nyughatatlanságomról is megismerheti kegyelmed tisztemet, mert alig tudom, hol áll fejem.

Király: Az tűrhető, csak a szív legyen tiszta.

Sáfár: Abban nincs hiány. *(Félre.)* Hogy rám mered, mintha lelkemet akarná kinézni. — Mit néz kegyelmed oly élesen?

Király: Mert az imént mondott iránt sokan ellenkezőt vitatnak.

Sáfár: Rágalmazás, uram, irígység!

Király: Most idő lesz megmutatni. Tudja kend, ki fekszik ott a kamrában?

Sáfár: Nos? Tán csak nem lesz valami csoda.

Király: A király!

Sáfár: Nagy Isten! A király?

Király: Igen, igen, a király!

Sáfár: Lehetetlen, hisz ő felségét karcsúnak hallottam híreszteltetni — ez pedig nehéz, vastag —

Király: Én biztosa vagyok, kit szerteküld vizsgálódni: rendén van-e minden; de a mit kend iránt jelentenem kell uramnak, nem gen kellemes.

Sáfár: Csalfa vádolás! Minő meglepés — mikor mondom, én kész vagyok számadásra — óh nálam az uraság minden jószága pontig feljegyezve áll.

Király: De az itt a bökkenő, a mi nincs feljegyezve. Kend a cselédeket csalja, fizetésüket elhúzza s ezen igazságtalan tettét a felsőségre hárítja. Kend az uraság vermeit olcsón összevett dohos eleséggel tölti s a jót mint sajátját elsikkasztja.

Sáfár: Hamis vád, uram! Az emberek irígységből árúlkodnak, mivel az Isten szorgalmamat megáldá; mind hamis vád.

Király: Vannak hiteles tanúim —

Sáfár: S azt mind jelenteni fogja, nagy uram? Mind?

Király: Kötelességem.

Sáfár: Úgy tehát biztos; tudom, ily meghitt emberét a király jól fizeti.

Király: Jövedelmem volna, de mégis minduntalan kifogyok a pénzből, mert nem nyughatom, ha nem foly a nép közé.

Sáfár: Szép tulajdon! Áldott szív! Hát most, ha merem kérdezni, hogy áll az erszény?

Király: Középszerűen! Ha több volna, nem ártana.

Sáfár: Kár! Ily derék úrnak mindig bőségben kellene ragyogni. Szabad alázatosan kegyedhez folyamodnom? Az ember gyarló, de koránt sem oly nagyon, mint a hír csevegi. Oh én ártatlan vagyok; de mégis egyedűl béke miatt a kelletlen nyomozást örömest elkerűlném — tudok én áldozni, a hol szükséges.

Király: Értem kendet; de a vádat egészen elnyomni nem lenne tanácsos, mert a király szeme jó; tán más valakire lehetne hárítani.

Sáfár: Oh könnyen, uram! Az uradalmi számvevő előbbkelő; neki kellene mindenre ügyelni, számot venni; de csak önhasznát vadászsza; higyje el, jó uram! ha van is bennem valami kisded hiba, az is tőle ragadt rám.

Király: Tudom, a rossz példa — hát ő osztozik a ragadományban?

Sáfár: Mindent magának tart, a levegőt is eldugná mástól; azonban nagy szorgalommal néhány körmöczit mégis félre tettem — köteles tiszteletből ha merném ajánlani — majd ha ő felsége felébred, előhozom a kamrából.

UPOR *(jő).*

Upor: Minden megtörtént. *(A kamrában nagy zörrenés.)*

Sáfár: Nagy Isten! Mi történt? *(Kinyitja a kamraajtót.)* Jaj nekünk! Szörnyűség! Ő felsége összedűlt az ágygyal.

VIDOR *(kijő).*

Vidor: Hogy a bíró temesse el azt, a ki egy szűznek ily gyönge ágyat csinált; ha földön akarunk hálni, nem kell mesterember; azután méhkas ez, nem ház —

Király: Felséges uram!

Vidor: Úgy tehát még homályban a nap.

Sáfár *(Vidor elé térdel):* Bocsánatot, felséges uram! hogy eleintén mindjárt elmulasztám a köteles tiszteletet; elzúzva borúlok kegyes színe elébe; hol volt szemem, hogy e dicső arczban s felséges termetben a nagy királyt meg nem ismértem?

Vidor: Helyesen, földi! Kölcsönözd szemedet egy szép leánynak, te pedig légy udvarnokká, s ha az asszonyok mézes nyelvedért polczra nem ültetnek, megtért a világ és te lészsz bolonddá. Kelj fel, sáfár! Mi azt parancsoljuk! Mint vagytok, híveim? Mi nagyon örvendünk látástokon s azt óhajtjuk, ti is örüljetek.

Király: Távozzék kend, sáfár, tán ő felsége szólni akar velünk.

Sáfár *(félre):* Alig várja az ígért aranyokat — ez az én emberem.

Vidor: Szólásunk nincs, de méltán neheztelünk, hogy azt a derék jó Vidort ridegen a gyepen hagytátok a természet édes ölében sanyarú éhséggel küszködni s ott versenyt sóhajtozni a déli haranggal. *(Int, a sáfár a kamrába megy.)* Nos komám, nem dícsérsz?

Király: Halld, Vidor! én nyolcz napra börtönbe záratlak.

Vidor: Jól teszed, komám! Legalább unalmamban meghízom, a sok lézengés úgy is elsorvaszt.

Király: Vízre, kenyérre ítéllek.

Vidor: Ne tedd, komám, dicsőségeddel játszol.

Király: Szeretném tudni miért?

Vidor: Lásd, majd melancholia lep meg s én bús versekben nyögöm el történetemet, s a késő ivadék a helyett, hogy téged magasztalna, majd engem sirat.

Király: Azonban egy dolgot bízok rád; ha azt elvégzed, ment lészsz minden büntetéstől.

Vidor *(Uporhoz):* Te okos ember vagy, szólj: mi az én hivatalom?

Upor: Mulattatás hivatalod, fizetésed nevetség.

Vidor: Fizesd ki komámat, mert engem mulat; dolgot bíz reám, én pedig azt tartom: inkább lyukba mint jégre.

Király: Hozzád illő dolgot bízok reád. Itt a kert melletti ligetben egy pár szerelmest lelék; szedd össze magadat s próbáld meg a leány hűségét.

Vidor: Tehát vásárt üssek szívemből? Jól van, komám, én oda állok, s ha a leány képemet holdnak nem nézi, jobb a szeme, mint a te feltételes kegyelmed.

Király: Aztán vedd körűl a ménesmestert s alkudjál ki tőle két pej csikót.

Vidor: Ha mégis aranyszájú volnék, de nincs nagyobb bolond, mint a szegény kísértő, mert üres szavára bottal felelnek.

Király: Itt egy teli erszény.

Vidor: Úgy, komám! Sok ilyest és zsebembe teszem fél országodat. Tudod-e, mi a rokonság és különbség az asszony és pénz között?

Király: Mondd el.

Vidor: Mindenik ad ékességet; mindenik szerez barátokat; mindenikre tolvajszem néz; mindenik eldugva legjobb; csak az a különbség: hogy a pénz kiadva használ, az asszony megnyerve kínoz; az akkor csöng, ha elveted, emez, ha tartod, akkor lármáz; amaz kemény, mégis segít, emez lágy, mégis megcsal; amaz régi bár, mégis kellő; ez ha nem friss, kettős kereszt. *(El.)*

Upor: Rakonczátlan ficzkó! Ma szeszélye tágas mezőt nyere.

Király: Boldog ember, derűlten nézi a világot; sokszor igazat szól, de bolondúl.

SÁFÁR *(jő)*.

Sáfár: Elment ő felsége?

Upor: A tájat szemlélni.

Sáfár *(félre vonja a királyt)*: Itt, uram, egy pár arany — de hallgatást kérek; mi csak a számvevőt nyomjuk, és ha őt a király elcsapja, engem ajánljon kegyelmed helyébe — csak okosan.

Király: Meglássuk. *(Uporhoz.)* Ezt kegyed figyelmére bizom; jutalom és büntetés követendi jelenlétünket: de ítélőszék derűlt kedvünket ne rontsa. Most menjünk Vidor után. *(El.)*

PÁZSINT A LIGETBEN.

ENDRE S MÁRTA *hárs alatt ülnek.*

Márta: Hasztalan vígasztalsz, reményem búcsút vesz. Most a két öreg összezendűlt s apám még inkább gátolja frigyünket.

Endre: Csak te maradj hív, én katona leszek, a vitéz ember átugor minden gátot.

Márta: Nézd az erdőt, mennél beljebb tekint az ember, annál sötétebb lesz; a te czélod is csak oly szomorú kilátást nyújt.

Endre: De felettünk mosolyog a tiszta ég. Ne félj, kedves! A hívnek ügyét jó Isten vezérli.

Márta: Lépteket hallok! A mi vendégünk — vonúlj a sűrűbe.

Endre: Ha sétálni jött, utasítsd más felé. *(El.)*

VIDOR *(jő)*.

Vidor: Hát te turbékolsz itt, szép gerliczém? Vad otthon, szelíd a sűrűben.

Márta: Ah kegyelmed? vagy nem — nagyságos uram!

Vidor: Pillants fel, húgom, ne légy szomorú fűz, mely mindig magát szemléli; nézz szemembe s mondd meg, mit látsz benne? S ha elismered azt, olyat sóhajtok, hogy minden szarka és rigó elröppen fészkéből.

Márta: Mit lássak ily picziny szemben? Legfeljebb oly bizonyos mámort, mely borálom után szokott mutatkozni.

Vidor: Ha szememmel nem boldogúlok, te vagy oka, mert szívemet húztad oda, az pedig mócsing, nem világít.

Márta: Endrémnek is ott űl szíve, de más lánggal is ég az felém.

KIRÁLY *és* UPOR *jőnek s félre megállnak.*

Vidor: Ne hidd, az is csak olyan tűz, mint a rókáé, midőn a csirkét lesi. Én mondom neked: imént álmomban megjelentél; azóta ha rád gondolok, azt sóhajtom: ments meg, uram, az asszonytól! De ha így rád nézek, azt gondolom: asszony nélkűl medvetáncz az élet, az ember duzzog, morog, a szerelem mégis veri, mint engem most a sors te veled kínoz — pedig hidd el, reám nézve a szerelem nem kis vesződség; én mondom neked! Hűségedről is leteszek, csak szeress!

Márta: Én is imént vallám meg, hogy szeretek egy derék jó ifjút.

Vidor: Gyermeksíp, mindig egy nótát fújsz; több hangja van az. életnek! Tán csak nem akarnál az ifjúnak felesége lenni?

Márta: Akarnék bíz én tiszta szívemből.

Vidor: Tehát nem szereted, mert így kötelességre készted, mely hidegít s az nem szerelem; gonddal terheled, mely fáraszt s az nem szerelem; bilincsbe szorítod, mely úntat s az nem szerelem; rossz szíved van.

Márta: Csak nagy uramé volna jó; a helyett, hogy így beszélne, inkább segítene rajtunk.

Vidor: Jó szívből nem segítek — te az örvényt nem ismered, melyben kerengsz! Lásd, a szerelem létra, mely piros felleghez van támasztva; alant rózsás, felfelé mindég nőnek a tüskék; a lépcsők így váltják egymást: látás — kivánat — figyelem — fortély — kéjözön — lomhaság — útálat — per — gyűlölség — megvetés — a létra lezuhan s itt a feledékenység — ez így megy fel, le, s így a szerelem csak örökös czigánykerék. De én kivétel vagyok s mivel ezt magam mondom, azért elhiheted, ha akarod.

Márta: Én mind ennek a felét se értem, hadd menjek haza. *(Menni akar.)*

Vidor: Maradj, húgom, s légy nyájas, ebben áll a ti fő eredetiségtek. Adj foglalót érzetemre; tudod-e mi a csók?

Márta: Még zavarba hoz — én nem felelek.

Vidor: Lásd, a csók első szülöttje a szerelemnek s anyjával együtt öregszik el, jámbor vendég gyanánt koczog, de csakhamar elfoglalja az egész házat. Szeress, gyöngyalak! S minthogy nehéz legény vagyok, ments meg a leomlástól; de egy csókot! Ajkaid szépek, mintha egy tündérvölgyet két pipacsdomb őrzene —

Endre *(előrohan)*: De már nem tűrhetem! Ily élemedett ember s még így dévajkodik, nem szégyenli magát kegyelmed?

Vidor: Nem bíz én, fiam, inkább hozzád illik, mert te bolond vagy, ha félted szeretődet; én csupa ártatlanság, mivel hiszek neki — ki érdemesb reá? De jó fiú vagy, ne szúrj meg szemeddel, inkább tanúld meg ismérni az életet — csupa alkú és csere az, mindenik akar nyerni, s ha ki mit veszt, az másnak ráadásúl szolgál, s így én is szeretődet elviszem s nyugalmat adok helyette.

Endre: Én Mártámat tartom meg, kegyelmed pedig, ha el nem lábol, azt nyeri, a mit nem szeret.

Vidor: Ej te bodzatörzsök, fejetlen fokosnyél, nem rettegsz haragomtól?

Endre: Nem bíz én, potrohos gyapjúzsák! De mindjárt meg is szalasztom kegyelmedet egész becsülettel.

Vidor: Azt ne tedd, fiam! Lásd, rég hős volnék már, ha szaladni tudnék; de ne gondold, hogy félek, mert nagy szívem van, kár, hogy a békét szereti —

Sáfár *(kívül)*: Márta! Márta!

Márta: Jaj! édes apám jő.

Vidor: Jer szívemhez; én elég széles vagyok téged elrejthetni.

Endre: Ne oda, Márta! Én állok melletted. *(Márta Endréhez megy.)*

SÁFÁR *(jő).*

Sáfár: Ah felséges uram!

Vidor: Kend is itt van, megtestesűlt halálos bűn? Nos húgom, most tudod, ki vagyok: kinek van bájolóbb szeme, nekem-e vagy Endrének?

Márta: Endrének, alázatosan követem.

Sáfár: Gyáva leány! mit beszélsz? Hisz ő felsége szemfényéhez még a nap is szennyes.

Vidor *(a király és Uporhoz):* Híveim! jertek elő! Megúntuk már a szerelmet! Mi kegyelmesen megpróbáltuk a leány hűségét, de mi ilyetén diadaltól már elszoktunk. *(Királyhoz.)* Komám! ha szeretsz, ily dolgot többé ne bízz rám, úgy álltam itt, mint kappan a jércze mellett — aztán nincs hűbb teremtmény az asszonynál, míg szüksége van reá.

Márta *(Endréhez):* Oda vagyunk! Ki hitte volna, hogy ez a király? Te őt gyapjúzsáknak hittad, most lakolsz.

Endre: Felséges uram! én megbántottam —

Vidor: A mi áldott szívünk inkább felejt, mint bűntet. Most odább megyünk. Mostoha idők járnak, egy ebédért kétszer kell fáradni. *(El.)*

Sáfár: Márta! ez uraknak köszönd, hogy kemény kérdőre nem veszlek.

Király: S miért ellenzi kend leánya szerelmét?

Sáfár: Csak — mivel — tudja, nagy uram: az atya mindig nagyobb szerencsét vár, a leány meg mindig menne.

Endre: Mit hímez-hámoz kegyelmed? Uram! megmondom én őszintén: nekem nem akarja adni, mivel apámra, az öreg ménesmesterre haragszik; de a vén számvevőnek szánta, mivel az egy húron pendűl vele.

Király: És helyben hagyja apád szerelmedet?

Endre: Mért ne? Édes apám tudja, mily jó leány Márta.

Király: És te, Márta?

Márta: Ne pirítson rám, kegyelmed! Hisz ha nem szeretném Endrét, nem volnék itt — ugyan kérem, adjon kelmed szép szót apámnak — lássa, minő durczásan néz.

Upor: Boldog egyszerűség! Ha ide nem tér a szerencse, nincs is e földön.

SZOLGA *(jő).*

Szolga: Sok úr és lándzsás érkezett hozzánk, a királyt keresik.

Király: Vezesd ide őket. *(Szolga el.)*

Sáfár: Megjelentsem ő felségének?

Király: Nem szükséges. Márta! ha én neked egy fiatal sáfárt adnék férjűl, azonfelűl kitartanám menyegződet, lemondanál-e Endréről?

Márta: Én nem akarok jobb szerencsét Endrénél.

Sáfár *(magában):* Mit nem tesz egy pár arany! Ezt ugyan lekenyereztem, még leányomra is árasztja jóvoltát. *(Titkon Mártához.)* Megöllek, ha igent nem felelsz!

Márta: Nem — lehetetlen.

Király: Hát kend sáfár, mit szól ehez?

Sáfár: Oh én mindig kész vagyok az áldásra.

Upor: Itt jön a kíséret. *(A kíséret fellép.)*

Király: Endre! téged e jószágban sáfárságra emel királyod, kövesd atyádat hűségben s boldogítsd Mártát, kit, reménylem, atyja tőled meg nem tagad.

Sáfár *(magában):* Ezer mennykő, ha most el tudnék illanni!

Király: Jókor érkeztetek, híveim! Épen most jutalmúl a hűségnek boldog frigyet kötök.

Sáfár: Oh — oh! alázatosan követem —. *(Félre.)* Oh én világ szamara — mint nyakamra szóltam!

Király: Kend sáfár, engem biztosává tett — az adott díj legyen Mártáé.

Márta *(a király elé térdel)*: Kegyelmet apámnak, felséges uram!

Király: Őt mi czinkosival együtt szoros vizsgálat alá veszszük s ha őt a megérdemlett tömlöcztől felmenti kegyelmünk, azt, Márta, egyedűl jobb lelkednek köszönheti. *(Int, Márta felkel, kívül nagy zaj.)*

Upor: Minő zsibongás!

BARTÓK *több cseléddel* VIDORT *kötve hozza.*

Bartók: Nos! mutasd meg hát, melyik a király? Farkasrúgta fia! Azt véled, pénzzel kiszúrhatod szememet? Ha hazudtál, engem úgy se! gúzsba köttetlek, tudom, másszor nem kíséred a becsűletes embert.

Vidor: Komám! ezt tedd tárnokoddá! Ez majd fokossal írja a számvetést. Lelkemre mondom, egy erkölcse van, de ugyan rá is veri az emberre.

Bartók: Papolj bízvást — épen jó kedvemben leltél —

Király: Mi baj, öreg bajtárs?

Bartók: Te is itt vagy, jó madár — lám követed —

Upor: Ő felsége a király!

Endre: Az az, apám! Én sáfár vagyok immár s Márta is enyém.

Bartók *(hüledezve lekapja süvegét):* Tehát a kis Mátyás — ej farkasrúgta! Mit szóljak? Bakot lőttem, még pedig nagyot — hát csakugyan — a király! No hát bocsánatot *(elébe térdel)* — ej, ej, bocsánatot!

Király: Meg van bocsátva, jó ember! Te, ki a sok romlott között magad tisztán, szeplőtelenűl megálltál, im hűségednek jutalma is legyen. Kelj fel mint szabad nemes, kard és szív álljon czímeredben, mely a késő időnek hirdesse érdemed. *(Bartók felkel.)*

Vidor: A sok czeremónia közt kezem fáj, oldjátok fel! *(Feloldoztatik.)* Komám! kedvem volna búsúlni.

Király: A jó ebéd után ez legyen ozsonnád, de vígasztaljon a teli erszény.

Vidor: Komám! arany pillantásod van. Most a pünkösdi királyból ismét bolond lesz — de *(a sáfárra mutat)* a hosszú kép mellett mosolygva áll a jámbor vidámság! Szép a világ, ha zajlik is, éljen az élet!

(A kárpit lefordúl)

CSALÓDÁSOK.

VIGJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1829. deczember 30.)

(1828.)

SZEMÉLYEK.

Gróf ELEMIR.
Báró KÉNYESI.
KÖRÖNDY LINA, fiatal özvegy.
LOMBAI, urodalmi inspector.
ELEK, ennek fia, hadnagy.
LIDI, rokona.
LUCZA kisasszony.
MOKÁNY, földesúr.
VILMA, Lina társalkodója.
TAMÁS, urodalmi kertész.
ANTAL, Elemir inasa.
PÉTER, Lina inasa.

A dolog történik Elemir s Lina közös jószágán.

ELSŐ FELVONÁS.

KERT.

LOMBAI, MOKANY.

Lombai: Jól teszed, barátom, ha megházasodol ; a szabad életnek is vannak lánczai, kivált ha elöregszik az ember.

Mokány: Az örökös dínom-dánom is utóbb csak bánommá lesz. Taval télen úgy elunatkoztam, hogy az öreg gazdasszonyomnak kellett előttem csevegnie ; aztán a familiára is kell ügyelnem, úgy is vakarcs vagyok — aztán házi becsület is kell.

Lombai: Okosan ! Én szeretem, ha a szívek úgy össze-vissza fonódnak. Tudom, uraságaim is nemsokára összekelnek.

Mokány: Úgy ?

Lombai: Össze is illenek ám. Az özvegy még férje életekor ismerte a grófot ; az öreg Köröndy meghalván, ezen reá maradt fél urodalmat commasszálta a gróffal s együtt költöztek a városba ; azóta én vagyok itt az úr.

Mokány: Ugyan soká halasztják a menyekzőt, hisz az öreg Köröndy tanácsos már két esztendeje, hogy meghalt.

Lombai: Tudja mit gondolnak — de hogy szeretik egymást, az bizonyos, az oly bizonyos, mint hogy téged Lidi szeret. Barátom ! nem azért mondom, hogy én neveltem, de a leány jó, fürge, eszes és, hidd el, szeret.

Mokány: Mint van hát a manóba, hogy mióta czélomat tudja, olyan rendes ; előbb csak enyelgett velem, de most ha rá kacsintok, elfordúl.

7*

Lombai: Tettetés! A leány mindig mást mutat, mást érez. Minap is mondá: ez a Mokány valóságos angyal.

Mokány: Angyal! Eszem a szívét! Már azt ugyan magam se hiszem, de lássa, ha azzá tesz.

Lombai: Plánumom szerint jövő héten kézfogást tartunk, két hónap múlva esküszünk, s te feleséget kapsz, de olyant — azonban hadd dícsérje maga magát.

Mokány: Jobb is lesz, mert neked úgy se hiszek.

Lombai: Csak a jegyajándék iránt végezzünk előre; légy derék úri ember, írj neki olyan summát, hogy magam is elhűljek bele.

Mokány: Ej te macskapára! Hát te húgodra is alkudni akarsz, mint a zsidó gyapjúra? Abból semmi sem lesz; ha megbecsűl, mindenem övé — különben Isten hozzád, kapufa! Aztán tőle szeretném ám én azt hallani: eljön-e hozzám?

Lombai: Épen itt jő. Hej Lidi! Lidi!

LIDI *(jő).*

Lidi: Mit parancsol édes bácsikám?

Lombai: Szólj igazat; *(titkosan)* mondd, a mit én akarok.

Mokány: Kis lelkem, nem csuklott? Épen magát rostáltuk. Hallja csak, ez a bátyja azt mondta, hogy engem szeret, igaz?

Lombai: Nézz fel, kis húgom, a fű nem kérő — *(titkosan)* mondj igent, mert jaj lesz — *(ismét lágyan)* úgy-e szereted ezt a jó urat?

Lidi: Igen! Úgy — úgy —

Mokány: Úgy, amúgy — ne neked! Elsűlyedt a szekér.

Lombai: Hát több kell még, te boldog vőlegény? Nem látod, hogy meg van lepve? Lidi, szólj!

Lidi: Mit szóljak, édes bátyám?

Mokány: Rövid emlékezete van, galambom. Ha szerelme sem hosszabb, fogjunk kezet és menjünk szét.

Lidi: Én szeretem, mint felebarátomat, igen, úgy —

Lombai: Hallod Mokány! Az annyit tesz: feled akar lenni, te meg az ő fele; a barátság ráadás.

Mokány: Úgy értetted?

Lidi: Bátyám értette úgy, én nem szoktam oly mélyen gondolkodni — én minden embert szeretek.

Mokány: Azt kikérném, ha feleségem lenne. No csak ne süsse le szemét, majd megegyezünk.

Lidi: Úgy is dolgom van most. (*Elszalad.*)

Lombai: Mit mondasz?

Mokány: Te sokat látsz, én meg semmit; ennek a következése ismét semmi.

Lombai: Eh! te nem ismered az embert, csak bízd reám a dolgot. De szó a mi szó, a jegypénz iránt értekezzünk, ily szép és jó leányért kár volna fösvénykedni. (*El Mokánynyal.*)

LIDI (*jő*).

Lidi: Elmentek! Én agyon sírnám magamat, ha ez nem volna puszta feltétel bátyámtól. Huh! ez a vad ember lenne enyém? Inkább, — Isten bocsáss! majd klastromot szalasztottam ki.

ELEK (*jő*).

Elek: Lidi! kedves édes Lidim!

Lidi: Én szomorú vagyok, atyád igen rám ijesztett —

Elek: Mokánynyal? Ne búsúlj! semmi sem lesz abból; tudod, az öreg úr mindig tele van plánummal s egyet se végez. Ő akarja ne szeressük egymást, nekem pedig lehetetlen szót fogadnom.

Lidi: Én meg egy hajszállal sem vagyok jobb náladnál.

Elek: Keményen megtiltá együtt létünket.

Lidi: Én pedig száz ember közt is egyedűl veled vagyok.

Elek: Én pedig el nem hagylak.

LOMBAI (*jő*).

Lombai: Megint együtt vagytok? Ej szedte-vette gyermekei! Mit parancsoltam? Tüstént el egymástól! Lidi! te menyasszony vagy s vége — most menj! (*Lidi el.*) Halld Elek! a te szívedhez nagy szólásom van, te Lidit szereted, de én haragszom.

Elek: Szeretem, mint kedves testvéremet.

Lombai: A testvéri szeretetnek nem szükség összebújkálni,

súgdozni, egymásra bámúlni, oly melegen, oly tüzesen. — Én mondom neked, vesd ki fejedből.

Elek: Mind jó lenne, csak kivethetném a szívből is.

Lombai: Hagyj békét a szívnek, én nem szenvedhetem azt a szívkiáltást.

Elek: Én nem bántanám, csak ő hagyna békét. Aztán, édes atyám! mért akarja szerencsétlenné tenni azt a szegény Lidit?

Lombai: Gazdag nősző és szerencsétlenség? Lásd, mily keveset isméred a világot. Te Luczánál maradj!

Elek: Jaj nekem!

Lombai: Mid fáj, édes fiam?

Elek: Megbetegszem, ha Luczára gondolok is.

Lombai: Meggyógyúlsz, ha jószágát megismered.

Elek: Agyon beszélne.

Lombai: Életre hoz aranya.

Elek: Anyám lehetne.

Lombai: Annál jobb, nem kell féltened. Édes fiam! most hallgass, mert én úgy akarom. Ha tovább élsz, meglátod, hogy a gazdag redő jobb a szegény síma képnél. Én gyűlölök minden érzelgést; azonfelűl írtam is már Luczának, hogy eljövök háztűznézni.

Elek: Ha meg kell lenni, nem tehetek róla, de időt csak enged édes atyám gondolkodásra.

Lombai: Mennyit?

Elek: Legalább harmincz esztendőt. *(El.)*

Lombai: Ej gonosz fiú! Ugyan rám ütött. Én is, míg fiatal voltam, a szél hátán jártam házasodni, de most egy okos plánum! oh az mindent felűlmúl.

ANTAL *(jő).*

Antal: Inspector úr!

Lombai: Honnan, Antal?

Antal: A városból jöttünk, én és uram!

Lombai: A gróf! És mennydörgettét! honnan e meglepés?

Antal: Mi haragosan jöttünk.

Lombai: Ha te haragszol, nem bánom, de szólj röviden: mi hozta a grófot? Itt marad?

Antal: Tegnapelőtt nagy mérgesen hazajött, néhányat sóhajtott, leűlt, írt s engem az asszonysághoz küldött, ki szinte komoran nézett a levélre; tegnap felűltünk s ma itt vagyunk. Tessék a gróf-hoz menni.

Lombai: Mindjárt! mindjárt! De Antal, mondd meg csak, összezendűltek az uraságok? Mért, mikor és hogyan?

Antal: Azt susogták, hogy az asszonyság naponként jobban megízlelte a városi mulatságot, az én uram meg naponként inkább elvonatkozott. Én úgy vélem, keményen összezendűltek s elváltak.

Lombai: Értem, értem! Olyan kis szakadás; semmi, semmi! tehát megyek. — Te Antal! az asszonyság semmit sem üzent?

Antal: Semmit, de láttam, az ő házánál is nagy volt a zűrzavar.

Lombai: Hm! hm! Míg a dolgot pontig kitanúlom, neutralis maradok. Jer a grófhoz. *(El Antallal.)*

LIDI *(jő).*

Lidi: Ugyan okosan tette a gróf, hogy eljött, legalább bátyám el lesz foglalva s nem vesződik velünk. Ah Istenem *(szívére mutat)* ez a picziny jószág mennyi galibát okoz, mennélinkább nyugtatom, annálinkább háborog; kivált Eleknél úgy fészkelődik, mint a csintalan gyermek, ha a tanúlást megúnta. Elekkel sem szabad szólnom — jól van, virágokat szedek, szobájába teszem s azok által beszélek vele. *(El.)*

LOMBAI *jő* ELEMIRREL.

Lombai: Nagyon örülök, nagyságos uram! Rég nem volt már szerencsénk!

Elemir: Ezentúl többet mulatok itt.

Lombai: Az asszonyság egészséges?

Elemir: Igen, úgy hiszem.

Lombai: Tán eljön s udvarunk is zajosabb lesz?

Elemir: Nem tudom — lehet — zajosabb, igen.

Lombai *(félre):* Fergeteg, háború, szaladás. *(Elemirhez.)* Tán a

javításokat méltóztatik megszemlélni? Oh, mi nem valánk restek; azonkívül sok gazdaságbeli plánum várja nagyságodat: teszem —

Elemir: Majd máskor, még ráérünk, fejem most egyéb dolgokkal van tele. Szállásom rendén van?

Lombai: Minden, minden!

Elemir: Igen jól van, én itt szintén könnyűnek, szabadnak érzem magamat, itt olvasom a természet szentírását, mely nyúgalomra tanít.

Lombai: Szentírást? Úgy? Tán eszmélkedni akar nagysád — és nem alkalmatlankodom, úgy is vendégem érkezett.

Elemir: Vendége?

Lombai: Mokány, egyik szomszéd földesúr.

Elemir: Nem emlékezem reá.

Lombai: Ő többször beköszönt hozzám, vagyis leányomhoz.

Elemir: Tehát leánya is van? Azt nem is tudtam.

Lombai: Csak nevelt leányom, különben távol rokonom, még boldogúlt feleségem vette örökbe. Mikor nagysád itt volt, még nem tűnt szembe, csak most serdűlt fel.

Elemir: És Mokány úr a szerencsés imádó?

Lombai: A mint az ember veszi; ha meg lesznek kötve, majd összeillenek.

Elemir: És szeretik egymást? Vigyázzon az úr! Kétes örvény az emberi szív, soká kell az észnek búvárkodnia, míg azt kitanúlhatja. A szerelem sokszor csak buborék s a hiúság színezi — én mondom az úrnak: ritka érzés való.

Lombai: Házamban minden érzésnek eszem után kell indúlni. Mokány úrnak szép birtoka van, húgomnak egyedűl helyes képe.

Elemir: Ismértessen meg Mokány úrral, én mélyen szoktam az emberbe nézni s lelkem sugallatin ritkán csalódom.

Lombai: Oh, nem kétlem. *(Elmentében.)* Ez elbizza magát szemében, meglássuk kié jobb. *(El.)*

Elemir: Derék őszinte ember! — Valjon, mit szól Lina gyors eltökéletemhez? Tán magába tér s lemond a zajos életről. Így kellett tennem, megmutatnom erőmet, mely nem hágy magával gyermekbábként játszani. Oh Lina! Lina! be más valál, míg a nagy világ tömjéne el nem kábított!

Elemir: És szabad tudnom, mit akar annyi virággal?

Csalódások, I. felv.

Kisfaludy K. II. 105. lap.

LIDI *(jő).*

Lidi *(utána Tamás dörmögve):* Csak ne dörmögjen kend Tamás.

Tamás: Azért is lármázok és bevádolom inspector uramnak.

Elemir: E' lesz a leány. Nem elragadó szépség ugyan, de kellemes.

Lidi: Menjen kend Tamás!

Tamás: Nem! Sok a mi sok.

Lidi: A gróf! — Tamás, édes Tamásom, angyali Tamásom, távozzék kend, adok borravalót.

Tamás: Hát mit ád a kisasszony?

Elemir: Minő vita ez? Mi baj!

Tamás: Az úrnak semmi köze hozzá.

Lidi: Tamás! mit beszél kend! Ő nagysága a gróf.

Tamás: Megkövetem szépen! Alig látok bosszúságomban.

Lidi: Örvendek, nagyságos uram, hogy tisztelhetem! Én Lidi vagyok, az inspector húga.

Elemir: S ismer engem, szép Lidi?

Lidi: Igenis, van szerencsém! Midőn nagysád utolszor itt volt, még kicsiny voltam s csak messziről néztem —

Elemir: S mi baja volt az öreggel?

Tamás: Lássa, nagyságos uram, ez a kisasszony minden virágimat letépi, ni a szegfűt, violát — s a mit le nem tör, azt letiporja.

Elemir: Ily gyöngéd nyomok nem ölhetik el a virágokat.

Tamás: Dehogy nem! Elcsüggednek bíz azok.

Elemir: És szabad tudnom, mit akar annyi virággal?

Lidi: Ah, gróf úr!

Elemir: Tán Mokány úrnak szánta? Most mondá bátyja —

Lidi: Oh annak csak dohányfüst kell; én szebb czélra szántam — de —

Elemir: Még titok?

Lidi *(félre):* Már nem tehetek róla, hazudnom kell. *(Elemirhez.)* Ha megmondom: majd együgyűnek tart nagysád — én — én *(félre)* ah Istenem! mit is mondjak —

Elemir: Minő zavar? Mitől tart, ha szép czélra szánta?

Lidi: Én nagysád szobáit akartam édes illattal tölteni — engedelmet kérek —

Elemir: Valóban — édes jó Lidim! Első ismeretségünket mindjárt kedves testvéreivel akará fűszerezni — vegye hálámat szíves figyelmiért. Tamás! kend többé ne merészelje így megtámadni a kisasszonyt, az is tudtára legyen, hogy ezentúl minden virágimat a kisasszony tetszésire bízom. Elmehet kend.

Tamás: De kár —

Elemir: El, mondom! Kend dúrva, mogorva ember!

Tamás *(elmentiben):* Bár csak mérget szívna illat helyett; még rám támadnak. *(El.)*

Lidi: Ezerszer bocsánatot kérek, nagyságos uram, ha miattam boszankodott.

Elemir: Oh épen nem, csak tiszteltetni kívánom jó szívét.

Lidi: Most elhiszem, hogy a lélek tulajdona szemben lakik; nagysád oly kegyes.

Elemir: Örűlök, ha jót gondol felőlem, én is azt hiszem, hogy előttem egy jó tiszta lélek áll.

Lidi: Oh nem vagyok én jó, gróf úr! Lássa, bátyám mindig perel velem s csintalannak nevez, kivált ha Mokány úron valami csínyt teszek; de csak akkor, ha incselkedik. — Oh hamis ember ám az a Mokány! Akkor néz az égre, ha iszik — úgy bizony!

Elemir *(félre):* Oh égi ártatlanság!

Lidi: Bátyám mindig azt javalja: szeressem azt a Mokányt — azt mondja, a szegény leánynak szíve se legyen — nekem pedig van ám egy — de mit is csevegek ily úr előtt —

Elemir: Szóljon bátran! Magam sem tudom, mint óhajtom úgy bizodalmát — részvétem gyorsabb, mint a szokás lassú lépése.

Lidi: Részvét! mily édesen hangzik e szó. *(Félre.)* Ezt meg kell nyernem, tán segíthet ügyemen.

Elemir: A szót tett is kövesse — itt jő bátyja.

Lidi: Ajánlom magamat.

LOMBAI, MOKÁNY, ELEK *(jőnek).*

Lombai *(Lidihez):* Hollá, forgószél, hová? Itt maradsz.

Mokány: Eszem a szívit, hogyan ugrál, mint a mókus.

Lombai: Szerencsém van Mokány urat praesentálni.

Elemir: Hallja, Lombai! nem szokásom a hízelkedés, de meg kell vallanom, nevendéke becsületére válik.

Lombai: Alázatos szolgája. Ím Mokány úr!

Elemir: A jövendő bizonyosan megjutalmazza szorgalmát, én ismerem az asszonyi szívet s mondhatom, szép virágot nevelt.

Lombai: Alázatos szolgája. Mokány úr!

Mokány: Engem úgy se! már a derekam is fáj a sok hajladozástól — Isten hozta gróf urat.

Elemir: Igen örűlök.

Lombai: Fiamat már tetszik ismerni.

Elemir: Már a városban találkozánk.

Elek: Köröndy asszonyságnál.

Elemir: Igen — igen. — E körben vidám órákat reménylek. Nemes szomszédimat is felkeresem, úgy hiszem, jó barátságban élünk.

Mokány: Jól teszi, gróf úr! ha itt marad; szebb élet is van itt, mint a városi hegyes köveken. Ott az embert az a sok jött-ment suhancz csak úgy komázza; itt egész kis király, ha van valamie.

Elemir: S azt is lel, a mit zajgó palotákban hasztalan keres.

Mokány: Szép juhokat —

Elemir: Ártatlanságot, őszinteséget, az üres órákat —

Mokány: Vadászattal töltsük, rókákra menjünk a nyíresbe, vagy jó paripán a nyúlakat hajhászszuk —

Elemir: Kérem! én könyveket értettem.

Mokány: Azokkal nem sokat vesződöm, apám se olvasott, mégis tekintetes úr volt. *(Kívűl muzsika hallik.)*

Elemir: Kit illet ez?

Lombai: Az új polgárok. Tán nagysád érkeztét hallák s a falúvégről ide siettek üdvezlésére.

Mokány: Mit beszélsz? Én rendeltem őket ide. — Csicsó az — van-e gróf úrnak nótája?

Elemir: Nem tudnám — azonban, csak tessék mulatozni. *(Félre Lombaihoz.)* Barátom Lombai! kellemes húgát ily embernek fel ne áldozza — ennél jobb szerencsét érdemel.

Lombai *(magát elfeledve):* Megfogta biz ezt! Ejnye szedte-vette! be jó lenne —

Elemir: Mit mond az úr? Mi lenne jó?

Lombai: Semmi! Vagy nem — igen jó lenne, azaz bölcsen szólt nagysád.

Elemir: Szép Lidi, szabad bekísérnem? Örömest látnám, mint ékesgeti fel szobámat.

Lidi: Kérem nagyságodat, ily csekélység szót sem érdemel.

Elemir: Sőt inkább, ily csekélységek fűszerezik az életet — ha tetszik — *(Elvezeti Lidit.)*

Lombai *(tüzesen fel s alá jár):* Ki hitte volna! Uj plánum nyílik előttem, új élet, új világ —

Mokány *(Lombaihoz):* Pajtás! ez a te grófod feszes úri ember.

Lombai: Nem bánom, ha kőből van is, csak —

Mokány: Szárcsavérű bíz ő: nótája sincs.

Lombai: Nem bánom, ha vére nincs is.

Mokány: Te megint a plánum országában jársz. — Hej Csicsó! húzd rá nótámat! Hejje rózsám, hujja rózsám! Egy csókot adj, csiklandik szám! *(El.)*

Elek: Édes atyám, mivel ékesíti fel Lidi a gróf szobáját?

Lombai: Nem bánom akármivel; maga legszebb ékesség.

Elek: Maga parancsolta neki?

Lombai: Azzal te ne gondolj, tied Lucza s punctum.

Elek: Ott kérdőjel van és nem punctum. *(El.)*

Lombai: Csekélység, fűszerszám, Lidi más szerencsét érdemel — hahaha! már bizonyos: Lidi megtetszett neki. Ő most összezendűlt kedvesével, ilyenkor bosszúságból is mást szeret — úgy van — most csak lassan, okosan indúljunk s plánumom el nem dőlhet. *(El.)*

(A kárpit lefordúl.)

MÁSODIK FELVONÁS.

KERT LUGOSSAL.

LOMBAI, MOKÁNY.

Mokány: Nos mit akarsz, te eleven szerencsefazék?

Lombai: Én most azt akarom megmutatni, hogy barátod vagyok, pedig igaz.

Mokány: Tettel, vagy szóval?

Lombai: A szó vezet tettre, a tett boldogságra et caetera! Lásd, húgomat nem adom neked, nem illik hozzád.

Mokány: Ej czinegefajta, miért nem? Hisz magad ajánlottad.

Lombai: Mind igaz, de a leány nem szeret, az még tűrhető; hanem elgondoltam, a leány hozzád képest csakugyan fiatal.

Mokány: Nem is kell nekem olyan nyámmogó dajna, ki hébehóba egyet lép és kétszer nyög.

Lombai: Tamás vagyok benne, fog-e boldogíthatni; igen sajnálom, mert szeretlek — persze, ha Lidi az én szememmel nézne —

Mokány: S mind ez csak most jutott eszedbe?

Lombai: Az ember minden áldott nap tanúl. Lásd, neked élemedett leány kellene, ki a fejkötőért sokat eltűrne, mert egy az: te már elrúgtad az ifjúságot; más az, köztünk szólván, nagy bolond vagy.

Mokány: E pontban összeillünk.

Lombai: A leány pedig fiatal, hm! Kétes játék — sok példát tudok: a fiatalság lepkeszárnyú; elég szomorú, de úgy van.

Mokány: Mondasz valamit — magam is tanakodtam már s nem is verem falba fejemet, ha semmi se lesz a dologból.

Lombai: Hanem egyet mondok. Köröndy asszonyság elérkezett, vele jött Vilma társalkodója, szegény, de jó házból való; azon kívűl híres gazdasszony; nem olyan szép ugyan, hogy processiót vonna maga után, hanem mégis szép; én azt tanácslom, nyúlj ahoz — majd elintézem én a dolgot.

Mokány: Megnézzük, aztán szóljunk felőle.

Lombai: Majd én bejelentelek — aztán csicsomáld fel magadat; tudod, mai időben a szép ruha többet nyom az embernél.

Mokány: Minek a pipere? Nekem négyszáz holdam van, nincs rajta sem infrasscriptus, sem intabulatio, és olyan szőlőm, hogy hat vármegyében sincs szebb —

Lombai: Tudom, tudom — tégy a mit akarsz, csak annál maradj.

Mokány: De ne légy megint puszta haranglàb; ha már házasodásba kaptam, rákon nem akarok nyargalni. *(El.)*

Lombai: Ennek van már keresztje, s Vilma hálából is segíti majd plánumomat. Az asszonyság is, a mint látom, örömest van fiam társaságában, s mért ne? A fiú csinos, fürgencz, tüzesen néz! Hahaha! Felséges gondolat! Ha ezt keresztűl vihetném, én lennék itt az universalis atya.

LIDI *(jő).*

Lidi: Édes bácsikám! most találkoztam Mokány úrral; hála Isten, nem kellünk egymásnak.

Lombai: Úgy-e, te —

Lidi: Bocsásson meg, ha csak egy pillanatig is tudtam kételkedni jó szívéről; bácsi minden jóság kútfeje, minden öröm forrása.

Lombai: A forrás tengerré lesz, ha szót fogadsz. Lidi! Nem láttad, a gróf minő gondolkodó? Tudod-e, ha szól is, mindig téged említ — érted mi az?

Lidi: Nem bíz én, édes bácsim.

Lombai: Megmondom hát én: a gróf téged szeret. Boldog Lidi! édes leányom! én kérlek, parancsolom, forgolódjál a gróf körűl;

Lidi: Most Elek nevét e fába vésem s nefelejcscsel megkoszoruzom.

Csalódások, II. felv.

mutasd meg, hogy bármi nagy úrhoz is beillenél, mutasd meg eszedet; ő szinte nyeldekel szemeivel, hagyd magadat elnyeletni; ha keres, hagyd magadat feltaláltatni; ha szívéről szól, dőlj reá. — Én mondom neked: hat lovon jársz, azért szedd össze magadat, különben gyalog mégy.

Lidi: Édes bácsi —

Lombai: Szót se! Te ismersz, mily keményen veszem, ha felteszek valamit — állhatatos legyen az ember.

Lidi: Én vagyok; de bácsi minduntalan változik — előbb Mokány —

Lombai: Mostról van a szó, én úgy akarom s vége. *(El.)*

Lidi: Megint új zavar. Elekkel sem szólhatok, mindig az aszszonyság körűl van. Lássa legalább, hogy én gondolkodom róla. *(El.)*

ELEMIR *(jő olvasva).*

Elemir: „Az igaz szerelem zajtalan, mint a valódi erkölcs." Bölcsen! Oh Lina! Lina! te csak a világot szereted. *(Olvas.)* „Mily szegény teremtmény az oly asszony, mely a kivánattal egyszersmind tiszteletet nem képes ébreszteni." Igen bölcsen. Oh Lina! Lina! te zajos hódolatban leléd a tiszteltetést. *(A lugosba ül.)*

LIDI *(jön).*

Lidi: Úgy, itt álljon a nyilvános titok. Most Elek nevét e fába vésem s nefelejcscsel megkoszorúzom; tudom, örömmel akad meg rajta szeme. *(Egy fához megy s E betűt vés bele.)*

Elemir *(a lugosban):* Én őt szerettem, emberismeretem is soká elvakúlt mellette, mert őt vígnak tartám, de nem könnyelműnek. Mi más az ártatlan Lidi! Úgy sejtem, titkon vonzódik hozzám — még nála a szerelem ismeretlen vendég — azért nem is költöm fel.

Lidi: Oh jaj! megmetszettem kezemet! Csak hogy a betű kész, most koszorút reája.

Elemir: Mit hallok! *(Kijő a lugosból.)* Lidi! mit mível? Keze vérzik; az istenért!

Lidi *(zavartan a betű elé áll):* Semmi, gróf úr, véletlen egy szálka sértett meg — oh én szerencsétlen! mindig háborgatom nagyságodat.

Elemir: Mutassa kezét, kérem —

Lidi: Semmi — csak méltóztassék olvasni — igen szép könyv lehet — én tüstént távozom.

Elemir: Nem, nem! Hadd kössem be kezét. Mért vonakodik annyira? Engedje kérem. *(A mint kezét fogja, a betű szemébe tűnik.)* Mi ez? Valóban E betű! Lidi! ezen dologban szúrta meg gyöngéd ujját?

Lidi: Ah, nagyságos uram! Én — szörnyű meglepés — nem tudom megmondjam-e?

Elemir: A ki ily gyöngéd jelben tud beszélni, annak a szó szükségtelen. Szegény Lidi! értem e néma bájos nyelvet, melyet az ég csak a — *(Magában.)* Nem, a szerelmet ki nem ejtem, mert óvnom kell őt az indulattól. *(Lidihez.)* Igen, így csak az ártatlan beszél.

Lidi: Magam se tudom, mi jutott eszembe — csak játék volt —

Elemir: Értem, félig játék, félig a legmélyebb való.

Lidi: Nekem ez oly kedves betűm, mindenütt szeretném látni — tán kárt tettem? Akkor engedelmet kérek, többé nem cselekszem.

Elemir: Tegye bátran, kedves! Minden fáim tetszésére vannak. *(Lombai egyik felől, más oldalról Elek jönek.)* Megvallom, igen örvendetes hallanom, hogy nevem első betűje oly kedves.

Elek *(magában)*: Valóban nagy divatba jött az ismeretség!

Lombai *(magában)*: Hahaha! már közelednek!

Elemir: Ezen kendőt sokért nem adnám — maradjon ereklyéje e szép órának —

Lombai: Szép óra! Pedig tőlem származott.

Elek: Szép óra! Tehát így vagyunk?

Elemir: Jőjön, szép Lidi! a forráshoz, a hideg víz igen fog használni — kérem, semmi mentséget. *(Elvezeti Lidit.)*

Elek: Úgy! Átkozott látvány! A gróf nevének első betűjét említé — itt van —

Lombai: Ott van! Hahaha! Fiam! láttad? Hallottad? Ezt előbb megmondhattam volna; Lidi megvallá —

Elek: Mit vallott Lidi? Mit?

Lombai: Csak ne nézz olyan mordúl — az igen természetes — a gróf gazdag; tud érezni; Lidinek észt adtam, de neked is telik.

Elek: Oh asszonyi szív! Más nap, más imádó. Csak most ismerte meg!

Lombai: Ne bánd, fiam! jer szívemhez, te szép hadnagy! Sírd ki magadat, ha nem szégyenled, aztán figyelmezz rám — jobbat szerzek én.

Elek: Mi jót hallhatok, ha Lidit elvesztém.

Lombai: Fiam! nézz szemembe! Derék fi vagy, csak hogy pénzed nincs! Elek! azért is boszúld meg magadat, üss tábort a szép özvegy körűl s vívd meg mindazon fortélylyal, melylyel ti katonák az asszonyokat rontjátok.

Elek: Hogy tréfálhat most, édes atyám, midőn tudja, mi bosszant.

Lombai: Úgy jó, az özvegy is bosszankodik, indulatban van, ilyenkor a legokosabb asszony is gyermek. Vedd körűl, vigasztald, hízelkedjél neki, tűrd el szeszélyeit, s ha rést lelsz, röpűlj szívébe; képed jó instantia, ifjúságod beszél helyetted. Fiam! szép fiam! tudod mi az? Fél uradalom! He! nem ugrál szíved?

Elek: De hogy gondolhat ilyest édes atyám?

Lombai: Hát miért volnék atyád, ha nem ügyelnék szerencsédre? Nem vagy vérem, ha ellenkezel; az özvegy szép, fiatal — és kész pénz!

Elek: Édes atyám örökké új meg új plánumot kohol, csak engem ne venne tárgyúl s eszközűl.

Lombai: Mindenemből kitagadlak, ha akaratom ellen cselekszel. Légy nyugodt, majd alattomban én is dolgozom. — *(Lucza jő.)* Ezer mennykő! Itt jő Lucza — hm! hm! mit mondjak ennek?

LUCZA *(jő).*

Lucza: Kedves szomszéd uram! a tanácsosné mulatságra hívatott, különben is a levél, melyet nem régen írt —

Lombai: Igen, igen! *(Félre.)* Átkozott dolog! Tessék leűlni!

Lucza: Leűlni a gyepre? Ej, ej szomszéd uram, levele engem zavarba ejtett és maga is szinte félre beszél —

Lombai: Igen, én kívántam, én akartam — hogy van, édes kisasszony? Úgy-e, szép időnk jár? Mint foly a gazdaság? Sok báránya van már?

Lucza: Tűrhető — de csintalan szomszéd, kit értett levelében?

Lombai: Elek fiam itthon van szabadságon. *(Titkon Elekhez.)* Ne ijedj meg, ettől felmentelek.

Elek: Örvendek, édes kisasszony! hogy egészségben láthatom.

Lucza: Részemről én is, édes hadnagy úr! Hogy felserdűlt, megizmosodott! Alig ismertem volna meg, pedig együtt nevekedtünk.

Lombai: Kérem, mi nevekedtünk együtt, de semmi, hisz csak atyja vagyok.

Lucza: Én nem foghatom meg inspector urat —

Lombai: Volt már az asszonyságnál? Fiam! vezesd be ezt a szép kisasszonyt, ezt a jó kisasszonyt.

Lucza: Csintalan szomszéd maga!

Elek: Ha tetszik, bekísérem a kisasszonyt.

Lucza: Már voltam nála, elébb úti ruhámtól kell megválnom. Szomszéd uram! összekel-e most Köröndyné a gróffal? Mi újság van? szóljon.

Lombai: Nem szolgálhatok — ez úti köntös terhére van — fiam! vezesd fel ezt a szép kisasszonyt a kastélyba.

Lucza: Hát dolgunk iránt mikor lesz szerencsém?

Lombai: Majd később.

Lucza: Elvárom! Kedves hadnagy úr! legyen vitézem. *(El Elekkel.)*

Lombai: Ezzel ugyan hirtelenkedtem — már csak valakit találnék ennek is! *(El.)*

KÉNYESI *jő* ELEMIRREL.

Kényesi: Hát ez volt a hirtelen útnak oka? Ily mezei virág vonzott — hahaha! A zúgó forrás, a gömbölyű pásztorné —

Elemir: Magadról ítélsz.

Kényesi: Légy nyugodt! én nem leszek veszedelmes. Szebb czél hozott engem ide, tudod-e, hogy boldogúlt kedvesed nekem feltámadt?

Elemir: Sok szerencsét.

Kényesi: A ligetben találkozám vele, s ő igen nyájasan maga

hítt meg ide a falúra; több vendég is jön, mint mondá, de irántam különös kegyességét tapasztaltam.

Elemir: Oly hirtelen!

Kényesi: Oh én, mióta megismertem, hódoltam neki. Vígasztald magadat, barátom, Lina inkább illik hozzám; mert ő víg, én mulatságos; neki kellemes férj kell, nekem pénz.

Elemir: S már annyira vagytok, hogy ily gondolatok ébredhetnek?

Kényesi: Annyira jövünk — már előbb is tettem volna lépést, csak irántad való barátságom tartóztatott.

Elemir: Én részemről rég felmentettelek volna ily nagylelkűségtől

Kényesi: Te rendben vagy, könnyen lebegsz az életben, de nekem magammal kell kereskednem, házasodnom kell; különféle tapasztalás értékemet elnyelé s nincs gonoszabb állapot, mint mikor az embert méltóságolják, nagy úrnak hívják, regálist kap s nincs jövedelme. De most mulatozz jól; baráti üdvözletemet megtettem s most egy órát tükrömnek, aztán szerelemnek. *(El.)*

Elemir: Balgatag én, hogy ily könnyű szívnek hódoltam. Ily embert is magához édesget! Nem! nem — de mért nem? Piperés alak, czifra üres szavak s rab hódolat — ím fogva az asszony.

ANTAL *(jő).*

Antal: Nagyságodat keresem, az asszonyság ma estére mulatságot ád, Nagyságod is meg van híva.

Elemir: Jól van. Te Antal, mondd meg az inspectornak, hogy én a kerti házba költözöm a kastélyból — nekem csendesség kell, menj. *(Antal el.)* Tegnap jött s már egy sereg vendéget gyűjt; csak bosszú hozta utánam, de bennem is leljen erőt. *(El.)*

Lina szobája.

LINA, VILMA.

Lina: Mi jobb a feledékenységnél! Mióta Elemirről nem is gondolkodom, szinte nyugodtabb vagyok.

Vilma: Én pedig azt hiszem, hogy az emlékezetnek köszönjük ittlétünket.

8*

Lina: Tán csak nem véled, hogy miatta utaztam ide. A természet oly vidám; szinte jól esik ismét szabadon lennem a szorító várostól. De a hitetlenért egy lépést se többé!

Vilma: Te büszke valál kérelmét teljesítni, ő pedig kevély, mellékes szeretőt játszani.

Lina: Én őt forrón szerettem; de vádolhat-e, ha szíve mellett az ismeretlen világ is vonzott? Klastromból kijövén, szüleim ide, még nagyobb magányba adtak egy éltes férfi mellé, ki atyám vala inkább, mint férjem. Ő volt első, ki e szívet szerelemre bírta, s mivel akaratja ellen víg társaságba menék, távozott.

Vilma: Féltékenység a szerelem árnyéka.

Lina: A féltékenység dúl-fúl, de marad; csak hűlt szív távozik. Egy szó, egy tekintet elég lett volna tisztább derűletre; de nem! Titkosan illan, mint rabló az ember legdrágább kincsével. Azonban ne véld, hogy érte bánkódnám — oh nem —

Vilma: Te neheztelsz reá, itt pedig újra összeütközöl vele: birtokod miatt sem kerülheted el.

Lina: S mért kerülném őt? Sőt akarom, hogy lássa, mily keveset érdekel a felbontott frigy; reám csattant nyila saját gőgét sértse, ha itt is víg társaságban bennem a legvigabbra talál; de ne véld ám hogy ez boszú legyen, oh nem.

Vilma: Édes Lina! nekem kedvem volna őt mentegetni.

Lina: Vesztenél, mert tudd meg, Lombai igen hív emberem s megsúgta, mily szívesen látja húgát; azért költözik a kerti házba, hogy csalárd játékát annál biztosabban űzhesse. Ah Vilma! nem hittem, hogy e falakat ily érzéssel lássam valaha.

PÉTER *(jö).*

Péter: Mokány úr!

Lina: Szívesen látom. *(Péter el.)* Az inspector már bejelenté. Vilma, fejem tele van, magam akarnék lenni, fogadd te őt. *(El.)*

Vilma: Nehéz állapot szerelmesek közt bíróskodni; minden gyanú, minden vélemény való nálok, s a mi való, azt nem látják.

MOKÁNY *(jő).*

Mokány: Jó napot! Hallottam nagysád érkezését s mint jó szomszéd magam is beköszöntök. Míg az öreg tanácsos élt, a fiatalabb szomszédok előtt dugva volt nagysád; nemde jobb az özvegység? Eszem a szívét! Most öreg kérő ne koczogjon.

Vilma *(félre):* Csupa őszinteség! — Tessék leűlni, Mokány úr.

Mokány: Nem vagyok fáradt; de ha egész nap a mezőn járok, vagy jól kiagarászom magamat, aztán haza jövök: akkor esik jól az űlés, akkor neki vetkőzöm egy kancsó bor mellé! — eh!

Vilma: Hallom, nagy gazda Mokány úr.

Mokány: Ha nem verem is élire a pénzt, legalább könyökig se kell vájkálnom zsebemben, hogy valamit lelhessek. De tudja-e nagysád, mért jöttem?

Vilma: Ha megmondja Mokány úr.

Mokány: Nagysád inspectora nagy kópé.

Vilma: Hogy-hogy?

Mokány: Lássa nagysád, csinos húga van, velem el akarta vétetni, mert kedvem pattant házasodni; de tudja a patvar, ismét lebeszélt. Igaz, a leánynak sem igen kellettem; azonban egy más élemedtebb leányt ajánlott, kinek már benőtt feje lágya —

Vilma: És Mokány úr oly hamar kész volt a cserére?

Mokány: Isten neki! Már csak megnézem ezt is.

Vilma: Hát csak úgy elszánásból házasodik?

Mokány: Bíz én nem is sokat turbékolok, nekem az asszony segédnek kell s nem sóhajtozónak.

Vilma: Igen bölcsen, de ábrándozás nélkűl is lehet szeretni.

Mokány: Úgy is akarjuk, pedig az az ajánlott oldalborda itt van a kastélyban; Vilma, nagysád társalkodója.

Vilma: Hahaha!

Mokány: Mért nevet nagysád, tán igen rút?

Vilma: Kérem, a választól mentsen fel.

Mokány: De a kontyot csak elbírja?

Vilma: Kérem! kérem! Igen furcsán kezd gyóntatni.

Mokány: Mondja meg, igaz-e hogy derék leány? Mert annak

a Lombainak nem hiszek, sokszor hátat fordít az igazságnak; mondja meg, jó leány-e ez a Vilma?

Vilma: Ajánlom magamat! Mokány úr igen sokat akar tudni.

Mokány: Csak ne fusson, nagysád; ha rossz, ott hagyjuk a faképnél.

Vilma: Én pedig ilyes kérdésekkel a faképhez utasítom. *(El.)*

Mokány: Beszélj vele, ha tudsz. Ármányos had az a fehér cseléd, összetart, ha nincs mit félteni egymástól.

LINA *(jő).*

Lina *(félre):* De ezt az embert ismernem kell.

Mokány: Ej be helyes! Minő gömbölyű, eszem a szívét! Szája olyan, mint a csutoraszopóka. — Maga Vilma, kökényszemű angyalom?

Lina: Isten hozta Mokány urat!

Mokány: Ej! ej! Az a bohó inspector be eltalálta, ez már ugyan csak helyre üti. — Engem úgyse! mentől tovább nézem, annál inkább szúrdalja szívemet.

Lina *(félre):* Ennyi szépségre büszke lehetnék.

Mokány: Jer, tézzük egymást. Halld, kincsem, ha kell szerető, itt áll egy, tudod-e, hogy nekem tetszel? Úgy! úgy! Csak süsd ram azt a két álomkergetőt, te tajték te!

Lina: Beszéljünk egyebet, Mokány úr.

Mokány: De csak ebben maradjunk. Szeretsz, ha szépen kérlek?

Lina: Mokány úr csalódik —

Mokány: Ha te meg nem csalsz, én nem értek ahoz. Halld, én földesúr vagyok, jószágom szebb magamnál, ha menyecském akarsz lenni, itt kezem! Csak rajta szaporán! csapj fel — jer!

Lina: Csak távoldad tessék maradni.

Mokány: De a levegőt is kiszorítanám közűlünk, én mindjárt is mátkámmá avatlak.

Lina: Vissza uram! Minő erőszakoskodás.

Mokány: Csak ne kaczérkodjál, úgy is tudom, nem megy szívedből — jer!

Lina: Vissza! mondom! Hej, Péter! Vilma!

LOMBAI *jő* ELEKKEL.

Lombai: Mit parancsol nagysád, minő zavarban lelem?

Lina: Ennek az úrnak különös módja van ismeretséget kezdeni.

Lombai: Nagy Isten! Nem reménylem, hogy megbántotta nagyságodat?

Mokány: Mit veritek félre a harangot? No bizony! Mintha oly vétek volna, ha az ember arra való leányt úgy igazán megkér.

Lombai: Minő ronda beszéd ez már megint?

Elek: Mokány úr eltévedt, ez az asszonyság Köröndy tanácsosné.

Lombai: Ah te füles bagoly, hol volt szemed?

Mokány: Ej be kár, hogy tanácsosné — de maga az oka, mért olyan szép. Lelkemre mondom — nem! semmit se szólok, mert ismét ferdén ütne ki, azért ajánlom magamat. *(El.)*

Lombai: Engedelmet, nagyságos asszony! ennek én voltam ártatlan oka; Vilmát ajánlottam neki. Különben nagyságod parancsolatját teljesítém, az egész vidéket összehíttam. Addig is, ha társaságot parancsol nagysád, fiam rendelkezésére áll.

Lina: Szívesen veszem, a katona urak sokat láttak, hallottak, a mi a keskeny körbe szorult asszony részvétét megnyerheti; minden esetre míg itt leszek, szívesen látom ebédre.

TAMÁS *(jő).*

Tamás: Nagyságos asszony!

Lina: Mi jó hír, Tamás?

Tamás: Zöldséget hoztam, panaszom is van.

Lina: Panasz?

Tamás: Lidi kisasszony a kertet dúlja, a virágokat összetépi, de a gróf ő nagysága azt megengedte neki; már most a fáknak esik, tudja Isten, minő figurákat metél rájok.

Elek: A csalfa! nem átalja az emberek szemét.

Tamás: Tudom, nagysádnak is van szólása a kerthez, a gróf —

Lina: Hallgasson kend, én nem szeretem az árúlkodó cselédet.

Tamás: De a kár —

Lina: Nem a kend gondja, a gróf úr megengedte. Távozzék kend.

Tamás *(mentiben)*: A manó érti ezeket! A helyett, hogy megdícsérnék az embert, még lehordják. *(El.)*

Lina: Minő könnyelműség, már a pórnak nyelve is megakad bennök; ezen bal foglalatosság lehet oka, hogy a leány még nálam nem is mutatta magát. Lombai! miért enged ily rendetlenséget?

Lombai: Én örömest haragudnám, de a gróf — mindjárt is szoros examenre veszem. *(Félre.)* Szívemhez szorítom azt a rossz leányt. *(El.)*

Lina: Hallatlan gyöngeség!

Elek: Kárhozatos merészség!

Lina: Mire vetemedik a véletlen fiatalság? Magam kimegyek.

Elek: Valóban jót tesz nagysád! Ily szem előtt elpirúl az illetlenség.

Lina: Kiragadom a csábító karjából.

Elek: Nagysád erkölcsén újra felépűl az eltévedett.

Lina: Ha tetszik, legyen kísérőm. *(Elmennek.)*

Kert, mint az első scénában.

ELEMIR, LOMBAI.

Elemir: Tehát az asszonyság vidám, jó kedvű — mit mondott, hogy a kerti házba vonúltam a zaj elől?

Lombai: Igen egykedvűn vette; általjában az asszonyság igen sokat változott, én gyanítom —

Elemir: Mit? mit?

Lombai: Saját fejemre szólok, de hűségem —

Elemir: Megismerem! De mit gyanít? Csak újság kedvéért kérdem.

Lombai: Úgy rémlik előttem, hogy őt fiam érdekli.

Elemir: Hah!

Lombai: Sajnálnám, ha őszinteségem nagysádat nyugtalanítaná.

Elemir: Oh nem! Épen nem! Ő szabad, szintúgy az ifjú — igen, reám csak annyiban hat, mivel ismerem.

Lombai: De nekem gondot ád, mert Lidi is egészen változott, a szegény leány egészen oda van, semmi kedve sincs, úgy él, mint ha mindig álmodnék s megint felrettenne.

Elemir: Valóban? *(Félre.)* Ah, ha Lina ily szívet bírna.

LIDI *(jő).*

Lidi: Édes bácsi! a reám bízott dolgot elvégeztem, a kerti ház legjobb rendben van.

Elemir: Kedves Lidim! én annyi hálával tartozom szíves szorgalmáért!

Lidi: Bátyám érdeme, én csak eszköze valék.

Lombai: Jól van, kedves húgom, de a szerénységnek is van határa; azonban örűlhetsz, mert gróf úr megelégszik veled. — Mit látok! Az asszonyság jön erre fiammal! *(Titkon Lidihez.)* Most higyj saját szemednek.

Lidi: Még én nem is udvaroltam nála, azért elmegyek, nehogy itt leljen először.

Elemir: Csak maradjon, szép Lidi! Mi oka volna kerűlni az asszonyságot? *(Magában.)* Hah! mily begyesen ballag új imádója karján. — Bevárjam őtet? Igen! Itt emészsze el tekintetem.

Lidi: Várj te rossz, rossz Elek! Azért adózol.

LINA, ELEK *jőnek, utóbb* TAMÁS.

Elek *(félre):* Oh leányhűség! a hab állandóbb nálad.

Elemir *(Linához):* Nem reménylett szerencse nagyságodat itt látnom.

Lina: Változás, úgy tapasztalom, az életnek új színt ád; a szép természet engem is kicsalt a városból, de csak a szép természet.

Elemir: Oh nem kétlem; ez oly türelmes szó, mely mindent szárnya alá fogad.

Lina: De a könnyen érző szív sokszor azt egy alakban felleli.

Elemir *(félre):* Ezzel az ifjút érti. *(Linához.)* Igen bölcsen! Könnyű ott a választás, hol a szem mindennek csak külsején csügg.

Lombai *(félre)*: Forr a keverék! Most csak olajt a tűzre. *(Lidit Linához vezeti.)* Lidi húgom, nagyságos asszony!

Lina: Csínosan nőtt fel, mióta nem láttam.

Lidi: Hogy eddig köteles tiszteletemet elmulasztottam — bátyám —

Lina: Semmi mentséget, édes leányom! Ily tüzes szemek ellenségi a hideg udvariasságnak. Nem a kertész dolgozik ott? — Tamás! Ez az öreg szánja fáit.

TAMÁS *(jő)*.

Lina: Melyik az a boldog fa, melyet előbb említett kend?

Tamás: Itt áll, nagyságos asszonyom! Ha elszárad, én nem vagyok oka.

Lina: Valóban, E betű! s nefelejtskoszorú! Hahaha! a régi aranykor, arkádiai érzelgés, együgyű, de tetszetős. Hadnagy úr, mint mulattatja e történet?

Elek: Oh kérem nagyságodat. *(Félre.)* A méreg dúlja ereimet.

Lina: Lidi, édes gyermekem, miattam játszhatol, de óvd magadat kettős kártól.

Elemir: Nem tudom ugyan, mily ötlés e játék szerzője, de minden esetre csekélysége miatt kímélést érdemel.

Lina: Kár is volna, ha ily pásztori élet csonkúlást szenvedne, azért nem is ellenzem, sőt megvallom, magamnak is mulatságúl szolgál.

Elemir: Ki a mulatságot úgy kedveli, mint nagysád, az bizonyosan minden tárgyban is felleli azt.

Lina: De mástól sem irigylem, sőt mindenkinek oly nyugodt elmét s megelégedést óhajtok, mint a milyennel magam bírok.

Lombai *(elfeledve magát)*: Oh arany plánum — hahaha!

Lina: Mi lelte inspector urat?

Lombai: Oh semmi, csak a részvét tört ki belőlem nagysád jó kedvén; valóban az.

Lidi: Nagysád neheztel reám; igaz, gondatlanság volt tőlem.

Lina: Csendesedjél, kedves! Ha nem szólsz is, tudom, mily nehéz a gondolkodás a te éveidben, azért elég e tárgyról! Az idő majd megtanít. Ajánlom magamat, gróf úr. *(Félre.)* Már mindent tudok. *(El Elekkel.)*

Elemir: Kedves Lidi! most értem pirúlt, de édes gondom lesz e sérelmet örömmé változtatni. *(Tamáshoz.)* Kend most is itt áll, jó kedvem volna kendet nyomban elűzni. Takarodjék kend. *(Tamás el.)* Lombai! ezentúl a jószág igazgatásaketté szakad, azért mentől előbb számadásra intse a tiszteket, maga pedig határozza el, melyik részt követendi.

Lombai: Én mindenesetre nagyságodé vagyok.

Elemir: Én pedig alkalmat keresek hűségét megszolgálni. *(El.)*

Lombai: Hohó! nem úgy verik a czigányt — Lidi! jer szívemhez! *(Megöleli.)* Most menj a grófhoz s ügyelj reája, te kis nagyságos asszony te! *(El.)*

Lidi: Nem boszúság ez? Elek hitetlen, az asszonyság haragszik, a gróf mindent magára vesz; már most, ha az igazat megvallom is, csak új tüzet gyújtok. Ah! bánom, hogy szívem van. *(El.)*

(A kárpit lefordúl.)

HARMADIK FELVONÁS.

Lina szobája.

LINA, ELEK.

Lina: Meg vagyok győződve, hogy atyja hív emberem, azért hadnagy úrral is őszintén bánom.

Elek: Parancsoljon nagysád, bármit kíván, készségemet fel nem múlja.

Lina: Előre bocsátom: nem kíváncsiság, hanem tiszta részvét szól belőlem. Lássa, hadnagy úr! én szeretem a víg embert, tán azért, mivel magam is az vagyok —

Elek: Bocsánatot, de én épen az ellenkezőt hiszem; legalább mióta elhagyta nagysád a várost, többször oly komor gondolkodó.

Lina: Igen — néha — csak úgy — csak asszonyi szeszély, melytől sokat el kell szenvedni: azon felül, nem saját ügyemet szándékom kutatni, hanem hadnagy úrét. Én úgy veszem észre, hogy maga oly tépelődő, szomorú.

Elek: Én — csak néha, igen — olykor, engedelmet.

Lina: Ha tetszik szíves tanácsomat követni, hagyjon fel a képtelen búsongással, mert a szép jelen csak a vígat koszorúzza.

Elek: Az én jelenem örömtelen, mint belsőm; ah nagyságos asszony, ha tudná —

Lina: Eleget tudok, azért a barátság, érti! a barátság mondatja velem: váljon meg oly ábrándozó gondolatoktól, melyek soha nem valósúlhatnak.

Elek: Kegyes szóval nyújtja nagysád a mérget, de ha bajomat már sejti nagysád, tehát nem is titkolom tovább. Igaz, én szeretek.

Lina: Elég! elég! Ne tovább! És ha kérésemet méltatja, egy szót se többet a szerelemről.

Elek: Lehetetlen, hogy nagysád érzetemet kárhoztatná.

Lina: Azt nem tehetem, de a bajnok előbb győz magán, aztán ellenségén. Lássa, hadnagy úr! a barátság nemes érzés, tartósabb örömet nyújt, mint az indulat, mely a szív hamván űli csak ünnepét, s hogy én barátnéja vagyok, itt kezem. *(Lombai ajtót nyit.)*

Elek: S én ezen kezet tiszta szívvel zárom ajkaimhoz.

Lombai *(az ajtónál)* **:** Örülj, örvendezz szívem, kész a pactum, kézfogás és a többi. *(Belép.)* Kedves nagyságos asszony! én úgy el vagyok telve érzéssel —

Lina: Mi történt?

Lombai: Igen sok jó — a vendégek már érkeznek.

Lina: Csak menjenek előre, tüstént jövök. *(Lombai, Elek el.)* Jó ifjú! mért nincs Elemirnek ily szíve! *(A tükörhöz megy és nézi magát.)* Csalfa tükör! hízelkedve sugallod, hogy nem vagyok rút, szemeimet tüzesen sugárzod vissza s még is — nem! te is csalfa vagy, csak enszeretetemnek majma! Nem hiszek többé.

VILMA *(jő).*

Vilma: Helyesen, Lina! a legjobb társaságban vagy.

Lina: Perben vagyok.

Vilma: De nem a tükröddel, míg költemény nélkűl belenézhetsz.

Lina: Vilma! nézz meg asszonyi szemmel, szebb-e Lidi nálamnál? Ne véld, hogy az igaz elrettentsen, már a tapasztalás érzeté velem —

Vilma: Ha igaz bírák szemeim, neked adnám az arany almát.

Lina: S Elemir nem; de az vigasztal, hogy még fiatalabb szemek is ellenkeztek vele.

Vilma: De mi vitt erre a gondolatra? Én gyűlölök minden hasonlítást.

Lina: Elemir új választása, és — és egy szív, mely itt is titkon értem hevűl.

Vilma: Egy szív —

Lina: Mely csendes bú s elfojtott indúlattal kívánja érzetét eltaláltatni; Elek, az inspector fia, mióta itt vagyok, sokat van körűlem, és némely akaratja ellen kitört sóhajtás elárúlá belsejét.

Vilma: Ládd, minő nyugodtan nézek az életbe, én észre sem vettem.

Lina: Reményét elfojtám ugyan, de váltig nem távolítom magamtól, mert ártatlan eszköznek tartom: de tudniillik minden illendőséggel.

Vilma: Nemde Elemir miatt? Jól tudod, hogy szépség s fortélyból áll mindenhatóságunk.

Lina: Ha régi szerelméből csak egy szikra maradt még szívében, a féltékenység felhevíti; de ne véld, hogy újra elfogadjam őt! Oh nem! Majd ha megtér, esdekel, ostromol, dühödik — majd akkor én hidegen mondom fel a szövetséget, melyet oly forróan köték. Ezen kis boszúval nemem méltóságának tartozom; én vettem észre, hogy ez ifjúra kancsal szemmel néz; gőgét sérti, hogy lemondásom helyett a világról, új díszben tűnök fel.

Vilma: És Kényesi — minek híttad azt?

Lina: Szeszélyből hívtam; ő mindig érzeleg s az engem mulat; ha egyebet gondol, sajnálom; ő vendégem s nem egyéb. Most jer. *(El.)*

LOMBAI *(jő).*

Lombai: Forr már a palota; játék, beszéd mindenütt. Hogy nézett a gróf, midőn Lidit megpillantá! Reá is aggattam boldogúlt feleségemnek minden gyöngyét, gyűrűit, tűit. Vilmát egy szóra kértem, őt meg kell nyernem; az asszonyság őt szereti, ő biztosa némely gyönge órának, s egy jókor ejtett szó mennyit tesz, tudom magamról. Ha máskép nem lehet, magam veszem el, hozzám csak eljön; miért is ne? *(A tükörhöz megy.)* Oh az inspector még derék fi — hehehe! Tud ő még csintalankodni is! Csak ezek az átkozott kaszák ne volnának képemen, a félszázad rí ki belőlök, azért sokat kell mosolyognom, hogy az idő bélyegét eltakarjam.

VILMA *(jő).*

Vilma: Itt lelem inspector urat, és a tükörnél? Minő hiúság ez?

Lombai: Nem hiúság, hanem gondosság. Leányszemnek néztem e tükröt, hogy láthassam, mit mutat.

Vilma: És megelégedett vele?

Lombai: Félig-meddig. *(Fejére mutat.)* Itt a férfi szépsége, *(szívére mutat)* itt ereje, *(zsebjére vág)* itt dicsősége! A kisasszony ott felűl van.

Vilma: Csak nem valami plánumban?

Lombai: De ott van, mert Mokány úr szép kezét áhítja. Mint tetszik az a jó úr, nemde derék ember?

Vilma: Legalább súlyos, mert épen most valami szépet akart mondani s a mint meghajtá magát, majd beütötte fejemet.

Lombai: Azt a hajadonság teszi; fejkötőben ilyes nem történik, azért csak lásson hozzá. Ad-e reményt a kisasszony?

Vilma: Csak valóságot ne kérjen.

Lombai: Tehát kosárral ereszt el?

Vilma: A mint tetszik.

Lombai: Én megyek, nem hí vissza?

Vilma: Nem, nem, nem!

Lombai: Tehát visszajövök. Ha Mokány úr nem tetszik, van más emberem is, nemsokára lábához fekszik, hogy karjába mehessen — addig is csak határozza el magát. *(Megy, ismét visszatér.)* Mondja meg, édes kisasszony, mit akar az a szagos báró?

Vilma: Azt nem tudom, tán önmaga sem tudja.

Lombai: Másképￂ micsoda ember?

Vilma: Olyan úr, kinek minden tetszik, de leginkább maga; minden nemzethez tart s még sincs nemzete; nagy vallása, de nem hiteles.

Lombai: Vivat! Jó lesz Luczának. Servus kis menyasszony. *(El.)*

Vilma: Szörnyű ember ez, mindent összeadna, a kit előtalál — de bár ki mit mond, az a Mokány nem megvetendő férfi; kivévén hogy rossz udvari mestere volt, tiszta arany.

LINA *(hirtelen jő).*

Lina: Ah Vilma! Vilma! Jo hogy talállak! Minden mesterségem szégyent vallott.

Vilma: Mi háborít annyira?

Lina: Ha láttad volna a grófot! Mint enyelgett Lidivel, mint csüggött rajta, mintha szemén túl elmúlna a világ! Rám csak oldalast pillantott. Vilma! Vilma! ha láttad volna! Nem tűrhetém, távoznom kellett.

Vilma: Sőt imént azt vettem észre, hogy lopva mindig kísér szemeivel.

Lina: Oh nem! Ha tette is, csak gúnyból tette, ha szólt is, fagyos volt. Vilma! Vilma! ő tőlem örökre elszakadt, s szívem utána szakad, mert mit tagadjam, őt most is szeretem.

Vilma: Így jár az ember, midőn hős akar lenni és fegyverét elejti.

Lina: De én lemondok róla; gyűlölöm őt, úgy gyűlölöm, mint ember nem gyűlöltetett. Lássa mi a megbántott szerelem! Én víg leszek, víg mint a boldog menyasszony. — Vilma! én megbetegszem.

Vilma: Lásd, te elmentél hamis játékot űzni s magad levél féltékeny. Győzd meg magadat.

Lina: Hideg teremtmény! Nem! én nem akarom meggyőzni magamat! Inkább szenvedek, mert a szerelemnek még fájdalma is édes; de nyugodt leszek, nyugodt mint a sír. — Nem is tudom, mint jöhetek ily indulatba.

Vilma: Én javallom, maradj szobádban, majd én kimentelek.

Lina: Nem! ő sejthetné, mért, és csak örűlne diadalmán. Csak az első harcz félelmes, én visszamegyek, csak jer! Csodálni fogod nyugalmamat, de egy szót se többet vele. Oh én is tudok erős lenni — vissza! vissza! aczélozott szívvel. *(El Vilmával.)*

Kert, hátúl kastély látszik, elől egy lugos.

LOMBAI *(jő).*

Lombai: Nincs nyugtom oda benn, Lucza mindig kérdez ; itt a szabadban jobban lehet gondolkodni, plánumaimat szerkeszteni.

MOKÁNY *(jő fejcsóválva).*

Mokány: Hm ! hm ! nem jól van.

Lombai: Te vagy Mokány ? Mit csóválod fejedet, mi nincs ínyedre ?

Mokány: Pajtás ! oda benn Bábel tornya készűl, minden pár más nyelvet papol, s a hazait némelyik csak úgy töri, mint a csorba kasza a szecskát.

Lombai: Az úgy szokott lenni nálunk, sok azt véli, ha más nyelvet rosszúl beszél, okosabb, mint ha magyarúl jól szólna.

Mokány: Aztán száraz mulatság az ; bort se láttam, pedig engem a herbaté fel nem melegít ; aztán dohányozni sem szabad ; kukkot ér az olyan dínom-dánom.

Lombai: Te pusztai virág ! nem mindenik szereti a füstöt. Tudod-e, dolgod rosszúl áll ; Vilmát megökleIted.

Mokány: Biz a reverentia rosszúl ütött ki, de nem is értek én ahoz.

Lombai: Kosarat kapsz, azért nekem új plánumom van Vilmával.

Mokány: Te testesűlt mese, tele vagy titkokkal, mint a pap húga. Hát nekem kosarat adna ?

Lombai: Töltsd meg húszassal s menj máshoz és vigasztald magadat, a mint tudod. *(El.)*

Mokány: Pipámért megyek, aztán búsuljon, a ki akar. *(El.)*

ELEMIR *(kirohan a kastélyból.)*

Elemir: Oh asszony ! asszony ! örök titka a teremtésnek ! Az ég leng rajtatok s belűl az árúlás lángja ég. Mint égett szeme az ifjúra, jele, csak hódolót akar. Hogy még szeretem, forró vérem vallja, de indúlatomhoz hasonló legyen győzödelmem.

LIDI *(jő).*

Lidi: Oh férfi! férfi! remeke a csalfaságnak, gyönge nád ércz alakban! Egy mosolygás rabbá teszi. Hányszor ütköztem Elekbe, vélvén szól velem, de nem, számomra szeme sem volt.

Elemir: Ah szép Lidi! a részvét hozza utánam, tán észre vette nyugtalanságomat?

Lidi: Igen — a levegő oly friss itt —

Elemir: A hol asszony lehel, ott a levegő is elromlik — de nem magát értem! Maga jó, szelíd, ismerem szívét, ah! Ha az enyém beteg nem volna, mily örömest osztana érzetet; de így csak arra kérem, óvja magát az indúlattól, rossz vendég ez, mert magára gyújtja házát.

Lidi: Nem értem gróf urat!

Elemir: Boldog, míg nem ért, míg édes csalódások ringatják; én kinőttem ezen boldogságból, mert higyje el! több kár, mint nyereség felhőtlen látni a valót.

Lidi: Azt magam is egy időtől fogva kezdem érzeni.

Elemir: Értem — maga szeret és nem úgy szerettetik, a mint érdemli.

Lidi: Ah gróf úr!

Elemir: Értem! Kelletlen itt a sok szó, de higyje meg, hű barátja vagyok s bármi áldozattal eszközlöm javát.

LINA *és* ELEK *(jőnek.)*

Elek: Hah! köd borúl szemenmre!

Elemir: Higyje el, Lidi, édes örömmel táplál kedves ismeretsége.

LOMBAI *(másfelől).*

Lombai: Mint andalganak! Mily jól esik ezt hallani.

Lina: Méltatlan látvány! *(Megvető tekintettel megy el Elemir mellett, aztán Lombaihoz fordúl.)* Az úr itt áll s ezt eltűri? Nem elég leányt felnevelni, de erkölcsöt is szükség önteni lelkébe.

Lombai: Már is készűlök haragudni —

Lina: Nem becsűlök többé férfit. *(El.)*

Elemir *(magában):* Minő tekintet volt ez, megvető büszkeség égett benne. Tán még ő akarja a megbántottat játszani! De így van! Ily képtelenségre vezet a csapodár szív. Szép Lidi! jó éjszakát! Lombai úr! egy szóra! *(Elvonúlva beszél Lombaival.)*

Lidi: Elek! te oly durczásan nézsz, nekem több okom volna a haragra.

Elek: Elhiszem, mert épen rosszkor esett jövetelem. Ami engem illet, én eleget láttam, hallottam s ezentúl legalább a kétkedéstől ment vagyok.

Lidi: Ha szemeim nem oly igézők is, mint a gazdag özvegyé, legalább szinte jól látnak s meggyőztek arról, hogy a szegény leány hűségre számot ne tartson.

Elek: Nem szükség leplezned érzésedet, én tudom, hogy a gazdag gróffal nem mérkőzhetem.

Lombai: Pontosan eljárok, nagyságos uram.

Elemir: Számot tartok. *(El.)*

Lidi: Elek! később itt lelsz a lugosban, ha még szeretsz, jöjj el.

Elek: Nem jövök.

Lombai: Mit susogtok, gyermekek? Lidi! nincs egyéb dolgod?

Lidi *(titkon Elekhez):* Elvárlak. *(El.)*

Lombai: Te Elek! jer az asszonyokhoz, mulasd őket! Be boldog ember vagy! Ma-holnap ural a vidék, menj! *(Elek el.)* Hát a jószágot vissza akarja váltani — abból semmi sem lesz; most leányomat keresem fel. *(El.)*

LUCZA *jő* VILMÁVAL.

Lucza: Mondja meg aranyom, mért zendűltek össze a gróf és Lina? Csak ne tetesse magát, azt a vak is észrevette.

Vilma: Úgy hát többet tud mint én. Tehát összezendűltek?

Lucza: Csintalan maga! Ki tudhatná inkább? Oh nekem bízvást megmondhatja, én titoktartó vagyok. Oh sok fekszik itt már eltemetve, az egész vidék titka nálam van lerakva.

Vilma: Csak tessék az inspectort megkérdezni, ez mindent tud.

Lucza: Én azt az embert mai napig keresem, mint egy gom-

9*

bostűt s nem akadhatok reá, ő hozzám úgy írá, eljön háztűz-nézni s most hallgat.

Vilma: Ott a tónál látok embereket, bizonyosan ott lesz, csak essék hozzá folyamodni.

Lucza: Megyek is! *(Elindúl, ismét visszajö.)* Tudja aranyom, nekem minden vendég közűl az a báró leginkább tetszik, oly szépen beszél, oly finom módja van — de még lesz szerencsém. *(El.)*

Vilma: Örökös kérdőjel! — Ki jön itt?

MOKÁNY *(jö).*

Mokány: Ily páratlan a kisasszony? Magam is úgy jártam itt, mint egy árva holló — ej, ej! Tudja-e a kisasszony, hogy az embernek nem jó egyedűl lenni.

Vilma: De mégis jobb, mint nehéz igát húzni.

Mokány: Kivált ha egyik tűled, a másik hozzád tart. *(Magában.)* Most kitanúlom, mit tart felőlem. *(Vilmához.)* De mégis p. o. milyen férjet kívánna magának?

Vilma: Hallja, Mokány úr! először is jó szíve legyen.

Mokány: Hát az enyém jó-e?

Vilma: Legalább tettetést alig ismer — azonban arról maga feleljen.

Mokány: Szívem jó, mint a csendes eső, de az embernek nem illik magát dícsérni; én sokat elbeszélhetnék, de nem szólok.

Vilma: Ne legyen pajkos.

Mokány: Eszem a szívét, hát olyan golyhó legyen, a ki csak a sűlt galambra bámúl, akkor ugrik, ha megugratják s akkor üti össze a bokáját, ha hideg leli: ez nem áll meg.

Vilma: Ne legyen káromkodó.

Mokány: Ej lánczos lobogós — *(bekapja száját).* Csitt! Nem illik, az igaz, de ha az ember bosszúságában valamit kiszalaszt, azért nem rossz —

Vilma: Ne legyen iszákos.

Mokány: Engem úgyse! én megiszom a bort s ha jó kedvem

duzzad, jó barátok közt én bizony neki űlök; de a részeg ember csúnya. Piha! magam is útálom.

Vilma: Ne esküdjék minden szóra.

Mokány: Engem úgys' — *(bekapja száját).* Csitt! Nem szabad; rossz szokás, isten bizony! Édes lelkem, mi rosszúl állunk, mert köztünk mondva, én bennem vajmi sok van ám, a mit a kisasszony nem szeret.

Vilma: Az legjobb, hogy elismeri Mokány úr.

Mokány: Én pedig őszintén megvallom, én a kisasszonyt meg akartam kérni, de most csak arra kérem, adasson ennem, mert otthon ilyenkor én, cselédjeim s marháim mind a vacsoránál űlünk.

Vilma: Szívesen! Tessék követni.

Mokány: Én most haragszom magamra, pedig ha a jövő hét esztendőre nem változom, már nem igen lesz más ember belőlem. *(Elmennek.)*

KÉNYESI *jő* LOMBAIVAL.

Kényesi: Tehát az egész urodalom fele az asszonyságé?

Lombai: Ez úgy történt: az öreg gróf Elemirnek két fia volt, az öregebb hamar élvén, mindenét elkölté s végre adósságai miatt örökjét elzálogosítá Köröndy tanácsosnak; ez későn házasodott meg s halála után minden vagyona a szép özvegyre maradt. Ez gróf Elemirrel, mint közös birtokos, szívbeli frigybe lépett s csak a jövedelem felét húzza.

Kényesi: De ezen frigy elszakadt ismét? Én azt tudom.

Lombai: Igen! de más szövődött; még titok ugyan, de nemsokára nyilvános lesz.

Kényesi: Más frigy a szép özvegygyel? Csodálva hallom.

Lombai: Ha jól láttam, nagysád is az én asszonyságom után indúlt.

Kényesi: Eltalálta inspector úr.

Lombai: Már késő, tessék elhinni — hanem őszintén egyet kérek: pénz kell-e nagyságodnak vagy asszony?

Kényesi: Pénz! jó ember, pénz! pénz!

Lombai: Én szerzek; látta nagysád Lucza kisasszonyt?

Kényesi: Azt az ó szűzet új ruhában?

Lombai: Banya ugyan, de bánya is, pénzbánya, és a mi legjobb, mindjárt hoz mindent, úgy is mindig nagy úr forgott eszében, azért maradt hátra; zárja be szemét nagysád és nyúljon hozzá.

Kényesi: És mennyire becsűli, kedvesem?

Lombai: Tízezerre évenként, azon felűl heverő pénze is van.

Kényesi: Valóban! nem bánom, tegyünk próbát.

Lombai: Épen erre jön! Tessék elvonúlni, majd én capitulálok vele, aztán tudtára adom báró úrnak; a holdvilágnál meg is egyezhet vele.

Kényesi: Állapotom sürget! Legyen tehát, én mint egy heros neki megyek a szörnyetegnek. *(El.)*

Lombai: Szinte könnyebben lélekzem! Most mind rendbe szerkesztettem őket, csak magam vagyok hátra.

LUCZA *(jő).*

Lucza: Ki ez itt? Oh szomszéd uram! mondja meg, mért kerűl? Pedig minő fontos dolgot jelentett.

Lombai: Egy titkom van.

Lucza: Titok? titok? kedves szomszéd úr!

Lombai: Kisasszony! tekintse bennem kérőjét.

Lucza: Menjen szomszéd úr, ne pirítson az ártatlanságra.

Lombai: Báró Kényesi —

Lucza: Báró! Ah aranyom! Báró Kényesi? Az a finom, udvarias, elmés, szép, kellemes, bájos, mulatságos, fiatal ember? És báró? Ki mondta? Ő mondta? Mit mondott? Hogyan mondta? Mikor mondta? Ah kedves szomszéd! ha füllent, a más világon is süssék érte. Hű! be elgyújtott!

Lombai: Röviden, ő szép keze után áhít.

Lucza: Hisz Lina körűl lebegett.

Lombai: Míg magát pillantá meg.

Lucza: Mért nem szól? — Szólni kell az embernek, hogy megértsék.

Lombai: Én voltam az előszó, a többi czikkelyt maga adja elő, csak űljön oda a lugosba édes kisasszony, mindjárt elkűldöm.

Lucza: Röpűljön kedves! *(Lombai el.)* Ilyen a sors játéka, a mit soká megtagadott, egyszerre adja meg. A lugosba hát! *(Bemegy a lugosba.)*

ELEK *(jő).*

Elek: Ide rendelt —

Lucza: Jő már.

Elek: Itt vagy? Nos mit akarsz? Sóhajtozol! van is okod reá! Oh Lidi! Lidi! ilyen a te hűséged; de jól teszed, csak vésd be a gróf nevét — koszorúzd meg —

Lucza: Hihihi!

Elek: Te nevetsz, oh csak rajta, majd én is nevetek, ha megcsalatva sírsz.

Lucza: Hihihi!

Elek: Oh csak nevess! Ez igazi alakod — legalább megismerem! Szólj! mit akarsz tőlem?

Lucza *(kijön a lugosból):* Aha! úgy állunk ifjú uram?

Elek: Lucza kisasszony! Ördög, pokol!

Lucza: Hát féltékeny valaki? Ide rendelik egymást?

Elek: Csak tréfa volt, édes kisasszony! Alázatosan követem, mindjárt is megbűntetem magamat és tovább megyek. *(Elmentiben.)* Átkozott csalódás! *(El.)*

Lucza: Hát így énekel a madár? Most véletlen nyomára akadtam! Istenem! minő romlott a fiatalság, ide rendelik egymást, ily későn! Ez pirongatást érdemel. Lépteket hallok — tán ő — *(bemegy a lugosba).*

MOKÁNY *(jő).*

Mokány: Engem úgy se! Az a Vilma derék leány! Elváltunkkor megszorítá kezemet, de én is derekasan visszanyomtam. Hehehe! ezt el nem szalasztom! Most ettem, ittam, aludni megyek.

Lucza! Ah! ah!

Mokány: Ki prüsszög itt? Aha, ott fehérlik valaki a lugosban! *(Odamegy.)* Ki vagy? Ki után sopánkodol oly hangosan?

Lucza: Mit ránczigálja az embert?

Mokány: Lucza kisasszony! Eszem a szívét, úgy űlt itten, mint egy elátkozott szűz, ki az óperencziás tengeren által szabadítót vár.

Lucza: Kérem Mokány urat, ilyen expressusokkal tessék megkímélni — én nem várok szabadítót s ha várnék is, mást várnék.

Mokány: Uczczu! megeredt a zápor.

Lucza: Aztán ha megeredt is! Szörnyűség, ide vonúlok az incselkedést kerűlni s itt sincs nyugtom.

Mokány: Én nem zavartam volna, de akkorát sóhajtott, mint a trombita.

Lucza: Hát az én torkom trombita? Hallja az ember a fülmilét. Szinte boszankodnám, ha más ember mondta volna; trombita! mintha bizony — látom más helyre kell mennem, mert itt nincs béke! Trombita! Hű! be elgyújtott. *(El.)*

Mokány: Ennek a nyelve igazán legdrágább hús, tud is magának igazságot szerezni. *(El.)*

LIDI *(jő).*

Lidi: Csendes minden, szinte rettegek, ha valaki meglát; de nem tűrhetem tovább a kínzó bizonytalanságot.

ELEK *(jő),*

Elek: Kémlelnem kell.

Lidi: Elek! Elek! még is igen szép, hogy eljöttél.

Elek: A mint a dolog áll, közöttünk ez utolsó titok legyen. Mi szólásod van?

Lidi: Magadtól óhajtanám hallani, igaz-e hogy Linát szereted. Rég kérdeztem volna, de többnyire a kastélyban valál, engem pedig atyád őrzött s a grófot bízta reám.

Elek: Igen, a grófot — kinek a nevét vésegetted a fákba.

Lidi: Én a te nevedet véstem be, nem tehetek róla, hogy a

gróf magára vette. Úgy van, úgy, míg én érted epedtem, te szerelmet űztél! Atyád mindent megsúgott.

Elek: Nekem is ő mondá és megvallom, szívemből boszankodtam.

Lidi: Ha úgy van, tehát mind a ketten csalódtunk. Elek! állj szemközt, nem voltál hamis?

Elek: Én az asszonyságot tisztelem, becsűlöm, de téged szeretlek; ő azt sejti és barátságát ajánlotta.

Lidi: Úgy vagyok én szinte a gróffal.

Elek: Így hát szent a békesség. Te ismét enyém vagy.

Lidi: Atyád szavát hallom; majd pattog.

Elek: Jer a lugosba, míg odább megy.

Lidi: De aztán megyek. *(Bemennek a lugosba.)*

LOMBAI *jő* LINÁVAL.

Lombai: Csak egy pillanatra méltóztassék nagysádnak — mulatni fogja, a mit lát — egy új szerelmes pár! Az én munkám, hahaha! Itt a lugosban vannak, megnézem. *(Odamegy.)*

Elek: Én vagyok, édes atyám!

Lidi: És én!

Lombai: Ej szedte-vette! Hogy mertek itt űlni? *(Linához szalad.)* Semmi nincs, nagyságos asszony! Semmi! *(Visszaszalad.)* Meg ne mocczanjatok, mert megöllek benneteket. *(Ismét Linához megy.)* Elröpűltek már — ha tetszik, menjünk vissza.

Lina: Minek e játék? Hisz suttogást hallok.

Lombai: Igen! igen — de ne nézzen oda nagysád — ilyenkor legjobb távozni.

Lina: Mért oly nyugtalan az úr? Hisz maga hítt ide.

Lombai: Igen! igen! Tehát megmondom, Lucza és báró Kényesi.

Lina: Hahaha! Ezeket látnom kell.

Lombai: Nem úgy, nem! Rosszúl mondtam — az én húgom — igen, Lidi.

Lina *(meghökkenve)*: Lidi — és —

Lombai: Igen, Lidi — nem tetszik távozni?

Lina: Lidi — és —

Lombai *(félre)*: Mit tegyek? — Igen, és gróf Elemir.

Lina: Így hát nem háborgatom őket. *(Elmentiben.)* Most vége mindennek. *(El.)*

Lombai: Jertek elő ti sáskák! Itt összeűlni, ily világos estve, nem, ily sötét nappal! Nem, nem! A méreg elkábít; ördög, pokol! majd füstbe ment plánumom! El egymástól! Elek, te velem jösz; téged, Lidi, a pinczébe zárlak — el, el egymástól, ti plánumrontók! *(Szétűzi őket.)*

(A kárpit lefordúl.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Kert.

LOMBAI *és* VILMA.

Lombai: Már édes kisasszony, a dolognak elébb-utóbb végződni kell. Mondja meg igazán, nem sejt valamit?

Vilma: Inspector úrnál az ember soha sem jönne ki a sejtésből, mert feje olyan, mint a mágusi lámpa, minduntalan változnak benne a gondolatok.

Lombai: Oh de némelyek állandók: teszem, a mi most van eszemben, s ezt pedig egyszer már érintém, most el akarnám végezni. Ismer engem a kisasszony?

Vilma: Úgy hiszem.

Lombai: Nem vagyok oly fiatal, hogy a gönczöl szekerén járnék leány után, de öregebb ember is van nálam.

Vilma: Az való.

Lombai: Van példa, hogy öregebb ember is megházasodott és boldog volt.

Vilma: Az is igaz.

Lombai: Valamicskét szereztem is.

Vilma: Azt is elhiszem.

Lombai: Tehát csak egyenesen kimondom: mivel Mokány urat nem szeretheti a kisasszony, legyen az én feleségem.

Vilma: Ej, ej, kedves inspector úr, mint jövök én e szerencséhez?

Lombai *(félre)*: Már kedves inspector. *(Vilmához.)* Lássa édes kisasszony, gróf Elemir szereti húgomat —

Vilma: Azt többször állítá már uraságod, de mi ok az reám nézve?

Lombai: Fiam az asszonyságért eped, a fiú valóban csínos, jó reménységű —

Vilma: Akkor legjobb lenne, inspector úr, ha innen elkűldené, hogy meggyógyúlna.

Lombai: Mentsen Isten, inkább itthon tartom; hadd legyen még betegebb, az asszonyságnak csak lesz szíve! Lássa édes kisasszony, maga e dologban sokat tehetne, az asszonyság szereti, egy magányos órában maga szólhatna, s nem kétlem, az asszonyság is hajlandó lesz. Mi egy boldog nemzetséget tennénk, úgy élnénk, mint a kis angyalok.

Vilma: Mind ezt meg kell fontolnom.

Lombai: Most tudja czélomat, számolhatok a kisasszonyra?

Vilma: Most erre választ nem adok, majd később! Addig is édes vőlegény! magamat ajánlom. *(El.)*

Lombai: Mit tesz a fejkötő! Most egész új familiát fundálok, én leszek a törzsök.

LUCZA *(jő)*.

Lucza: Mit ábrándozik inspector úr? Magam is tele vagyok mindenféle gondolattal, otthon is dolgom volna, de ez a ház oly kellemes.

Lombai: És a báró, mint áll édes kisasszony?

Lucza: Valóban! meglepetve hallám édes szavait, de azt meg kell neki adni, ő különös szép ízlésű mágnás; vizsga szemmel felleli mindjárt a legkisebb kellemet. Tudja szomszéd uram, én nem tartom magamat szépnek, de ő ezt a kis gödröt arczomon mindjárt észre vette s annyi édeset tudott felőle mondani, hogy hinnem kell.

Lombai *(félre)*: Pedig onnan nem Ámor néz ki, hanem Saturnus.

Lucza: Mit mondott szomszéd úr?

Lombai: A gödörben voltam magam is.

Lucza: Hízelkedő maga; de mi haszna, mégis bajos állapot.

Lombai: Hasztalan aggódás, ő ugyan elkölté a magáét, de a kisasszonynak fösvény úratyja eleget hagyott; aztán báró, ő czímert ád, a kisasszony aranyozza meg. *(El.)*

Lucza: Mit tegyek? Hinnem kell szavának, mert a báró úgy ömledezett! Itt fogta meg a karomat a holdvilágnál, oly gyöngén, mintha szúnyog szállt volna rá. *(Könyvet vesz elő.)* Ezt a zsebkönyvet Linától hoztam, Itt forgatom, tán erre sétál. *(A könyvet forgatja.)* Minő czédula ez! *(Olvas.)*

Hiában rejted el forró szerelmedet,
Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat.
Azért bizton tűntesd ki ismét szívedet,
S hű érzetem viszont édes jutalmat ad.

Derék találás! Egy felséges ötletem van! Ezt a czédulát egy rózsába dugom és én elvonúlok; ez majd felment a nehéz vallástól. A báró meglátja, elolvassa! elérti, megindúl, eljön, megkér, elvesz s én czélomnál leszek. Ah Istenem! csak szemüvege meg ne csalná, pedig a mint mondá, angol üveg. *(A rózsába tűzi a czédulát.)* Így! bár csak jőne már. *(El.)*

VILMA, LINA *(jőnek).*

Vilma: A mint mondám, Lombai elvesz, ha téged rábeszéllek, hogy fiát válaszszad.

Lina: Oh azok a férfiak! Önség és változás az elemök. De Vilma, én csalódtam Elekben, balra magyaráztam komor tünődéseit, gondold el, nem engem szeret, hanem Lidit. Oh ez az élet örökös csalódás.

Vilma: Hahaha! az legjobb benne, hogy ott nincs veszteség, a hol nem bírtál.

Lina: Előbb maga vallá meg: azért szomorkodott, mivel a gróf táborozta körűl kedvesét, és atyja — engem akart menyének.

Vilma: A gondolat épen nem volt rossz.

Lina: De Vilma! én nem szoktam más kárán örűlni, de a

hitetlen Elemir is e dologban szörnyen csalódott; ezen csapással az ég neki tartozott, én most azon leszek, hogy a két szerelmes összekeljen. De nem boszúból, oh nem!

TAMÁS *(jő).*

Tamás: Ismét panaszom van. *(Félre.)* Tán most megjutalmaz.

Lina: Mi baj ismét?

Tamás: Lidi kisasszony ma reggel az üvegházba' volt a hadnagy úrfival és ott az úrfi megölelte.

Lina: Hallod, Vilma! ez nekem gyönyörű mulatságot ád.

Vilma *(félre):* Eltaláljuk mért.

Tamás: Mikor én jöttem, megijedt és a mint félre szökött tőle, egy egész ablakot összetört.

Lina: Szegény Lidi! Vilma, nem képzelheted, mint szeretem azt a leányt.

Tamás: Aztán az E betű megé most L betűt is vágnak.

Lina: Elek, Lidi! Hahaha! ez felséges!

Tamás: Kérem, tiltsa meg nagyságos asszonyom!

Lina: Csak menjen kend — mit áll kend — elmehet.

Tamás: Mind ezt úgy eltűri nagyságod?

Lina: Kend dolgára ügyeljen s ne arra, mit tegyek. Érti kend? Elmehet!

Tamás *(félre):* Ne neked, mondj igazat s igyál vizet. *(El.)*

Lina: Vilma! Vilma! ez a történet oly vígan hatott rám.

KÉNYESI *(jő).*

Kényesi: Nagysád itt? Mit vétettek ezen nyíló rózsák, hogy rájuk is homályt akar nagysád vonni?

Lina: Jó, hogy emlékeztet rájok báró úr, majd elmentem volna a nélkül, hogy kedves illatjukban részesűlnék. *(Rózsás bokorhoz megy.)*

Vilma: Nem sínli még, báró úr, városi mulatságait?

Kényesi: Koránt sem, a hol a természet ily virágokat tenyészt, ott a mestertéges varázs holt tetemé válik.

Vilma: Valóban! báró úr zsoldjában tartja a szépségeket.

LINA *(visszajő).*

Lina: Nem hiában, rózsa a szerelem képe, édes, de tüskés s azt tanítja: ódd magadat hirtelen hozzá kapni.

Kényesi: A ki már ily boldog, mint nagysád, annak csak illatját nyújtja.

Lina: Ah, báró úr! De mit mondjak, itt hagyom báró urat e szép társaságban; meglátja báró úr, hogy a rózsa keble is sokszor olyast rejt magába, a mit nem képzelünk. *(Elmentiben Vilmához.)* Egyet letörtem s féreg volt benne, ezt rejt a szerelem is. *(El Vilmával.)*

Kényesi *(a rózsákhoz megy):* Ez annyit tesz, hogy kezemből akarja fogadni a rózsákat. — Mi ez? Czédula! *(Olvassa.)* Higyjek-e szememnek, ez belém szerelmes, ez valóságos szerelmi vallás! „Hiában rejted el forró szerelmedet“: Még a városban forogtam körűle, én voltam a titkos imádó. „Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat“: Hogy a pénz oly szükséges, azt csak nem is sejti. „Azért bizton tüntesd ki ismét szívedet“: Azt megteszszük. „Hű érzetem viszont édes jutalmat ad“ — bravo bravissimo!

ELEMIR *és* LOMBAI *(jönek).*

Lombai: Ah, nagyságos uram! én eleget törtem fejemet, de a zálogpénz, mely harminczezer aranyra megyen, a jószág jövedelméből ki nem kerűl.

Elemir: Tehát addig kölcsön vegyünk pénzt, én őseim birtokát magam akarom bírni.

Lombai: De kiadja-e az asszonyság?

Elemir: Még csak egy esztendő van hátra, én mindent rá kötök.

Kényesi: Édes kedves barátom! örűlj, örvendezz, én boldog vagyok.

Lombai: Későbben szolgálatjára leszek. *(El.)*

Elemir: Mit jelent ez? Öröm ég szemedben.

Kényesi: Csak egyet kérdek, nem Lina írása ez?

Elemir: Igen!

Kényesi *(karjába dűl):* Oh én háromszor szerencsés! Nem,

nem háromszor, hanem háromezerszer, nemde annyi fekszik a jószágon?

Elemir: Nem értelek.

Kényesi: Olvasd és bámulj! Előbb itt lelém Linát, ő a rózsákhoz utasított édes sóhajtással, s ezt ott lelém; ő maga dugta oda s azt mondá, megtanít szeretni.

Elemir: Oh emberismeretem! Most tűnik ki, hogy mindig igazam volt. *(Fel s alá jár.)*

Kényesi *(szinte úgy):* Oh én szerencsés báró! Mint élem majd világomat! Egy sereg szelindeket tartok, par force vadászatot adok, angol leszek.

Elemir: Oh csalfa szív! Neki mindegy, csak hódoló legyen.

Kényesi: Éljen a házasság! Hahaha! most nem kell betegnek lennem, ha valahol pénzt gyűjtenek mulatságra. Franczia szakácsot tartok, angol lovászt, olasz énekesnét, mindenféle nemzetet, a magyar föld csak pénzt adjon.

Elemir: Félre tehát szerelem! Megvetés, foglald el helyét! Ha már az ifjat választotta volna — de ehez csak a gőg csatolja.

Kényesi: Ne szomorkodjál, barátom!

Elemir: Oh nem! Ha valakit, téged kívánlak neki.

Kényesi: Édes kedves barátom! minő részvét!

Elemir: Igen, téged, hadd büntesse meg magát veled.

Kényesi: Téged büntet, mért voltál oly pedant; most compossessorod leszek, de az én gazdaságomat máskép intézem, külföldről hozok tiszteket, azonban csak jó barátok maradunk.

Elemir: Ez sok! A világ megfordúlt és minden javával a bolondhoz szegődött. *(El.)*

Kényesi: Bezzeg most bánja.

LUCZA *(jö).*

Lucza: Egyszer maga van, már megtalálta a czédulát! Azért oly vídám. — Kedves báró úr!

Kényesi: Lucza kisasszony!

Lucza: Minő szépen áll báró úrnak az öröm, én is úgy örűlök hogy majd kibúvok bőrömből.

Kényesi: Azt tegye, kedves, mert a mostani úgy is sorvadni kezd.

Lucza: Micsoda?

Kényesi: Én mondom, lelkecském, ne higyje, a mit előbb szóltam, tudniillik, hogy szép.

Lucza: Báró úr! én nem tudom, mi érte így egyszerre.

Kényesi: Csalódott bennem, kedvesem. Én azt javallom, máskor mindig tükrét hordja magával, s ha valami férfi hízelkednék, tüstént kacsintson bele.

Lucza: Minő gorombaság ez?

Kényesi: Genialitás, kedvesem, s ez mindig őszinte. Jó egészséget, lelkecském, lakomámba majd elhívom. *(El.)*

Lucza: Ej te vékony lábú szörnyeteg! De úgy van, mikor az ember oly szelíd. Hűh! be elgyújtott! De ezentúl a sorsot kiesküszöm, hogy többé férfit se mutasson.

MOKÁNY *(jő)*.

Mokány: Ej be piros a kisasszony!

Lucza: Mokány úr derék ember! Tud-e duellálni? Hívja ki azt a bárót, vágja le legalább a fejét.

Mokány: Az mesterség lenne; hátha nincs neki?

Lucza: Engem megsértett! S maga nem is haragszik?

Mokány: Mi közöm hozzá?

Lucza: Sziklák vagytok! Oh de ezentúl epekedhetik valaki — de jól van, ezt ugyan szó nélkűl nem hagyom, oh a galambnak is van epéje. *(El.)*

Mokány: Ez pórúl járt. Prosit a leczke.

LOMBAI

(nagy örömmel keresztűlsiet a kerten).

Lombai: Hahaha!

Mokány: Hová oly szaporán?

Lombai: Victoria! Jer szívemhez, barátom, én az egész világot oda szorítanám! Minden plánumom szerint történt. Most hallám a grófot magával beszélni, csodálkozott, hogy Lina kezét oly ha-

mar másnak adta, de mindjárt is Lidivel vígasztalá magát — most én is szólok.

Mokány: Szólj, de értelmesen.

Lombai: Már nincs okom titkolni, halld: fiam elveszi Linát, a gróf Lidit, Kényesi Luczát.

Mokány: Hohohó!

Lombai: Én pediglen ezt oly okosan intéztem el — hahaha! Csak mondd a szépnek: elveszlek! tüstént mozog akkor s mindent elkövet. Mind ezt is bizonyosan Vilma eszközlé.

Mokány: Mit? Vilma? Őt én veszem el.

Lombai: Te? Hahaha! De ne búsúlj, majd ha megint rá érek, szerzek én neked is egyet.

Mokány: Mit csevegsz?

Lombai: Vilmát én veszem el.

Mokány: Meglássuk! Most azért is elveszem. Magától akarom hallani. Megesnék bíz az. Jer.

Lombai: Menj csak előre a kosárért, én csak egy gyűrűt keresek ki s mindjárt megjelenek. *(Elmennek.)*

ELEK *jő* LIDIVEL.

Elek: Már most se baj! Az asszonyság mindent magára vállalt, ezentúl nem kell bújkálnunk, ha szólni akarunk egymással.

Lidi: Engem is bíztatott az asszonyság, ő oly kegyes!

Elek: Majd néznek pajtásaim, ha ily szép feleséget hozok. Lidi! Lidi! te enyém; ezen csókkal *(megcsókolja)* mátkámmá avatlak.

Lidi: Még nem szabad. Lásd te csintalan Elek, hogyan megczáfolod a gróf emberisméretét; ő azt véli, nem is tudom, mi a csók, s hány ég itt már. Itt jő maga.

Elek: Itt hagylak vele, bízd reá, hogy ő is szóljon atyámmal. *(El.)*

Lidi: Mint égnek szemei! Az én állapotomban nem csodálnám.

ELEMIR *(jő).*

Elemir: Lidi! kedves Lidim! épen keresve lelem. Magában nem csalódtam, én láttam —

Lidi: Ah tehát meglátta nagysád, hogy most —

Lidi: Még nem szabad.
Csalódások, IV. felv.

Elemir: A szerelem olyan, mint a nap, még a vak is érzi.

Lidi: Tudom, nagysád nem kárhoztat.

Elemir: Ki tehetné azt! Ez oly érzés, mely gúnyolja akaratunkat.

Lidi: Lássa nagysád, együtt neveltetének s mint gyermekek már szerettük egymást.

Elemir: Mit beszél, édesem? Mi nem neveltetének együtt.

Lidi: Elekről szólok. — Mi lepi úgy meg gróf urat? Hisz anynyiszor mondá, hogy szívembe nézett!

Elemir: Tehát Elek? Jól van, jól, igen, tudom már, E . . . Elek! *(Magában.)* Rettentő csalódás! Szégyenlem, hogy fejem van.

Lidi: Nem reménylem, hogy megbántottam gróf urat.

Elemir: Mért nem szólt mindjárt — midőn —. Ördög, pokol! hogy megjártam.

Lidi: Nagysád pártfogását óhajtám megnyerni, de látom —

Elemir: Oh szívesen! Minden jót kívánok, jó egészséget, édes Lidim! *(Magában.)* Szép ártatlanság! oh téged egy buta nevezett először.

Lidi: Sajnálom! ha —

Elemir: Oh nem szükség! Nem vágyom sajnálatra, ajánlom magamat!

Lidi *(félre):* Szomorú dolog, úgy látom, mi egymást visszásan értettük. *(El.)*

Elemir: Nem! tovább itt nem maradok! Minden szem egy poklot lövel reám! El innen! Mindjárt el! *(El.)*

Lina szobája.

LINA, VILMA.

Vilma: A vendégek nagy része búcsút vett, nemsokára magunkba maradunk.

Lina: S őszintén szólván, óhajtom is már a csendet.

10*

TAMÁS *(jő).*

Tamás: Nagyságos asszony! újságot hozok.

Lina: Csak röviden.

Tamás: Gróf Elemir ő nagysága útra készűl; épen most hordott le, hogy sajnálni akartam távozását.

Lina: Útra?

Tamás: S mindjárt; cselédjei hanyatt-homlok futkosnak.

Vilma: Kendnek mindig oly különös újságai vannak.

Lina: Nem is tudom, mi gondja kendnek arra, mit az uraság cselekszik.

Tamás: Csak jelenteni akartam.

Lina: Kend a kert után lásson — takarodjék kend! és többé ne mutassa magát szemem előtt.

Tamás: Ugyan mit cselekedtem, nagysád, hogy engem mindig szidnak?

Lina: Kend még pattog? Tüstént ki szobámból, házamból —

Tamás: Hej! ilyen a szegény legény élete. *(El.)*

Vilma: Téged ez az út rossz kedvbe hozott.

Lina: Igen! — Nem! Csak meglepettem. — Vilma! már egy levegőt sem akar velem szívni; lehet-e az, hogy a forró szerelem így elhidegűljön — ah! mégis hibáztam, midőn mások hódolataival akartam fényleni. Vilma! most érzem, a szerelem csak egyben lehet boldog.

KÉNYESI *berohan s* LINA *lábához omlik.*

Kényesi: Lina! ím lábainál fekszik a legboldogabb halandó! A rózsa kiadta titkát! Lángom tiszta volt, forró és örökös, csak jutalma van még hátra. Ím kedves, saját írása.

Lina: Az én írásom! De kérem báró urat, ily játéktól tessék megkímélni.

Kényesi: Ne tagadja, kedves! Én szívét elnyerém.

Lina: Mit akar, báró úr, tőlem?

ELEMIR *az ajtót rájok nyitja s meghökkenve megáll.*

Kényesi: Örök frigyet! boldogságot! üdvösséget!

Elemir: Hah!

Lina: Elemir!

Elemir: Engedelmet kérek, ha egy pillanatra zavarom; én búcsúzni jöttem és utolsó szavam boldogságkívánás ezen új frigyhez.

Lina: Csalódik a gróf! valamint a báró is.

Kényesi *(felugrik):* Ki látta ilyenkor zavarni az embert; az okos ilyenkor behúnyja szemét és távozik.

Lina: Csak maradjon, gróf úr; én vagyok itt magam az idegen. A mint értém, zálogos birtokát visszakívánja, én viszálkodás nélkűl idő előtt kiadom, csak a tőkepénznek kamatját kérem, mely tudom, jó kezekben van. Ezzel én búcsúzom! *(Be a mellékszobába.)*

Elemir: Lina! Lina! *(Lina után el.)*

Vilma: Hála Isten! Tán most megegyeznek, ideje is már.

Kényesi: De mi történik itt? Mit jelent ez? *(A czédulát mutatja.)* Hisz itt írva van —

Vilma: Hahaha! már tudom a tévedés okát. Lucza egy zsebkönyvet vitt el asszonyomtól, ott lelé ezen verset, melyet ez, szokása szerint, kiírdogál; ez bizonyosan Lucza ötlete volt, ő dugta a rózsába.

Kényesi: Ezer villám! Hát vígasztalnom kell. *(A mint kifut, Mokányba ütközik.)* Pardon! *(El.)*

Mokány: Dejszen engem bizony el nem ejt. Édes kisasszony! úgy hallom, Lombai veszi el, pedig engem úgyse! magamnak szerettem volna, hisz úgy is tudja már.

Vilma: Én, Mokány úr?

Mokány: Legyen őszinte, melyikünket választja?

Vilma: Lombai iránt soha szándékom sem volt.

Mokány: Eszem a szívét! Tehát az enyém lesz? Azt ne mondja: nem! különben nőtlenségem lelkére marad.

Vilma: Se nem! de igen — se mindjárt.

Mokány: Mindjárt nem, hanem aztán? Ej te kis pipiske, hisz szemeidből látom, hogy feleségem lészsz. *(Átöleli.)* Ucczu! most lesz meg a gyöngy élet.

LINA *jő* ELEMIRREL.

Lina : Feledve tehát minden! Gyöngék valánk, adóztunk is érte.

Elemir : S ezentúl bízodalommal kerűljük a csalódást.

Mokány : Helyesen! Jobb is, ha az ember kimondja mondókáját. Nagyságos asszony! én Vilmát viszem.

Lina : Mit hallok? Te is —

Vilma *(titkon Linához) :* Nincs mit várnom, nincs mit válogatnom; először a fej beszélte rá a szívet s most a szív is igen megelégszik.

Elemir : Mokány úr! mi baráti szomszédok maradunk; egy nap boldogítson mindnyájunkat.

TAMAS *(jő a podgyászszal).*

Tamás : Nagyságos uram! már be van fogva.

Elemir : Ki bízta kendre?

Tamás : Csak jelenteni jöttem.

Lina : Ez az öreg mindenbe belé avatkozik; a gróf úr nem útaz.

Tamás : De hát én megyek; csak búcsúzni jöttem, úgyse tehetek semmit nagyságtok kedvére.

Elemir : Mit akar kend? Mit alkalmatlankodik kend?

Tamás : Hisz nagyságos asszony a házból elparancsolt.

Lina : Igen, előbb megharagított, ő hozta az út hírét.

Elemir : Kend olyan öreg s még is oly gyermekes.

Lina : Csak menjen kend dolgára s ezentúl ne hordjon híreket — érti kend?

Tamás : Tehát itt maradjak?

Elemir : Igen, igen — de csevegés nélkűl.

Tamás *(magában) :* Már csak néma leszek, mert itt szóval nem boldogul az ember. *(El.)*

Lina : Jó öreg, de kiállhatatlan újságaival. Ím! itt is közelít egy hű pár.

ELEK *jő* LIDIVEL.

Elek: Nagyságos asszony! kegyességében bízván —

Lidi: Én is oly bátor vagyok —

Elemir *(Lidit magához inti):* Lidi! én magában csalódtam, de azért szívbeli frigyét eszközlöm.

Lina *(Elekhez):* Hadnagy úr! Én ezentúl is megmutatom, hogy barátnéja vagyok.

LOMBAI *(jő).*

Lombai *(magában):* Összeálltak már. — Kedves gyermekeim.

Elemir: Lombai!

Lombai: Oh tessék!

Elemir: Im én Lidi kezét kérem.

Lombai: Oh igen, igen szívesen, nagyságos fiam uram.

Lina: Lombai!

Lombai: Csak méltóztassék!

Lina: Én pedig Elek fiának kérek áldást.

Lombai: Oh adok, tiszta örömmel adok, nagyságos leányom asszony. Hahaha! mi boldog nap, magam zárom be. *(Elővesz egy gyűrűt.)* Vilma kisasszony! tudja mit jelent ez?

Elemir: Így tehát minden zavar szerencsésen fejlett ki. Hallja inspector! én Linával e naptól fogva jegyben vagyok.

Mokány: Én meg Vilmával, azért keress más ujjat gyűrűdnek.

Lombai: Elhalok! Hisz előbb tetszett —

Elemir: De hogy e nap teljes boldogságot áraszszon, Elek fiának egy szép curiát inscribálok, két száz hold földdel, hol, ha kivitézkedte magát, nyugodtan élhet; de Lidit kívánom neki feleségűl.

Lina: Én meg házassági költségét vállalom magamra.

Mokány: Én meg komának hívlak, de plánum nélkűl.

Lombai: Oh plánum! Itt most kétségbe esném, ha az inscriptio nem volna, ez vígasztal. *(Elek és Lidihez.)* Vegyétek egymást, rossz gyermekek!

Elemir: Különben tudom már az úr fortélyait, de legyenek felejtve.

LUCZA *jő* KÉNYESIVEL.

Lucza: Tehát csakugyan szeret, báró úr?

Kényesi: Igen! valóban — már ott kinn mondám.

Lucza: Kedvesim! engem ez a báró úr megkért, én azért is mostani bőrömben maradok és kosarat adok neki.

Kényesi: Oh kérem, szép kisasszony!

Lucza: Nem! engem meg nem indít, én fogatok.

Kényesi: Én is, hisz csak játék volt — hahaha!

Lombai: Báró úr! Lucza kisasszony! megálljanak; mi benn maradtunk, de egy plánumom van: tegyük ezt a történetet vígjátékká! Legalább ha némelyeket mulatunk, lesz jutalmunk annyi csalódásért.

(A kárpit lefordúl.)

HÁROM EGYSZERRE.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

(Először adatott Kassán, 1829. deczember 20.)

(1829.)

SZEMÉLYEK.

LORÁNYI, tanácsosné.
ADÉL, öcscsének leánya.
ORMI SÁNDOR.
BALKAY MÓRICZ.
LAJOS, vadász.
MÁRTA, kulcsárné.
FÜLÖP, Ormi inasa.
FERUS, Balkay inasa.

A dolog történik Lorányiné jószágán.

Kies völgy, jobbra remetekunyhó áll, elől fa és alatta pad, köröskörül erdőség.

ORMI *(remeteruhában).*

Ormi: Ugyan sokáig hoznak hírt. Lelkemre! kelletlen dologba kaptam; az a kunyhó valóságos bagolyfészek — s ez legyen lakásom? Ez a szőrruha is rettentő meleg, majd elolvadok. *(Körülnéz.)* Senki sem lát, le veled csuklya! Szinte könnyebben lehelek. Hm! hm! mit nem tesz az ember egy gazdag leányért! Én remete, a legnagyobb világfia! Hahaha! Jupiter könnyebben jutott ugyan kedveséhez, mint hattyú, mint arany eső; de mint szegény föld gyermeke így kell mesterkednem. Isten neki! Csak sikere legyen. Hah, valaki jön — most ugyan csak komolyan kell magamat viselnem. *(A csuklyát fölhúzza s padra ül.)* Itt mélázzunk!

MÁRTA *(jő).*

Márta: Jó napot, atyám uram!

Ormi: Üdvözlégy, édes leányom, mi jót hozsz?

Márta: Andor hajdú bejelentette kegyelmedet, és a méltóságos asszony szívére vevén kívánságát, nem ellenzi, ha kend e völgyben letelepedik, maga is megnézi kegyelmedet, mert különben is itt a kisasszonynyal gyakorta megfordul.

Ormi: Úgy! Hát te ki vagy, édes leányom?

Márta: Márta nevem, becsületes özvegy és kulcsárné a kastélyban; ím átadom a hajlék kulcsát.

Ormi: Köszönöm, édesem!

Márta: Édesem! — No no, majd jobban megismerkedünk; oh az előbbi remete, az Isten nyugoszsza! itt sok órát elpapolt velem.

Ormi: Én is ajánlom magamat, kedves ifjú asszony.

Márta: Szívesen szolgálok, a mivel lehet.

Ormi: Jó szívedhez mindjárt is egy kéréssel folyamodom; ha béavatnál a ház környűlállásaiba, tán egykor jó tanácscsal használhatnék —. *(Megczirógatja.)* Tedd azt, édes leányom.

Márta: Milyen udvarias atyám uram, milyen fehér, puha keze van, kitetszik, többet elmélkedett, mint dolgozott. Tehát házunkat óhajtja megismerni? Az legkönnyebb. A ház feje Lorányi tanácsosné ő méltósága, igen gazdag asszony, de jó asszony; kevély, mindig őseit emlegeti, de jó asszony; fösvény, de jó asszony; szűntelen morog, de jó asszony.

Ormi: Szóval: szörnyű jó lélek! Értem, édes leányom; de imént kisasszonyt is említettél.

Márta: Adél kisasszony, az asszonyság öcscsének leánya, árva, de maholnap igen gazdag lesz, ez mind reá száll; különben jó teremtés, úgy nőtt föl, mint a virág a völgyben, többnyire jó kedvű, a világot nem ismeri, ritkán is távozik innen, legfeljebb egy ugrásra a szomszéd városba megy vásárolni.

Ormi: Úgy?

Márta: Azonban mégis el van jegyezve.

Ormi: El — el van —

Márta: Mért csodálkozik, atyám uram? Szinte megakad szava.

Ormi: Oh nem — csak — tehát el van jegyezve?

Márta: Igen, mint a nagy urak szokták; még mátkáját nem is isméri. Az ifjú atyja, Zodány úr, végezte el az asszonysággal, azért is neveli itt, hogy más ifjú embert ne is lásson.

Ormi: Hm! hm! És a vőlegény?

Márta: Úgy hallom, utazni van, ha megjön, menyekző lesz, de mikor? nem tudom.

Ormi: Így hát fiatal férfi nincs is a háznál?

Márta: Egy Lajos nevű vadászfiú van itt, a vőlegény atyja ajánlotta, de azt kiűldözzük. Olyan rátartós ő kegyelme, rám is csak úgy félvállról néz, pedig az öreg asszonyság után én vagyok az első a kastélyban.

Ormi: Csak üldözd ki, édes leányom, a büszkét meg kell alázni —. *(Czirógatja.)* Ily derék asszonyt!

Márta: Hehehe! Mily jó módja van kegyelmednek. Tehát nálunk marad? — De egy kérdést mindjárt kell tennem: mondja meg nekem kegyelmed, mi okból remetéskedik? Hisz úgy látszik, még jó erőben van, szemei tüzesek —

Ormi: Én lemondottam a világról —

Márta: De miért?

Ormi: Majd máskor, édes leányom — erre napok, hónapok kellenének.

Márta: Úgy, tán szerencsétlen szerelem — oh az a szerelem! — No semmi, semmi, hát itt marad? Majd ágyról is gondoskodom; a boldogult remete szalmán hált, de az öreg volt, annyi észszel sem bírt, mint kegyelmed, nem is csoda, kukta volt csak egy klastromban, onnan jött ide. Most megyek, minden jót addig is. *(El.)*

Ormi: Hahaha, ezt az agg harangot meghódítám, majd használom, sokat azonban nem merek rá bízni, mert csevegő. Csak a leány jönne! Ha olyan ártatlan, annál könnyebb lesz játékom; csak szívét nyerhessem el, vigyázhat az öreg sárkány, utazhat a jegyes, ha másképpen nem megy, ellopom. Itt jő megint. — *(Komolyan a padra ül.)*

MÁRTA *(jő)*.

Márta: Valóban, majd elfelejtém a javát — tehát élelme iránt ez a rendelés van: minden nap kis kenyeret kap, kis túrót vagy levest mellé; amott a fűz között a legtisztább forrás bugyog, télen sem fagy be.

Ormi: Oh! oh! *(Félre.)* Szép kilátás!

Márta: Minden csütörtökön és vasárnap kis húst, minden nagy ünnepen egy ital bort.

Ormi: Oh én hozzá szoktam a nyomorúsághoz.

Márta: No, no! hisz azért mi is tudunk ám valamit félre csípni; az ember néha csak vétkezik, hogy ily szent emberrel jót tegyen. Nemsokára látjuk egymást. *(El.)*

Ormi: Ördög, pokol! kenyér, túró, víz! Megsoványodnám én

itt a szerelem mellett. Nézzük a kunyhót! *(Kitárja.)* Ah! szép palota, szűk, de sötét s a társaság benne szúnyog és pók, az ékesség haláífő! Köszönöm szépen, ez ugyan nagy áldozat, de boszankodom is. ha elszalasztom a leányt. *(Körülnéz és háromszor tapsol.)*

FÜLÖP *(kijön a sűrűből).*

Fülöp: Hallom, uram.

Ormi: Elhoztad a szükségest?

Fülöp: Itt a papiros és írószerszám.

Ormi: Jól van, tán levélre lesz szükségem.

Fülöp: Itt a pisztoly.

Ormi: Csak tedd be mind az asztalra. *(Fülöp úgy cselekszik.)* Védő eszköz kell, itt éjjel farkas is megfordulhat.

Fülöp: Nem parancsol egyebet, nagysád?

Ormi: Fülöp, én itt igen sovány asztalt reménylek. itt a pénz, hozz az út melletti fogadóból nékem sültet s néhány üveg jó bort; de vigyázz, bokrok között járj, hogy senki meg ne lásson.

Fülöp: Értem, uram!

Ormi: Ha néhány könyvet találsz a fogadósnál, hozd el kölcsön. *(Fülöp el.)* Most megnézem a forrást, kis hűtés kell a szívnek s e leppentyű hevének. *(El.)*

BALKAY *remeteruhában és* FERUS *lappangva jönek.*

Ferus: Senkit se látok. — Ez a remeteség, nagyságos uram, a melyről hallánk, még tegnap senki sem szállt bele; a mi a házat illeti, arról tudósítám nagysádat.

Balkay: Voltál a kastélyban?

Ferus: Akartam. Mint vándor inas jelentém magamat, de lehetetlen beszökni, a kastély árokkal meg nagy fallal van bekerítve, hajdan vár lehetett. Egy kapúja van, de ott is széles, izmos hajdú áll, ki minden idegent elutasít: ezzel is megbírkóztam volna, de tenyere olyan, mint az asztal; kértem, de süket, pénzzel kínáltam, de póznával felelt.

Balkay: Így hát várni kell, ez a ruha tán czélomhoz segít. Most távozzál, vonulj a sűrűbe ott a dombon; ha szükségem lesz rád, majd fütyölök.

Ferus: Sok szerencsét, nagyságos uram. *(El.)*

Balkay: Lássuk tehát, mire mehetünk. A mint csak felületesen a környűlállásokat értém, nem oly nagy babonaság a szép, gazdag leányt hálómba kerítenem; csak a kastélyból egy biztost nyerhessek. Itt lenne hát lakásom! *(A kunyhóhoz megy.)* Valjon nyitva-e ajtaja? *(Kitárja az ajtót.)* Mi ez — írószerek — fegyver — hát mégis volna itt valaki? Itt a padra pihenek, míg valaki rám ötlik. *(A padra ül.)*

ORMI *(jő).*

Ormi: A víz jó; szinte fölelevenített. Most lesre — ezer villám! Ki ül ott a padon? Képzelés vagy való? Ez remete!

Balkay: Mit látok? Remete! Micsoda boldogtalan szél hozta ezt ide? Most segíts hazugság, tettetés!

Ormi: Már csak megszólítom. *(Balkayhoz,)* Isten velünk, domine confrater! Honnan tűnt elé, mit keres itt?

Balkay: Én szegény öreg búcsút járok, de lábaim gyöngébbek az akaratnál, e remeteségről hallván, ide tértem néhány napi pihenésre, nem gyanítám, hogy ez a magány el legyen már foglalva.

Ormi: Én ma jöttem s az uraság engedelmével itt akarom tölteni csendes napjaimat.

Balkay: Annál jobb, így legalább bizonyos felvételt remélhetek.

Ormi: Szívesen, domine confrater, de a hajlék — üres, még nem voltam képes megszerezni a szükséges házi szereket, még a jó emberekkel ismerkednem kell.

Balkay: Semmi, nekem csak annyi föld szükséges, a mennyit testem beföd; tán meg is hálálhatom.

Ormi: Mind igen szép, de most épen — tudja, domine confrater, sokszor vannak olyan környülmények, az ember örömest tenne valamit, de nem tehet.

Balkay: Igen, a világ fiainál, de nálunk vége az ily mellékes tekintetnek; különben is úgy hiszem, ezen ruha testvéresít bennünket s félig-meddig tartozássá teszi a kölcsönös szolgálatot.

Ormi *(félre):* Átkozott kölöncz, nem tudom lerázni; ez a vén

ember még elhíresít s gyanússá tesz; már magamhoz kell vennem, de rá csukom az ajtót.

Balkay *(félre)*: Mint tünődik! Nem is csodálom, ilyen lyukban nem lehet igen kedves a vendég; de nem megyek el nyakáról.

Ormi: Ámbár a magányt óhajtom, a felebaráti szeretet győz mégis szívemen, azért, domine confrater, oszszuk fel a hajlékot, a mennyire elférhetünk. Ha tetszik, domine confrater, menjünk a kunyhóba. *(Bemennek.)*

LORÁNYINÉ, ADÉL, MÁRTA *(jőnek)*.

Lorányiné: Nem győzöm eleget mondani, édes húgom: én nem bánom, ha a fiatal leány derült, jó kedvű, sőt inkább szeretem; de soha se felejtse el a dicső vérének tartozó méltóságot. Minő könynyelmű, csíntalan, nemtelen ötlés vala tőled, Adél, egyik ősödnek tintával bajuszt mázolni.

Adél: Ne haragudjál, kedves néniкém, többé nem cselekszem, magam se tudom, mi jött eszembe.

Lorányiné: Nem is szolgál egyéb mentségedre, hanem hogy nem tudtad mit mívelsz.

Adél: Mikor a többi mind oly üstökös, szakállas, ez se legyen símább, gondolám.

Lorányiné: És tudod-e, ki volt az a tőled bemázolt dicső férfi? Ő nemzetségünk egyik fő csillaga; dicső emlékű Zsigmond királylyal ő felségével Rómában járt, jelen volt, mikor a feljebb említett király császárnak koronáztatott. Képzeld, nem dagad szíved? A te ősöd Rómában! Egy császár társaságában!

Adél: Ah édes néniкém, régen volt az már, tán nem is igaz.

Lorányiné: Régen — haha! Ezen szóban fekszik a dicsőség! Ez a hatalmas gyönyörű szó: Régen! ád érdemet, tekintetet és méltóságot.

Adél: Édes néni még sem akar öreg lenni, pedig az az ember régi, ki soká él.

Lorányiné: Hallgass, gyermek! Ősökről van a szó, s ezzel csak azt akarom mondani: mely embernek ősei nincsenek, nincs familiája, s a kinek familiája nincs, nem ember! Azaz, ember ugyan,

de mi azt a nép, a pór közé számláljuk. A mi genealogiánk, hála Istennek, már két rőfnyi hosszaságra nőtt írásban s még háromra is felnőhet.

Adél: Hahaha! Tehát rőffel mérnek bennünket?

Lorányiné: Gyermek vagy, nem érted; majd ha eszed megérik, más szemmel nézed a dolgot.

Adél: Ah édes néni, mikor érik meg eszem? Hidd el, alig várom.

Lorányiné: Az is megjön, majd ha negyven esztendőt meghaladtál —

Adél: Huh! S akkor én is ősanya leszek?

Lorányiné: Itt fekszik az okosság! Majd ekkor látod nyilván, mi az ős s meg is kell ismerned, mert maholnap te is új leányágat fogsz adni nemzetségünknek.

Adél: Azt nem értem.

Lorányiné: Hehe! Hogy is értenéd, te kis galamb, te.

Adél: Magyarázd meg, kérlek.

Lorányiné: Majd, majd, hehe! Csak várj te, kis dicső vér, még most nincs idő — de szóljunk egyébről. Hej Márta!

Márta: Méltóságos asszony!

Lorányiné: Hol az a bejelentett remete? Kívánom látni, mért nincs itt?

Márta: Tán a kunyhóban lesz; mindjárt megnézem. *(A kunyhóajtón koczog.)* Atyám uram.

Ormi: Hallom, hallom! *(Az ajtónál Balkayhoz.)* Domine confrater, maradjon itt veszteg. *(Kijő s beteszi az ajtót.)*

Márta: Ő méltósága Lorányi tanácsosné, a mi kegyelmes asszonyunk akarja kegyelmedet látni.

Ormi: A mennyi hajszála van ő méltóságának, annyi áldás szálljon reá!

Adél: Hihihi!

Márta: Hogy tud ilyenkor nevetni a kisasszony! Nem illik, sőt nem is szabad.

Adél: Márta, jer csak! Néninek nem jut áldás, hiszen parókája van.

Márta: Isten bocsáj, hol jár megint esze.

Ormi : A kisasszonynak pedig oly szerencsét adjon az ég, a milyent szépsége érdemel. *(Magában.)* Hah! mily bájos szemek, mily termet, mily elevenség! *(Balkay kidugja fejét az ablakon.)*

Lorányiné : Mit beszél kegyelmed?

Ormi : Rövid esdeklést küldöttem az éghez a méltóságos ház javáért.

Balkay *(magában) :* Itt van ő is, mily sugár alak, mily teljes, gömbölyű, hah! mily kisded lábak!

Lorányiné : A mint értem, kegyelmed itt kívánna remetéskedni?

Ormi : Egyetlen s fő kívánságom.

Lorányiné : Nem ellenzem, mert ily ruhában valami különösség fekszik, a régi korba varázsol vissza, melyben őseim éltek; de mit tud kegyelmed? Mert én ingyenélőt nem szoktam táplálni.

Ormi : Imádkozom a méltóságos házért.

Lorányiné : Az mind jó, de mellette valamit szolgálni is lehetne; megholt remetém erdőkerűlő volt, harangozott s néha kertben is dolgozott.

Ormi *(félre) :* Ezer mennykő! Szép hivatalra kapok.

Balkay *(magában) :* Ugyan jó, hogy vendég vagyok, engem csak megkímél.

Ormi : A mennyire öregségem engedi, én sem vonom el magam a szolgálattól, kivált a ház körűl.

Lorányiné : Hol és mi volt előbb kegyelmed?

Ormi : Én? — igen — *(félre)* mit is mondjak? — Én jó szülőktől származám, de fentebb ihletés korán elhagyatá velem a csalárd világot, és csendes elmélkedésre bírta lelkemet; én soká utaztam s leginkább a szép természetet vizsgálom — oh, én a kisasszonyt sok szép s jóra taníthatnám.

Lorányiné : Meglátjuk — de mily nemzetségből származott?

Ormi : Engedelmet. Mikor ezen szőrruhát vevém magamra, vérem iránt hallgatást kelle esküdnöm.

Márta : Semmi az — majd kiveszem én.

Lorányiné : Miért hallgatást? Ha jó emlékezem, egykor ezen ruhát a királyok sem átalták; lám, Salamon király is remete lőn, a mint a história mondja.

Adél: Mikor hadát jól megverték.

Márta *(az ablakhoz pillantván, térdre hull):* Minden jó lélek az Istent dícséri! A megholt remete lelke! Ni, ni! világos nappal ott kandikál ki.

Lorányiné: Mi az? Minő agg fő az ottan?

Balkay *(magában):* Ideje már, hogy rám is kerűljenek.

Ormi: Szegény collega, ki búcsút jár s elgyengűlvén, bizonyosan méltóságod őseitől nyert nagylelkűségéről hallván, ide tért néhány napi pihenésre! Én addig a kunyhóba eresztém, míg méltóságod iránta végezni méltóztatik.

Márta: Jaj, be rám ijesztett, nem is tudom mért dugdozza ki fejét. Méltóságos asszony, amazt űzzük el.

Adél: Pihenni jött szegény, mért ne maradna itt néhány napig nemde, néni, itt tartod?

Lorányiné: Hadd jőjjön színünk elébe.

Ormi: Tüstént kihívom! — Domine confrater!

Márta: Nekem emez jobban tetszik.

Lorányiné: Jó házból való, ezt még bővebben ki kell tanulnunk.

BALKAY *(jő).*

Balkay: A szerencse ürítse ki egész tárházát e méltóságos házra! Én szegény vándor jó szíveket keresek s itt meg is lelém; csak néhány nap kérek fedélt, és örök hálámat hagyom utánam. Én különben a Bakonyban élek, hol mindenféle orvos-gyökereket szedek, azoknak erejét megvizsgálom s így az emberiség javára dolgozom.

Lorányiné: Hála az égnek, az idő javúl, a régi jámbor szokások ismét feltűnnek. Nem bánom, néhány nap itt nyughatik kegyelmed, s minthogy e hajlék oly kisded, egyik a kastélyba jöhet. Márta, legyen gondod. Jer, Adél. *(Elmennek.)*

Márta: Helyet csinálok, aztán eljövök. *(El.)*

Balkay: Ezer hála! *(Félre.)* A kastélyban lesz alkalmam.

Ormi: Ennek kell itt maradni. *(Balkayhoz.)* Domine confrater, minthogy nyugalmat óhajt s oda benn a zaj közt azt alig lelné föl, testvéri szeretetből én megyek a kastélyba.

Balkay: Nem, domine confrater, minthogy jámbor életének

11*

ezen helyet már választá, nem akarom elmélkedésiben háborgatni, azért én megyek a kastélyba.

Ormi: Nem, domine confrater, minthogy vendégem kegyelmed, én sokkal gyöngébben érzek, hogysem innen megint eltérni hagynám, inkább én tágúlok s a kastélyba megyek.

Balkay: Épen azért, domine confrater, nem akarok visszaélni jó szívével s úgy mint útas, én megyek a kastélyba.

Ormi *(fojtott haraggal)*: Én úgy hiszem, domine confrater, már illendőségből is kellene engednie.

Balkay *(tüzesen)*: Bocsásson meg, domine confrater, én úgy hiszem, a házi barátság első törvénye: engedj a vendégnek.

MÁRTA *(jő, kosár kezében).*

Márta: Nemde friss vagyok?

Ormi: Mint a jó gondolat.

Márta *(Balkayhoz)*: Kegyelmed jön a kastélyba?

Balkay: Igen! csak menjünk.

Ormi: Édes leányom, ezen jámbor ősz itt inkább nyughatnék, én megyek a kastélyba. *(Titkon.)* Majd beszélgessünk, sok titkot közlök.

Márta: Igen, jól van, kend az én emberem.

Balkay: Ha jól értém, engem rendelt oda a méltóságos asszony.

Márta: Az én gondom. *(Ormira mutat.)* Ez fog velem jőni; köszönje meg kegyelmed, hogy eledelt hozok, itt ebben a kosárban talál kend kenyeret, túrót.

Ormi: Amott a fűz között hűs forrást. Ha tetszik, édes leányom, indúljunk.

Márta: De beszéljen ám aztán kegyelmed. *(El Ormival.)*

Balkay: Makacs, bárdolatlan ember ez a remete, de hol is vette volna a nevelést? Különben javát keresi, ki tehet ellene. Már csak itt megűlök, tán erre jön a szép csillag. *(Leül a padra.)* Csiklandós dologba kaptam, de a tárgy megérdemel egy kis nyomorúságot. Szép — no ezt csak találhatni, de oly gazdag — ez, ez a rúgótoll, mely nélkűl mai világban a szerelem öröme igen hamar ürömmé válik.

FÜLÖP *(jő kosárral).*

Fülöp: Pszt! pszt!

Balkay *(magában)*: Inas! Kit keres ez?

Fülöp: Aha, ott űl. Hoztam sűltet, bort, könyvet is.

Balkay: Ki vagy? Kit keressz? Mért meredsz úgy rám?

Fülöp: Az úr – atyaságod — előbb itt másforma remete volt.

Balkay: Az a kastélyba ment.

Fülöp *(félre)*: Oh, hát semmi baj.

Balkay: Kit szolgálsz?

Fülöp: A szomszédban — azt nem mondom meg. Ajánlom magamat.

Balkay: Megállj, ha mondani valód van, közöld velem, majd én megmondom neki — ezt a kosárt bízvást itt hagyhatod. Csak add ide fiam! Ne vonakodjál. *(Elveszi a kosárt.)*

Fülöp *(félre)*: Nem tudom, mit tegyek?

Balkay: Jer, űlj mellém. Ki urad?

Fülöp: A szomszédban lakik, de nem akarja, hogy jótéteményeiről szóljanak az emberek. Mennem kell, de átadja ám kegyelmed mind ezt annak a másik remetének. *(Magában.)* Már nem tehetek róla, ha hiba történt; majd meglesem uramat. *(El.)*

Balkay: Ez a remete nagy kópé, úgy látszik a cselédekkel tart s azok hízlalják. — Lássuk mit hozott. Ah! kappan, két üveg bor; ezt az alamizsnát én teszem el, itt a gyomornak úgy is rossz kilátása van. Hát ezek minő könyvek? „Báró de Manx, A Szerelem Gyermeke“ — már ez remetének való olvasás! Most a kunyhóba, s ha jól laktam, egy levélkét írok s valami módon a kis leány kezébe juttatom. *(El a kosárral.)*

ADÉL *(jő).*

Adél: Hahaha! kiszöktem az öreg nénitől. Csak Lajos jönne már! Őt kivéve, mindenütt oly barázdás képek állanak előttem, mintha az idő csak ide járt volna szántani; de leginkább kiváncsi vagyok, milyen az az én vőlegény uram. Én agyon nevetném magamat, ha olyan feszes, mint azok az ősi képek oda benn; ha még is olyan lenne, mint Lajos, tán jobban örűlnék neki, de így — ah Istenem, Istenem, mégis szomorú vagyok.

LAJOS *(jő).*

Lajos : Ily egyedűl, édes kisasszony?

Adél : Hogyan rám ijesztesz, te gonosz! Azért sem mondom meg, hogy felőled gondolkodtam. Honnan jősz?

Lajos : Az erdőből.

Adél : Mit lőttél, mit hoztál?

Lajos : Semmit.

Adél : Az nem sok, rossz vadász vagy te Lajos.'

Lajos : A kisasszony az oka.

Adél : Én! Haha! Nincs eszed Lajos.

Lajos : Egy fülmilét hallottam, meg is lestem, de nem lőttem meg, azt véltem, Adél énekel. Gerliczét láttam, de nem lőttem meg, mert olyan szelíd, mint Adél. Őzecskét láttam, ahoz sem lőttem, mert olyan karcsú, mint Adél.

Adél : Ha rókát látsz, ahoz sem lősz, mert olyan hamis szeme van, mint neked. Rossz vadász vagy te Lajos.

Lajos : Hogy is lennék jó, mikor minden lépten mást lát szemem; ha violát látok, mindjárt Adélra kell gondolnom; majd szép gyöngyvirágra akadok s mindjárt Adél fehér szine jut eszembe; s így minduntalan valami szépbe ötlöm s mindig Adélra kell gondolkodnom. Hát a kisasszony mit mível, ha maga van?

Adél? Én a vőlegényen búsúlok. Te Lajos, ha engem elvisznek, te velem jősz.

Lajos : Oh igen szívesen, de —

Adél : Minek a de, ha szívesen jősz?

Lajos : Ahoz a vőlegénynek is lesz szólása.

Adél : Néni azt mondá: az asszony második személy a háznál, így nekem is lesz szólásom s én azt parancsolom: jőj velem!

Lajos : Ah, édes kisasszony!

Adél : Mért sóhajtozol? Nem szeretsz a falún lakni? Én is tán inkább volnék a városban, ott annyi czifra embert látni, aztán hogy kergetik egymást az utczákon; de néni azt mondá: míg a leány kisasszony, nincs akaratja. — Lajos! te is úgy kandikálsz a kalap alá, mint a városi úrfiak? Szinte hallám, hogyan szidták a fátyolt, melyet néni képemre tolt.

Lajos: Az ember örömest néz a csillagos égre, oly vonzók a szép szemek is.

Adél: Hát az enyéim vonzók-e? Nézd meg Lajos.

Lajos: Igen is megnéztem, egyenest a szívbe lövellnek.

Adél: Kitetszik a vadász, mindjárt a lövésről szólsz; ha szívbe lőnének, már te sem élnél.

Lajos: Oh, meglőtt szívvel is élhet az ember, de milyen életet — magamról tudom.

Adél: Ne beszélj olyan bús hangon, még engem is elszomorítsz, pedig ha vőlegényem eljön, elég időm lesz búsúlni. Lajos, valamit kérdezek, de őszintén felelj! Vannak-e őseid?

Lajos: Lehetnek, de nem tudom.

Adél: Elég rossz, ez nagy kár, keresd ki valahogyan.

Lajos: Mi végre? Az üres erszény mellett az ős sem használ.

Adél: Mi közöm nekem erszényedhez? S ha szeretnél, ilyet elő sem hoznál.

Lajos: Ah, édes kisasszony, hát szabad volna szeretnem?

Adél: Mért nem? Neked senki se tiltja, de nekem.

Lajos: Hát ha nem lenne tiltva, kit szeretne a kisasszony?

Adél: Szeretnéd ismerni? Nem mondom meg.

Lajos: Még is, édes jó kisasszony, ki lenne az a felette boldog?

Adél: Ne nézz úgy rám, még megmondom, hogy Lajosnak hívják. -- Jaj nekem, mit szóltam? Ha nénikém megtudja.

Lajos: Adél! Kedves Adél!

Adél: Tudod-e, hogy nem illik hozzád velem ily meghitten szólni? most haragszom s oly hamar nem leszek veled együtt, érted? Nem leszek körűled.

Lajos: Akkor oly szerencsétlen lennék, mily boldog most valék.

Adél: Lajos! Egy ősképet elmázoltam, tisztítsd meg, majd én segítek. *(Elszalad.)*

Lajos: Nem! Ezen szemek nem csalnak, én eleget tudok. Adél! *(El.)*

BALKAY *(jő a kunyhóból).*

Balkay: A gyomor rendben volna, a levél megírva, most csak alkalom lenne, mindjárt haladnék. Egy segéd igen szükséges volna, de ki? A remete? Ez úgy hiszem, fúrt fejű vén farkas, ez jó bér mellett megtehetné — ájtatos képpel a leányhoz fúrhatná magát. Hah, várva! itt jön — de mért hagyá el a kastélyt?

ORMI *(jő).*

Ormi: Domine confrater, nemde hamar visszatértem? Én előbbi kívánságát fontolóra vévén, csakugyan átláttam testvértelen tettemet, azért is helyet adok a kastélyban, hol jobb dolga lesz mint itten. Az a jó kisasszony mint atyját fogja ápolni.

Balkay: A kisasszony?

Ormi: Bocsásson meg, domine confrater, hogy előbb makacskodám, de tudja, mint új lakos, az ember örömest ismerkednék és a jövőre — de sapienti sat!

Balkay: Elég, édes atyám, látom, mégis jó ember és szívessége engem is nyiltságra bátorít; tudja meg tehát, én nem vagyok remete, hanem Balkay Móricz —

Ormi *(félre)*: Ördög, pokol! két róka egy libára.

Balkay: Csodálkozik atyám-uram? Az pedig úgy van; ezen álruhát a kisasszony miatt vevém magamra, minthogy különczködő nénje miatt egyenes úton nem közelíthetni hozzá.

Ormi: Igen bölcsen.

Balkay: Én őt futólag a városban láttam és megtudván némely környűlállásait, eltökélém magamban, ha csak lehetséges, őt sajátommá tenni. Kegyelmed, úgy hiszem, kezemre dolgozhatnék s a nélkűl, hogy lelkiismérctét terhelné, némely dologban eszközűl szolgálhatna.

Ormi: Hisz az egész dolog azon fordúl meg, mint csalhassuk meg az öreget; szívesen, tekintetes uram, oh nálam jobbat nem választhatott, hanem az a bökkenő: a leány már el van jegyezve.

Balkay: Épen ezért kell sietnünk s minden pillantatot használnunk.

Ormi: Majd én megteszem a magamét, a leány szörnyű gazdag.

Balkay: S az a fő dolog, édes atyám. Itt előre is adok valamit. *(Erszényt ád neki.)* Ha plánumom elsűl, kegyelmed is szerencsés.

Ormi: Csak bízza reám a hálót, de most tessék a kastélyba menni, ott hamarább szólhat vele.

Balkay: Vigye ezen levélkét s nyomja kezébe atyám-uram, ha történetből előbb találkoznék vele, én magamat nyelvemre bízom.

Ormi: Bölcsen, ez úton nem hibázhatunk, nagysád belűl, én kívűl — de most el! el! a kastélyba.

Balkay: Még egyet, édes atyám, egy szomszéd inas imént kegyelmednek sűltet és bort hozott, ne haragudjék, én eltettem.

Ormi: Semmi, semmi! Majd megtalálom.

Balkay: Nem úgy, nem! Megettem, megittam.

Ormi: Úgy? Oh kedves egészségére! *(Félre.)* Kapj tőle kólikát.

Balkay: De megtérítem, minden kortyért egy akót.

Ormi: Köszönöm, de most el!

Balkay: Nézd ott fehérlik valami — ő az!

Ormi: Meg az öreg Márta asszony! Csak félre, majd én utána küldöm, mert az előtt úgy sem lehet szólni. El! el! *(Balkay el.)*

Ormi: Hahaha! tehát így vagyunk? ennek is a gazdag leányra fáj foga; no várj, neked segítek! Engem is az a szörnyű tűz vakított el, hogy reá nem ismertem; aztán boromat is megitta, s én helyette vizet igyam? Nem bánom, csak a leányt kapjam el helyette. Az ostoba Fülöp! az még is jó, hogy el nem árúlt. Hahaha! majd néz, ha azt a sötét lyukat látja, melyet ott benn a remetének szántak, szerencsémre, hogy Márta oly igen affectióba vett s kieresztett. Itt jőnek.

MÁRTA *jő* ADÉLLAL.

Márta: Higyje el, édes kisasszony, én fel merném fogadni, a mi remeténkben valami nagy úr lappang, még valami gróf is lehet — tán a szerelem miatt vagy tudja mi okból, mondott le a világról, de nagy oknak, szörnyű nagy oknak kell lenni. Előbb a tyúkház mellett neki szobát nyitottam, de nem maradt, mert a természetet szereti s azt a fejlógató társát ajánlotta oda. — Itt van, majd lassankint én mindent kiveszek belőle.

Adél: Engem csak annyiban érdekel, mivel szegény s öreg.

Ormi: Különösen örvendek szép kisasszony! *(Mártához.)* Édes leányom, remete társamat a kastélyba küldém. Szegény! kevéssé járatlan a világban, majd ott alkalmatlankodik, hol nem kellene; menj édes leányom, zárd el őtet, hadd pihenjen! Majd én addig a kisasszonyt mulatom.

Márta: Jól van, de a fő történetet halaszsza mire visszajövök. Mindig a sok lótás futás! *(El.)*

Adél: Kiváncsi vagyok, mivel fog mulatni atyus?

Ormi: Ah, édes kisasszony, ily fiatal szívet mi érdekelhet inkább, mint a szerelem?

Adél: Hahaha! tudja atyus még, mi a szerelem?

Ormi: Ezzel születünk, ebben halunk.

Adél: Atyus, a szerelem nem illik szájába, szóljunk egyébről.

Ormi: Az épen a szépség hatalma, hogy mindenbe életet önt, mindent fiatalít s mint a tavasz virágokat csal ki a földből, oly édes vágyat gerjeszt a szívekben; ily hatalmas szép tündér pedig a kisasszony.

Adél: Mért beszél atyus olyast, a mit maga sem hisz? A tündér fellegeken nyargal, én meg a földön járok.

Ormi: Hogy a föld Édenné változzék. Édes kisasszony, mint vágytam ezen órára, hogy kegyeddel tanú nélkűl szólhassak, belőlem egy imádója ömledezik, ki egyszeri látására örök hévre gyúladt —

BALKAY *(jő)*.

Ormi: Ki ezen szívért titkon eped és akkor boldog, ha ezen bájos körben élhet, mint én most; ezen kis bársony kezét foghatja, mint én most; azt ajkihoz szoríthatja, mint én most —

Balkay *(félre)*: Már felőlem beszél, de mégis jobb, ha mindezt magamtól hallja. *(Adélhez.)* Édes kisasszony! elvégre oly szerencsés lehetek! A mit ezen tisztes atya mondott, mind bennem valósodik. Nemde, egy férfiról szólt, kinek csak egy gondolatja van és az Adél, egy óhajtása és az Adél, ki csak egy angyalnak él és az az angyal Adél.

Ormi *(félre)*: Ördög, pokol! Most én ennek a rovására andalogtam.

Balkay: Tudja meg, édes kisasszony a titkot, mely életet vagy halált foglal magában.

Adél: Hahaha! Tán a búcsú?

Balkay: Itt az én búcsúm, itt ragyog a nagy kincs, mely e magányba vonzott. *(Titkon Ormihoz.)* Távozzék kegyelmed, ilyenkor nem szükség tanú.

Ormi: Hallja csak, édes kisasszony, ez az ősz egy ifjúról beszél, ki álruhában itt lappang és a kisasszonyt elrabolja, ki úgy szereti, mivel sok pénze van —

Adél: Engem?

Balkay *(titkon)*: Mit cseveg kegyelmed? Távozzék, mert agyon zúzom.

Ormi: Hisz jót akarok. Ezt a levelet küldi.

MÁRTA *(jő)*.

Márta: Lássa az ember, itt vannak! Kérdem a kapúst, látta-e a remetét bemenni, azt mondá nem, én megszidtam vigyázatlansága miatt s ím itt oltározik. Mért nem megy be kegyelmed, ha küldik? Hallja kegyelmed, mi ilyen vendéggel nem szoktunk ám ceremóniázni, hanem odább adunk rajta.

Balkay *(magában)*: Átkozott állapot! Ez is megtámad, már nem nyílhatom meg, mert mindent elrontok. *(Titkon Adélhez.)* Édes kisasszony, tán lesz szerencsém a kastélyban? Addig is ez a levél mindent megvilágosít.

Márta: Mi beszédje van kegyelmednek a kisasszonynyal? Hamar, mert az ég alatt az úton nyughatik, a földön nyújtózhatik.

Balkay: Megyek már, csak ne legyen oly nyugtalan. *(Titkon Ormihoz.)* Az Istenre kérem kegyelmedet, szedje össze valamiképen eszét, ha még oly picziny is, s intézze úgy a dolgot, hogy a leánynyal szólhassak.

Márta: Ejnye bíz a méreg elfut, akar-e kend jönni.

Balkay: Megyek, megyek, édes anyám.

Márta: Hogyan? Anyám! Lássa az ember, olyan vén s még sem tud becsületet. Márta asszony nevem, érti kegyelmed. *(El Balkayval.)*

Adél: Édes atyusom, maguknak elment az eszük, annyit beszéltek összevissza s én semmit sem értettem. Minek ez a levél?

Ormi: Méltóztassék az öreg asszonyságnak átadni, majd ő elérti és tudja, mit míveljen.

Adél: De a levélre az van írva: „A szép Adélnek, a táj csillagának a legtisztább szerelemmel.“

Ormi: Csalárdság! Kívülem senkinek se higyjen a kisasszszony, és ha ezen levelet nem adja tüstént a méltóságos asszonynak, magára vessen, ha valami kelletlen csapás éri. A ki ezt írta, egy incselkedő, ki szeretete által csak önhasznát keresi; én vagyok őszinte imádója, én nem nézek birtokára, hanem egyedűl jó, ártatlan s mennyei szívére. Tudja meg, édes kisasszony —

LAJOS *(jő).*

Lajos: Kisasszony! Kisasszony!

Ormi *(félre)*: Ez is máskor jöhetett volna.

Adél: Lajos, te vagy? Csak jer, csak nézd, minő szerelmesen pislog rám az öreg atyus, azt mondja, imádóm.

Lajos: Szerelmesen? Imádója?

Ormi: Oh kérem, csupa tisztelet. *(Magában.)* Szörnyűség! Ez a leány egész gyávaságig ártatlan.

Adél: Tudod-e Lajos? én tündér vagyok és csillag — itt van írva; jer csak, olvassuk. *(Félre vonja Lajost.)*

Ormi *(magában)*: Minő bizodalmas a vadászhoz! Nem csoda, mindig körűle van. Ha ezt a legényt frigyesemmé tehetném? S mért ne, szép szó, ígéret, ajándék pártomhoz köti.

Adél: Hahaha! Ez ám a szép levél, nem is tudtam, hogy ily czifrán lehessen írni; mennyi hűség, mennyi érzés van benne! Hogyan örűlök neki, úgy sem kaptam még szerelmes levelet.

Lajos: Úgy! Oh magam is örűlök —

Adél: Mi bajod, Lajos? Olyan hosszúra nő képed, mint a genealogiánk.

Ormi: Édes kisasszony, már mondám, ezt a levelet tessék az asszonyságnak bemutatni.

Lajos: Igen, igen! Úgy is imént kérdezte, azért is kerestem föl; vagy ha tetszik, én magam adom által.

Adél: Nem! nem! majd én beviszem, a remete úgy is ott van. *(El.)*

Lajos: Kegyelmedre volt a levél bízva?

Ormi: Igen, de a mint látod, nem úgy használtam, a hogyan adva volt.

Lajos: Minden jót, öreg atyám! *(Menni akar.)*

Ormi: Hej földi! egy szóra. Halld legény! te nekem tetszel, olyan férfias bátorság lángol szemedben, s az engem barátoddá tesz, én veled jót akarok.

Lajos: Örűlök rajta.

Ormi: Mi közelebb ismerkedjünk.

Lajos: Szívesen.

Ormi: Ha rád nézek, szinte haragszom a sorsra, hogy téged az erdőre, puszta vadászatra kárhoztatott, midőn különb ember is lehetnél.

Lajos: Én megelégszem.

Ormi: S még ezen nyomorúlt állapotban sincs maradásod.

Lajos: Hogyhogy?

Ormi: Innen is kiüldöznek, mert tudd meg, a háznál minden cseléd ellenséged.

Lajos: Haha! Sajnálom, én senkinek sem vétek.

Ormi: S még is úgy van, Márta megvallá. Te rátartó vagy, azért ők rágalmaznak, de nekem épen az tetszik rajtad. Halld legény, a mit a sors elmulasztott, én kipótolom, én téged erdőmesterré vagy más uradalmi tisztté nevezlek ki, azonfelűl pénzt is adok.

Lajos: Kegyelmed?

Ormi: Tán azt véled, én is olyan gyámoltalan remete vagyok, mint hajdan éltek, vagy tán most is egy-kettő teng valahol. Tudd meg, ez álruha, én földesúr vagyok és kiasszonyodat szeretném feleségűl.

Lajos: Valóban? — Szinte meglepett a tens úr!

Ormi: Ormi Sándor nevem, én Adélt a városban láttam, s kitanúlván környűlményeit, így akarék vele bővebben ismerkedni. Itt hallám, hogy vőlegénye van, a ki miattam útjában nyakát törhetné, de minthogy azt tán nem akarja tenni, nekem kell czélomat sürgetnem; te segíthetnél.

Lajos: Én?

Ormi: Te körűle vagy, únszold ide, s ha én vele szólok, vigyázz, állj őrt; nyújts alkalmat, hogy a kastélyba szökhessem, míg a leányt magamhoz édesgetem s ha egyszer szívét elnyerendem, jöhet aztán egy sereg vőlegény, majd tudom, mit tegyek.

Lajos: De az a másik úr?

Ormi: Azon, úgy hiszem, kiád az öreg asszony; különben is fösvény úr, úgy nem jutalmaz mint én — ím ezt mindjárt foglalóra vedd tőlem. *(A Balkaytól kapott erszényt neki adja.)* Számolhatok reád?

Lajos: Oh bizonynyal, úgy fogom vinni a dolgot, a mint saját hasznom kívánja.

Ormi: Hasznod lesz, több mint nekem — úrrá lészsz, nem kell többé szolgálnod s tudod mi az?

Lajos: Most megyek, tens uram!

Ormi: Lajos! kösd föl eszedet, hozz hírt, hogy vannak odabenn.

Lajos: Értem! *(El.)*

Ormi: Így mindjárt könnyebben forog az ember, egyedűl tudja meddig el kellett volna tépelődnöm, míg valamire juthatok. Haha! Majd néz Balkay, ha meghallja, miként ütöttem el a leányt kezéről; de ideje, hogy a szerelem hozzon nekem is némi nemű jövedelmet: eddig mindig én voltam tárnoka. Hahaha! itt jő Balkay, léptiből látom szörnyű kosár terhét.

BALKAY *(jő)*.

Balkay: Ördög vigye azt a gyáva falúsi nevelést, az az együgyű leány nénjének adta levelemet, s az öreg most dúl-fúl, mint a kotlós tyúk, mikor héját lát. Illannom kellett, nehogy azzal a tenyeres-talpas hajdúval expediáljon. *(Elveti a remete ruhát.)* El veled átkozott szoknya, hiában czepeltelek a nagy hévségben, és ez a sűrű paróka is majd kiszárítá velőmet.

Ormi: Hahaha! ejnye, mi lesz a remetékből?

Balkay: Hát kegyelmed mit nevet? Kend is oly botorúl vitte dolgát; ki látta úgy ajánlani a nőszőt, hogy pénzért házasodik? De mit is várhatni ily ügyefogyott embertől, hogyan forogna az ügyesen az emberek körűl, ki magát számkiveté az emberi társaságból. Ördög, pokol! Hiában útaztam, már vége mindennek.

Ormi: Sajnálom tekintetes urat; de ha már így történt, méltóztassék megnyugodni a sors végzetén, tán a hatalmas ég megáldja még valaha egy gazdag feleséggel! Én magam fogom kérni.

Balkay: Hallgasson, kegyelmed! Itt dörmög elé az asszony! Idekünn az első hév után mégis csak bevárom. Ne mondja, hogy még szeme is elrettentett.

LORÁNYINÉ, ADÉL, MÁRTA, LAJOS *(jőnek)*.

Lorányiné: Alázatos szolgája uraságának! Örvendek, hogy saját szőrében láthatom. — Valóban nem hittem volna, de már csak kimondom: ez égbekiáltó gonoszság, így incselkedni az ártatlanság körűl.

Balkay: Reménylem, nagysád, ezen ártatlan enyelgést úgy veszi, a mint egy ily mívelt asszonyságtól várni lehet; a czél menti tettemet, s úgy hiszem, a kisasszony is megbocsájt, hogy igéző szeme erre bírt.

Adél: A mi engemet illet, én épen nem bánom, úgy is ritka itt a mulatság.

Lorányiné: Oh elfajúlt világ! Álruhában bújkálni a leány után, a helyett, hogy illő pompával nézték volna meg a ház tüzét, és mi minden becsűlettel tudattuk volna, hogy a leány már nem eladó s aztán teljes tisztelettel bocsátottuk volna el az urat; — nem; alattomos úton csúsznak be a házba, hamisan sóhajtoznak, levelet firkálnak, hogy a háznak elsőjét megcsalhassák —

Ormi: Engedelmet, hogy közbeszólok, de méltóságod bölcs szavai szinte elragadnak.

Lorányiné: Úgy-e? Kegyelmed csak együgyű fráter s mégis kárhoztatja az ily csalárd igyekezetet?

Ormi: És méltán, egyenes út illik a férfihoz.

Balkay: Kend akkor szóljon, ha kérdik.

Ormi: Az erkölcs mellett beszélni szent kötelesség, nemde méltóságos asszonyom?

Lorányiné: Úgy van, csak dorgálja meg kend ezt az ifjú urat.

Ormi: Szívesen, asszonyom! Hallja uracskám! a pokolban már fűtik a kályhát számára, ha meg nem tér! Az erkölcs lemondást parancsol — és az erkölcs az — az —

Lajos: Bocsánatot kérek, mikor ez a jó remete az erkölcsről szól, mindig azt kell hozzá tenni, ügyeljetek szavamra, de nem ám tettemre. Csak tessék jól megnézni, a remete alatt Ormi Sándor lappang.

Ormi: Ezer mennykő! Agyon váglak.

Lajos: Már hiába, csak tessék levetni ezt a zubbonyt, az erkölcsi papolás úgy is vajmi terhére válik. A mi engemet illet, én nem akarok erdőmester lenni.

Balkay: Tehát ez a jámbor — *(Félrebontja ruháját Orminak.)* Valóban Ormi! ez rettentő csalás, ez bosszúra gerjeszt.

Ormi: Ez alacsony árúlás, te legény, ezért adózol.

Lorányiné: Oh kétszer elfajúlt világ.

Márta: No mit mondtam én? Úgy-e ezen ruha alatt más rejtezik, oh az én szemem, az én szemem oda is ellát, a hová nem kell.

Ormi *(elveti álruháját)*: Mi tagadás benne, engem is a szép kisasszony bájolt ide; de mind ennek nagysád oka, mért zárkozik el, mintha ide volna babonázva.

Balkay: Igaz, ha nagysád oly különczöt nem játszanék, ily kelletlen dologba nem keveredtünk volna.

Lorányiné: S mi közök uraságtoknak az én házamhoz, ki hivta ide szelet csinálni?

Balkay: Jó angyal nem! Mert kártékony baráttal kelle megütköznöm, ki bizodalmamat rútúl megcsalá. Erről még szólunk.

Ormi: Édes barátom, az ember azt tartja: előbb nekem, aztán neked. Mink öszveütközénk gondolatban és tettben; de nyugodjál meg, én szinte úgy jártam ezen legénynyel.

Lajos: Kötelességemet tevém.

Lorányiné: Jól tetted, Lajos, megemlékszem veled. *(Kezét nyújtja neki.)* Ím csókold meg kezemet, én kegyelmes asszonyod maradok.

Lajos: A mit tettem, szót sem érdemel, de azt sem titkolom tovább, hogy sorsomon felűl vágy lelkem s én ámbár szegény vadász vagyok, Adél kisasszonyt szeretem.

Lorányiné: Micsoda! Te szemtelen fiú! Te kisasszonyt mersz szeretni? A mi több, egy Lorányi vért! Rettentő gondolat! Egy nyomorúlt szolga, kinek képéből már kilátszik az alság, pórság, vadság,

durvaság, s az kisasszonyt szeret? Megbomlott a világ tisztes rende, hogy a nap alatt ilyes történik!

Adél: Édes néni!

Lorányiné: Mi! s te itt állsz tunyán s nem ásod ki szemeit?

Adél: Oh édes néni! Hiszen kár lenne a szép szemekért.

Lajos: Milyenek szemeim, nem tudom, de míg a halál be nem zárja, híven rajtad csüggnek, az igaz. *(El.)*

Lorányiné: Takarodj tüstént! Kalodába vele. Adél! te itt állsz s nem is haragszol, nem reszketsz, nem lángolsz mérgedben?

Adél: Eh dehogy nem! Mért oly csacska; elég ha én tudom, hogy szeret, minek kellett neki az egész világ előtt kitálalnia.

Lorányiné: Mindig jobban. Nagy Isten! Mért adtál füleket, hogy ezt kell hallanunk! Te ferde növése véremnek; nem, meg nem bocsátom soha! El szememből! Hallatlan tévedés, el, el! *(Adél sírva félre áll).*

Balkay: Ha így van, nem csodálom, hogy mi későn jövénk, s megvallom, igen könnyen tűröm veszteségemet. Valóban ennyi büszkeség mellett ez vajmi nem büszke történet, hahaha!

Ormi: S annak a bizonyos ártatlanságnak is nagyobb a füstje, mint érdeme.

Lorányiné: Oh dicső eleim! Húnyjátok be szemeteket! Mily szégyen! Ez olyan kín, a milyent csak ily erős szív állhat ki, mint enyém.

Márta: De úgy kell, én mindig mondottam, az a Lajos büszke semmirekelő; de ha én szólok, mindjárt hallgass a feleletet. Én sajnálom, hogy így történt, de mégis örűlök, mert igazságom van.

Fülöp *(kívűl):* Ereszsz el, rossz ember!

Ferus *(kívűl):* Hát te mért tartasz?

Fülöp: Uramhoz viszlek, majd kapsz.

Ferus: Én viszlek uramhoz, majd megcsókol a mogyorós.

Ormi: Inasom — hahaha! Ezek egymást hozzák. Váljatok szét! Mi baj legények?

Balkay: Ferus! hogy mersz lármázni?

Ferus: Oda jött a dombra és el akart kergetni.

Fülöp: El akart parancsolni, mintha bizony ide tették voln pünkösdi királynak.

Ormi: Béküljetek! *(Lorányinéhoz.)* Ez oly bocsánandó zaj, mert a hűség okozta, és nagysád, tudom, leginkább érzi, mi az.

Márta: Ott megint egy ifjuúr-forma siet ide. — Már az igaz, csak negyven esztendeje mióta itt szolgálok, de oly zenebonás nem vala házunk — valóban már itt van.

Lorányiné: Nekem szavam sincs, ez a mai nap egészen összedúlt. Mondd neki, nem vagyok itthon.

Márta: Mind jó, ha vak lenne.

LAJOS *(jő csinosan öltözve).*

Lajos: Nagyságos asszonyom!

Lorányiné: Ki—ki La- La—

Ormi: Lelkemre! A vadász!

Lajos: Engedje kezét csókolnom, édes néném. Én Zodány Lajos vagyok s a rendelt időnél előbb megtérvén, kedves mátkámat ily módon akarám megismerni. Nagysád kételkedik?

Lorányiné: Én — uram —

Adél *(Lajos karjába szalad):* Lajos! Lajos! te hamis, csúnya vőlegény! Nem csalsz meg ismét? Látd, te rossz ember, már sírtam is, de tudja Isten, nem úgy ment a sírás, mint kellett volna. De csakhogy itt vagy.

Lajos: S többé nem is távozom. Nagyságos asszony! itt egy levél atyámtól, mely úgy hiszem, minden kétséget elhárít. Holnap maga jövend el és szerencsém tanúja lészen.

Lorányiné *(a levelet átfutja):* Tisztelt úratyja írása; de ily úrfihoz nem illik a szerelem kitanúlása végett szolgai ruhába öltözni.

Lajos: Egyik ősöm szinte így tett, a mint irományaim között föllelém; azonkívűl örömmel mondhatom, újólag kikerestetvén nemzeti tárunkat, eredetünket egy századdal fölebb vihetjük.

Lorányiné: Gratulálok! Felséges találmány! Adél! hát csak ugyan amúgy is megszeretted Lajost és nem kötelességből?

Adél: Meg bizony, de azért még vele számot vetek.

Lorányiné: Sejtés, nem egyéb. — Oh magam is mindjárt gyanítám fentebb származását — mindjárt — nemde, Márta.

Márta: Úgy van, mindjárt megszerettük.

Lorányiné: Olyan bizonyos méltóság tornyosodott homlokán, s a századok ősök szinte kinéztek szeméből; nemde Adél, az tetszett neked is? Őseibe szerettél?

Adél: Nem biz én, édes néni, tüzes szemében a jelent kedveltem meg s nem a múltakat.

Lajos: Így hát ezen urak hiába fáradtak, s én Ormi úrnak visszaadom erszényét.

Ormi: Én meg Balkay úrnak, attól nyerém.

Balkay: Én meg az inasoknak ajándékozom — oszszátok el, verekedés nélkűl.

Fülöp: Jer pajtás! *(Összeölelkeznek.)*

Lorányiné: Én pedig az urakat szívesen látom most házamnál; de a remeteséget ledöntetem, nehogy valaki megint kísértsen.

Ormi: Mi pedig mint két szerencsétlen vágytársak, fogjunk kezet. Mint remeték jöttünk, mint nászok vígadjunk, mint kosaras vitézek otthon búsúljunk.

Márta: Annyi szerető — három egyszerre! Szerencsés kisaszszony! Ah!!!

(A kárpit lefordúl.)

12*

A VÉRPOHÁR.

(NOVELLA.)

(1822.)

A rozgonyi véres harcz Róbert Károlynak engedé a diadalt s megerősíté fején a magyar koronát, mely tőle a meg nem rendíthető Trencsényi Máté vitézsége által háromszor elragadtatott. Övé lőn a királyi méltóság: de sem uralkodói szelídsége, sem udvara hizelkedései ki nem olthaták a titkos tüzet, mely a felgyuladott ellenpártban mélyen tenyész vala. S bár kűlszínt hódolgat a győztes hatalomnak, belől mégis égett a boszús gerjedelem, és sok derék bajnok leve szomorú áldozatja e vad pártoskodásnak.

Azon hegyágazat is, mely Abaújt és Zemplényt hasítja egymástól el, bátor fészket adott erős fokain a kor szellemében háborgó váruraknak. Itt élt Peteunch zemplényi ispány, Máténak hű bajtársa, erőt, módot forralva Purustyán falai között. Keserű szidalmakkal a sors keménységéhez, hogy hazája szent szabadságát Róma tetszéseinek martalékúl hagyja, nehéz borúlatként dagadoza haragos lángjaiban s lecsattogva bérczein fegyverével, bezúdítá a szomszéd megyék területeit. S talála is nyugtalan lelke részvevőkre, kivált Omodénak fiai Miklós és Dávid gyülevészt hordva zászlói alá: de minekutána a mindvégig rettentő Trencsényi kimúltával az ellenkezés legerősb sugára letűne, a régtől vert sebeket békenyugalmakon enyhíteni hajlottabb urak lassanként magára hagyják az erőlködőt. Peteunch változatlan marada, miként a tölgy, midőn fergetegek dühe tépi ágait: de a király s az ország nagyjai véghadat küldvén Purustyánra, a megátalkodott zendítő Ztropkou várának vadonjaiba szoríttatott.

„Elnehezülél, mostoha sors! éltem felett: de én csapásaidra nem dőlök el“, ekként gyötrődék a magába vonúlt, őseinek fegyvereihez függesztve kardját, mely oly gyakran csilloga a csatákon karjának erejével. „Hadd nyugodjék a bajnok eszköze, midőn a férfiúi

vitézség kajánsággá törpíttetik!" s egészen elfordúlva a világtól, szűntelen komor magányban sötétkedék, mint hegyei.

Csak egyetlen magzatja, az anyátlan Hedvig volt még a tárgy, mely felvidíthatá bús napjait. Hedvig, a szépség s virító kor bájaiban fejledezve, ki őt vissza ifjúságának édes álmaira vezetgeté. Gyakran mérgelődött Peteunch a végzet ellen, hogy fia nem születik, ki égő boszújának felneveljen: de a keserűség majd forró szeretetre olvadozott, a mint leányában férfiúi tulajdonokat vőn észre. Hedvig érzéseinek mindenikéből feszengő tűzlélek sugárzott fel, mely magas tettekben vágy kiömleni szabadsága zárai közűl. Hő szorgalommal nevelé azt benne az örvendő atya, asszonyi természetét kívánván edzeni a külvilág bajai ellen; sőt szilajabb kitöréseiben is csak azon erőt látta, mely nem egy könnyen fogna hódolni az elfajúlt kor pulyaságainak. Szikráztak szemei, ha elnézte, mint szökik fel tomboló ménjére a bátor leány, vadak nyomozásiban hegyet-völgyet futni be, zivatar közepette is, mindannyiszor elbizakodva öntetszetében, hogy a férj, kit ő választand majd egykor leányának, nem puhulhatand el a bajnok nő oldala mellett. Hazáját mint legfőbb jót szeretni — ez volt a nagy irány, melyhez a lángszívet szünetlen hajtongatá; de a hazafiúságnak buzgó érzeteivel abba egyszersmind saját keblének szörnyű indulatjait is általönté. Így hatalmazott el Hedvigen a szertelen hév, mely a természettől szelídre alkotott asszonyisággal oly annyira ellenkezik. — A visszás intézés által belsőjében felforgatva, bizonytalanúl szállongott a férfi-leány csapongó képzelgéseinek szövevényein, hol sem érzeményei, sem akarása világos nyugpontot nem találhatván, neménck titkos vonzódása mélyen, de zavartan borítgatá lelkét a sejtések homályaival.

Egykor megfáradván Hedvig a vadászatban, magányosan pihent a ritkásabb erdő enyhelyében. Az út közel vala. Dalolva sietének el azon a munkások hazafelé: csak egy fiatal pár szomorúan maradozott hátra a többiektől. Hedvig észrevevén őket, magához szólítja, s okát kérdé szomorúságoknak. Előbeszélé ekkor a férfiú, hogy ő a leányzót szereti s attól szerettetik, de ő maga szegény levén, a leány atyja öszveházasulásokat nem engedi. — „Ti szeretitek egymást!“ szól Hedvig s egy nem ismert érzés hajnalog kebelén; és lekötve kar-

járól a gyöngyszorítót, a panaszlónak ajándékozza. Háladatosan borúl a két szerelmes jótevője lábaihoz s öröme nagyságában eltávozik. Hedvig mély andalodásba merűle; az épen hanyatló nap aranypirúlattal játszadozott gyönyörű arczulatján a fák nyildoklásai közűl.

Lódobogás zavará meg az uralkodó csendet, s minekelőtte feleszmélt volna a tündér álmadozó, egy idegen ifjú alak tűn szemébe. Édes borzongás futja végig, midőn szeme a hüledező jövevény tekintetével öszveakad, magasabb kéjbe csapongtak pillantataik s egy még soha nem érzett rendület villant kebelén keresztűl: kedveltető nyájassággal üdvözli a szép lovag, szónak ered, ajkainak édelgő hangján felejté Hedvig a mondottakat s mégis elérté — az ifjú leszáll, hozzá szövetkezik, lelket mutat minden igéje, e találkozást szerencséjének, magát pedig, midőn a szűz atyjának nevét kiejti, boldog szomszédjának nevezvén. E közben a kürtök rivadoznak, Hedvig vadászai közelgenek, s az ifjú esdeklően kérdi: részesűlend-e még a viszonlátás örömeiben? Egy lángtekintet lőn a válasz, mely szívéig lövelle. Hedvig felpattana lovára s eltűnt.

Álmélkodva néz utána Ákos. — Róbert Károly udvarában nevekedvén ő tele dicsvágygyal, nagy reményű tehetségeinél fogva fényes polczokra készítteték! Deli kűlsője s vidor lelke miatt az asszonyi világ bálványa. Most jöve a vidékre széles jószágaiba, melyeket édes atyja, Michk, az uralkodó ház iránt bizonyított hű szolgálatai díjában királyi adomány mellett nyert. E véletlen összejövetel, Hedvig szépsége s különössége, mely valóján elöntve volt, elragadák őt, és a forró vágy, ama daczos Peteunchnek leányát — ki az udvarnál félelmetes vala inkább mint gyűlöletes, meghódítani, lángol a keblében. Az alkony inté útjára a késedezőt.

Mély gondolkozásban talála atyját a hazatért Hedvig s e néma komolyság kívánatos volt előtte, mivel boldog érzeménye a szép ifjúval kéjledezhetett, míg a ragyogó esthajnal oly bájlón tündöklött le álmai közé. Hosszasb hallgatás után Peteunch világot parancsol s maga mellé szólítá az édesen ábrándozót. „Hedvig!“ úgymond bizodalmas hangon: „ma múlt tizennyolczadik születésnapod, érett koroddal ideje tudatnom jövendődről gondos szándékomat. Napjaim hanyatlanak, azért férjet választék számodra.“ Hedvig elhalaványúl. —

„Toldy Botond kedvelt barátom fiának szántam jobbodat; ismerkedjél meg a gondolattal, hogy tőlem s eddigleni szabadságodtól meg fogsz válni. Néhány hónap múlva megjelenend; úgy hiszem, választásommal megelégszel. Maradj híve — anyád nem volt nekem az!" Itt homloka elkomorúlt, szemei vadon tüzelgének s mintegy meglepetve a múltaktól, egy szekrényt nyita meg s egy aranyozott poharat vőn elé. „Vedd ezen poharat emlékűl ez órára. E pohárból anyád halált ivott."

Reszketve nyúlt Hedvig a pohár után. „Tudd a történetet," szól tovább Peteunch. — „Még alig voltál másodévű, midőn fegyvereimmel a honi fondorlók ellen küzdeni menék, kik hazánkat Károlynak árúlgaták. E vidéken lakott ekkor egy férfi, ügyünknek színlelt párthíve, de mint fényre jött álnoksága később mutatá, a nápolyi felekezet barátja. Ez vad lángokra gyúlada fel nőm iránt. Házamba csusszan távollétem alatt — s győz ördöngös incselgéseivel itt — győz az asszonyi tisztaságon; meghajlott ez. Kártörvendve símúl vissza a gonosz. Töredelem szállja meg ama boldogtalant, s a mint jövetelem hírét hallotta, a szégyen s igaz bosszú elől mérget vett e pohárból. Én már csak sírját lelém. — Rettentő példája óvjon meg ily tántorodástól!"

Égő arczczal s eltökélve: „Meg — igen atyám! megőriz az engem!" mondá Hedvig; „de szeretnem kell a férfiút, kit jobbomra méltatok: fogom-e pedig szerethetni azt, kit te választál nekem?" s mintegy álomban látván az ifjút, érzelmeitől elkapatva, a mai történetet kibuzogtatja ajkain. Midőn az ifjút nevezé, méregre lobbant az öreg. „Poklokra e névvel!" — ordít — „az istentelen csábító fia ő! — Hah! birtokára vágysz..." s a feldühűlt szívből rohanó átok ölé el nyelvén a szavakat.

Mélyen megrázatva vonúlt Hedvig szobájába. Késő éjjel ablakához álla zajdúlt érzeményeiben, a táj felé forgatva szemeit, hol Ákost megpillantá, s hajnal hasadtakor már nem tudva azon helyre vonták érzelmei. Oda jött Ákos is óhajtozása szárnyain, s az új indúlat mélyebben gyökereze a leány szívében. Ott látá őt többször is atyja előtt rejtegetvén boldogságát, melyet a titkolódzás még inkább szépíte. Egy szép, vidám napon gyors léptekkel siete ki Hedvig a vár

kapúján. Atyja megpillantván őt, utána kiált; de az álmadozónak nem vala most érzéke azt hallhatni. Peteunch gyanítván a rettentő titkot, leányát nyomon követi.

Az erdőben sűrű lomboktól ernyezett pázsiton találta Hedvig kedvesét. Édesen csattogott a fülmile körűltök. Szerelmet látszott lehelleni a természet, az lángolt Hedvig kebelén is. A fennten lobogó indúlat elenyészti minden eszméletét, ég, föld egygyé olvadoz szemei előtt, és szíve, lelke kimondhatatlan kéjgyönyörben lankadozván el, kedvese ringató karjai közt ébred fel. — „Tiéd vagyok!" rebegé, lángzó tekintettel s e perczenetben egy dárda zuhan el mellettök. Elszörnyedés hangján sikolt fel Hedvig, ótalmazólag dőlve Ákos mellére. Atyja megettök állott. „Hah gyalázatos!" riad; s erőszakos vonaglatokban kapkodva fegyveréhez öszveroskad elősietett szolgáinak karjaikon. Leányát a gyűlölt karjai közt látván, felbőszűlt érzése szertezúzá porhanyó hajlékát. Szörnyűt hala. Dermedve néz Hedvig atyjára s a lelketlen tetemre omlik. Lassan emelkedve azután az ifjúhoz őgyelg, ki mélyen illetődve álla ott. „Most, most, tehát!" mond bús elszánással, „egészen tiéd vagyok, vagy atyámat követem." A várba viteték a halott. Hedvig irtóztató némaságban követé lelketlen atyját.

Gyász borúla el Ztropkounak vidéke felett. Rengő zúgással kongtak le a várharangok, szerteszélylyel a hatalmas úrnak nem vélt halálát hirdetgetvén. A történet szörnyű alakban s viszongó képzetekben szállonga szájról-szájra a nép között s nagyszámú sokaságot csődíte össze minden tájról a torra. Néma tépelődéssel látja Hedvig a halotti készűleteket; de rettenet zajlong keblében. A természet szava előrendűl nagy érzeményei zavarából s atyagyilkosságot kiált fejére. Mentegeté ugyan indúlatja, vad lánggal égvén a jövendő felé; de magzati szíve marczangló fájdalmit csalfényével nem olthatá el. Minden látogatást eltiltva szobájától, szótlan, könnyűtlen sínlődve merengett.

A temetést megelőző nap végső alkonyán bús hangzatok serkenték fel az egyedül-kesergőt mély sülyedezéseiből. Szerzetesek karéneke volt az, kik ájtatoskodni jövének a halotthoz, szomorgó kintorna közt. Hedvig keblét kín dühe tépdelé s öszveszédűlt a látvány felett. Az örök elválás gondolatja s egy szózat, mely belsője

mélyéből lágyula fel, titkos erővel integeték bocsánatért esdni atyja hidegűlt lábaihoz ; oda támolyg.

Mély hallgatás uralkodott mindenütt. A fegyverpalotának ajtaja enged a lassú nyitásnak ; keskenyen nyúlongó góth ablakai borzasztó rémzetek gyanánt mozdúlatlan remegtek az éjjeli lámpa csillogásiban, félelmesen az ősi mellvasak s pánczélok a feketén szőnyegezett falakon halotti pompára idomítva. Hidegen suhogott be az éjfél szele. Eldődeinek lelkei látszottak körűle lebegni s felette ítéletet tartani. Középen a gyászalkotvány vértesen fekvő halottjával: arczvonásiba harag tapadott ; mellette cserág-koszorúzta kardja tömérdek paizsa felett. Hedvig érzése iszonyúságában térdre omlott : „Elölheti-e az átok magát a tiszta szerelmet ?“ így zokog „és te, ki engem forró szívemnek indúlatival ápolgatál atyám, oh áldj, áldj meg békehonodból! — Ákos! Ákos ! —“

Közel állott ő vígasztalni a kesergőt. Hosszas tusakodásin előjön-e a temetési gyülekezetbe ? győzött a nehéz gondolat : szerző oka vagy a szánandó árva veszteséginek. „Nálad vagyok bús szenvedő megosztani, enyhítni fájdalmidat !“

„Ákos !“ mond a felrezzent leány, „te itt ?“ s felhevűlt indúlattal kezénél ragadván az ifjút, „itt“ úgy mond, „e szent helyen s ezen órában kötöm le hűségemet : szerelmem, e lélek s mindenem tiéd !“ s elővevén anyjának szomorú hagyományát, a poharat, elbeszélé a történetet, e szókkal fejezvén be : „Ily véget érjen a hitszegő !“ Fagylaló rettegés fogta el az ifjút, minden szelídebb érzemény elfásúlva szorúlt vissza mellébe.

Peteunch letétetett elhúnyt őseihez. Hedvig mély fátyolban elvonúlva az emberek szemei elől, melyek tőr gyanánt sebzék szívét, hév bánattal gyászolá édes atyja elvesztét ; de fájdalma idővel enyhűle leginkább az indúlattól, mely Ákosért ége. Erős ragaszkodással hitte magát jegyesének, noha büszkébb vala ennek érzetében, hogysem hiedelméről vallást tegyen. Tekintet és tartózkodás nélkűl vett részt társaságában, vele mulatozott, vele járdalt karöltve erdein ; csak benne s általa élve, mindene kívánt lenni, hogy szerelme lánczait öröklétbe általfűzze. Ákos nem lehetett az elbájolásig szép Hedvig s határtalan hajlandósága iránt érzéketlen — sőt még a hölgy szabadabb délczegsége is gyönyörre ragadozá. — Boldog míg a csapongó lángokat viszonzá ! de hűltebb esz-

méletének sugallása e szövetségnek állandóságot nem ígérhete. Nőttön nőtt Hedvigben az indúlat, de a komolyságot nem űzheté el, mely sötéten boronga természetén; titkos félelemmel tölté az be Ákos kebelét, rettegve a lángszerelemtől, mely őt oldhatatlan szorítá ugyan, de fellengző vágyait ki nem elégítheté; mindazáltal sorsát a leányéhoz látván kötve, lekötve maradt.

Míg ezek így folynak, háború üt ki Dalmátországban. A király hadi erőt külde Velenczére, hogy az ennek oltalma alá pártolt Jádra városát a magyar koronához visszahódítsa. Fegyverre szólíttatott országunk nemessége. Az öszvesereglés híre Ákos dicsszomját felbuzdítá, ki azonnal kész vala követni a tábor harsogásait. Hedvig fellengzőbben érezett, hogysem kedvesét a hős pályától visszatartaná: sőt újabb érdemdíszben óhajván a vitézt ragyoglandani, maga ösztönzé a haza szolgálatjára; s csak nehezen állott el a szándéktól, őt követve tapasztalni a harcz veszedelmeit.

De az elválás órája Hedvig előérzéseitől megnehezűlt. Forrón szakadott ki egy könycsepp szép szeméből — néma fájdalomban törlé azt le a leány hév kebelén. Ákos búcsúza: szótlan kíséré őt Hedvig az erdőségen, szerelme örömeinek s atyja halálának titkos tanúhelyéhez. A lángérzemény leghatalmasb kirohantával omla itten az ifjúnak karjai közé. „Ákos!“ szóla reszkető hangon: „e hely árnyain enyészet lappang; — ádáz kezekkel fogja be a lét körét, de nem bírhat a szerelemmel. Itt, itt szövődék alakja végzetemnek. — „Élj boldogúl!“ — Hedvig bánatosan vissza vára felé, Ákos tágúltabb kebellel a dicsőség lenge távolába.

Indúlásra várt a nemesség Rákos mezején, midőn Ákos Pest alá érkeze lovagjaival. Gyorsan tevé meg innen útját a bátor sereg, rövid idő alatt benyomúlva Dalmácziába. A zendűlés néhány ütközetek által megzaboláztatott, s Velencze egyezésre lőn hajlandó. Ákos, valamint a csatákon, úgy a frigykötésben is fenten kimutatá jelességét, atyjának oldala mellett, kit a király a visszaszerzett béke után illyriai helytartóvá neveze ki, fiának érdemeit ékes arany lánczczal jutalmazván.

De más jutalom készűlt Ákosnak Visegrádon, mert a királyné, ki őt, kedves tárnoka fiát nagy kegyeiben tartá, Drugeth Fülöp akkori

nádor unokájával, a ritka szépségű Olíviával kívánja vala öszvepárosítani. Megjelen az ifjú a fény helyén s csudálásra olvadoz. Olívia, miként a kertek feselő rózsája virágtársai között, díszremekje a királyné udvarának: eleven vídámság vetélkedve asszonyi szelídséggel tündökle szemeiből és lelkéből — mint midőn a harmat gyöngyei ápolva enyhítik a rózsa keblét kecsegtetőbb lángokra szerteömlő illatozással. Ákos tisztelet érzeményivel közelíte feléje, óhajtva, s a két szív öszvehangzott szerelmében. Mosolygva tűnt fel s tettekben gazdagon a jövendő az érdemre törekvő ifjúnak, s az özön remények szárnyain száz egekbe röpítgeték a boldogot. Sírva lebegett néha Hedvig alakja csendesb órái felett: de az angyali kellemű Olíviának szelíd lelke mindig a jelenlét örömeihez bájolá a sötétlő visszaemlékezést. Ha tett olykor öszvehasonlítást, egész valója csak Olívián nyughatik meg; s az udvari élet ragyogásitól a messze leány — feledékbe sűlyedt. — A fiatal tűz leginkább vonatik a különösség ingereitől: a férfiú valót akar, valót keres társasági életbe szövetkezve nyugodtabb kívánatival; így Ákos a Hedvig ölében egykor töltött arany napokat most ifjúsága merészebb álmainak tekinté.

Az öszvekelés napja elhatároztatott. A szép pár híre egész országon átfutamodván, beszállott rövid időn Ztropkoura is.

Földhez sújtá ez Hedviget. — Minden csepp vére elakada: de egy gondolat villantja keresztűl homályos lelkét, gondolat, mely nagy és erős, mint szerelme. Közel tanúja kíván lenni a hallott történendőnek s titkon rendbe hozván dolgait bús várában, egyik hű szolgájával útnak indúl Visegrád felé.

Üvöltve röpűltek a szelek téren, tetőn, a mint a két vándor a Duna partjához vergődék. A folyam szörnyű zajlongásban dühödött: tajtékzó hullámaira rettegett bocsátkozni mindenik révész. Kínosan néz fel Hedvig a magasra, hol a királyi vár oly büszkén vesztegel az időnek — s levonván bal karjáról a sorgyöngyöt, párját a szerelme hajnalán elajándékozottnak, egyik hajósnak nyújtja, kérve kéri s kényszeríti az általvitelre. Végre elindíttatott a csolnak, vészből vészbe hányatva a dúlongó hablorlatokon, de az elszánt leány égő vágyaiban csak fel! csak fel! — Zsibonga már a nép a vártemplomban, mely oda számosan tódúla öszve a menyekző pompájára, s a rend kevés

vártatva megindúl: aranyban és ezüstben tündöklött elé a nemesség, míg a fehéren öltözött koszorús lánykák virágútat hintegettek a boldog párnak. Halál sóhajtása ütődék fel Hedvig melléből, midőn Ákost megpillantá, s miként lépdel érzése nagyságával az oltárhoz gyémántokkal s örömmel sugárzó mennyasszonya mellett. A király s királyné megjelenése dicsőségre emelék az ünnepet; s midőn e fő méltóságok drágán hímzett üléseiken helyt fogtanak, előjön a papság s az öszveadás rendtartása elkezdődik. Szédítő zavar éjjeleze Hedvig körűl. A világ ingadoza lelke előtt, s a mint Ákos ajkain a rettenetes „Igen!" kilebben, szívét hasadozni érzé. Fogyaték erejének maradványain alig tántoroghata ki: atyjának lelke nyita neki ösvényt által a sokaságon.

Meg vala immár kötve a szent frigy, s az örvendő gyülekezet menyekzői lakomához űlt öszve. Örvendő magas „Éljen!" kiáltások hangozának fel a királyi háznak s az új párnak trombita-harsogás között. Egy öreg szolga lép ekkor elő s poharat hoz a vőlegény felé: ez ijedten kap utána s vér loccsan ki belűle az asztalra, melegen feccsentve bé a kéjelgő menyasszonyt — Ákos összeomlik. A vendégek kíméletlenűl ragadják meg a vakmerőt. Chombord, az öreg szolga asszonyához vezeti a felzúdultakat — Hedvig vala ez; mellébe tőr döfve, kezébe írás szorítva e foglalattal Ákoshoz: „Vedd e poharat! mérget ivott abból a hűségtelen — a hűség szíve vérével tölté meg azt."

Peteunch birtokai a koronához estek vissza. — Hedvig sírhantja magányosan emelkedék a Dunaparton.

Feleszmélt Ákos veszteségi érzetében — megismérni nyereségét.

*
* *

Sokáig tartatott e vérpohár a ritkaságok tárában: szomorú története szájról-szájra hozatva le hagyományúl szelídebb jelenkorunknak.

ELBESZÉLÉSEK.

TOLLAGI JÓNÁS VISZONTAGSÁGAI.

(Tulajdon leveleiből.)

ELSŐ RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS PESTEN.

(1822.)

I.

1. Maji.

Barátom! én nagy világba megyek! Azt megírtam már, hogy mióta egy gazdag bátyánktól tetemes successiót nyerénk, atyámnak velem szörnyű nagy plánumai vannak.

Minap megáll előttem s a bodor füstöt igen sűrűn eregetve pipájából, így szólt: Fiam Jónás! huszonkét esztendős múltál, pénzed lesz, deákul tanultál, maholnap szép hivatalomba léphetsz; de még világi tapasztalásod nincsen: azért utazni küldelek; először is járd el a fővárost, szerezz tapasztalást s több e félét. Eszed van, künn még talán gyarapodik is, ennélfogva mentorra nincs szükséged.

Örömmel hallám mind ezeket; mert az ember nem azért született, hogy azon helységből, hol nagy nehezen általfutá iskoláit, soha ki ne szökjék. Magam sürgetém elindulásomat. Bár ne szakadtál volna oly messze tőlem! most velem jöhetnél; mindazáltal leveleimmel felkereslek, s híven napról-napra mindent leírok, mi történik velem. Fogadd szívesen sorsom közlését és rakd el tiszta érzéseim documentumi gyanánt.

Innen hazúl többé nem írok; mert ha az ember nagy útra készül, hamar kifogy az időből. Itt is, akárhol is, szíves barátod

Tollagi.

II.

Pest, 7. Maji.

Ha az ember új világba lép, valami különöst érez, a mit otthon nem érzett, így vagyok én; mind e mellett fogadásom szerint az íráshoz fogok.

4-ta hujus megáztatva anyai könnyektől, tetézve atyai áldással, szívdobogva kocsira ülék s két feldűlésen s azokkal járó kék foltokon kívül szerencsésen ide is érkezvén, a Remény fogadóban megszálltam. Ily nagy városban, gondolám, az embert fel sem veszik, azonban jöttemkor mindjárt nagyságoltak; de mi az embernek nem competál, ne vegye magára, én is eltiltám a magas titulust.

Hol az ember idegen, senkit nem ismer; de így az ember csupa nézésből nem sokat tapasztal, azért én is lementem az alattam levő kávéházba, hol több városi ifjakkal mindjárt is megismerkedtem. A rokon lelkek egymást feltalálják: hozzám is bizonyos Lépfalvi különösen vonzódik, ittlétem czélját elbeszélvén, barátságát s pártfogását ajánlotta.

Meglátom, miket tapasztalok; nálunk úgy hírlelik: hogy a nagy városban, a ki nem akar is, tanul. Ezer feltételek sarjadoznak keblemben, de azért alunni készülök: mert ha az ember elfárad, szeret pihenni.

III.

8. Maji.

Barátom! kulcslyukon ne nézz keresztül; én tettem azt, de meg is adtam árát.

Hogy az ember okos maradjon, olvasni szükséges: e végre nehány deák írókat raktam el ládámba. Ma épen előszedém őket, midőn a mellékszobában éneklést hallok, de a világért se tudtam, férfi-, vagy asszonytorok zeng-e? Curiositástól únszoltatván, a kulcslyukon nézek keresztűl s ím tükör előtt áll egy drágán öltözött szeemély s írásból énekel, mellette egy hosszú ember hadonáz kezével s az az egész scálát kiejti képével. Ajtóhoz lapúlva várom, mi lesz a dologból? S hajam a kilincsre tekeredik, de fájdalmasan csak akkor vevém észre, midőn a fogadóbeli inas belép, hirtelen hátra nézek s egy fürtöt kiszakasztok, melyre a kilincs zörren s az ének megszűnik.

Az inas elmondá: hogy szomszédném egy híres altista énekesné s ma fogja épen magát produkálni. Gondolhatod: mint vágytam őt nyilván is hallani; mert nálunk néhány csepüevő s egyéb bukfenczes embereken kívül, ilyetén mesterek nem fordulnak meg. Az inas zártszékkel kínál: mit használ a szék, ha be van zárva? mondám, inkább innen vigyünk széket. Erre viszonzá: csak bízzam reá, ő szerzend úri helyet. Ment s nem sokára hozott czédulát; drága volt, az igaz, de ingyen csak a halál, gondolám s kifizettem.

Rendelt órára theatrumba megyek; előnyújtván a kártyát, első emeletre, egy rekesztékbe vezetnek. Ott bámultam a tolongó sokaságot, midőn egy ifjú, kit már tegnap a kávéházban láték, hozzám szövetkezik. Uraságod maga vagyon? — mond — talán nem lesz terhére társaságom? Absolute nem, felelék, őt mellém ülni kényszerítvén. Sok beszéd után mondá: Cornelia derék énekesné; de nagy ellensége s ócsárlója nemzetünknek, hogy minden hangért ezrekkel nem adózunk. Hadd legyen ellenség! viszonzám, nincsenek huszárjai, sem ágyúi. — Az nincs, felel, de vannak szép szemei s azok néha huszároknál is több kárt okoznak. Mi ifjak ma őt kifütyölni akarjuk s mint jó hazafit az urat is ezen frigybe meghívom. Ha így van, mondám, szívesen! Miként szokták? Tessék engem utánozni, felel.

Azalatt muzsika kezdődik, mély csendesség lőn, a kárpít felhuzatik és az énekesné kilép; társam lassan fütyöl, én hirtelen kidugom fejemet s két ujjommal olyant füttyentek, hogy a theatrum is visszahangzott belé, gondolván, ha az ember valamit tett, tegye igazán. Erre alól tapsolnak, lármáznak, s mindem szem felém lövel; ennek okát tudni óhajtván, társamhoz fordulok, az elillant; a kis folyosóra megyek utána, egy úr haragosan eléllja útamat, kérdvén: én fütyöltem-é? Igen is! felelék biztosan. Arra ő felzúdul, fenyítni kezd, miként merem a köztársaságot zavarni s hogy tettemért adóznom kell. Hasztalan kértem, hogy compescálja nyelvét, folyvást dörgött s nevemet kérdé; de én okos voltam s nem mondtam meg — több ember szorong öszve s mind ellenem voltak; már-már szepegni kezdék, akkor Lépfalvi törtet elő, megpanaszlom a dolgot, ő azon haragos urat hátra vonja s minekelőtte magamhoz térek, a nagy zúgás nevetségben oszlik fel.

Tele confusióval, megmentőmtől kísérve térek szállásomra, hol megértém a dolog mivoltát: hogy azon ifjú, ki megcsalt, az énekesnét szereti s most valamin öszvezendülvén, engem választa boszúja eszközének.

Az ember könnyen hisz, ennél fogva könnyen csalatik — aztán boszankodik.

IV.

9. Maji.

Ha az embert egy baj éri, a többi sincs messze.

Búfelejtésre ma korán reggel a szabadba menék, soká tünődvén, miként lehetne a tegnapi dolgot helyre hozni? Nagy észmarczonglás után az ártatlan énekesnét megkövetni legjobbnak itéltem; ennélfogva vissza s hozzá sietek. Ajtót nyitok: egy szép szőke leány ült az asztalnál s kötött, látásomon nem kevéssé ijedvén meg. Szótlan sokáig nézek égszínű szemébe s mindig úgy rémlett: hogy az, kit a kulcslyukon láttam, egészen más vala; ezen gondolaton elfelejtém mondandómat.

Talán bátyámat tetszik keresni? kérdé szelid hangon, mindjárt visszavárom! Ezen hang nem volt olyan trillás, mint a tegnapi, engem mégis mélyebben meghatott. Felbátorodva felelék: semmiféle férfit, csak ékes hangú személyét jövök tisztelni s az esti füttyért töredelmes szívvel bocsánatot kérni.

Erre szemei jobban rám nyíltak: ha én volnék a megbántatott, mondá igen kegyesen, szívemből megbocsátanék; de az nem vagyok! Úgy vélem, a szobát tetszett ismét elhibázni; azonban örvendek, hogy ezen tévedés által tanúja levék jószívűségének.

Mit feleltem, mint jöttem ki, már nem tudom, oly zavarba jöttem; és csak új bajom hozott magamhoz, midőn tudniillik szobámba akarék menni és kulcsomat elvesztém.

Lépfalvi jön ismét, panaszlom sorsomat; ő rész szerint gondolá, nem szerencsétlenség, ha az ember véletlen egy széphez jut, rész szerint az énekesnét is valami ajándékkal megkérlelhetőnek állítá. Mindent magára vállalt.

A tapasztalás, látom magamról, vagy pénzbe, vagy érzésbe kerül, s így az ember nyerve veszt, vagy ha akarod, vesztve nyer — mi haszna marad?

V.

10. Maji.

Ma Lépfalvi javallására elhordozkodtam, még pedig ugyanazon házba, hol ő lakik. Szolgálatomra, míg itt leszek, egy inast is fogadtam; jó ember, de keveset hall; az semmi, csak azt megértené, a mit hall.

A fogadóban jól meghúztak! Nálunk az egész helység kulcsa nem constal annyit, mint ezen városi kulcs.

Rendre vergődvén, eljártam a város ritkaságait. Mi sok szép van e világban, a mi nem áll könyvekben! Ellenben mi sok festetik nagynak, a mi csekély magában! Jele: hogy nem mind arany, a mi fénylik, nem mind igaz, a mit írnak, nem mind helyes, a mit tesznek, nem mind jó, a mit dícsérnek; de az való marad: míg az ember szűk határ között él, magát okosnak tartja; ha kiljebb lép, látja, mennyit kell még tanulnia!

Tele van a fejem; de abból nem következik, hogy mind azt le is tudom írni.

VI.

11. Maji.

Ma Lépfalvi egy kertbe vitt sétálni, respective szaladni, mert alig léptünk be, két fehérszemély ötlik szemébe, kik után iramlik, s én ő utána. Hozzájok érvén, köszöntjük őket. Lépfalvi titkos beszélgetésbe ered velök s aligha nem felőlem szóltak: mert az ifjabbik szemei többször lopva mosolyogtak felém — pedig azok szép szemek voltak ám! Barna fürtök közül úgy ragyogtak ki, mintha Ámor két csillagot dugott volna oda a szíveket elolvasztani.

Lépfalvi rossz deák lehetett! Egy becsületes sententia sem jött ki ajkain, mégis úgy figyeltek reá, mintha Horáczot explicálta volna. Utóbb kifogyni látszatott, mert engem únszola szólásra. Én sok szépet akartam mondani, de hirtelen semmi se jutott eszembe; ebből tapasztalám: hogy az ember nem tud mindent, a mit akar; s ha tud is: nem úgy s nem akkor, mikor kell.

A másik személy, korosabb és vastag személy volt; nyájas lebocsátkozással egy deszkapadra invitált, de nagy extensiója miatt csak a pad szélére fértem. Míg Lépfalvi a másikkal elmerülten beszélt,

ő nekem a tavasz kellemeit magasztalá; én erre tudósan megmutatám: hogy tél után tavasz, tavasz után nyár következik, érzékenyen hozzá tévén, mily nehéz lesz neki majd a rekkenő nyári melegben ily húsmasszát hordozni! Arra ő hirtelen felkel, a deszkapad felbillen s én a földre bukom; de csakhamar talpon valék ismét, a kis leánynak időt se engedvén a sikoltásra.

Nem sokára búcsút vevén, a reájok váró kocsihoz mentek. Lépfalvi az ifjabbat, csókot nyomván kezére, felsegíté; én kalapomat a bakra tevém, hogy annál könnyebben emelhessem fel a vastagot; de elkéstem, mert akkorra már a kocsiba be is telepedett. Meghajtom magam, a barna szemek felém kacsintanak, és én oly valamit érzék, a mit definiálni nem tudok; szerettem volna én is egy csókot applicálni gömbölyű karjára; de elindultak, s nekem semmi se jutott. Elandalodva, későn vevém észre, hogy kalapom is velök ment: utánok futok és szerencsémre az útfélen lelem kalapomat, de horrende öszvezúzva. Mérgelődve térek Lépfalvihoz, elébe tartván a destruált jószágot: mi egy kalap, mondá, ily gyönyörű mulatságért? Szemei égtek, az enyimek pedig tele voltak porral.

Hazamentünkben kifejté a titkot: hogy az ifjabbik, Kamati Lolli, egy gazdag kereskedő leánya, a vastag pedig Madám Laurent, annak gubernantja. Mily nehéz itt egy leányt megőrzeni! Gubernator egy országnak is elég.

VII.

12. Maji.

Alvásért fekszik le az ember; de én az éjjel ébrebben alvék, mint máskor nappal; képzeletem hol a kék, hol a barna szemekkel vesződött. Miért van ez? Nálunk is teremnek szép szűzek; de talán nincs annyi mesterségök az embert virrasztgatni.

Lépfalvi nagy emberismerő, mindjárt előtalálta, mi nyugtalanított; ő úgy véli: Cupidóval lesz dolgom, ki főkép Morpheusnak esküdt ellensége. Így hát nekem kellett utána járni, különben ő látogatja meg váratlan is a szíveket.

Olvasni nincs kedvem, hasztalan forgatom a classicusokat, minden betűn szép szemek lebegnek. Hol fel, hol alá járok, az idő

... ő hirtelen felkel, a deszkapad felbillen s én a földre bukom ...

Tollagi Jónás, I. rész, VI.

hosszú, még sem unom el magamat. Óránként eszmélkedem s mind e mellett semmit se gondolok. Rendes állapot!

VIII.

13. Maji.

Mit az ember örömest hall, arról örömest beszél, ha van kivel; én is általmentem Lépfalvihoz s kitanultam tőle a többi között: mint kell a szépnemet captiválni. Ő a boldog szerelmet négy §§-ra osztja fel: *látás, szólás, vallás,* és ha van miből a kedves tárgyat kitartani: *örök frigy.* Ezekkel jár: andalgás, remény, sejtés, boszúság, lángoló öröm és gyilkoló féltés. Ez mind nálunk is úgy vagyon, csak hogy a munkás ember nem igen ér rá fohászkodni és ablakok alá járni. Itt, gondolom, a szerelem mesterséges időtöltés, ott valódi érzés.

De mit okoskodom? Bévett szokás, fél törvény, azért: minthogy Lépfalvitól hallám első látástól fogva Lollinak irántam serkenő hajlandóságát és azt viszonzani kötelességemnek tartom; tehát bele kapok az első czikkelybe, azaz a nézéshez.

Utóirás:

Ha poéta volnék, azt vélném: hogy az ég könnyezé szerelmes szándékomat s úgy tele sírta ruhámat, hogy egy hajszálnyi sem maradt benne száraz. Hallgasd, miként jártam.

Kamati háza numerusát s utczáját megértvén, pontban négy órakor délután felkeresém; mivel pedig Kamati háza szöglетház s nem tudtam, mely felől lakik Lolli, az utcza közepén oly situsban álltam meg, hogy szemeim minden ablakra eljuthatának, s ezt okosan is cselekedtem; mert azonnal a ház bal oldalán egy szőke fő tűnt elömbe s ha tüstént vissza nem vonja magát, megírhatnám, az a szőke fő volt-e, melyet 9-na hujus a fogadóban láttam.

Ott állék merően kémlelve az ablakokat; s ime több emberek szövetkeznek hozzám, s majd reám, majd a házra tekintve, egymás kérdéseikre vállvonítva felelnek. Én elválok azon kiváncsi csoporttól s külön szempontot veszek; de egyszerre forgószél támad, zápor szakad az égből s mindnyájunkat szétmosott. Keresztűlázva tértem szállásomra.

Ilyen az élet! Teli szép reménynyel kimegy az ember a meleggel s mire körűlnéz, a sors megfüreszti, és az ember fázik.

IX.

18. Maji.

A betegnek orvosság való; de hallottad-e, hogy valakinek gyógyításul versírást praescribáltak? Velem ez történt. A minapi megázás szörnyű rheumát vont fejemre. Lekötve szobámban, különfélét olvasgaték s egy helyen következendő velős mondás találtam: „Lelki emelkedés enyhíti a testi gyötrelmet! Azért a költő, midőn képzeti szárnyain felleng, minden földi bajt felejtve, az ifjúság aranykorát éli.“

Ha így van, gondolám, én is elűzhetem rheumamat; neki űlök s ezen sonettet vagy hangzatkát zengém:

Kiballagék andalgva, gyöngyalak!
De ah irígy felhők zúgtak felettem!
S örömczélom bús áldozatja lettem,
Megáztam jól, de nem láthattalak.

Most, vad sors! elzárnak hideg falak;
Repűljön hát az édes dal helyettem
Hozzád, kit első perczbe' már szerettem:
Lásd innen, mily búzgón óhajtalak!

Beteg vagyok — de szívem indulatja
Vígasztalásomúl azt mondogatja:
Hogy tán azon hódító játszi szem,

Mely nem rég oly sok szép reményt igére,
Egy-két könnyet gördít sirom kövére
Ha meghalok; de azt alig hiszem.

Lépfalvi doctort kűlde hozzám; ez nagy cseppeket látván homlokomon, kérdé, mi izzaszthat ennyire? Én nyílt szívvel megvallám, hogy a versírás verítéke ütött ki. Így tehát a szelíd Múzsa a jótévő Hygiaeával egyesűlt s útat jelel az orvoslásra; ennélfogva én is izzasztó szer gyanánt versírást ordinálok; mentől többet, mentől ma-

gasbat írand, annál előbb tér vissza az egészség. Mondá s mosolyogva elhagyott. Így lettem recipe szerint poeta ex officio.

Minden kénytelenség fáraszt; de költeni szükségből rettenetes baj, minden kínok kínja! Mennyit vesződtem, mennyit gondolkodtam, tudósan összerakván a szavakat; de hasztalan! semmi egész nem született, mindenütt kitüntek a hiányok, s nekem csak azon tapasztalás maradt: hogy nádparipán nem lehet Pindusra nyargalni. Azonban egészségem ismét helyre állott.

Mi az embernek nehezen megy, azzal hagyjon fel; én is ezentúl, ha a dicsőség szomja bolygat, ezen emlékverset tartom előmbe:

Ki észszel bír, szép s nagyot ír,
Fejére koszorút fűz;
Az ügyetlen s készületlen
Levegőben halat űz;
S tettit bármiként hirdesse
De azt még sem gátolhatja,
Hogy a késő kor magzatja
Hiú álmát ne nevesse. —

X.

19. Maji.

Barátom! soha bérlett lóra ne űlj! S ha igen: biographiáját vagy gazdáját előbb ismérd meg. Alig múlt el rheumám, más viszontagság talált.

Ma gondolat közt a holdvilág-utczán (ott lakik Lolli) megyek keresztűl, midőn Lépfalvi mellettem elugrat; oly büszkén lebegett haragos pej lován, hogy nekem is szinte kedvem lobbant paripázni; eszembe jutván, mily kényesen nyargaltam otthon a mezőkön s a szomszéd vásárokon. Hazamenvén csudálkozásomat jelentém: miért titkolá előttem, hogy lovakat is tart. Ő megvallá: hogy a ló nem övé, hanem bérlett ló s hogy itt készpénzen akár mennyit kaphatni; hozzá rekesztvén azt is: mily szépen s tetszetősen tűnik ki a férfi lóháton, s mint röpűlnek szép szemek utána, mikor bátran neki eresztve szökdel szét az utczákon s tomboló lova szikrát vág a köveken. Lehetetlen

volt a lovaglás vágyát eloltanom; azért is Lépfalvit kértem, utasítsa el inasomat s jönne ki velem délután nyargalni; de ő ezt dolgai végett megtagadá, hanem inasomnak instructiót adott: hol és mily áron szoktak paripát bérleni.

Az ember sokszor örül, mikor tán épen semmi oka sincs; én is alig vártam a délutánt, képzelve, mily nagy impressziót tesz látásom szép Lollin, s mint ugratok majd ablakai alatt.

Inasom hoz egy nagy feketét; már messziről láttam, hogy ez nem nyalka ifjú alá való (azt mondá, hogy a többi lovak már mind ki vannak bérlelve). Ez erős, hasas, széleshátú ló volt, tűzzel nem bírt, de félszemén se látott, a nyereg és kantár többet ért magánál. Rá vetem magamat, lábaim kimerednek vastagsága miatt. Le akarék szállni (s bár tettem volna!) de Lépfalvi bíztatva mondá: jobb rosszúl lovagolni, mint kevélyen gyalogolni, és én elindultam. Szörnyen rázott, azért csak léptetve mentem el Kamatiék előtt, szinte örülve, hogy senki se látott e rhinoceroson.

Sokat látni jó az embernek; de mindent látni mégis bajos. Ezt tapasztalám, mert alig fordulok más utczába, nagy embercsoport tűnik szemembe és lovam velem együtt kíváncsi volt megtudni, mi történik, neki tüzesedik, fülét hegyezi, nyerítni és akaratom ellen vágtatni kezd. Odaérvén, látom, hogy temetési pompa készül. El akarok onnan fordulni; de lovam a trombitásokon keresztűltörve a halálkocsi mellé (melybe fekete posztókkal beterített két ló volt fogva) szorong; sarkantyúzom, de minden döfésre kirúg s annál közelebb bújik a kocsirúdhoz. Hasztalan ostorozta a fekete kocsis Rárót kiáltván, mert Ráró megátalkodva nem mozdult helyéből. Már a koporsót kihozták, az emberek morogtak s nekem volt igazán circumdederunt me — mit vala tenni? Leszállnom s egy embert szép kérés mellett jól meg kellett fizetnem, hogy Rárót félre vezesse. Attól értém meg: hogy ezen ló a holtakat szokta másszor hordozni, mikor négyesbe fognak, azért akart most is pajtásival sétálni. A temetési rend elindult, én pedig Rárót magam után vezettetve, haza ballagék azon feltétellel: hogy ezentúl soha más lovára nem ülök.

Az embernek használ az is többször, ha senki sem ismeri; legalább ha viszontagság éri, ki nem nevethetik.

A halálparipát hazaküldvén, Lépfalvihoz megyek, ki nem rövid kaczagás után ezen hírrel lepett meg: hogy ő nekem módot talála, béjuthatni Kamati házába e következendő conditiók alatt, tudniillik: Lolli atyjának van egy fia, kit romlástól féltvén, köziskolákba nem járat; azért is oly csintalan, hogy egy tanító sem jöhet ki vele, sőt mindenik ifjú óvja magát tőle — most is épen tanítót keresnek. Ha pro forma ezen hivatalt, melyre kis deákság, számvetés s több eféle csekélységeken kívül nem sok tudomány kivántatik, magamra vállalnám, tehát in persona kiadhatok szívemen. Már ő eziránt Lollival szólt, azonkívül levél által is fog mindennap recommendálni. Mindazáltal óvjam magam, nevét említeni, minthogy Kamatiék atyjával némely per miatt öszvezendültek s ennélfogva barátsága ártalmas lehetne.

Ha az ember szerelmes, minden habban partot képzel; de énnekem Lépfalvi gerendám, melyen minden zivatar közt általúszom; ő csakugyan igaz barátom.

Ma atyámnak is kell írnom. 1. Tudtára adom miket láttam; a mi velem mindeddig történt, talán jobb lesz elhallgatnom. 2. Pénzt kérek. 3. Ejtek valamit: hogy koromban már az ember szerelmes is lehet, ennélfogva házasságról álmodoz. 4. Megírom: hogy mindenütt jó; de mégis jobb otthon. A második pontért orrot kapok, de ki tehet róla, hogy az aranyláncz a megbántott énekesnének s mindenféle költségek meglapíták erszényemet. — Mint látom, a városi ifjaknál nem szokás a pénztartás — így én is már közikbe illem.

XI.

20. Maji.

Csinosan öltözve, mint azon ünnep kivánja, melyben sziven akarunk triumphálni — Lépfalvi levele zsebemben, különféle érzésekkel Kamatihoz menék. Hozzá vezetnek; még ő, a madám, és egy más asszony a kávé mellett ültek. Mintegy tiz esztendős gyermek, szilaj, daczos szemmel néz ki borzas haja közül egyik szögletből. Kamati se szívesen, se kelletlen monda: tessék várakozni! és a másik asszonyra néz, mintha további szólásra engedelmét lesné ki képéből. — A madám úgy tett, mintha soha se látott volna.

Felkelvén az asztaltól, a másik asszony gyémánttól megrakott kezét ajkaimhoz tolja s szemmel végig mérve kérdi : Mi tetszik ? Nekem semmi ! felelék ; hanem a mint hallom, az úrfinak tetszik egy tanító —

Miket tanultunk ? kérdé Kamati. — Mit nagyuram tanult, nem tudhatom, viszonzám ; de én meglehetős deák voltam s azonfelűl atyám, ki három esztendeig vármegye pennája volt, azaz cancellista, most érdemes nótárius, maga vezetgete a szép s jónak tág mezején. Ezután tudományim lajstromát elmondám és a classicus írókét, kikkel conversáltam. A másik asszony bele szól :

Félre a sok hideg tudománynyal ; ha csak aranyt nem tudunk csinálni, a többi mint hiú füst, magasra száll s mégis semmi. Az én Rudim ! (tehát ezen most említett asszony az előbb írt borzas úrfinak édes anyja.) Ah ! az én Rudim gyöngéd complexiójú, szelid természetű gyermek ; erőltetni nem lehet, nehogy drága élete szenvedjen általa. Minek is hijában kínozni a szép fiút ? Ő tudomány nélkül is hintón jár, míg a tudós alig lehelve, mellette gyalogol. (Instálni kezdém, de szóhoz nem jöhettem.) Annyit tanuljon, mennyi a háznál, legfölebb a társaságban szükséges és ezt játszva is elérheti. Így akarom, így kell lenni ! Azzal kezét még egyszer ajkaimhoz tolja és ellebegett, a vastag madám utána, de nem lebegett. Ezekből látod, hogy Kamati csak házán kívül úr — ben neki parancsolnak.

Kamati. „Hát csak eltökélé magát az úr ?“

Én. „Igenis ! mindennap néhány órákat szívesen töltendek itten.“ (Képzelheted, Lolli volt eszemben.)

Kamati. „De nekem ezen tanító urakkal már sok bajom volt ; minden csekélységért elmaradnak, azért szeretnék contractusra lépni.“

Ezen megijedtem s hirtelen így tanakodtam : a contractus tanításra kötelez ; mivel pedig én nem tanítani, hanem szeretni vagyok itt, ergo a contractusnak (ha csak nem matrimoniális) közöttünk nincs helye. Ez értődhetik, magamban gondolám, ennélfogva a háziúrnak nem feleltem, de az feleletre várt, én pedig hamarjában nem tudtam mit szólni; tehát zavarba jöttem, melyből ugyancsak a mellékszobából kihangzó : Szívem Kamati ! segített ki ; mert Kamati elhagyott.

Magam lévén, abban állapodtam meg: hogy míg Lollival szívemről értekezhetem, próbahetet kérek.

Ha az ember valakit jó indulattal ölel, az egész házat vele öleli; én is Rudi iránt, ámbár mérgesen tekinte reám, bizonyos affectiót érzék. Hozzá járulok: Rudi! mondám érzékeny hangon, gyöngéden nyúlok keze után; de Rudi kirántja kezét és morogva hátat fordít (szelid természet!). Hízelkedve czirógatom; de Rudi ülőszékét a szoba közepére vetvén, elrobog s úgy becsapja az ajtót, hogy az ablakok zörögtek (gyöngéd complexió!). Erre Kamati kijő, kérdvén: mi történt? Elbeszélem Rudi vadságát. Örülve mondá ő: ez a gyermek csupa tűz! Utána megy, elfogadván előbb a próbahetet.

Jó, hogy qua szerető s nem qua inspector vagyok itt, gondolám; midőn az ajtó nyílik, s Lolli könnyű lépésekkel előmbe lejt. Hozott levelet, kedves Tollagi úr? kérdé. Hoztam, igenis, Grátiák egyike! felelék, hoztam; méltóztassék foglalatját szívére venni, és ha talán a barátság némely tulajdonokat angyali színnel ruházott is fel, mégsem egészen költemény az, hanem néhol kis igazság is van benne. Lolli szinte kifakadó tűzzel a levelet keblébe rejti el (boldog levél!), azután kezemet gyöngéden szorítván, mondá: míg írásban felelhetek, ez légyen válaszom: érzek s reménylek! Azzal kilejt ismét. Gondold! Ő érez és reményl. —

XII.

21. Maji.

Ma tehát mint valóságos tanító léptem fel, mert Kamati és hitvese Rudijokat formaliter általadák.

Tudod, atyám pennáját füle mellé dugja; én is ezen szokást vettem fel s ma feledtemből még Kamatiékhoz is így mentem. Az asszony elmésen kérdi mindjárt: minő sugara nőtt fülemnek? Ez semmi, csak az orrom is ne lett volna tintás! mely fekete folt nem legszebb formát adott képemnek — azonban Lolli nem látta, a tudós czímert hamar letöröltem képemről. Ebből következik: hogy egy kis hiúság nem árt az embernek, és minden férfiúság mellett is, ha kimegy az ember, nézzen a tükörbe.

De a dologhoz: Kamatiék általadák Rudit. Soká nem tudtam

mit tegyek vele, mihez kapjak, mert minden hivatalnak van bizonyos normája, de én mind ebben járatlan vagyok: végre egy Orbis pictus tűnik szemembe. Rudinak nyújtom, megpróbálni, mint olvas. Ő egy lapot felüt s rám mutatva, anyja elébe tartja. Ez őt ölébe ragadván, ezer csókot hintve reá, felkiált: Ah! te elmés angyal! Nézek, mi van a lapon? s egy majomképet látok. Ezt méltán apprehendálnom kellett volna, de rész szerint Lolli testvére, rész szerint igazság-szeretetem, hogy csakugyan más esze hozott ide, gondolám, s magam is nevettem.

Vendégek jöttek, Rudival magam maradtam. Ő papirost nyirbált s én neki segíték. Lolli lábhegyen közelít, levelet nyom markomba s újját ajkára téve, ismét elillan.

Útamban igen kiváncsi valék megtudni, mit ír Lolli felőlem; de a levél Lépfalvinak szólt, nem illett volna feltörnöm. Ily kis pecsét mennyi boldogságot zár el, gondolám, és szinte számlálván a benn rekesztett sóhajtásokat, Lépfalvihoz érek, ki vídáman olvassa, szívesen megköszöni és elzárja. Nem úgy van az alkú! mondám: közölje velem is tartalmát, hiszen engem illet leginkább; de ő rövid szóváltás után azzal nyugtatott meg: hogy Lolli ugyan sok szépet íra felőlem; de tapasztalt modestiámmal ellenkezném a szemembe való dícséret, eljövend az óra, mely mindent napvilágra segít.

Bízvást hihetném, hogy ő szereti Lollit: de ha az ember kétkedik, mindenkor higyje a jobbat.

XIII.

22. Maji.

Mindig a régiben vagyok: azaz tanító és levélhordó; ez utolsóra talentumom van, mert lábaim jók; de egy elkényeztetett anyafiúcskát oktatni s leányszívet kitanulni, egy professzornak is nehéz. Nem hiában nálunk a *szív és hív* anceps — az élet poezisa mutatja, hogy metrumjok igen változó.

Mikor az ember okoskodik, jele: hogy elégedetlen — én is hozok, viszek levelet, anélkül, hogy foglalatját tudnám; de mit tegyek? Ha az ember kezd, végezzen is. Türedelmem már ingadozni kezd.

Pénzem sincs. Lépfalvi ugyan osztakozott velem, de én úgy tartom: az ember mindaddig felebarát, miglen adni vagy venni nem kénytelen.

Talán csak az is igaz: hogy a szerelem elveszi az embernek eszét; nekem úgy rémlik, elébb okosabb voltam. Mások azt állítják, hogy a szerelem észt ád; de akkor talán nem úgy szeretek, mint kellene. Ez a Lolli — de nem ítélek előre: az embert úgy is elég korán meglepi a hideg valóság. Úgy fordulhat, melancholicus leszek. Bocsáss meg, hogy mindenfélét öszveírok; de jól esik az embernek, ha egy kebelt tud, mely távolban is híve.

Ily nagy városban jó élni, ha az embernek sok pénze és semmi szíve nincs — nekem van még egy; de az is bús. Ölellek.

XIV.

23. Maji.

Van egy kincse az életnek,
Feljebb már nem röpűlhetnek
Legmerészebb vágyai!
Ez a földi jó határa,
Boldog kit ölébe zára,
Kit ápolnak karjai!
A szerelem ez a kincs,
Ennél bizony drágább nincs.

Megint vers! gondolod; de ne gondolj semmit is, hanem örűlj s láss te is a szerelem után.

Ma Kamatihoz megyek. Mihelyt belépek, mindjárt hallám az asszony szavát, úgy rémlett, mintha valakit szidott volna. Szívem Kamati, gondolám, kapja leczkéjét; azonban képzelheted, mily meglepetve valék, midőn ama szőke leányt, kit az énekesnő helyett megkövettem, azon szobából kijönni látom, honnan kizúgtak azon viszályos hangok. Csendes szomorúság űlt halavány képén, s egy könny, egy ártatlan, szerencsétlen élet hirdetője, reszkete szemében. Homályos érzelem szálla belsőmre, melyet Lollival szemközt eddig nem érzék. Gyönge pirúlat futá végig orczáit, mikor megpillanta s némán köszönve üdvezlésemre, ment a szobán keresztűl.

Mily varázsvessző illetett, nem tudom. Tetszett ugyan már első látásnál, de mostani vonzódásomat iránta ki nem fejthetem; egész valómat hozzá röpűlni s tőle lelkesűlni érzém. Lolli szebb ugyan; de minden bája elenyészett a csendes könny előtt, mely szószólója vala egy szelíd, egy nemes léleknek.

Lolli jön, a levelet általadván, kérdést teszek a szőke leány felől. — Lolli színetlen részvétellel mondá: Szegény Róza! Anyám üldözi őt, pedig oly jó, oly kegyes teremtés! Elbeszélé azután: hogy Róza szegény árva, atyja testvérének leánya, kit néhány esztendők előtt házához vett; de mivel más bátyjához akar menni, hol jobb napokat remél, Kamatiné inkább neheztel reá s minden apróságért haragját érezteti vele.

Jó egészséget, Lolli kisasszony! mondám (ezzel azt akarám jelenteni, hogy többé nem tetszik) s felejtve, hogy órám ki se telt, félig álmodva haza indúlék.

Mit írjak tovább? Fejem üres, minden gondolatim Rózánál maradtak.

XV.

24. Maji.

Ma jött kezemhez leveled, a melyben óvsz csalfa barátoktól — már késő! Nekem megadták — megszégyenítve, öszvezúzva vagyok.

Mi az ember élte? Még tegnap ezer vídám alakban lebegett a remény körűlem, most felém se jön; jele: hogy az ember tartós szerencsére számot ne tartson.

Kamatiékat mind együtt lelém, Róza is jelen volt. Alig lépek be, az asszony megtámad, miért nem teszek eleget tisztemnek? A kiszabott órát miért nem állom ki? Erre felelhettem volna, de az ember tűrni tanul, ha szerelmes. Azonban a csendesség alapítása végett így okoskodtam magamban: (ah! miért okoskodik az ember, mikor nem ért hozzá!) Lépfalvi minden nap valami jót ír felőlem, ellensége ugyan a háznak, de Lolli barátja, azért is hihető, hogy igazat mond: talán nem ártana most az egyetem előtt publicáltatni dícséretemet, ebből látnák, mit nyertek velem, és Róza is hamarább szívemhez hajlana; ennélfogva jónak tartám a levelet úgy általadni Lollinak, hogy a ki

nem vak, megláthassa. Igy történt. Kamatinénak jó szeme van, meglátta, a levélnek rohan és elragadja. Lolli képe vérlángba borul, a madám elfordul s befogja szemét. Kamati velem együtt mozdulatlan áll s bámul, Róza nagy tekintetet vet reám s elsötétűl. Kamatiné villámló szemekkel, vonagló képpel általfutja a levelet, de nem szól: végre elpattan szája, s csak úgy torlott ki a szemrehányás özöne ezer titulust szórva rám, de egyik se volt hízelkedő. Már megbántam tettemet, nem szántam volna a föld alá rejtezni Róza szemei elől, hogy ne látná, ne hallaná megaláztatásomat. De még ez mind nem volt elég. Gondold el desperátiómat, midőn Kamati a szegény remegő és piruló Lolli előtt olvassa a levelet (közlöm belőle a mit tudok): „Nyugtasd magadat és bízzunk szerelmünkben — atyám igen kegyes, ő igazságát is kész feláldozni szerencsénknek — érzem: boldogok leszünk. — Írj mikor csak lehet, hiszem postánk derék — nem kis mosolygó, szárnyas isten ugyan; de egy nehéz, pedáns, mezei truncus, kiből még embert kell faragnunk — (volt-e valaha egy halandó ily gonosz állapotban?) különben jó, becsűletes ifjú — légy kegyes hozzá — öcséd nem nyer vele, de társaságod kelleme neki használhat — halálig szerelmes beléd — szabj határt, meddig viheted a tréfát — írd meg, mikor mehetsz ki, legalább addig is messziről láthassalak, míg egészen enyémnek mondhatlak. —“

Megdermedve állék; Róza komoran, egy szánó tekintetet vetve reám, eltávozik — éltemet vélém elszakadni tőlem. — Minden szem, minden szó engem ostorozott.

Minekután Kamati s drága hitvese nyelvöket rajtam eleget edzék, eltiltották házokat, hozzá függesztvén azt: ha még egyszer itt látnak, a szoba lyukán ugratnak ki.

Az ember bemegy a házba és nem tudja, mint jő ki.

Fájdalmas érzéssel, földre sütött szemmel ballagok haza felé midőn valaki nevetve megüti vállamat; — ez azon ifjú ember vala, ki a theatrumban megcsalt, hazaszeretetemet boszújára fordítván — karján vezeti a tollakkal piperézett énekesnét, kinek most is aranylánczom ékesíté nyakát. Épen jókor! felkiálték haragom teljében — és tettiért kegyetlenűl lehordom. Ezért szólunk egymással! mondá. Nem! felelék: mi többet nem szólunk, hanem perelünk! Ő nem hallgatva reám, elindult.

14*

Mily romlékony itt az emberiség! Ma öszvezúdúlnak, holnap karon fogva járnak.

Ha az ember kiadhatja mérgét, szinte könnyebbűl.

Lépfalvihoz megyek. Inasa jelenti: hogy atyja elérkezvén jószágáról, most annál mulat.

Itt űlök — kívűl éjfél, bennem éjfél — fekete a világ, csak Róza fehér, s őt elvesztém. Otthon ilyenkor édes álom ringatott, most azon eszmélkedem, a sors mint játszik az emberrel — a mit más emberek gonoszsága épen hagy, mi magunk rontjuk el képtelen okoskodással. Szerelmes vagyok — de a truncus! — ezt megbocsátanám, mert csakugyan hibáztam, csak azt ne írta volna, hogy Lollit halálig szeretem — pedig nem igaz. — Mit ítél Róza felőlem? Légy boldogabb! Keseredett szívű barátod.

XVI.

25. Maji.

Reggel mindjárt számolni mentem Lépvalvihoz; ő kérdé: miért vagyok oly zuzmara képű, mint az elfagyott Ámor? Vége a tréfának! mondám s szemére lobbantván álnokságát, elbeszélém a tegnapi balesetet. Először elhűlt, aztán még ő kezdett pattogni, mért nem volt több eszem; de én nem engedém magamat; végre bocsánatot esdekelve dől karomba, megvallván: hogy Lollit régtől szereti s hölgyének eljegyzé, hogy Kamatiné, mivel atyja bizonyos perben velök egyezni nem akar, leányát tőle megtagadá és további öszvejövetelöket eltiltá mindazáltal a madám segedelme által többször látá kedvesét. Velem megismerkedvén (éppen akkor volt Kamatinak szüksége tanítóra) s a kedvező környűlállást használni akarván, engem, tapasztalatlant választá szerelme Merkúrjának. Mi a levelet illeti, mond továbbá, nem tagadom, egy kicsinyt túl léptem az illő határon; de ez egyik gyöngéje, s úgy szólván, eredeti bűne az embernek, hogy mások felett szeret ragyogni és mind azt, mit a szerencsétől nyert, kitűntetni azok előtt, kik őt érdeklik, vagy ő megnyerni akar — gög nélkűl ember nem születik és a ki ezt tagadja, többnyire nagyobb mértékben bókol magának. Azonban a levélben sok igaz is volt. —

Mit? kiálték, hát én truncus maradok? Ez csak játszi hasonlítás vala, felel; de hidd el, barátom! neked még sokat kell forganod

a világban, míg azon hajlékonyságot, mely most oly szükséges, sajátoddá teheted. Sok fordul elő az életben, miről egy classicus se gondolkodott, és az idő szelleme után élni, a mellett igaz maradni tán legnehezebb stúdiuma az életnek, melyben bölcseitek leginkább megakadnak. A társaság láncza erős — győz minden indulaton, minden véleményen, s a ki azt elszakasztani akarja, embernél nagyobbnak, vagy kisebbnek kell lennie. Te jó s minden szögletességeid mellett szeretetre méltó ember vagy, de meg kell még törődnöd, az emberekhez símúlnod, leginkább pedig leráznod a nehéz iskolai köntöst, mely szabadabb röptedet hátráltatja.

Több effélét beszélt; én haragudni akartam, de nem tudtam, sőt nyiltszívűsége még inkább hozzá csatlott; végre mellére dőlvén, megvallám: hogy nem Lollit, hanem Rózát szeretem s őt megnyerni legfőbb kívánságom. Ekkor belép atyja, egy tisztes úr. Én meghajtom magam és szobámba megyek.

Most látom, mit nem tehet az orátori tehetség. Lépfalvi kibeszélt minden haragot belőlem; de az embernek harag nélkűl is fájhat a szíve.

Estve.

Barátom! a fekete ló nem hiában kapott el a koporsóhoz — ez bús ómen vala, mely most valósúlni készűl — ezek talán utolsó soraim hozzád.

Búba merűlve űlék Rózáról gondolkodva, midőn egy idegen inas jön és e levelet hozza:

„Az úr engem megsértett; ha becsületét szereti, elégtételt ád — holnap, délután öt órakor a város erdejében látjuk egymást; ha nem — örök szégyen száll fejére. Feleletet várok. Pisztolyok felől én gondoskodom. *Cséli.*"

Ezért jöttem ide tehát, hogy duellum által múljak ki a világból! de böcsűlete legfőbb java az embernek, ettől buzdíttatván, azt válaszoltam: meg fogok jelenni; de minthogy pisztolyhoz nem értek, tehát vagy ököllel vagy puskával adok satisfactiót.

Egy ének mennyire viszi az embert! de el vagyok tökélve. Ne mondják: Tollagi Jónás félénk, nyúlszívű ember volt s becsületéért sem mert a síkra kiszállni! Atyámnak mindent megírok, bocsánatot

kérek, hogy ily mély szomoruságot kell hoznom szívére és arra kérem, fogadjon téged helyettem fiának. Te pedig, egyetlen barátom! légy boldog! vígasztald szüleimet. Rózának is írok, megvallom: mily igazán szerettem, hogy ő leszen végső gondolatom. Ha már nem leszek, keresd fel Rózát, iparkodjál őt szeretni, vedd el, tedd boldoggá és emlékezzetek rólam! — Szívem lágyúl — többet nem írhatok.

XVII.

27. Maji.

Jelentem, hogy élek.

Ha az ember boldogtalanul szeret, a halált könnyűnek tartja; de ha rá kél a dolog, az ember mégis fél. Én is eleinten mindenre kész valék; de midőn azon fatális órához közelíték, bátorságom hanyatlott. Lépfalvit akartam intermediátornak meghívni, de sehol nem találhattam: azért inasának adtam a levelet, melyben érintém a dolgot s egyszersmind kértem: hogy a bezárt levélkét juttassa Róza kezébe. Három fertály ötre, erőt vevén szívemen, ezer küzdő érzéssel az erdő felé indulok. Cséli más két ifjakkal már az erdő szélén állva vártak reám — látásokra szinte erőt érzék. Cséli kérdi: hol maradt secundánsom? Én magam is tudok lőni, felelék, már rókát, sőt farkast is lőttem. Ő gúnyolva nevetett, mondván: meglátjuk a nagy vitézt! és azzal beljebb vonultunk, hol egy kocsiról puskát és pisztolyokat vettek le. Megdöbbenve néztem azon öldöklő szerszámokra, de mint lehetett, elfojtám a félelmet.

Az úré a választás! mond Cséli: puskát kivánt, im itt vagyon, megtöltve a mint illik! Én pisztolyokból fogok lőni, ahhoz jobban értek, például tessék ide nézni: arra egyik társa felveti kalapját, Cséli lő, s a golyóbis keresztül sivított a kalapon. Ez egy szívzúzó példázat vala; de mind e mellett magam is csudálom, hogy férfi maradtam.

Ez mind nem elég! mondám: ha az ember lő, maga töltse a puskát, nekem körömvasat adjanak, hadd nézzem meg a töltést. Erre Cséli fellobban, kérdvén: miért nem hiszek szavának? Mert azon estétől fogva, hol megfütyültetett, méltó okom van kételkedni, felelék. Ő villongani kezde, én tűzbe jöttem és a nagy disputátió mellett

szinte elfelejtém, hogy az embernek itt szinte meghalnia is lehet — kiméletlen kikelék ellene. Cséli hirtelen előmbe szökik, felém tartja pisztolyát s ezen szavakkal: halj meg tehát! reám süti. Erre szívem úgy megszorult, mintha belé talált volna, szemem világa elveszett, tántorogni kezdék; de csakhamar éktelen kaczagás ébreszt fel; felnézek és látom, hogy tele vagyok pöhölylyel, s a levegőben is pöhölyfelleg szállong. Pöhölyt tett a puskapor felébe s azt sütötte rám. — Ily méltatlan bánásra szörnyen felzúdúltam — megfordítom puskámat és boldog végével egyenest a nevetőkre rohanok. Ezek megijedve szaladni kezdenek, s én tüskén-bokron keresztűl nyomban utánok.

Jónás! Jónás! harsog hátul egy ismeretes szózat — visszanézek s Lépfalvit látom felém sietni; alig lihegve kérdi: az istenért! mi történt? Én elfojtva méregtől, alig tudtam szólni. Ő kérlel — a puskát elveszi tőlem; melyre a három szaladók is közelebb sunnyognak — s a dolog vége az lett: hogy Cséli társaival megkövetett, és én diadalmasan, de pöhölytől fehéren, Lépfalvival kocsira űltem s a fiákernek kocsija bepöhölyözése miatt való morgolódásai közt haza mentem.

Szobámban elbeszélé Lépfalvi: hogy épen akkor édes atyjával egyezés végett Kamatinál vala, midőn az inas levelemet neki általadá. Róza a levél értelmét hallván, elájult, ő pedig hevenyében utánam siete. Mondta: s mindjárt visszatért Kamatihoz.

Barátom! Róza elalélt! Ezt az ember azért nem teszi, a kit nem szenvedhet — ismét remény fakadoz szívemben — még boldog leszek és örömmel neki űlök a pöhölyt kiszedni ruhámból.

XVIII.

29. Maji.

Ma Lépfalvi örömszikrázva jön hozzám hirdetni: hogy tegnaptól fogva vőlegény; egyszersmind Kamatiékhoz invitált, mondván: hogy szívesen várnak reám és már mindet tudnak, a mi közöttünk történt.

Hová az ember örömest megy, oda nem vár únszóltatást, én is mindjárt indúlék.

A már boldog Lolli lesett a folyosón, előmbe lejtett és szívesen

köszöntve, a szobába vezetett. Mily másképp fogadtak most Kamatinál! — Az asszony szinte terhelt kegyességgel, az úr szorítgatá kezemet, még Rudi is mosolygott, megtudván, hogy nem leszek instructora.

Ha az ember leányt kér és nem pénzt, mindenhol szívesen látják.

Rózához megyek; mint a levegő, mikor szeles idő uralkodik, úgy piroslott orczája, midőn beléptem hozzá, és Lolli keblén rejté el azt. Mit rebegtem én s mit felelt ő, már azt nem tudom. Ilyetén dolgot az ember hasztalan iparkodik leírni — ezen titkot a természet magának tartá fenn, hogy az ember annál mélyebben érezze gyönyörűségeit. Elég az, ő szeret — jószívűségem, mondá, nyeré meg szívét.

Róza bátyja is (ugyanaz, kinél a fogadóban volt, hol őt először láttam) itt van — nem ellenzi szerelmünket — s ennél fogva nem viszi el magával.

Ha az ember valaminek igen örűl, szinte olyan, mint mikor igen búsúl, nincs helyén az esze.

Hogy többet lakom Rózánál mint lakásomon, az tudni való Atyámnak ismét írtam.

XIX.

3. Junii.

Ma atyám elérkezett — halotti levelemet kapván, tüstént kocsira űlt s éjjel-nappal ide sietett. Öröm s harag közt zárt kebelére — mind addig csüggtem nyakán, míg rá nem vettem, hogy ő is eljön Rózához.

Megtörtént. Szokott gravitással lépett be Kamatihoz, kiben is mindjárt hajdani tanulótársát ismérte meg. — Róza igen tetszik neki. —

XX.

5. Junii.

Siess! siess, barátom! Jer mentől előbb ide, hogy semmi híja ne legyen szerencsémnek.

Egy hónap múlva Rózát haza viszem. — Lépfalvi szintúgy Lolliját. Én velek örök barátságot köték.

Így, barátom! annyi viszontagság mellett is szerencsés lettem és a ki balsorsomban kinevetett, most én nevetem azt ki.

A mit tapasztaltam, mindig elég ily rövid időre; de az a szép s kecsegtető valóság leginkább ébreszti lelkemet, hogy a jó ember mindig feltalálja keblét s ha néha szenved is, utóbb feltűnik csillaga.

Légy boldog! Siess nyílt karjaim közé. Ezentúl ritkábban kapsz levelet tőlem, mert ha az ember ily állapotban néha kibukkan is érzési özönéből, mindenkor szerelme lebeg előtte s keble lángol azt édes hangokban kiönteni, s így nem akarva is költő lesz. Oh mily boldogító a szerelem!

A mit a földiek jót s édest vevének,
Belőle sarjadoz, e lét forrásából,
Magok az égiek szerelmet értének
A nagy teremtőnek legelső szavából,
S az ember akármit tesz,
Előbb-utóbb rabja lesz.

MÁSODIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT HÁZAS.

(1826.)

I.

15a. Novembris.

Amice! feleségemnek annyira feldícsértelek, hogy általam csókoltat; én pedig haragszom reád, hogy nem jöttél magad gratulátiód helyett menyekzőmre. Későn vetem ugyan szemedre; de mikor az ember megházasodik, eleinte olyan mint az ittas: ki annyifélét összegondol s mindig a kehely után nyúl; de úgy rémlik előttem, már józanodni kezdek.

Nem igaz, a mit sokan állítanak, hogy a házasság sírja a szerelemnek: már öt hónapja lesz, hogy Rózát haza hoztam s most is szeretem még; de van is ám rajta mit szeretni! Azonban az is igaz: hogy az ember bármi sokat tanult is, a szép nemet még sem ismerheti ki. — Róza is megváltozott: mint leány alig szólt, a szemtől is félt; most csupa élet s annyit enyeleg, hogy még. Ő szerencsésnek vallja magát: én arra csak mosolyogni szoktam; de ha az ember mosolyog, jele, hogy tetszik valami. Atyám most sokszor van együtt a helység oszlopival, tán valamit szőnek? Majd meghallod, mert ezentúl serényebb író leszek.

Úgy tetszik, menyekzőmről még nem is írtam? Pedig nagy pompa volt ám! A helység vénei is alig értek hasonlót. De ha az embernek pénze van, nem mesterség pompát csapni; pedig hány csap

olyan is, kinek nincsen? Vannak is, hallom, kik orrolják megtiszteltetésemet; de ha az ember boldog, irígyeket talál.

Esküvésem még a városban nagy sírással, de csendesen ment végbe. Lépfalvi ment először, aztán én. Kamatiék adtak vacsorát, s meglehetősen vígan valánk. Első éjjel majd virradtig leczkézett atyám pedig mikor az ember csupa szív, vajmi nem szeret tanulni! Másnap új sírás között elindultunk. Az egész úton nem tudtam, házas vagyok-e? Egyszer akartam a sötétben Róza kezét megfogni, de atyámét nyomtam meg, ki ezen szerelmes manipulátióért derekasan lehordott.

Haza érvén, házunkat már tele találtuk vendéggel; édes anyám kitett magáért s minden asztal hajladozott a sok sütemény és főzemény terhétől. Muzsika is volt, s midőn bíró uram egészségünkért ivott, kívül a csőszök salvét adtak s a mozsarakat is elperzselték. Tánez kerekedvén, a korosbak méltóságos lassúsággal lejték a palotást; az ifjak pedig nagy tripudiátióval sorba is, váltva is, a gombostő-, gyertyás-, dobogó-, sövény-, cziczka-, farkas-, medve-, barát-, vánkos- és csörgő-, vagy lapoczkatánczot; végre mindnyájan derűre-borúra járták a hajnalt. Majd három napig tartott a dínom-dánom, de nekem az idő soha se volt hosszabb. Verset is írtak lakodalmamra, olvasd:

Tollagi Jónásnak kedves hitvesével
Szentelem én e dalt, Múzsám kegyelmével.
Szerelem! Szerelem! éltünk éltetője!
Általad varratik a szűz fejkötője!
Nélküled a világ puszta siralomház,
A ki téged megvet, csak árnyékot hajház;
S bár keblünket néha mély sebre fakasztod,
Hamar begyógyítja majd égi malasztod.
Te kötötted össze Rózájával Jónást,
És nekünk szereztél ily derék áldomást;
Tág torokkal légy hát dicsérve mindenkor,
Éljen az új pár! ezt óhajtja a kántor!

Ennek az embernek volna talentoma; de Múzsája a világért sem mozdul, ha kancsó nem áll előtte. Az egész ünnepen leginkább

kimutatta magát mézeskalácsos kománk; ő két fehéren öltözött leányka által egy szörnyű nagy lobogó szívet küldött marczipánból, mint symbolumát a hív szerelemnek. Légy boldog!

II.

22a. Novembris.

Az ember mindig feljebb törekszik; de ha az embert más tolja magasra, akkor ne kérkedjék; büszkeség nélkűl jelentem hát új dignitásomat. Tegnap — épen együtt űlénk Rózával — ő kötött, én pedig azon tanakodtam: mivel mulassam? Mert az okos ember is kifogy a beszédből néha — midőn atyám olyan képpel, milyet nagy dolgoknál szoktunk mutatni, hozzánk lépett. Gyermekek! — így szólott — a szerelemnek van ideje, de a világ is megkívánja figyelmünket! Ezután markába ütvén ki pipáját, kezét vállamra tevé s mély hangon így szólt: Fiam Jónás! én a közügyért eleget fáradoztam, már nyugalomba teszem magamat s dolgaimat ifjabb vállaidra háritom; te lészsz a helység pennája! A tanács nótáriusának választott, én csak a főinspectiót tartom fel. Vidd ügyes méltósággal, s a Tollagi név dicsősége felmarad. — Öltözz és jer a tanács színe elébe!

Tudod, barátom! én nagyságra soha se vágyódtam; de ha az ember véletlenűl valami lesz, mégis örűl. — Felöltözvén, elmentünk a helységházba. Bíró uram jeles beszéddel fogadott, atyám neki ékesen felelt; már én is készűltem valami fontosat mondani installátiómra s készségemet demonstrálni, midőn a kisbíró berohan: Uraimék! — monda — huszárok jőnek téli szállásra, már a kovártélycsinálók meg is érkeztek. Ezen hír félbeszakasztá az iktatási ünnepet; a bírák szétfutkostak a polgárokat tudósítani, engemet pedig atyám hivatalos szobájába vezetett, hol a felsőség rendeléseit olvastuk.

E hivatalt alig nyertem volna el, ha többen a tanácsbeliek közűl atyámnak nem tartoznának; de az obligátiónak olyan influxusa van az emberre, hogy azt is megteszi, a mit nem akar. Róza mind ennek nem örűl, tán fél: hogy majd kevesebbet lát; a jó lélek!

Többet írnék, de a trombita engem is talpra kiált, s míg az ember új valami hivatalban, mindig buzgón viszi.

III.

30a. Novembris.

Hej barátom! minden testnek van árnyéka, minden tisztségnek haszna és terhe; én is olyasvalamit érzek, a mi épen nem tetszik.

Helységünk most sokkal elevenebb, de magamról ítélvén, sok szív is új mozgásba jött. Szép hölgyem aligha szemet nem szúrt, mert katona uraimék seregesen sétálnak ablakom alatt; szerencsém! hogy derekasan kezd fagyni, különben tán még most is ott tanyáznának. Ez semmi ugyan, de nézés a szerelem követe, s a csillogó ruha, deli termet (bár a szabónak nagy része is van benne) nyájasság s kellemes udvariság hányszor szorítá már ki a hű szívet! Kötve higyj az asszonynak.

Az ember kiűl a polczra, hogy mások süvegöljék s azalatt nem tudja: mi történik otthon.

IV.

5a. Decembris.

Ma haragos voltam s nem mertem mutatni. Ez annyit tesz: mint köpönyeg alatt fügét mutatni.

Eszmélkedve űlék szobámban, midőn egy fiatal vitéz nagy robajjal rám nyitja az ajtót s mindjárt hetvenkedni kezd: hogy szállása rossz, füstös s több efféle. Én szokott modestiámmal kértem: hogy az iránt végezzen a bírákkal — hogy nekem ahhoz semmi közöm; de ő folyvást pattogott, az asztalt verte, kardjával csörtetett s még füleimet is levágással fenyegeté. Én házi jussomra provocálván, posituràba tettem magamat; de ő mindig közelebb hadarászott felém. Az okos enged, gondolám s már hátrálni kezdék, midőn Róza ijedten beszaladt s a lárma okát kérdé; erre a mord képű harczos oly nyájas, oly szelid lőn, mint a szerelmes galamb — oly édesen hunyorgott Róza szemébe, annyi szépségeket mondott, hogy én tüskén állva, mindjárt sejtettem hadi stratagémáját, mely által színlett csatát kezdvén, Rózát becsalta.

A kalászt verik, hogy magot nyerjenek; ez is belém kötött hogy Rózát dícsérhesse; de én szavába vágtam és szállását hoztam elő. Bocsánatot nótárius uram! ily kedves szomszédság minden kellemetlen dolgot kellemessé tészen (tehát szomszéd); most nem cserél-

ném el legszebb palotáért! — Így csevegett és csak a déli harang hívta el. Ebből láthatod: hogy a gyomor majd egy rangon áll a szívvel. Midőn kikisértem, ő csupa barátságból kezemet félig öszvezúzván, ismét bocsánatot kért és az udvaron keresztűl hatszor is visszanézett. Ez valamit akar, gondolám s szobor gyanánt a pitvarban álltam meg. Mi bajod, kedvesem? kérdé czirogatva Róza. Semmi, fiam! felelék s nem akarva, nagyot sóhajtottam.

Lásd, barátom! házasságban a legokosabb ember is néha olyan pictus masculus — sokat érez s átall szólani — tele gonddal mosolyog valót keres s hazudik.

V.

8a. Decembris.

Tegnap az itt kormányzó kapitány úrnak névnapja volt; atyám azt proponálta: hogy a helység küldene deputátiót hozzá, őt illendően megköszönteni. Atyám, ki ilyetén dolgokban mindig kolompos volt, most a papolást reám bízta. Tudod, nem vagyok kérkedő; de néhány tanácsbelit odavezetvén, hevenyében olyan orátiót penderítettem, hogy a kapitány örömében alig tudta elfojtani nevetését; azonban engem, mint a sors üldözöttjét, itt is fátum ért, mert egyik közel megettem álló, igen vastag deputátus nagyot tüsszentvén, hasával kilökött helyemből, úgy hogy előre buktomban a megüdvezlendő főtisztnek lábára hágtam s így tele confusióval beszédem fonalát elvesztém. Erre a kapitány köszönetét jelenté, s az én epilogusom elmaradt. Később az asszonyság is megjelenvén, többi között nekem ezt is mondá: Hallom, nótárius úrnak szép, jól nevelt hitvese van, igen óhajtanám társaságát, tessék megismertetni vele. Én megigértem. Itt nincs veszély, a kapitány derék ember ugyan; de a kard és idő nyomától képe olyan mint a kárpit; azonfelűl egyik asszony szemmel tartja a másikat.

Mióta házas vagyok, tegnap Róza először ellenkezett velem. Én azt akarám: hogy a vecsernyére édes anyámnak régi nagy bundáját öltse fel, ő pedig csak könnyű ruhában s máskorinál szorgosabban öltözött, bizonyosan karcsú termetét nem akarta elpalástolni: ízetlenségem még inkább nevekedett, midőn a tiszt urakat útfélben megállni

láttam; úgy néztek — úgy néztek, de egyik sem reám. Ebből látom, hogy a szépség mellett a tudomány csak holt kincs, s hogy az ember néha fűnek-fának szemet kivánna, néha meg közvakságot óhajt.

A szomszéd vitéz leginkább incselkedik, nappal néz, estve sípolgat; annyit tudok felőle, hogy kadét, különben nem igen derekabb ember nálamnál; de az ifjúság fél szépség. Ma éjjel is többed magával muzsikált; én felkeltem s kinyitván az ablakot, a vasrostélyon kidugtam fejemet — a mint nézegetek, egyik nekem ugrik s előbb hogysem bevonhattam volna fejemet, gyöngéden megczirogatta; bizonyosan más képet vélt, gondolám s jó ízűt nevettem csalódásán; de ma reggel vettem csak észre, hogy bekormozott.

VI.

15a. Decembris.

Nálunk szörnyű nagy hó esett, kivül minden fehér, csak az én kedvem fekete. Legyen az ember bármi pontos, ha esze otthon jár, midőn másutt dolgozik, megtéved; én is a jegyzőkönyvben nagy zűrzavart okoztam, s ha atyám, mint régi practicus, észre nem veszi, kár mellett szégyent is vallok; van is mit hallanom érte; de hagyján! csak qua férj boldog lehetnék, nem bánnám, ha qua nótárius némelykor orrot kapnék is.

Azt mondják: a jó asszonynak nem kell strázsa, önmagát megőrzi; de ha az erkölcs elalszik, vajmi jó akkor, ha a gazda szeme váltja fel! Míg az ember kötelessége után jár, háza nyitva marad az incselkedésnek. A kadétot ismét Rózánál kaptam, olyan közel űlt hozzá s beléptemkor valamit dugdozott előttem. Én elhűltem; de Róza vidáman felém ugorván, mond: ez az úr Lépfalvi, Lolli férjének öccse; bátyjának megírván téli szállását, annak üdvezletét s örömét jelenté, hogy ily közel esett kedves barátjához. Lolli is tisztel! Ez mind jó, de a barátságnak is van határa; azért hideg maradtam Lépfalvi iránt, ki, úgy látom, hajszállal se jobb bátyjánál, s ha lehetne, jégre vezetne.

Lépfalvi nemsokára elment s az ajtónál ezt súgta fülembe: Nótárius uram féltékeny, sajnálom; de kinek szép hölgye van, tűrni tanúljon. Ez még habeálgatni akar, gondolám, s haragomban mindjárt is szemére lobbantám Rózának, hogy nekem hátam megett ily

vendég igen displiceál, s nem hittem volna, hogy ily csapodár legyen. Róza reám veté szemét, elfordult s könnyezett; magamon is kitört a fájdalom és vele sírtam; édes anyám hozzánk jövén s minket oly búsan látván, szinte zokogni kezdett velünk, míg a valamit kérdezni jött szolgáló látván e pityergő scénát, jajveszékelve atyámért szaladt, ki szokott auctoritással megkorholt és szétperelt bennünket. Ah! szegény jó szüleim nem tudják, mi epeszt — magam se tudom; de az okos ember előre néz.

Így él barátod Jónás! Ölelkezés lesz ugyan a siralomnak vége; de a házasság olyan mint a viadal, az ember csöröl-pöröl, azután megbékűl; de a seb mégis fáj.

VII.

20a. Decembris.

Tegnap reggel szomszéd collegám hozzám toppant s magával leányt kérni meghitt; nem örömest mentem, de még boldog idömbe megigértem neki, azért engednem kellett. De hogy Rózának ne legyen ideje kinézegetni, számolást (s ehhez igen ért) biztam reá. Ő mindjárt elérté, mit akarok. Mindent megteszek — mond — csak ne kételkedjél hűségemről. Én nem kételkedném, csak a katonák ne kételkednének! felelék.

Hogy-hogy? kérdé Róza.

Ha nem kételkednének hűségedről, nem járnának utánad, viszonzám búsan.

Az idő kifog minden balitéleten! mond Róza. Tudtam volna rá sokat mondani; de ha az ember szerelmessel készűl valahová, nincs nyugta; azért collegámmal szánra telepedvén, elröpültünk nagy csörgettyűsen.

A leánykérő mindig kedves vendég, mi is szívesen fogadtatánk. Dictum factum! a leány Igent sóhajtott, szüléi utána, s a nősző örömében alig lelte helyét, én pedig gondolám: várj csak, collega! majd megérzed, mi a feleség! Az enyim jó, mégis mennyi gondot ád! Az ebéd sokáig tartott, különben is collegámnak annyi mondókája volt, hogy már késő este lett, mire hazaértem. Hálásra eleget hívogattam s marasztottam útitársamat, de erővel ő még az éjjel haza

szándékozott; így tehát nem is engedtem hozzánk hajtatni, hanem a helység végén leszállván, bundába burkolva, házunkhoz ballagtam, meglepni vélvén Rózát. A mint a keritéshez jutok, mindjárt egy emberi alak ötlik szemembe, mely merően az ablak alatt áll. Ez a kadét! gondolám s közelebb sunnyogok hozzá és csodálkoztam, hogy semmikép se mozog. Kevés vártatva megszólítám: Uram! nem illik idegen ablak alatt kandikálni! Semmi felelet. Meleg vére lehet az úrnak, hogy ily hidegben is itt ácsorog! mondám ismét s félre akarám tolni — de meghökkenve léptem vissza, midőn a kadétnak vélt alak első tapintásra lábaimhoz omlott — nézek, nézek s látom: hogy hótetem volt s reá egy köpenyeg akasztva. A mivel az embernek képzete vesződik, azt látja szeme. Eleinte boszankodván, a kadétot nem szántam volna móresre tanítani, mert ez a csíny egyedűl tőle származhatott; de látván, hogy a dolog tanú nélkül ment végbe, csendesen belopództam az ajtón s az öregeket már fekve, Rózát pedig a mesélő fonóknál lelém.

A nehéz útiruhát le akarván vetni, a mi szobánkba menék s már visszakészültem a fonótársaságba, midőn kívül az utczán dörmögést hallok — az ablakhoz megyek, melynek egyik táblája nyitva volt, s mindjárt megismertem a kadétot egy pajtásával.

Nincs itthon — mond Lépfalvi — a csörgő szánt meg kellett volna hallanunk.

A hóember el van döntve —

A szél miatt —

Nemde, gyönyörű asszony az a Tollaginé? Nem tudom, mint botlott bele az a pedánt, bárdolatlan nótárius?

Classicus dróton járó.

Kínjából lett tudós.

Tudósból lett öszvér.

Olyan mint a barázda-billegető.

Mint Faun a Gratia mellett.

Lásd, barátom! ily titulusokat nyer az ember, ha szép felesége van, a romlott, irígy világ rajta edzi nyelvét, hogy a szép előtt megdönthesse. Alig tudtam magamat moderálni, hogy vissza ne feleljek; de ha az ember hallgatózik, önszégyenét hallja sokszor; aztán az

ilyest jobb ignorálni. — Később ugyan jó embernek is neveztek, de ez csak úgy illett a többihez, mint egy hajszál a kopasz főre. — Elhallgatván szóval, síppal kezdettek ostromolni — oly keserves, oly andalogtató nótát fuvtak, hogy szinte magam is megindultam; de attól tartván: nehogy e kártékony hangok még Rózát is általcsalják a fonó kalákából, hozzá szándékoztam, csak az ablaktáblát kivántam bezárni — de gondold el! a mint a kárpitot félre hajtván kinyujtom kezemet, Lépfalvi, mint a villám, odaszökik, megragadja azt: Róza! — sóhajt — ah! miért oly kegyetlen? Én vissza akarám húzni kezemet, de ő keményen szorongatva, ajkaihoz nyomta. Most vagy soha! rebegett, azután olyan meleg csókokat czuppantgatott reája, hogy szinte csiklandott, s bármint tartózkodtam, kaczagnom kellett. Erre ő visszapattant, én pedig aludni küldvén őket, bezártam a táblát.

Barátom! ez nekem mégis szeget ütött fejembe; ki lesz kezes, hogy utóbb az igazi kéz mégis ki nem hajlik-e? Az asszony gyarló, ezt már a régi irók hirdették.

VIII.

24a. Decembris.

Könnyezd sorsomat, barátom! Én csakugyan hamis fogást tettem, csakugyan meg vagyok csalatva! Nincs hűség e földön, kezemben a rettentő bizonyság. Ily búsan még egy karácsony se talált — bocsáss meg, ha ezen sorokat syllabizálnod kell, mert fájdalomtól reszket kezem.

Mint nótárius én administrálom a szükséges széna- és abrakportiókat s azokat quietáltatom. Így történt ma, s az előbbeni portiókat Lépfalvi vette által. Ő, mintha semmi se történt volna közöttünk, enyelgeni kezdett; de minden dologhoz bizonyos seriositás illik, azért csak úgy félfüllel hallgattam reája s a munkát elvégezvén, a quietantiát kértem tőle. Ő erre zsebkönyvét előveszi s kivánságomat teljesítvén, magamra hagyott; én majd elkábultam, midőn az officiosus írás közé egy kis arany karimás czédulát szorulva lelék! Olvasd és irtózzál rettentő tartalmától:

„Róza! egyetlen kedvesem! Igaznak találom, hogy a minapi bal történet óta az ablaknál való összejövetel csak gyanút és lármát okoz

és feszes férjedet, kit az ég haragjában csatolt hozzád, még inkább vigyázatra serkenti; azért szíves hálával fogadom el javallatodat s bizonynyal a kert alatti hársfánál megjelenek; csak te is jó móddal szökhessél ki, tán a karácsony alkalmat ád. Én reménylem, hogy a hideg levegőt elfelejted meleg karjaimban. Ha nem vélt akadály tartóztatna, tűzz valami jelt, p. o. egy pántlikát a sövényre, mindjárt a rés mellett, nehogy hasztalan várjon téged szerető L.“

Ha az embert véletlen csapás éri, mindenhez kapkodna s még se tud mozogni — én is sokáig meredten állék, a halálos czédulát tartva kezemben. A kihez így mernek írni, ki a kert alá hívja imádóját, az nem kegyetlen már, gondolám s első hevemben mindjárt Rózához akartam rohanni s az írást, mint vétke documentumát elébe tartani; de tagadva szaporodik a világ, ő is majd tagadni fogja és mentegetni magát; így eszmélkedtem s végre csakugyan legjobbnak ítéltem őket in facie loci meglepni, azután szakadjon a szív. Szinte várom és rettegem az estét.

Az ember virág mellé telepedik, mohón szívja az édes illatot s alig fordul egyet, érzi a tüskét. Ne házasodjál! Én már benne vagyok, és szívem repedni készűl.

IX.

25a. Decembris.

Mért van az, barátom? Más ember nem is tudja, mi a tanultság és csendesen él; én annyi classicust tudok könyv nélkül, minden tárgyra kész vagyok egy sententiát mondani s mégis mindenütt megütközöm! Ugyan megjártam ismét, neked sub rosa megpanaszlom, de ne add tovább.

Tegnap már jelentém, hogy kétségben valék, sem enni, sem inni nem tudtam; Róza és szüleim eleget kérdeztek, de én minden nyilvánító vallást elkerültem. A titkos arczú este beállt, én azt mondottam, hogy a kántorhoz megyek s ott töltöm az estét; köztünk szólván: azzal csak Rózának kivántam alkalmat adni biztosabb kimenetelre. Voltam ugyan a kántornál, hol több felekezetben kártyáztak, ki dióra, ki márjást, ki vojtát, ki filkót, ki oplitánt, s ezt megúnván, ki durnit, ki kopkát, ki putát, ki harminczegyet, ki czapárit.

15*

Ez engem mind nem vidíthatott fel. Egy huszár strázsamester ostáblával is kinált, de minthogy az koczkával esik, s én házasságom által úgy is minden nyugalmamat elkoczkázván, mindenféle koczkajátéktól cordicitus iszonyodom, nem fogadtam el meghivását, hanem nyolcz és kilencz óra között a kert alá bujdostam s a sövény mellé lapúlván, szemeimet a kijelelt fára meresztém, melynek ágain varjúsereg üldögélt. Várok — várok, zúz- és jéglepte bajuszom peczkesen állt, fogam vaczogott s didergő térdeim össze meg összeütődtek. Az óra tizet ütött, senki nem mozdult, egyéb a varjak röppentek fel néha károgva. Ma tán nem is lesz szerelmes congressus, gondolám s lappangva kémleltem a jelt, melynek az írás szerint a sövényen kell vala lógni; a rést feltaláltam s a mint ott tipegek-tapogok, a jelt is megláthatni, egyszerre, a hársfa s a sövény között, a föld megrendűl alattam s én sötét mélységbe sülyedek, nyakam, fejem megtelvén hóval. Szörnyü ijedtemben kiáltozni kezdék, de senki nem jött segédemre — hasztalan iparkodtam kivánszorogni, a hó dűlt hegyembe is, alám is; de én fel nem kapaszkodhattam; a gondolat: hogy a farkasok martalékja leendek, még inkább szepegtetett s lármázni ingerlett; s íme! alig támad bennem ama borzasztó képzelődés, zörgést hallok s előbb mintsem megfoghattam volna mi lehet? egy szőrös test zuhan mellém. Félig aléltan az üreg oldalához vonulva, legyingettem köpönyegemmel feléje s csak akkor eszméltem fel, midőn borzas társam ugatni kezdett, s én benne egyik komondorunkra ismertem. Szinte jól esett, hogy a hív állat hozzám szövetkezett, derék, fogas frigyesemet tekintvén benne. Mikor az ember szükségben van, az oktalan állat is vigasztalást nyujt: én is iszonyú riadalmak közt czirógattam a komondort, csak hogy ne hagyjon el.

Majd félórai ijedség és fázás után lépést hallék a havon ropogni. Jónás! Jónás! kiálta Róza és atyám.

Vide infra; sóhajték fel a mélyből.

Mi a manó! Hol bujkál nótárius uram? — dörmögött kocsisunk — mindjárt létrát hozok.

Nem sokára így csakugyan kivergődvén az üregből, Róza karján a szobába ögyelegtem. Atyám azt véli, hogy mint jó gazda, csupa vigyázatból kerültem meg a házat, megdicsért, egyszersmind sajnált

... én sötét mélységbe sűlyedek, nyakam, fejem megtelvén hóval ...

Tollagi Jónás, II. rész, IX.

is, hogy a farkasverem, melyet addig ásatott, míg én a városban járkáltam, ön fiát fogta be legelőször. Hogy te azt nem láttad, Jónás! Hiszen nád volt torkolatjára téve, s az egész őszön szemed előtt állt! mondá vigasztalólag; de mikor az ember asszonynyal vesződik, akkor pihen a gazdaság. Róza tele gonddal forgolódott körűltem, én pedig erővel ki akartam nézni belőle valami csalárdságot, de lehetetlen volt. Az asszonyi szem vexáló tükör gyanánt mindig mást mutat, mintsem akarjuk.

Bajom nincs, egyéb hogy rekedt vagyok.

X.

27a. Decembris.

Ma szobámban űlék s azon tanakodtam: mit tegyek a kadéttal? Ha satisfactiót kérek, kinevetnek; ha nem szólok, nyugtom se lesz. Még a resultátumot fel sem lelém, midőn ő Rózával hozzám lépett. Mi kadét úrnak köszönettel tartozunk még — mond Róza — mivel hírűl adta, hogy tegnapelőtt bajod történt.

Ily csekélység szót sem érdemel — viszonzá Lépfalvi nem keveset habozva. Künn járván, nótárius uramat kiáltozni hallám, s ha szolgálat nem tartóztat, magam siettem volna segedelmére. Én válasz helyett csak homlokomat dörzsöltem, mert a tréfa és harag között középútat nem leltem, csak midőn Róza magunkra hagyott, vettem elő ama czédulát: ez tán — mondván — nem tartozott a quietantiához?

A szív dolga — viszonzá Lépfalvi — örülök, hogy ily jó kézbe esett. Nótárius uram, tudom, el nem árul. Máskor, fogadom, jobban vigyázok rá.

Én senkinek secretáriusa nem leszek; e dologhoz ugyan szólásom van, inquirálni is fogom! felelék tűzzel.

Mi jó barátok lennénk, ha nótárius uramnak szép felesége nem volna; igen sajnálnám, ha miattam nyugtalanságot szenvedne, de én arról nem tehetek; a szépnek hódolni kötelességünk! ez a természet örökös törvénye, melynek minden szív alája van vetve! mondá Lépfalvi.

De a szépnek nem szükség és nem szabad minden hódolást elfogadni, kivált, ha már egyhez csatolta magát — szólék fájdalmasan,

s ő megindulván, kezét nyujtá, hogy többé nem alkalmatlankodik. Azzal odább ment s engem bizonytalanságban hagyott.

Én olyan vagyok, mint a beteg, kihez két orvos jár s mindenik más szert ajánl, s ez által egyik se nyerhet bizodalmat. Ha Rózát szemlélem, azt hiszem, hogy ártatlan; de ha ártatlan, hogy mernének neki ily levelet írni? Ha szólok s nincs igazam, sajnosan megbántom; ha nem szólok, majd utóbb a szólás késő lesz! Tán legjobb lesz mégis a környűlményekhez alkalmaztatnom magamat. Ha jobb gondolat ötlik eszedbe, írd meg.

Nemde, barátom! az asszonynyal nyugodtan élni, legnagyobb remeke az életnek? és minden ritkaságok ritkasága oly asszony, ki, ha egygyel lakik is, soknak tetszeni ne vágynék!

Új esztendőre minden jót, áldást, békességet kivánok s tapasztalásimból ezen jegyzésimet küldöm:

Szeresd az asszonyt, de tartsd őt korláton,
Máskép myrtusért fejedre tövist fon.
Dícsérd, ha olykor szelíden engednek,
De másnak ne higyj, csak önnön szemednek.
Tudd meg, az ember ragadozó állat,
Kész megterhelni az idegen vállat.
Saját birtokát csak könnyen megveti,
De annál inkább a másét szereti.
Semmit se próbálj, míg véred meg nem hűl,
Így menekszel majd a farkasveremtűl.

XI.

10a. Januarii.

Tegnap Rózával a kapitány úrnál valék s nála több tiszteket is lelénk. Ha az ember valami kis appendixe a közigazgatásnak, mindjárt nagyobb respectusa van; engem is, de kivált hitvesemet, nagy udvarisággal fogadtak: ezt (nempe a hitvest) a kapitányné mindjárt más szobába vezette, és okosan; mert a hízelkedő suttogás annyira árt az asszonynak, hogy utóbb tükrét is hazugnak tartja. Lépfalvi kadét is ott volt, de hol az ember legkisebb úr, ott nem igen mer hánykolódni.

Azt mondják: az okos hallgat; de ha az ember soha se szól, hogyan tudhassák mások okos létét; ennélfogva és is beszédbe elegyedvén, többi között tudós reflexiókkal megmutattam, hogy Rómát legiói emelték fel s viszont rontották le; ha azok mindig hazafiak lettek volna, dicső birodalmok most is állana még.

Hagyjuk a múltat s éljük a jelent — mond a kapitány — következő vasárnap kis házi mulatságot adok, nótárius urat is szívesen látom hitvesével; és hogy társaságunk annál vígabb s tetszetősebb legyen, tehát maskarában jelenünk meg. A tiszt urak kaptak ezen s örömzajogva hirdeték helybenhagyásokat.

Azaz álorczát veszünk — mondám én, mivel már Rómában valék — mint hajdan a histriók? Ha meg kell lenni, én se vagyok ellene; de ha csak képemet nem mázolom be, nem tudom, hogy lehessek maskarává?

Lesz arra gondom — viszonzá a kapitány — a ruhák megszerzését én magamra vállalom. Később a Rózával visszatért asszonyság is érinté e dolgot és igen kegyesen hívott meg bennünket. Hazamentünkben Róza egészen felvidulva beszélé el: hogy ő, mint oláh asszony jelenend meg a kapitánynéval. Én e dolgot otthon mélyebb fontolóra vettem s így okoskodtam: az emberi kép centruma minden szépnek, onnan sugárzanak ki minden kellemek, az a mágnes, mely után fordul a szem, onnan kap élelmet a képzelet; de a vászonkép, bárminő szép is, csak lelketlen jószág, s Róza azzal lesz eltakarva, ennélfogva nem tetszhetik úgy, s ha nem tetszik, nincs mitől tartanom: ergo bízvást elmehetek. Vale!

XII.

16a. Januarii.

Semmi újság! egyéb hogy Róza gyakortábbad eljár a kapitánynéhoz ruhája végett — ott dolgoznak erősen; de hogy reá ismerjek mindjárt, keztyűjét mutatta meg.

Tegnap hivatalos szobámba assignátiót hoztak: gondold el csak! az a Cséli nevű ifjú ember ment ezen keresztűl, ki a duellumban megpelyhezett és lovakat kért; én rendeltem neki, de régi bosszúságom miatt meghagytam a kisbírónak, hogy a leg-

rosszabb gabancsokat állítsa ki neki. Az ember azért nem bosszúálló, ha rajta elkövetett régi csínyt új csínynyal ró le.

XIII.

18a. Januarii.

A mulatság végbe ment; az ember akármit tesz, ha ki van a sorstól választva, a viszontagság nem marad el.

Szinte feszűlt kebellel, (mert sem én, sem Róza nem valánk még maskarák), mentünk este a kapitányi szállásra; hol mindegyikünket másfelé vezettek. A kapitányt, képét kivévén, már egészen felöltözve lelém: szűk, kivarrott selyemruhája volt, lábán pillangós czipő, vállán derékig érő köpönyeg függött, fején bársonysapka lobogós tollakkal. Ő magát spanyolnak nevezé — én pedig mondám: ha az ember nálunk télen ily lepke köntösbe járna, magával kellene vinni a kályhát, mert ugyan megjárná az ily vendégköpönyeggel. — Nekem egy májszínű selyem leppentyűbe kellett bújnom és hasonló csuklyát húznom fejemre, mely megfordított túrós-zacskó gyanánt nyúlt fel búbosan magasra; képemre egy éktelen orrú lárvát kötöttek, melynek selyem szakálla majd mellemig lógott le. Ezt a kapitány dominónak nevezé; én pedig a tükörnél szüntelen nevetgettem magamat, mert olyan bolond dominus formám volt.

A muzsikusok már ugyancsak dolgoztak, midőn a kapitány ékesen felgyertyázott ebédlőjébe vezetett, hol leginkább látszott, hogy nem üres erszénye. Ott már különféle maskarák jöttek-mentek; itt egy pár dajna visított egy fiatal vitéz körűl, ott egy pápaszemes öreg úr tobákkal kinált mindent s udvariasan kacsingatott a fiatal szépre, ki kosárban virágokat hordott. Voltak régi s új magyarok, csikósok, törökök, zsidók és több nem ismert alakok is. Egy minden színű foltokból férczelt és összegányolt ruhájú, félig fekete képű legény leginkább szeleskedett és egy czifra, recsegő bottal mindig maga körül hadarázott; beléptemkor reám is mindjárt egyet csettentett és ezen szavakkal: Servus, Tollagi! ismét odább lejtett. Én reá bámulván, nem foghattam meg, hogyan ismert reám, holott a házi úron kívül senki se látott.

Minthogy mindenik beszélt, én sem akartam utolsó lenni, azért is egy törökhöz menvén, ki mindig felém integetett, kértem, hogy engedné meg, ha competens titulusát nem adom meg, mivel nem tudom; őszinte kérdésemre: mint tetszik a distractió? ő visszás hangon ezt harsogá fülembe: jobban mint neked a farkasveremben! Mintha leforráztak volna, oly sebten hagytam oda a törököt, nem keveset bosszankodván, hogy ezen fátumot mások is tudják. Én úgy hiszem, a kadét trombitáskodott.

Lásd, te merően álló maskara! — mondá az ismét hozzám jött török — ez kicsinyben a nagy világ képe, hol szinte mindenik bizonyos álorczát hordoz, hogy azt, a mi van, elrejtse; vagy azt, mi nincs, kipótolja. Mindenik játszik, s a rovást a tapasztalatlannak kell többnyire kifizetni. Csak nézd: a kérkedő mint cseveg magáról, a betyár külsejét fitogtatja és a tükörbe pislogat, mint a fösvény ládájába, a gúnyoló más hibáin elmélkedik, a könnyelmű mulattat, az uzsorás fukar közel a pazarlóhoz nagy kamatit számlálja, a durva lármáz s mindenben megütközik, a szenvedő csendesen űl, a szerelmes rejteket keres, az eszmélő mosolyog és hallgat, a pulya mindent majmol, a féltékeny néz, habzik és izzad. Szólj! te melyik sorba tartozol?

Én különben az eszmélők sorába tartozom, felelék; a mostanról nem is mervén szólni, mert csakugyan habozva néztem, nem jő-e már Róza; és ha nem épen szükség, az ember maskarában se hazudjék. Még a török sokat beszélt volna, de az ajtó megnyilt és nyolcz oláh asszony lép elő, azért is én őt a faképnél hagyván, többekkel együtt az imént érkeztekhez szorongok — egyik közűlök mindjárt kezemet megrázván, elsikoltá magát: üdvez légy Jónás! Én meghajtottam magamat, mert kisebb termetéről láttam, hogy nem Róza. A keztyűt mindjárt megismértem: de más kettőnek is szinte olyan volt és termetök is hasonló Rózáéhoz; azért nem tudtam mit tenni, hanem rendében eljártam őket, kérdvén: te vagy Róza? ketteje elnevette magát, az egyik fejével intett s kezemet gyöngén szorítá meg, aztán odább sétált.

Alig távoztam el onnan, az a tarka legény tüstént ott termett s melléje tolván magát, annyit suttogott fülébe, úgy szorongatta karjait, szóval, oly ismerősen bánt vele, hogy engem a méreg egé-

szen elfutott, annyival inkább, mivel külsejére nézve azon tarka alakban méltán a kadétot gyaníthatám. Többször akartam közeledni hozzájuk, de azzal a recsegő bottal mindig felém hadarázott, s nem bátorkodtam erőszakoskodni, nehogy lárma támadjon. Itt tapasztalám: hogy legjobb otthon haragudni; ott az ember bátran kimondja mit akar, másutt le van kötve nyelve. Egy ideig némán néztem, de utóbb a sok fecsegést csakugyan restellém és az oláh asszonyhoz fúrva magamat, így szólék: én nem tiltom az illendő mulatságot, de az álorczában is kötelességünk, az erkölcsöt tisztelni! sapienti sat. Erre az oláh asszony hahotázni kezdett s vállamat megveregetvén, mondá: Te csak a régi vagy most is! Azzal elvonult, én pedig tele haraggal néztem utána, magamat vádolván: miért hoztam ily helyre, hol az ember azt is tréfának veszi, ha másnak szíve fáj. A török költe fel merengésemből, egy papiroskát nyomván kezembe, melyen ez a vers volt:

Messze irígy tőlünk! hívséget várni nem átallsz
  A széptől? ki után annyi epedve tekint?
A napnál egyedűl vágyol melegedni? Ne gondold!
  Másnak is életet ád lángszeme, hidd nekem azt!

Rossz principium ez! — mondám, nem szeretném, ha másra is ragadna! s a más alatt Rózát értettem.

Én félek! — viszonzá a török — e principium az asszony vérében fekszik, s ha nyilván nem teszi, annál inkább tör ki titkon; ne bánd azért, ha szép hölgyed szemed előtt mással enyeleg; de ha elvonulva ábrándoz, akkor aczélozd homlokodat.

Bár otthon volnék — mormolám — mit használ a tanulás, ha egyszer a kár megesett! A háziúr hozzánk jötte szakasztá félbe a beszédet, ki engem tánczra szólított fel; én vonakodtam eleintén, de meggondolván, hogy táncz közben leginkább magamnál tarthatom Rózát, csakugyan engedtem és az oláh asszonyt felkértem; ő karját nyújtá s több párral kerékbe állánk. — Most közel hozzá mindinkább úgy rémlett előttem, hogy még se Róza az én tánczosném; Róza karcsúbb, azt véltem; de a keztyű az övé volt — ismét kérdeztem: te vagy, kedves? és ő fejével igent billentett.

A muzsika megzendűlt. Tudod, barátom! én a magyart nem rosszul járom: de az idegenhez nem értek, ez pedig olyan külföldi táncz volt. Össze-visszaforognak benne, nem tudtam mint szokták; azért is egyik erre, másik arra tolt, majd előre, majd hátra únszolt, ránczigált, én szinte örűltem lárvámnak, mert saját képemmel agyon szégyenlettem volna magamat — ebből tapasztalám: a mit az ember nem tud, abban ne producálja magát.

Még a táncz el se végződött, midőn tánczosném kiállott a rendből, s a mint észrevettem azért, mivel elfáradt engem húzni-vonni — ez hagyján! de akkor láttam, hogy ő nem Róza! Mennél tovább néztem, annál inkább valósult csalódásom; azért is az ott álló háziurat kértem meg, lenne oly kegyes s mondaná meg: melyik feleségem? Ő nem ismeri meg! felelé. Hát mondja meg, melyik az asszonyság? kértem ismét. A maskarát nem illik elárulni! lőn a felelet. Képzelheted, hogy nekem mind ez nem tetszett és nyugtalanságom még inkább nőtt, midőn a muzsika elnémulván, a társaság páronként szétoszlott.

Akár illik, akár nem! én tudni akarom hol feleségem? ezt dörmögvén magamban, újra keresni mentem Rózát és mindenik oláh asszonyt megtámadtam; néhányat közűlök lárvátlan lelék, de oly ismeretlenek voltak mint előbb. Mint a párját vesztett oroszlán rohantam egyik szobából a másikba; belső szorongás, confusió, a vászonkép és a féltés csak úgy öntötték rólam a nagy cseppeket — de oly visszás érzést soha se tapasztalék, mint midőn az utolsó szobába lépvén, a Rózához leginkább hasonló alakot a párnaszéken űlve, fejét a török mellére hajtva s egyik kezét a már saját képű tarka kadét kezébe nyugasztalva lelém; Róza! sóhajtá a kadét egészen elolvadva; én pedig iszonyodva kiálték: hát még is te vagy? hah! te hívtelen!

Hah te féltékeny! tüstént kövess meg! mondá az oláh asszony és lekapva hamis képét, Lolli mosolygott szemem közé. Hát engem nem ismersz, Jónás? kérdé a török s félre tolván álorczáját, idősb Lépfalvi dűl karjaim közé.

Én a véletlen viszontlátáson szívemből megörültem; de ha az ember valamin aggódik, öröme se tart sokáig, azért rövid ölelkezés után ismét távozni akartam.

Hova, Jónás? Mi bajod ismét? kérdé Lépfalvi.

Rózát megyek keresni, jer segíts! felelék.

Az eddig nyugszik — mond Lolli — még fel se öltözvén, rosszúl érezte magát, haza kivánkozott s minket kért: hogy ne rontanók el kedvét és ne mondanók meg. Keztyűjét én húztam fel, próbára, megismer-e Tollagi úr?

Így hát én haza sietek! mondám, s bármint marasztottak, mentem s őket házunkhoz invitálván, búcsút vettem. A szobát zárva lelvén, hol mentémet hagyám, csak a maskarában lopództam ki a házból, szinte fájt szívem, hogy a jó hitvest oly méltatlan gyanúval bántám meg. —

Künn hó esett, sötét volt, s a kakasok körűlbelűl éjfélt kukorékoltak, midőn egyedűl ballagtam, a lárvát képemen hagyván, nehogy meghűtsem magamat. A mint megyek, egy öregasszony jő felém lámpással. Nem kisérne el engem? — szólítám meg — adok valamit! s az asszony felém tartván lámpását, rám néz, elszörnyed, keresztet vet s ezen szavakkal: minden jó lélek dicséri az Istent! fut, a mint csak tudott. Ez valami gonosznak vélt, gondolám kaczagva; de nemsokára az ijedés rám kerűlt, mert a mint a fogadó előtt ballagok, valaki szörnyű hangon, nyársát szegezvén mellemre, így rivalt hozzám: állj meg, gonosz! Én mindjárt megismertem ugyan a baktert; de ha az ember előljáró, restelli, ha a pórnép ilyenkor s ily bohón leli, azért nem szóltam, de látván, hogy a fogadóból több ember tódul elő, s hogy a bakter is a dolgot vastagon veszi, csak megvallám ki vagyok, azaz: nótárius!

Az derék ember — mond a haragos bakter — és nem csatangol éjjel az utczán ijesztgetni az embert. Börtönlyukba veled — s holnap a kalodába.

De nem ismeri kend szavamat? kérdém szepegve. Mozdúlj! — kiáltá a kőszívű bakter — mert odább böklek. Szerencsémre a kisbíró is a fogadóban iddogált s a lármára kitántorgott; én a lárvát levettem és ő csakugyan megismervén, felszabadított, nem tudván eléggé csodálkozni, mi lett a nótáriusból; én pedig megfogadtam, hogy soha többé maskara nem leszek. Nem is tudom minek? mikor az embert inkább ismerik saját képével.

. . . minden jó lélek dícséri az Istent ! . . .

Tollagi Jónás, II. rész XIII.

Kisfaludy K. II. 236. lap.

Haza érvén, Rózát édesden szunnyadva lelém. Nem akarván őt háborgatni, lassan a kályha mellé telepedtem, hogy ott az életről eszmélkedjem; de magam is elaludtam s csak a reggeli fűtéskor ébredtem fel a bűzre — tudniillik, midőn ruhám rókát kapott. Nyájas részvéttel hallá Róza bajaimat s édes, lelkes tekintetet vetve reám mondá: én igazán szeretlek, de sajnálom, hogy gyanúd által másoknak nevetségűl szolgálsz. — Én megilletődve dűltem karjaiba, s a mi élet volt bennem, egy édes sóhajtásban oszlott el.

XIV.

20a. Januarii.

Tegnap mindjárt a kapitányhoz mentem s köszönetemmel együtt a ruhát visszavittem. — Lépfalvi házunkhoz jött. — Lolliból derék asszony lett, de Rózát nem adnám érte. Ők mondák, hogy ez alkalommal meg akarának lepni bennünket s egyszersmind az ifjú Lépfalvit is meglátogatni.

Idősb Lépfalvi sokat beszélt velem, többi között kérdé: igaz-e, hogy én féltékeny vagyok? öccse súgá be neki. Én nem vagyok féltékeny, felelék, de az ember nem azért házasodik, hogy felesége mást is szeressen.

Lásd, Jónás! — viszonzá Lépfalvi — féltékenységgel csak rontjuk az asszonyt, öngyengeségünkkel csak mások érdemeire teszszük őtet figyelmetessé, s így sokszor a hasonlítás kárunkra válik.

Könnyű az okoskodás, de nehéz a házasság! — viszonzám én — már a feleségtartás is sok bajt ád, de a tartóztatás még többet és a tartozás legtöbbet.

Az ész mindenen segíthet — mondá Lépfalvi — ha feleséged jó, úgy is boldog ember vagy; ha rossz, légy philosophus. Sok derék embernek otthon nem úgy megyen dolga, mint kivánná; de azért nem áll ki a piaczra s nem panaszolja baját, hanem tűrve zárja be szemét s azt gondolja: emberek vagyunk. Több ilyesekkel meggyőzött, hogy a házasság jobb a komor agglegénységnél — és én annál inkább elhittem, minekutána a kadet megvallá, hogy Róza ártatlan s azt a levelet, mely engem a verembe

ejtett, boszuságból koholta, mivel kezemet megcsókolá. Lépfalviék néhány nap itt mulatnak, aztán a városba mennek.

XV.

25a. Januarii.

Ma Pál fordulása napján, az én kedvem is megfordult. Örülj, örvendezz, barátom! Házasodjál meg mentűl előbb, ha ily boldog akarsz lenni mint én.

Gondold el! én atya leszek; ez oly érzés, melyet az ember hasztalan igyekszik definiálni. Ma édes anyám sírva mondá meg. — Az egész ház örömben úszik. Jőj, ha lehet. Az ember messziről is szereti barátját, de azt is megkivánja, hogy néha mutassa meg magát személyesen. Isten veled!

HARMADIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT ATYA.

I.

Édes barátom! Ezen sorok tán együtt érnek veled haza. Én örülök, hogy nálam voltál olyan messziről, de azért haragszom, hogy nem akkor jöttél, mikor szerettem volna; de az ilyen harag mellett az ember csak a fátumra haragszik. Az az átkozott kalendárium! Én keresztelőre invitáltalak és az most sincs még.

A tavasz itt van, hozott virágokat és háborút. A huszárok elbúcsúztak tőlünk. Én a kapitányt igen sajnálom, Róza feleségét sajnálja; modice a kadétot is sajnálom, mert utóbb csakugyan modestiát gyakorlott s bár eleinten kínból lett tudósnak nevezett, sok bajt és hurutot okozott, mégis quasi barátok lettünk, mert az ember nem azért él a világon, hogy mindig boszankodjék, hanem az elmúltra fátyolt terít és megbocsájt. A féltékeny hírt neki köszönöm, pedig az ember, ha feleségét őrzi, jól teszi; hanem azok a nőtelen urak mindjárt kidobolják az embert és a speculáló észt gyöngeségre magyarázzák. Most helységünk sokkal csendesebb, kivévén, hogy néhány menyecske búsúl, de tán több férfi meg örűl. Ha jól meggondolom, magam is a több szám közé tartozom. Oh, én neked a házasságról sokat tudnék írni, de az ember még sem akar mindent a papirosra bízni, mert sokszor mind reliquia, sokszor azt is profanálja, mihez másnak semmi köze. De az bizonyos, míg az ember nőtelen, sok

ágát-bogát nem ismeri az életnek; de ha már házas az ember, nem akarva is tapasztalja, hogy a szerelemnek két oldala van: az egyik olyan mint a czifra kert, tele virágokkal, szökőkutakkal, rózsalugasokkal s több effélével; a másik olyan mint a veteményes kert, hová az ember, ha jó föld, ki-kiballag gyümölcsért, kis csemegéért — de ezt sem kell kerítés nélkűl hagyni, mert a rókák kárt tesznek.

Egész házam köszöntet; én meg ölellek.

II.

Ma én a más szíve dolgával foglalatoskodtam, mert ha az ember elöljáró, tartoznék a nép erkölcsére ügyelni. Halld csak.

Reggel kisétáltam kaszásaimhoz; a mint az úton ballagok, az árok mellett ült egy leány, előtte kosár. A leány csinos képü vala s magában danolt, lesütött szemmel; én feléje lappangtam, a nóta tartalmát érteni. Meg is tartottam fejemben és leírom.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szive nagyon megesett.

Mondd meg, babám, ki okozta
Néked azt a szörnyű bajt!
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.

Szőke Bandi az a tolvaj,
Ki a nagy kárt okozta.
Pártám hagyján, de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, biró uram,
Jobb kalodát tudok én,
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságbá tartom én.

— Ej, ej hugom — mondék igen kegyesen — minő jó kedved van! Hol tanultad ezt a dalt? — Egy deák csinálta nótárius uram, — viszonzá a leány, félig vonakodva és zavarodva.

Én is voltam deák, pedig jó — gondoltam magamban — de ilyet nem firkáltam, s a mint így gondolkodom, látom hogy a leány öklével könnyet töröl ki szeméből. Kérdém okát, hogyan tud ily dal mellett siránkozni, hisz nem olyan fájós és jajos, és mint elöljáró a helységben kötelességemnek tartám őt megvigasztalni. Ennélfogva két ujjammal megcsiptem az állát. A leányzó nagyot sóhajtott és öklével megint egy könnyet zúzott el. Én hmgettem, mert az ember hamar kiváncsi lesz, ha leányt sírni lát és újra kérdém baját. A lány nagy pirosan elbeszélte, hogy Szőke Marczi nem költött, hanem valósággal existál, hogy sok mindenféle igéret mellett, neki házasságot is igért, de ott hagyta és más gazda ember leányához adta magát s most az ő szíve bús.

— Hát a dal egészen rád illik — mondám — s nem haragudnál, ha a bíró kaloda helyett karjaidba zárná?

— Nem bíz én — monda őszintén a leány — de ha minden leánynak karjába zárnák, a mennyit már megcsalt Marczi, nekem nem sok maradna. — Ezzel fejére vette a kosarat és odább ment.

Én nem szóltam, de mikor az ember hallgat, akkor annál inkább dolgozik az ész. Én is rész szerint helységünk Adonisát megismerni kivánván, rész szerint az erkölcs miatt is, mihelyt a mezőről megérkeztem, a helység házához menék. Ott hallám, hogy a Szőke Marczi nagy mester; déltájban utána küldém a kisbírót. Míg a morális reflexiókon tanakodtam, melyekkel őt ostromoljam, belépett Szőke Marczi; derék betyár legény. Én nagy seriositással néztem rá, de Marczi oly hegykén, oly negédesen nézett vissza, hogy méltóságomat szinte megbántottnak érzém és nem tudtam, mint kezdjem a leczkét.

— Mit parancsol, nótárius uram? kérdé Marczi.

— Te feslett erkölcsű vagy, Marczi, a leányokat elcsábítod, aztán ott hagyod, ez a becsülettel ellenkezik, azonfelül vétek.

— Kit csábítottam el? kérdé vissza Marczi.

— Több leányt, de egyet pláne. — Most zavarba jöttem, mert elfelejtém a leány nevét kérdezni. Marczinak észre kellett venni, hogy a

vádolás név nélkül olyan, mint a harang szív nélkül. Szembe mosolygott s azt mondá, ne hinnék a leány-mesének, azok (nempe a leányok) mindig fejkötőről álmodnak, de a férfinak az, úgy segéljen, nehéz szó -- aztán ha én tréfálok, nótárius uram, ne higyjék mindjárt a bászlik; én szabadon rugom a port és egy csókért nem vagyok mindjárt az igában.

Én sok jó principiumot hordtam elő, de minthogy bizonyos személyre nem tudtam applicálni, az egész leczke hiányos és himezés-hámozás volt és utóbbi vizsgálatra halasztám. Ha az ember félszegűl indul, úgy is végez.

Alig ment ki Marczi, midőn egy vén asszony bejött és a bírót nem lelvén, hozzám fordul. „Nemzetes uram is elvégezheti ezt a dolgot, nekem panaszom van.“ Notabene, ezt ő szörnyű sok szóval adta elő.

(Itt megszakad a kézirat.)

SULYOSDI SIMON

(1823.)

Sok ember ragyog érczben és írásokban, és ha félre teszszük azon helyheztetést, hová őket a vak történet emelte, nem marad más egy közhalandónál, ki hab gyanánt vettetik a földi zavartól. Vitézünk legalább nagy helyet foglalt a világban, mert háromszor vastagabb volt másnál, s habár semmit sem tett is, nem is ártott, és biographiája ezer olyan képet fest, ki, bár több lármával, szinte annyit cselekszik.

Simon születése napja végsője lett szülőjének. Atyja örült és sírt felette s komáival mindenféle nagyságot jövendőlt a kisdedről; de a sors minden adományait csak egy szerencsés phlegmával gyüjté, mely élte reggelén már nehéz felhőként lebegett. Atyja ezt hideg vérnek nézvén, híres vitézt vára belőle, de a falusi mester, egyszersmind titoknok a háznál, őt tudósnak szentelé, mondván: „A hideg vér nem árt a vitéznek; de úgy látszik, hogy néha kis tüzecske is szükséges. Mivel pedig az úrfi nehezen mozdul, tegyünk belőle tudóst; ennek úgy is sokat kell ülni, eszmélkedni, s ha valami recensens lerakja, hidegen venni a dolgot, szintúgy minden földi hiúságot. Azután a dicsőség nem kisebb; lám azt a pogány Homerost majd többet említik ama faldöntő Józsuénél.“

„Bölcsen beszél, mester uram!“ felel az öreg s mentül hamarébb kocsira ültetvén a vonakodó úrfit, melléje a mestert, ki feladván hivatalát, csak titulusát tartá fenn, a városba küldé: hogy ott keresztülfusson valamennyi iskolákat.

Simon sok szépet tanult és sok szépet el is felejtett. Se magával, se mással nem gondolt. Mely ruha kezébe akadt, azt ölté fel, leginkább járt télen, nyáron köpönyegben, oly halkan: hogy eszten-

deig egy pár csizmával beérte. Míg a többi ifjak álmadoztak, ő valóságosan aludt. Ha pénze volt, kiadta; ha nem volt, azt se bánta. Mulatságot nem keresett, de legkisebb tréfán három nap is elnevetett. Se nem kedvelt, se nem gyülölt senkit is; egy szóval: oly természettel bírt, melyet sem boldognak, sem boldogtalannak nevezni nem lehet. A mester eleget nógatta tudományokra, melyekhez maga sem sokat értett; kivált a költés mesterségét óhajtá megkedveltetni vele, azért is fürészhangú szavával elég rhythmusokat declamált; de Simon közbe oly nagyokat ásított, hogy a mesternek szava elállott; bosszankodva írá ez haza: „Az úrfi tudós nem lesz ugyan, de annál inkább hízik."

Mivel csaknem minden iskolát repetált, már férfikorba lépett, midőn azt elvégezte. A szép nemről nem aggóda, tudván, hogy míg atyja él, nem juthat a jószághoz. Minden tapasztalás, melyet haza vitt, abból álla, hogy az ember ebéd előtt más szemmel nézi a világot s életet, mint ebéd után, s hogy az ember csak akkor nyugszik meg, ha tovább nem néz, mint a meddig lát. Atyja nem sokára meghalván, s meglehetős örökjét általvevén, ezen élettörvényt híven is követte; gazdaságát a mesterre bízván, a folyosón egy zsöllyeszékben tanyázva pipázott és csak nevette a szegényt, ha minden észtörése mellett, valami dolog visszára ütött ki. Estve egyet ostáblázott vagy a fonók meséit hallgatá. Hazafinak tartván magát, néha elment a gyűlésbe s egy-két Halljukot kiálta; híres hangos melle lévén, a megyebéli tiszti választáskor is jelen volt s kik pártfogásáért esedeztek, azok nevét harsogtatá.

A mester azonban a Múzsáknak is néha kis mécset gyujtott; az uraságot minden név- és születésnapkor híven megénekelte, vagy hosszan folyó nak-nek verssel időnek előtt elaltatá. Különben ő volt a háznál mindenes s első fóruma a cselédeknek. Sokat is tartott magára, midőn lóggós kocsin bejárván a mezőt, a jobbágyok süvegelték.

Így tolták egymást a napok; de Simon minden sűrű vére mellett sem kerülheté el a szerelem incselkedéseit; nem zavarta fel ugyan nyugalmát, hanem midőn a szomszéd faluból minden vasárnap egy kis barna leányt a templomba látott jönni, kérdé a mestert: „Mit gondol? tán feleség is kellene!" A mester azt felelte: hogy erre felelni nem lehet; mindazáltal ő helyben hagyja s maga is azon

leszen. Neki is ült mindjárt és egy fellengző Hymenaeust csinált; azután megsúgá Simon szándékát a kis leánynak. Ez ily természetet alkalmasnak vélvén a házasságra, félig igent monda. Erre Simon módja szerint vele megismerkedett: azaz reá nevetett, utóbb meg is látogatá. Nem sokára mondá néki a kis leány, hogy őt véghetetlen szereti és a holdvilágba nézett; Simon is szívéről beszélt és a holdvilágnál dohányzott. Soha ily szerelemvallás nem lebbent el egy ajakról is, de foganatja szinte hasonló lett; mert, míg a vastag házasulandó ismét kivergődött a karszékből, egy karcsu tüzes ifjú elébe ugratott, s ő csak a kézfogásra érkezett; de ő ezt fel se vette, hanem mint tanú békén alá írta az egyezést, jól evett, ivott, haza ment s délutáni álmát elvégezvén, mond a mesterhez: „Egy nappal előbb s van asszony a háznál.“

Sajnosabban vevé a mester az első kosarat és nevendékét szüntelen házasságra únszolta, vélvén, nem ártana bejárni a környéket háztüzet nézni. Simon mindig készült s mindig otthon maradt, míg egy történet nagy változást nem okozott. Egykor tudniillik Simon gyűlésbe ment, hol, míg a rendek közügyről tanakodtak, ő neki feszített háttal bóbiskolt. Már a nótárius a protocollumot olvasá fel, midőn egy víg kedvü szomszédja hirtelen felrázza s fülébe súgja: „Simon! oda minden nemesi szabadság! mondj ellene!“ Simon egyet vonít szemén s felkiált harsogva: „Én protestálok!“ s mind addig kurjongatott, míg a körülállók tévedését eszébe nem hozák. Ekkor gyuladt életében legelőször haragra s talán még öregatyjáról reá maradt gyíklesőjével az illetlen enyelgést meg is boszulja, ha ki tudta volna rántani; de a vas, mely félszázad óta nem látott napvilágot, most is a rozsda éjjelében maradt. Nagy nehezen tudták lecsillapítani, elébe terjesztvén a hely méltóságát.

„Többé nem vesződöm a közügygyel, se nem gazdálkodom; hanem városba megyek lakni és nyugodtan élek!“ monda Simon a bámuló mesternek, kinek úgy is sok baja lévén a fehér cselédekkel, könnyen reá állott; s ezen feltétel hamar is teljesült: egy árendás általvette a jószágot illő kezesség mellett s ők útnak indultak. Soha két ellenkezőbb tetem egy kocsiba nem szorult. Simon piros, pozsgás; a mester sárga, sovány; úgy tűnt szembe, miként a nagy O mellett

a gondolatjel, s a ki csak látá őket, Pharao rejtelmes álmát képezheté bennök.

A városi lakás csak azzal különbözött a falusitól, hogy Simon nem a folyosón, hanem az ablaknál ült s hüvelykét forgatta. Néha elballagott a kávéházba is s ott egy padra telepedve, békén hallgatá, miként panaszkodtak az emberek a rossz időkről, vagy a politika titkait fejtegetve, ez háborút, amaz csendet jövendőlt -- némely pedig, a beavatottat játszva, csak tördelt szókat ejtve, fontosan elnémult; míg a harang nem emlékezteté, hogy a konyhából jön a valódi élet. Egy öreg gazdasszony, három macska és a mester éltek körülötte.

A mester hajdan muzsikálni tanult, most unalmából ismét elővette hegedűjét s oly keserves nótákat húzott el rajta, hogy a ki csak hallá, bedugta fülét. Általellenben lakott egy öreg úr, kit a podagra mellett ezen csikorgó hangok nagyon sértőleg illettek. Ez általküldé inasát s kéreté, hogy méltóztatná mesterségét, melyet ő csudál ugyan, de közelrűl nem tűrhet, más szobában gyakorolni — s egyszersmind Simont ebédre hívá meg, ki meg is igérte s szótlan nézett a mesterre, ki hadonázva fel s alá járt s panaszkodott, hogy nálunk nem tudják a művészt becsűlni. A gazdasszony ezt hallván, félre inti a mestert, mondván: „Bizony kár boszankodni ; ezen küldöttségnek nem a hegedű az oka, hanem odaáltal kisasszonyok vannak, és urunk nőtelen — én tudok, a mit tudok, már a piarczon kikérdeztek.“ Hát úgy vagyunk! mond a mester, kinek egyszerre megnyilik az esze, egyet csattant ujjával s Simonhoz siet közölni a hallottat; s úgy is volt, miként a gazdasszony hirdeté; mert amaz öreg úrnak volt egy nem fiatal húga, Krisztina, kit a traditió szépnek vallott ugyan, de az idő gonoszul gazdálkodott kellemivel. Míg birta magát, mindig kastélyról álmodott s magához hasonlóra csak félvállról nézett, utóbb, midőn a czifra hódolók fecskék gyanánt odább-odább röpültek az ősz elől, ő is megelégedett volna középsorssal; de a hervadó rózsa mellett, hacsak nincs arany szála, mindenki hidegen megy el; kénytelen volt ő is sok szépek bánatos esetét tapasztalni. Most Simonra veté szemét, gondolván: inkább vastag férj, mint semmi. Egy Lidi nevű csinos leánya is volt az öreg úrnak, de ez élte tavaszát beteg atyja és virágit irigylő nénje vizsga szeme

alatt örömtelen négy fal között élte. Azonban minden zár s vigyázat mellett is egy derék ifjú szívébe szökött és a szerelem, bár távol reménynyel, ölelte napjait. Így álla a ház belsője, hol Simon ebédre megjelent.

Képzelhetni, mily szívesen fogadá Krisztina új vendégét. Százszor is tükörbe nézett, hogy a romladékból valami szépséget előidézzen, mely lekötve tartaná szemét. Hízelkedőleg bánt vele; az asztalnál is melléje ült s annyit kinálgatá, hogy Simon, ki lassan, de sokat evett, alig győzte köszöngetni. Tetszett Simon az öregnek is; mert békén kihallgatá nyavalyája eredetét, mivoltát és fájdalmait; de leginkább tetszett ő Lidinek, mert míg a nénike mellette forgolódott, addig az ablaknál kedvesét leste s a forró pillantat bátran megvallá a szívnek titkos érzelmeit. Így lesz többször kedves az ember a nélkül, hogy tudná miért.

Simon többszöri látogatásra kérettetett, sőt Krisztina tulajdon kezével emlékeztetőleg egy nefelejtset is tűzött mellére. Lidi is piruló képpel általjövetelre kérte; de meg is adta árát: mert a nénike egész este perelt, hogy Simon búcsúztakor megcsípte ajakát.

Ez időtől fogva Krisztina szüntelen az ablaknál dolgozott, s ha Simon szunnyadás közt egyet bicczentett fejével, ő azt üdvezlésnek vélvén, erősen hajtogatta magát. A mesternek ez gondolatul szolgált az emberi csalatásról; utóbb ő is általment s kiömölve nevendéke dícséretében, félig-meddig értésére adá, hogy Simon nem ellensége a házasságnak. Krisztina örült, pedig a mester nem őt értette.

Ez így folyt; Simon mindennapos lett a szomszéd házban; inkább szokás mint valami érzés, mely úgy is tőle ki nem telt, vezérlé által. Azonban nem tudva eszköze lőn egy szerencsés frigynek, mely nélküle vagy soha, vagy tán későn szövődött volna. Krisztina tudniilik félvén, nehogy Simon Lidit válaszsza, maga nyitott útat a' szerelmeseknek, sőt bátyját is arra bírta, hogy az ifjút, ki tisztes hivatalt nyere, vejének fogadja el. Az öreg, kinek úgy is kevés akaratja vala, hamar elmondá áldását s így a boldog pár eljegyeztetett. Krisztina nagy készületeket teve a menyekzőre, kitüntetni akarván Simon előtt tehetségét.

Ekkor a gazdaasszony Simon kedves pipáját eltöré; soká nézte

ez a drága töredéket, végre ily szókra fakadt: „Csak úgy van, ha nincs asszony a háznál, nincs rend!" A mester ezt felkapta és Lidit ajánlá neki életpárul; s ezen tanács annálinkább fogott rajta, minthogy Lidi őt jótevőjének tartván, különös szivességgel bánt vele. Rövid vizsgálás után a dolog meghatároztatott, s a mester, érdemjeléül a nagy czélnak, az úgynevezett familia-mentét kiszellőzteté, hogy Simon abban tehesse meg illő kérelmét. Ez a haragoszöld mente hímezve volt széles arany paszománttal, és ámbár a nyusztprémet a moly megritkítá, mégis ékesen csillogott. Ezt még Simon öregapja, ki híres beszédes vala, viselte egyik országgyűlésen. Édes atyja is különös napokon benne büszkélkedett, elmondván mindenkinek, mily dicső ember szólt ki belőle. Jó ember! bizonyosan nem gondolád, hogy az atyák nagysága s érdeme csak az unokák törpeségén tűnik fel.

Egyik nap tehát Simon is magára ölté azon ősi hagyományt; de ámbár elei is szinte jó terjedékenységgel bírtak, a ruha neki mégis mindenütt szűk vala, s a mester elfáradtában alig lihegett, míg az uraságot belényomta. Hogy pedig ő is illőképen jelenhessen meg, Simon vérszínű ünnepi köntösét vevé magára. Mennyire szűk volt amannak a ruha, annyival bővebb vala ennek, s messziről kitűnt már, hogy ezen köntös szerencsésebb hasra szabatott. Így indultak meg: Simon duzzadt képpel a szorulás miatt, a mester ránczos homlokkal s mélyen gondolkodva. Krisztina jöttöket megpillantván s különöst sejtvén, elzárta s a mint hevenyében lehetett, felpiperézte magát csipkékkel és bodros, hamis fürtökkel.

A kérők nagy nehezen felértek a grádicson; de a mester alig nyit ajtót, hirtelen visszapattan s ezen szavakkal: „Tekintetes úr! oda vagyunk, csak nézze a kisasszonyt!" meredt újjal a szobába mutat, hol Lidi, édes andalgásból felijesztve, épen akkor fejlik ki az ifjú karjából s lángzó arczczal, Simonhoz lejtve, jövendő férjét bemutatja.

„Jól van, jól!" mond Simon, kit semmi nem lepett meg: „örvendek, én is ilyes dologban járok; de ily formán nem is szólok, úgy is a grádics és ez az ármányos mente majd agyon fojtnak. Hadd üljek le!" Ezzel a mint leereszkedik, a mente válla közt ropogva szétszakad. A mester eljajdul s öszvecsapja kezét; de Simon könnyebben érezvén magát, harsogva felkaczag. Az alatt Krisztina is elérke-

zik s látván a pompának bal kimenetelét, melyet érte történtnek képzelt, részvevőleg sopánkodik. Simon őt vigasztalva mond: „Már megtörtént; különben is minden régiség zsibvásárra kerül".

„Sem feleség, sem mente!" dörmögött a mester s addig rángatta urát, míg az fölemelkedett és búcsúzott, a nélkül, hogy czéljáról többé egy szót ejtett volna.

Kevés idő mulva az ifjú pár megesküdött és Simon mint násznagy díszeskedve csak nézte az asszonyok zokogó seregét, a nélkül, hogy a sirás érdeklette volna, melylyel a szépnem hadakozik. Krisztina is illendőkép hullatá könnyeit; de ha az ember minden könnynek titkába juthatna, mit nem látna ezen kisded cseppben, mely ezer bájjal ragyog a szív felé, ámbár többnyire játszi ingerek habja csak.

Lidi távozása legkisebb változást sem okozott Simon életmódjában; ő bizonyos órában szintúgy általjárt mint előbb, kihallgatá az öreg úr jajait s a pártaunt szűz válogatott mondásait, melyeket hajdan szerelmes könyvekből öszveszedett; és utóbb talán eluntából is elvette volna Krisztinát, ellenére a mesternek, ki az agg leányt, mivel költéseit gúnyolta, nem szenvedheté, ha egy levél nem érkezik, melyben háza elégtét jószágáról hirdeték. Vonakodva bár, eltökélé magát az útra. A búcsú Krisztinától nem volt igen szívreható, ámbár ez eleget nyomkodá kezét s pogácsát sütvén az útra, őt hamar visszajövetelre kérte. Símon oly üres kebellel indult meg, miként jött vala.

Fogadott lovakon menvén, útközben semmi különös nem történt, csak a szegény mester csontja érzé meg; mert minden kocsizökkenéskor az uraság egész terhével reá dőlt. A táját elérvén, messziről mutatá a mester a kormos házat: „Csak nézze Tekintetességed, mire jövünk!"

„Ki tehet róla?" viszonzá Simon: „talán csak kapunk mit enni." Ezzel neki feszűl a kocsinak s fel sem pillantott, míg a kapúnál nem álltak; ott elébe szalad az árendás, elpanaszolja a nagy kárt s magát mentegeti. Simon nem szólt, de nem is gondolt semmit, és midőn amaz elvégzé, mondá hidegen: „Elégett bíz ez derekasan; de a fal és a kémény megmaradt, majd berakjuk ismét, ha nem sindelylyel, szalmával." Ezután az ispányházhoz járat s édesden mosolygott, midőn a karszéket megmentve látta; mindjárt bele is ereszkedett, a ren-

deléseket a mesterre bízván. Ez pedig úgy végezte a dolgot: egy része a háznak omladék maradt, a másik, mely nem égett be, zsupptetőt kapott. Mind ez nyolcz nap alatt elkészült, és Simon úgy nézte házát, mintha soha sem lett volna más formája; csak midőn az árendás mondá: „Hej Tek.• uram; ha feleségem élne, máskép állanánk. Ő éjjel-nappal a ház körét futkosta s a gyújtogatót ellármázta volna"; ekkor Simon meglökte a mestert: „Mit mondok én? Asszony nélkül semmit sem ér az ember!"

„Igazság!" mond a mester, utána az árendás, ámbár ezt egy hirtelen feltámadás vajmi elkedvetlenítette volna.

Hogy Simonnak nem volt érdemes utazni, kiki általlátja; de az ember élete olyan, mint a szélhajtotta levél; meg-megakad, meg odább röpül, míg egy árok végkép elnyeli. Simon is így járt, mert visszautaztakor már csak két státióig lévén a várostól, az országúton, közel egy falúhoz, a kocsitengely egy köbe ütközvén, ketté pattan s ő a földre zuhan — szerencséje volt a mesternek, hogy a kocsi jobbra dőlt s az uraság lett a talpkő, különben ez őt öszvezúzta volna terhével. Nagy lett most a zavar; a mester mint költő mindjárt a fátumot hozta elő; a kocsis a bognárt s kovácsot szidta, ámbár ügyetlensége volt az oka. Simon lassan felvánczorog s egy gyephalomra ülve, körülnézi pipáját, nem lett-e semmi baja. Mit tegyünk? az idő alkonyodik; a szabad ég alatt meghálni lehetetlen; a kocsit se lehet elhagyni: ezen észrevételek forogtak a mester s a kocsis között; s végre azt a következést hozták, hogy egymáson nem tudnak segiteni, hanem a falú végén fehérlik egy kőház, ottan kell segítséget kérni; s így lett, a kocsis egyik lovon odanyargalt s nemsokára segítséget hozott azon jó hirrel, hogy ama ház birtokosnéja szivesen látja őket, míg a kár helyre állíttatik. Ezen újság tetszett ugyan Simonnak, csak a' volt a bökkenő, hogy odáig gyalogolni kellett, pedig az ő testi alkotása ellenkezett azzal; de mit nem győz meg a kénytelenség! Ő is tehát a ház felé ballag és tömött képe versenyt piroslott az esti veres felhővel. — A háziasszony, egy legjobb évü özvegy, szivesen fogadá a kárvallottakat, s mivel Simon vacsora felett már álmosan pislogott s az özvegy kiváncsi vala vendégének, ki testesült nyugalomként ült asztalánál, életét megtudni, a mester volt a szószóló s mit igazsággal

. . . a kocsitengely egy kőbe ütközvén ketté pattan,
s ő a földre zuhan . . .

Sulyosdi Simon.

Kisfaludy K. II. 252. lap.

nem győzött, költéssel pótolt ki. A jó szív azt vélte, mivel ő szereti az uraságot, minden embernek kell szeretni és szinte látta az epesztő indulatot bészökni az asszony mellébe. A házassági gondolat ismét felébredt benne; kivált, hogy minden körüle nem üres erszényt sejtett. Másnap reggel mindjárt is bíztatá Simont valami szépet mondani az özvegynek, előbeszéd gyanánt a következő frigynek. Simon mondá: hogy ő jó ember s még sincsen hölgye; az asszony boldogult urának erkölcseit emlegeté.

E közben a kocsi elkészült; Simon egy hatalmas csókot durrantván az özvegy kezére, elindúlt. Útfélben kérdé a mester: „Tett ő Tekintetessége valami lépést az özvegynél?“ Simon viszonzá: „Csak egy óráig mulattunk volna tovább; aligha nem történik valami egyezés.“ A mester gondolá: „ne halaszsza soká ő Tekintetessége a házasságot, különben kifogy az időből, már haja ritkul, s a kopasz vőlegény olyan, mint a kalpag szőr nélkül; nem kellő, ha nincs aranynyal megrakva; továbbad vélé: már illenék örökösről is gondoskodni.“ Ily beszédek és szunnyadás közt a városba értek. Krisztina, ki minden kocsizörgésre az ablakhoz szaladt, már várta őket és vékony karjával legyintgetett feléjök.

Simon nem sokat aggódván a múltról, az özvegyet elfelejtette volna, ha nem únszolja a mester, ki feltételéről a világért sem mondott le; s ámbár Simon örök gyermekkort élvén, hozzá szokott mindent hajdani mentora után cselekedni, mégis két hónapi munkába került a mesternek, míg reá tudta venni újabb útra. Krisztina ezt hallván, szörnyű haragra lobbant: „hah!“ sóhajt mérgében: „ez a hálaadatlan zsírtetem, ez az élő kappantemető is megcsala!“ s ez időtől fogva valamennyi férfinak gyűlölséget esküdött. Nem is nézett Simonra, midőn búcsúzni jött s úgy csattogatta az ajtókat, hogy az ablakok recsegtek.

„Postalovakon, sípolva megyünk a szép özvegyhez“ mond a mester, midőn tele szép reménynyel a kocsiba ültek. Simon vászonköpönyegbe burkolta magát, hogy a por ne lepje meg; de szorgalma szükségtelen vala, mert alig haladtak félórát, záporeső szakadt le s a státióig verte őket, hol a fogadóba megszálltak, jobb időt remélve. Kevéssel utánok más kocsi is érkezik s egy úr kiszállván, Simonhoz

szövetkezik s merően szemébe nézvén, kezét megragadja: „Te vagy, Simon!“ mond: „ej, ej, de meghíztál!“ Azután a mesterhez fordul: „Jó napot, mester bátyám! talán nem is ismer?“ Sok szóváltás után megismerték azon úrban Darándyt, Simon vígkedvű oskolatársát, kivel egy szálláson lakott. Simon örült a mint tudott, a mester ezer kérdésekkel ostromolta. Darándy csakhamar kitanulta czéljokat és levétetvén a pinczetokot tele ó-somlyaival, velök, a mint mondá, egy víg napot akarván tölteni, őket maradásra kérte, melyre az eső miatt könnyen reá is állottak.

Darándy ugyanazon tárgy után jára, mely Simont az útra vezérlé; a szép özvegy bájolta el őt is, és a mint többszöri együttlétökben tapasztalá, nem sikeretlen vevé hódolásait; most otthoni dolgait rendbe szedvén, kész vala szabadságát feláldozni s a reménylett frigyet eszközölni. Ámbár Simon nem lehetett néki félelmes, mégis terhére volt ennek jelenése ily állapotban, hol minden tanú vajmi szükségtelen; azért is jó móddal le akará rázni nyakáról s talált is szert azt végbe hajtani.

Ebéd felett tudniillik játszi eszével úgy fel tudta vidítani mind a kettőt, hogy egyik sem olvasta a poharak számát s mire a pinczetok kiürűlt, kis homály borúlt szemökre, kivált a mester a fogadóst is Apollónak nézte. Délután az idő felderűlt, a posta elérkezett és Darándy hamar néhány sorokat írván, neki adá azon parancscsal, hogy ezeket az urakat vigyázva vigye a városba, s ott ezen levélkét adja nekik által; s így történt. Simon alig ült a kocsiba, már beestek szemei, a mester szédelgő ideáival tovább tartotta magát, de a somlyai lélek őt is meggyőzte, s pittyedt ajakkal az álmok országába röpült. Csak benn a városban, a postának ezen kérdésére: „hová szállunk, urak?“ jöttek magokhoz. A mester majd kinyomta szemét, úgy dörgölte, midőn felpillantván ott lelé magát, honnan reggel elindúlt. Simon szanaszét tekintvén, mond: „Bizony visszajöttünk mi, engem ha megölnek, se tudom, mint történt.“

A szálláshoz érvén, a postalegény általadja a levelet; a mester hirtelen elkapja s olvassa: „Hogy a kosártól megmentselek, visszautasítálak oda, a honnan jöttél. Most az egyszer későn jártál: mert az özvegy enyém lesz. A menyekzőre meghív barátod Darándy.“

„Pereat az ily barát!“ dörmög a mester s öszvegyűré a levelet. Simon azt vélte, hogy egy ebédért kár volt egy státiót utazni; ezzel szobájába megy s félrevetvén az ünnepi köntöst, mondá: „Hála Isten! ezen is általestem; egy asszony kedvéért én többé nem fáradok soha.“

Így maradt nőtelen Sulyosdi. A mester sem merte ezentúl háborgatni, minthogy minden plánuma oly rosszúl ütött ki. Most is úgy él mint hajdan, eljárdogál a szomszédba s Krisztina újra remél, de alighanem hasztalan. A külzavar nem érdekli, se nem olvas, se nem ír, hanem régi phlegmájával üldögél s öregszik.

*
* *

Légy boldog, Sulyosdi Simon! téged sem fog nyomni az oszlop sírod felett.

TIHAMÉR.

(1824.)

I. SZAKASZ.

A hajdankor hős vonásin fellengve mulat a buzgómaradék; s a lefolyt idők homályiból világos árnyék gyanánt tűnnek fel a bátrak, kik nemzetök méltóságát érezvén, csillagbetűkkel írák nevöket a századok könyvébe. Kit nem lelkesít első Lajosunk kora? midőn polgári hűség, erő, egyezség, szabadság, szövetkezve törvényes királyi hatalommal, addig nem ért fényre emelék Magyarországot.

Alig múlt két év Lajos koronáztatása után, midőn András öccse nápolyi király szomorú halála minden szívet méltó bosszúra gerjeszte. Hasztalan sürgeté Lajos, ifjú még, de belső erejében férfi, a gyilkosok bűntetését: Joanna, András hitetlen hitvese, a szép bűnös, csak gúnyolá a vádat, mely őt részesnek kiáltá erőszakos vesztén nagyreményű férjének. Rákos síkjain tehát lóra szólítja nemeseit a felingerült király, néhány száz lovaggal előre küldvén Kont Miklóst pártja erősítésére; s ugyanazon esztendő végén maga is útnak indult, kisded, de bátor seregével. Őt követé Apor István erdélyi vajda, lelkes, harczban forgott vitéz; s több nemes férfiak, mezőn mint tanácsban jelesek. Így a király példája sok ifjat hevített e távol versenypályára s tomboló paripákon feszüle keblök az ott nyerendő dicsőségért. Ezek közt leginkább tündöklött Tihamér. Korán árva, Apor udvarában nevelkedett s ezzel már előbb megjárván az olasz földet, gyuladozó lelke ott a Scipiók és Fábiusok honában lengé körül először a hősök sirjait, kikre nem kevély uraság s hiú ősi czímer, hanem valódi személyes érdem ültete borostyánt. Komolyan tüzelgett szeme átfutván a tábort s lobogó zászlókat, a napot várván, mely hirdesse majd első

17*

hadi tettét. Megrezzent buzogánya, midőn a honi partokra pillanta utólszor, s az előbb késztő nyers tárogató rivallott.

Az olasz fejedelmek mély tisztelettel fogadák Lajos királyt, s azonnal több hatalmas frigyesült vele ; csak Imola- s Faenzánál akará Romagna grófja gátolni útját a pápa parancsára, de látván Lajost, igazságát fegyverrel védendő eltökéltében, hamar kaput nyitott. Így haladott gyorsan a magyar sereg s csak Rimini környékén gróf Malatesta birtokában, állapodék meg rövid nyugalomra.

Lajos tiszteletére már ezelőtt ide érkezett a német Werner is néhány lovaggal. Ez gyülevész csoportjával hol egy, hol más háborgó olasz fejedelmet szolgált, magát herczegnek hívatá s főkép rablásból, sarczolásból élt. Kont Miklós Olaszországba érkeztekor Lajos zsoldjába fogadta őt. Werner déli korán álla ekkor, s külseje első tekintetre elárulá a kemény bajvívót s vérengző mesterségét. Elbizottság, kegyetlenség, dacz égett konyuló szőröktől takart szemében. Naptól barna képe, torzon bajusza öszvenőve fekete, bodor szakállával s izmos alkotása rémítővé tevék. Minden indulat látszott dühösködni azon kebelben, komor elszánást hagyván csak életvezérül.

„Egy még győztelen kar emeli vasát éretted, nagy király ! s jaj annak, kire suhintni parancsolod!“ így köszönté ő Lajost, ki csak egyszerűen viszonzá délczeg szavait, megvetvén a bolygó szerencsevadászt, ámbár a környűlállások súlyától nyomatva, befogadni kényteleníttetett vad seregével.

Gróf Malatesta Pandolfo fényes ünnepekkel tisztelé nagy vendégét. A belső várudvaron gyászalkat emeltetett, körösleg fekete, tetejére veres zászló tűzve, példázatul : hogy végső csepp vérig üldözendik András gyikosait. Itt gróf Malatesta a halotti mise után feleivel hűséget esküvék Lajosnak, hitzálogul általadván fiát, kit Lajos akkori szokás szerint vitéznek ütött s drága kardot nyujtván neki, mond „Magyarnak hívlak ezentúl ; ím ezen kard ! méltatlan ne vond ki soha s becstelen ne zárd hüvelyébe. Igazságért harczolj, védjed az ártatlant ; így hálálod meg adója kegyelmét.“ Ezután Lajos a nagy piaczra kisértetvén, hadi gyakorlásra jel adatott. Tolongva tódult ide a nép az ifjú király szemléletére, kinek tiszteletparancsoló tekintete s hős alakja mindent hódolatra vonza. A sorompó nyugoti részén ékes mennyezet

alatt ült Lajos, körűle aháznak szépei, Apor s több alvezérek; jobbra magyar, balfelül olasz lovagok állának.

A viadal először gyalog kezdődött. Könnyű öltözetü ifjak párosan keltek szálkardra, most ügyes fordulatokkal egymás vágásait kerülve, most szaladó-, majd győzőképen vívtanak; végre fegyvertelen ölbe kapván, hajlékony mozdulatikkal mutogatták testi erejöket. Eddig egy magyar sem vőn részt e harczi játékban; lóra szokván, senki sem hajla elfogadni a nyertes küzdők versenyajánlatit. Közéjök tekint a király, s Tihamér kilép a rendből s párduczát s ezüst hímzetü mellvasát leöltvén, sugár termete minden szemet magára vont; barna haja, mentve a nehéz sisaktól, gyűrűzve omladozott szerte vállain, nyiltan hagyván nemes vonásait. Így lép ő a pályasíkra szerényen, de bátran. A győztesek közül mindegyik kiszáll vele; de mintha szunnyadó ereje egyszerre törne ki feszült tagjaiból, mindegyik homokba teríttetik általa. Trombita harsog, a nép örömzaja hirdeti diadalmát, a szépektől forró tekintetek röpülnek feléje; de ő csak királya derengő szemein csügg.

A gyalog küzdőket lovasok válták fel. Már itt több magyar állt ki a viadaltérre, s most egyenként, majd egész csapatokban viaskodván, karcsú paripákon tétova szökelve, mutaták meg szittya származásokat.

Kiürült a küzdőhely, végzettnek vélé mindenki már a harczi játékot, midőn Werner izmos ménjén, egészen vasba pánczélozva, elévágtat s engedelmet nyervén a csatapróbára, fenhéjázó gúnynyal Tihamért imígy szólítja: „Te győztes valál gyalog, küzdj velem lovon, vagy pirulj; e mén legyen sajátod, ha földre buktatsz.“ Szótlan csatoltatja fel Tihamér mellvértjét; s szikrázó szemébe nyomva sisakját, erdélyi lovára pattan, s míg Werner gőgösen szétnyargal csodáltatni magát, általszöktet a sorompófán s pajzsára ütve, várja támadóját. Werner egy csapással el akarván szédíteni ellentársát, keményen neki törtet; de csak üres levegőt hasít, mert Tihamér fürge lován könnyeden félre ugrott, meg-meg szembe száll s szinte játszva csalogatá a hiú erőlködőt. Tajtékzik már a mén, széles hab lóg szügyén, gőzölg s nehezen fúj; Werner titkos mérgében nyúlszívünek kiáltja őt, ki csak szaladni tud, ekkor neki rohan amaz, sűrű vágástól csattognak pajzsaik,

míg Tihamér magáét repedten elveti s forgószélként karikáz körüle. Werner vérig sarkantyúzott, nehézkes lován oly hirtelen nem kanyaroghatván, minden ereje s ügyessége mellett egy véletlen lökéstől nagy robajjal a homokba zuhant. Míg a nézők az önhitt lebuktán zajlódva örültek, Tihamér ismét átalszöktet a sorompó korláton s régi helyén áll meg; szégyen s harag lángolt Werner arczain s felkelvén, a győzőhöz vezetteti lovát, mondván: „Itt a nyert mén, vak szerencséd díja; ez nem utolsó küzdésünk." — „Készen lelsz mindenkor!" viszonzá Tihamér, semmi érdemet sem látván a játékdiadalban s a nyert lovat Werner szolgájának ajándékozza. Titkon bosszút esküdve alázójára, legott elbúcsúzott Werner s Capua felé táborozó seregéhez tért vissza. Lajos pedig a gróffal s néhány biztosival hosszan tanácskozék nápolyi ügyéről.

II. SZAKASZ.

Egyik jó erkölcse volt azon kornak a fentartott asszonyi méltóság; nem vak imádás, azért múlékony inger: hanem igaz tisztelet bélyegzé azt. Szépnem osztogatá az érdemdíjt, példázatáúl a durvább erőn győző szépségnek; így nem ritkán tevé egy pár szem sugárzata a hevült ifjút jeles bajnokká.

Ez ünnep más nap estve ment végbe. A számtalan gyertyáktól fénylő palotában, drága szőnyegekkel ékesűlt falak közt, állt a trónus, környezve hadi jelekkel. Felette hármas halmon szétömlő arany sugárokban látszott a kettős kereszt, ott ült a király, ruhája nemzeti színekből választva; körüle vegyest a vezérek és urak. Jobbra oldalast egy kisebb, Malatesta ház czímjeivel ékesült szőnyeges karszékben ült a grófné gazdag öltözetben, mellette asszonyok és szűzek félkörben.

A herold előlép s gazdája nevében a királyt háromszor üdvözli s felolvasván a küzdők neveit, azoknak is köszönetét jelenti. Tihamért hirdeti első jutalmaztatandónak. Erre nyilik az ajtó, s fehér öltözetű gyermekek sorában hozzák bársony vánkosokon az osztandó díjakat. — A grófné int s Tihamér elébe járul s minekutána főhajtva a szék lépcsőjére letérdelt, a grófné egy aranylánczot nyakára függesztvén, így ejti szavait: „Szelid érzés hódolva símul a bátor erőhöz, s míg a

hős fellengve a jövendőnek él, gyöngéden nyujtja neki a jelen rózsáit. Vedd ezt emlékül! s miként e harczi játékban győztes valál, úgy lengjen körül az asszonyi kegy édes malasztja!" Szelid méltósággal fogadá el Tihamér a díjt, lelkes szavakkal hirdetvén a szépség hatalmát. Szorongva néztek a szűzek a szép ifjúra, ki önérzete lángjaival így dicsőíté nemök érdemét. Őt követék a többi jutalmasok is, választott igékkel mindegyik a szépnem iránt viseltető hódolatját kijelenteni buzogván.

Ott az ének honában, hol az akkor élő Petrarca minden szívet elbájolt, minden hatalmas versenge udvarában lantosokat marasztani, kik nem szolgai bér, de baráti tisztelettől lekötve zengének szép és magas érzelmeket. Hallgatók lángjától hevült az énekes, és szabad röptével nemesült az élet. Művészetnek kelle itt is befejezni az ünnepet; azért, mihelyest a díjosztás elvégződött, csendes harmóniától zendült meg a palota, s egy kar szívhatólag zengé a király dicséretét, mely utóbb harsány diadalénekkel némult el. Azután egyes lantosok és szűzek váltva vetélkedtek önszerzett dalokban; a tárgy bajnoki tett vagy hű szerelem vala; de egyszerre minden lecsendesült: „A szép Róza!" suttogák a várbeliek, szinte feszülten a következőre; s ím egy ősz lantos, nyolczvan évtől görnyítve, lép halkan elő; hószakálla mellét verdesi, de ősz pillái alatt nemes tűz lángol, nyugodtan nézve a meglepett urakra; bal karján csüng hárfája, jobbjára öltve egy sugár szűz, szép mint a hajnal. A tél s bimbózó tavasz együtt látszott andalogni e párban. Titkos félelem s a szemérem égi pirja önté el arczait, szemében csodálat s örömláng reszkete. Szőke haja fürtökben lengé körül belső gerjedelemtől hullámzó kebelét. Egész külseje mutatá e bájalaknak távol éghajlati születését. Könnyragyogva néz a királyra s magyarjaira, kik néma várakozással meredtek reája.

„Soká élj, király! — mond a lantos — e szív gyönge lobbanása derítse lelkedet; a mit adok, vedd úgy, mint a téli napsugárt, mely röviden melegít s elborul." Visszaifjadni látszik erre az ősz, tüzesen nyúl húrjai közé s a képzettől vezetve most andalgva, most harsány accordokban özönli hangját; lassúdan lankad ez a haldokló szív gyanánt, még egyszer ébred és tágul és — megáll. Esti homályban így zengé dalait Ossian, hőslelkei vékony felhőkön oda-

lebegve hallgaták szavait, s kopár ormokon tompán viszonzák azokat a harcznak fiai.

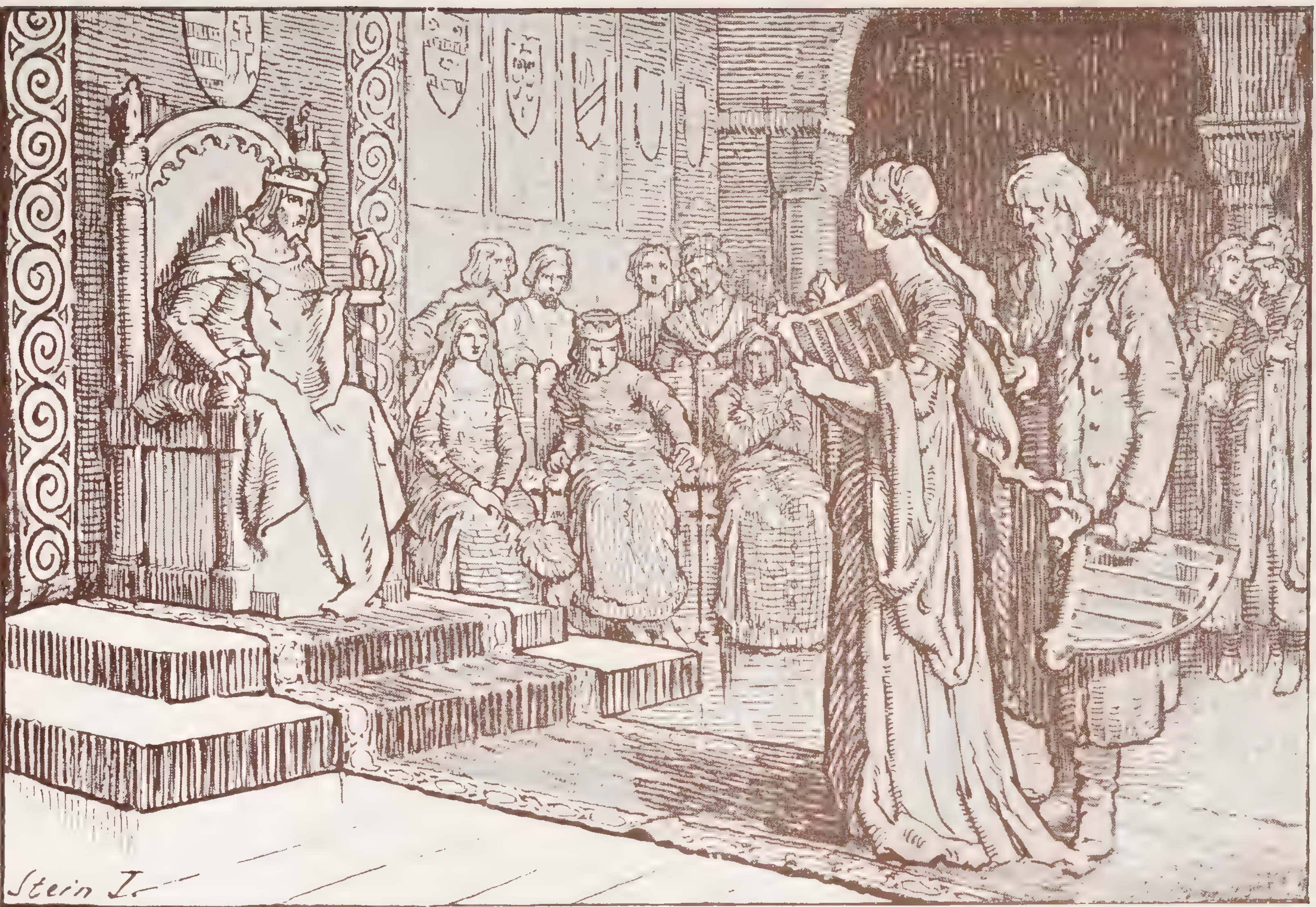
Mélyen hata bár az öreg játéka az egész gyülekezetre, mégis mindenki csak a szép szűzre figyelmezett, habozva nyúl ez hárfájához s melléhez szorítván az első biztosát, gyöngéd hangokban ömledezteti érzetét s mintegy édes álomból serkenve kél szózatja reszkető ajkain. [illegible] éneklé az elválás gyötrelmeit s veszteségét a szerető szívnek, mely számkivetve édes hazájából idegen földön könnyezetlen hervadoz. Önsorsát látszott panaszlani, oly valóan lebbent el fájdalmai titka. De csakhamar, szinte fentebb erőtől lelkesítve, vígabbra fordul éneke s mintha üdvözlené a jövevényeket, bájosan zengé el a hazafiúság felséges érzetét s a viszonlátás égi boldogságát. Öröm kapá el a hallgatók szívét, zajongva hirdeték magasztalásikat: csak őt nem érdeklé a köztapsolás, magába vonulva, hajló fővel karolta által hárfáját.

A grófné elhagyván székét, Lajosnak nyujtá a jutalom-koszorút, melynek virágai közt keleti gyöngyök ragyogtanak, s ezt Róza nyeré el. Lángolvá tér Róza a királyi trónustól helyére és kiragadtatva szinte magából, fogvan hárfáját, remegve átfutja húrjait s fellengző néztekkel, magyar nyelven ezen dalt éneklé:

„Itt a langyos ég virányin
Édes illat tévedez,
S a múlt, nagy kor omladékin
Hős kivánat ébredez.

A természet bájos képe
Andalító kéjivel,
Felmosolyg a déli naphoz
Mindig ifjú zöldjivel.

Ah de bármi szép az élet,
A hazátlan árva szív
Kelyhiből a nyilt örömnek
Bút csak és keservet szív.

Búsan eneklé az elválás gyötrelmeit.

Tihamér, II.

A napkölti ég alatt, hol
Fellegig nyúl a havas,
Hol sötét erdők helyette
Száll s mereng a büszke sas.

Ott, hol harczfi a nemes mind,
Ég a szent szabadságért,
S létét kötve birtokához
Megvet minden szolgabért:

Ott hazám, hol egykor Árpád
Érczkarral csatára kelt,
S élve-halva nemzetének
Messze fénylő trónt emelt.

Ott hazám, hol a Tiszának
Lejtnek könnyü habjai:
Arra szállnak, arra kelnek
Lelkem néma vágyai!"

Ki szülőföldjétől távol, váratlan hazai nyelvét hallá, képzelheti azon örömérzést, mely csapongva tört ki a jelenvolt magyarokból. Felindulva mindenki, közelebb akará látni a rokon ajkut; de ez hirtelen visszavonul az őszszel, az ajtóból lövel csak vissza még egy tekintetet s ez minden egével Tihamérra szállott.

Az eltűnt lőn most a beszédek fő tárgya. Lajos maga kérdést tőn iránta, de a gróf csak keveset értesítheté felőle, tudniillik: az öreg lantos néhány év előtt jött birtokába s nem messze lakik a vártól egy magános házban. Az ősz magát olasznak vallja ugyan; de a szűz eredetét mély titokban tartja. „Ki kérdi a zengő fülmiléről, melyik bokorban marada fészke? művésznek az egész világ hazája" ez mindeddig a tőle nyert válasz.

„Hazája enyém is — mond büszkén a király — sajnosan látom országom ily gyöngyét idegen földön ragyogni; holnap magától akarom sorsát érteni." Ezzel hódolatját jelentvén a vár-

asszonynak, szobáiba vonult s minekutána tölt billikomok vígan körülforgának, szétoszlott az egész társaság, s a kerengő zajt mély nyugalom váltá fel.

III. SZAKASZ.

Éj vala, halotti csend a várban. Sűrű köd lepé a földet. Tihamér korán elszökvén a vigadóktól, magán tünődék áradozó érzetén. Róza lebegett körüle, annak édes hangjait lihegte vissza szorult kebele. Az itt történtet álomnak vélte, csak Róza tekintete fénylett új élet gyanánt a gyönyörű valóra. A szürkülő hajnal ébren lelé s mindjárt is kardot övezve, ment le az udvarba s az első fellelt grófi szolgát kéré: vezetné őt az öreg lantoshoz. Ő kivánta Rózát Lajoshoz vezetni s ezzel forró vágyait teljesítni. A fáradt szolga vonakodott, míg néhány körmöczi nem erősíté tagjait. Elindultak.

Míg Tihamér szép reményeket röpíte a jövendőbe, kisérője őt mulatni akarván, elbeszélte: hányszor hívta már grófja Rózát udvarába s nem jött; mily büszke imádójaihoz s korántsem oly vidám, mint az olasz leányok. — A küzdésnél is jelen volt – mond továbbad a szolga.

„Jelen?“ kérdé hirtelen Tihamér s nem akarva örült szerencsés viadalának.

„Igen is, jelen — felelt a szolga — de úgy befátyolozva, hogy magam is csak magas termetéről ismerhetém meg. Mind e mellett a szépet mindjárt kifürkészik a férfiak: őt is több lovag kerülgeté.“ Fellobbant Tihamér; de kelletlen ingere lecsillapult hamar, midőn valami ezer lépést haladván, az olajerdő-nyiláson Róza lakása fehérlett elébe. Kisded ház vala ez, körülnőve szőlőtőkkel; jobb oldalán kert, ennek közepén olajágból fűzött remeteség látszott, az egészet illatos olajerdő környezé. A mint Tihamér a bokor kerítéshez jut, egy nagy, friss sebtől vérző házi szelindek neki ugrik, de rövid szaglálás után nyöszörögve ismét a kertbe vonul. Az ajtók tárva, senki sem mozdult. Szívdobogva megy a házba Tihamér; az első szoba padlaton vér s egy rozsdás kard, a mellékszobában a még bontatlan nyoszolyán eltépett fátyol, a földön törött hárfa fekszik. „Uram, itt raboltak!“ kiált

a szolga a dermedő ifjúhoz, ki vadon forgó szemekkel kardmarkolatját szorongatá.

„Nézzünk a kertbe!“ mond ismét a szolga, s Tihamér félig kábultan követi. Ott a fahajléknál vonaglik a hív kutya s már-már szakadozó párával az ajtót kaparja; gyors taszintástól felzörren az, s világos lőn a rettentő éji cselekedet: vértől elöntve, mellébe tőr mártva fekszik ott az ősz lantos, marka öszvegörcsülve, szelid vonásai kín- és haragtól széthúzva, alig ismerhetők. „Irgalom Istene!“ kiált az ilyeshez szokatlan Tihamér, s míg a szolga haza siet a szomorú hírrel, ő kardrántva bőszülten futkos az erdőben a rablókat nyomozni, éltét elszánva Róza váltságára; de sikertelen, s végre az életerő sem bírván ösztönit forró indulatjának, lankadtan öszveroskadt.

E gyilkoló rablás szörnyen behatott az udvarra; magyar és olasz nyomozó csapatok különös irányokon száguldoztak el. A király s Malatesta nagy díjt vetének a rablók fejére; mind hasztalan; tikkadozva tértek vissza a lovagok, Róza elmaradt, s méltó gyanú senkire sem eshetvén, minden töprengés csak puszta sajnálkodásba oszlott el.

A fáradt Tihamért egy kémcsapat fellelvén, a várba kisérte. Hajnali csillagként, mely szebb létbe világít, tűnt fel Róza Tihamérnak, mélyen érzé sebes borultát, bár hiú panaszszal nem hirdeté. Különös állapot inkább rokonít, mint a közpályán való ismerkedés; így serken többször az indulat, veszélyek s tartós áldozatok még inkább nevelik azt. Ha Róza külső ékei valami ürességet hagyának is a közléten túl vágyó ifjú keblében, fölösleg betölté balesete a hiányt s az óhajtott dicsőség Rózába vegyűlt, s úgy nézett utána, mint a vándor a leszálló napra, tudván: útja még vad sivatagon viszi keresztűl, de a czélnál szent béke jutalmazza.

Az öreg lantos hideg teteme másnap földbe takaríttatott, s temetési pompa végzé a fellengző ünnepet, miként halál a legfénylőbb életet. Most Rózához.

IV. SZAKASZ.

Károly király, Lajos atyja udvarában élt Zács Feliczián, büszke, nemes, kemény erkölcsű férfiú: előbb a híres zendítő Trencsényi Máté párthíve, később Károly meghitt tanácsosa. Ennek ritka szép-

ségű leánya Klára, udvarnokszűz gyanánt szolgált Erzsébet királyné mellett. Kázmér, a királyné öccse, utóbb lengyel király, Visegrádon mulatván, szerelemre gyúladt Klára iránt, s minthogy vétkes indulatja meg lőn vetve, erőszakkal töré le a virágot, mely sorsára nézve alatta, érdemére nézve sokkal felette tündöklött. — Tudva lévén, hogy a királyné öccsét határtalan szereté, s hogy Klára mindig társaságában élt, a felingerült atya a királynét tartá az alacsony tett eszközének s vizsgálatlanúl, bosszújától őrülésig ragadtatva, dühösen rohan a palotába, hol a király önnönivel ebédnél ült; a királyné jobb kezének négy újját elvágja, a hitvesét védő király karját megvérzé, azután Lajos és András nevendék herczegekre sújtá halálos vasát; de minekelőtte vak szándéka teljesűlhetne, az oda siető udvarnokoktól megöletik. Zács egyetlen fia hív szolgájával el akarván szökni, megfogatik s lófarkon hurczoltatva írtatik ki az életből.

Az eddig történtet Feliczián írtózatos tettével s a királyi házhoz kötelező jobbágyi hűség megszegtével mentegethetni; de az akkori birák szégyenét, kik hizelkedéstől vezéreltetve az utóbbi itéletet hozák, semmi idő nem moshatja le. A szerencsétlen, ártatlan, oly rútúl megbántott Klára megfogatik, orrán, ajkain, kezein megcsonkítva, félholtan lóra köttetik s az utczákon szerte vonszoltatva kínok. közt ezen kiáltásra kényszeríttetik: „Így járjon a király támadója!“ Zebának, Zács idősb leányának, bár nem is sejté atyja vétkét, Léván feje vétetik, s Kopai, ennek férje, legott éhen múlik ki a tömlöczben. De hogy a fejedelmi bűnös ellen egy tanú, egy vád se maradjon fenn, Zácsnak minden ivadéka harmad íziglen hóhérpallosra, többi rokon vérsége pedig örökös szolgaság- s birtokvesztésre itéltetik.

Demeter, Zács elhúnyt hugának férje, még jókor hallván a veszélyt, elkerülé az érte küldött poroszlókat s hat évű leányával, vérző szívvel hagyá el azon hazát, melynek elsői mellékes hasznokért áldozának fel egy ártatlan nemzetséget, álnév alatt olaszföldre költözött, hol egykor tudományait gyakorolta. Itt tengődött, szűntelen rettegvén Károly kémjeitől; s noha életét pénzzé tett drágaságai szükségtől felmenték, fogyasztó bú rágódott mégis belsején, szenvedő lelke egyedűl hazájáért epedezvén.

Így nőtt fel Róza sínlődő atyja mellett, mint a magános virág

a mohosult síron. Fő gondja atyjának, híven osztozott annak bújában s tudván, élte hajnalán mily veszély környezé, mily kétszínű többször az igazság, komorrá lőn előtte minden földi ragyogvány; de annál inkább épült belső világa, népesűlve tündér alakival képzetének. Még inkább erősült lelke ez irányban, midőn atyja Páduában egy híres lantossal szoros barátságot kötött.

Földi zavar közepett tisztán folydogál a művész élete, s habár az indulat lánghullámi dagadnak is, hattyúként lebeg a zajló habokon; mert a vadság dölyfein játszva győz fensége a szépnek. Carlo, még ősz korában is csodált, tisztelt lantos, békén járt a háborgó nagyok közt s megismervén a rejtező, de előtte megnyílt honvesztett hazafit, frigyesült vele s Rózát oktatva, művész ösvényre vezérlé; a szűz lágy érzete s hajlékony lelke könnyité buzgalmát. Kis idő mulva ezer ajak ömledeze Róza dicséretében, s az elbájolt nagyok udvarjok díszére őt magas igéretekkel csalogatták; de semmi szédítő kilátás nem tántoríthatá el, egyedűl atyja s tanítója körében lelé boldogságát. Mind e mellett hazai nyelvét sem felejté el; csak ebben lehellé ki titkos vágyait legbiztosabban a néma magánynak.

Az alatt Magyarországban Károly sírja felett a rég ellenkező felek kezet fogtak s szent István székébe ültetvén Lajost, a nemzet ismét szabad egész testté vált. Örömkönynyel hallá ezt Demeter, visszakészült honába; de a rég lankadót halál lepé meg.

Rózát árva léte még inkább Carlohoz csatlá s ennek gyámoltában lele vigasztalást; ki is erejét fogyni érezvén, Riminibe költözött, ismervén birtokosának korát túl haladó lelkét. Hasztalan unszolta Rózát vígabb sors-választásra; büszke lévén ez meghálálhatni jótéteit, nyugodtan követé őt magányos lakásába. A grófi ház kegyes gonddal ápolá őket, kedvet lelvén lelkes társaságokban, a kisded házigazdaságot Róza intézgeté, az öreg Paolo, kinek főtisztje vala naponkint a szükséges táplálékot átszolgáltatni a várból.

Díszei teljes nyíltában álla Róza, midőn Lajos hadával megindult. Mily szorongva hallá jöttét! Paolo alig győzte hírekkel. Lajos érkeztekor forró kívánatit eléggé nem tudván oltani, elment a harczi játékhoz, csak Paolotól kisértetve; ott látta Tihamért és — ebben valósult azon édes kép, melyet szűz keble titkosan alkotott, s magát

feledve, ébredő szíve hevűltében nem is sejté más szemek kémlelő nyilait. A díjosztás miként hata rája, nyilván mutatá elragadtatása, önkényt lefátyolozván mindaddig gondosan eltakart születése titkát. Ábrándozva tért azon estve még haza, szívlángjaiba avatva a kegyes őszt, ki csendes aggódással, de tiszta részvétellel hallgatá kedveltjét. Első szerelme nyíltán a sors megbékülni s új tartalmat látszott adni életének; s míg Carlo azon eszmélkedett, mi módon intézze ügyét a magát elárult szűznek, ő az ideálok körébe szállva, érzete csapongásait ez énekkel kisérte:

Hajnali kellemű fény
Hinti mosolyogva sugárát,
Melyre az ifjú remény
Rakja le fellegi várát;

S édes irányra feszűlten
Nézi magas remekét,
Érzete istenesűlten
Fölleli biztos egét.

Így öröm-áldozaton
Myrtuszi lenge hűsében
Kél az erő szabadon
Tettre hevűlt kebelében.
Képzete lángözönéből
Egy alak ömlik elé,
S elrepes élte szükéből
Álma világa felé.

De miként a hang, úgy reppen el az ifjonti álom is. Sajnosan érzé ezt Róza: mert egyszerre lódobogás s a házi szelindek éktelen ugatása felrezzenté andalgásiból, s minekelőtte megfoghatná e szokatlan zajt, négy álképű férfi, sötét köpönyegbe burkolva, Carlohoz lép, a többi künn maradt az udvaron. Carlo mindjárt rablókat gya-

nıtván, feltárja szekrényét s tölt erszényt feléjök tartva, mond: „Művészi éltem kis szerzeményét átadom, csak távozzatok!“

„Minek ott arany, hol friss kebel piheg — szól egy magas férfi, kitől a többi függni látszék — veled semmi dolgom, ősz ember, csak társadat bízd velősebb karokra. Hol Róza?“

„Uram, elégedjél! — mond ijedten Carlo — vidd mindenem, csak túl ne hágj az emberiség határin!“

„Nem jöttem én erkölcsi leczkét hallgatni — kiált háborodtan a férfi — : nélküled is fellelem én, a kit keresek“; s félre taszítván Carlot, a másik szoba felé megyen, hol Róza, hárfáját pajzsként magához szorítván, remegve egy szögletbe lapult.

„Ne tovább! mond Carlo — —; ősz hajamra esküszöm, csak testemen törhetsz keresztűl a szűzhöz!“ s lekapván régi kardját a falról, útját elállja; Paolo pedig felrettenvén álmából, egészen elrémülve ölelgeti a támadó lábait; int e⁊ s két czinkosa Paolot hirtelen kiragadja.

„Félre az útból, rekedt síp, különben nem pengetsz többé lantot“, kiált mérgesen a férfi. Carlo eltökélve kardját csapásra emeli; de a vívni szokatlan, erősb vágástól véresen földre hanyatlik.

„Ah öregségem!“ sóhajt Carlo s vánszorgó testével a küszöbre roskad. Róza ezt hallván, borzadva veti el hárfáját, rezegve pattantak szerte a húrok; elszánva Carlo sorsában osztakozni, kirohan az ajtón s tőrt ragadván ki a rablónak övéből, lángzó szemekkel s védelemre ıeszült karral az ősz megett áll.

„Kiméld erődet, szelid galamb — mond a férfi —; még az éjjel messze kell röpülnöd; minek e játék, vas mellemen megtompul aczélod.“

„De nem saját keblemen“ — kiált Róza s a tőrt szívének irányozza. — „Így halok mint szabad leány, de békódat nem tűröm!“ Meglepetve lép hátra a férfi s elmerűl a felséges szűz néztében, önsülyedtét érezvén annak lelki nagyságában.

„Nyugodtan, édes leányom! — rebeg a vérző lantos — engedj a sorsnak, bármi tövispályára vet, míg híve lész magadnak, dölyfei nem ártanak. Nyújtsd kezed utóljára; válnunk kell; én örök nyugalomra — te“ — itt szava megakad, s halálszín borítja el képét.

Ezen búcsúszavak megrendíték Rózát; feszűlt erei lankadnak, homály vonul szemére s tőrét elejtve, oda omlik az öreg mellé.

„Ő is csak asszony, szűlni tud, de nem magasban érzeni", — mond a férfi, komoran szemeit a halovány vonásokban legeltetvén. „Ilyen az asszony — mond kaczagva a másik —: előbb ez öldöklő angyalként álla, s mint a sárkány őrizve kincseit; most érzéktelen fekszik itt s ha feleszmél, ismét nevet. A csirkét megsiratja, de jó kedvvel megeszi." Erre Róza fályolát eltépi s ágyára veti mondván: nyúgodjál szűzjel! ha birtokosod vissza térend, más szemmel tekint reád.

„Most fel! siessünk!" mond a rablók elseje s izmos karjaival felölelvén Rózát, lóra kap s ápoló gonddal az ájultat maga elébe veszi; a többi hamarjában öszvehordott mindent, a mit zsákmányra méltónak lelt; lóra kerekednek. Paolot is velök menni kényszerítvén. A felüdült Carlo mécset fogván, roskadozó léptekkel a kertbe támolyg, hogy ott a remeteséget meggyújtván, a várbelieket fellázítsa; de egy elkésett rabló megsejtvén szándékát, a végső erővel küzdőt átgyilkolja s testét a hajlékba veti, ekkor az urát védő hív kutya is mardosván a latort, mély sebet kapott.

Elszáguldtak; borzasztóan hangzott el robogások az erdőn; s ott, hol nem rég a megindult szív dala zengett, most az egyedűl élő kutya dermedezve vonított, s az éjjeli szél nyögve suhogott az üres szobákon keresztül.

V. SZAKASZ.

Négy napi nyugvás után Lajos királyi ajándékokat osztván a grófi háznak, megindult hadával s Volturno kies partjain telepedett meg. Itt Tarenti Lajos, Joanna második férje, szép külsejű, de gyáva férfiú, s Acciajoli vezér Capuánál táborozva, fegyverrel akarták gátolni átmenetét a vízen.

A legyőzendő veszélyek Tihamért tettre ébreszték; Róza képe szívmélyébe vonúlt; s míg egy osztály Urticellonál az ellenséget megkerüli, Lajos a capui hídat ostromolja, ő más osztálylyal átúsztat a vízen, bevág s megzavarja az ellenlovasságot. Néhány óráiglani harcz

után gyérűlten fut az ellenség; vezérjei magok lettek hírmondói veszteségöknek.

Tihamér a szaladókat űztében, félre az úttól, egyes házaknál Werner csoportját rablásban leli. Épen akkor hurczoltak ki egy férfiút s gyilkot szögezve mellének, pénzért únszolták. Közéjök robban Tihamér s markában villogatva vasát, békét parancsol; meghökkenve eresztték el azok foglyokat.

„Ott benn szabadíts!“ esdeklik a férfiú s reszketve a házra mutat, honnan asszonyi sikoltás hangzott ki. Tihamér leugrik lováról, villámként ötlék szívébe Róza története s néhány magyart leszállíttatván, a segédért jajgatónak váltságára siet; a megmentett férfi is hozzá szövetkezik.

Benn a házban nagy volt a zavar; a rablók mindent törtek, szaggattak, egymás kezéből ragadozván a prédát. Halált dörögve a hadi törvényszegőre keresztűl nyomúl ezeken Tihamér, míg a végső szobába jut; hol egy fiatal asszony, bortól hevűlt herczegi tiszt ölében vergődik.

„Rendet a király nevében!“ kiált Tihamér, alig birhatván fellázadt vérével.

„Werner a mi urunk!“ — felel büszkén az asszonyt karoló s sókot czuppantván az elbágyadt hölgy halovány képére, kaczagva mond: „Itt nem osztozunk, magyar!“ Kardlappal válaszolt erre Tihamér, s oly hathatósan, hogy az elzsibbadt kar nem tarthatá prédáját, s a kimentett asszony férje keblére símul. „Ne hadd magad, Stefano!“ kiált több rabló s kardot ránt; de Tihamér a tisztet s néhány pártfogóit jól megjelelve, hátra vonul, sértetlen vezetvén ki a ház lakóit. Azonban az éktelen lármára Werner ott terem.

„Zabolázd népedet, vezér!“ — mond Tihamér, igazsága érzetében — „elől az ellenség, ne vívjanak a csendes polgárral.“

„Pelyhezd ki magadat, ifjú: aztán oktass férfit; nagyra vittek álmaid, hogy velem kötelességről mersz szólni“, mond Werner feszesen.

„Ha elmulasztád azt, ügyelj az ifjabbra, midőn királya parancsolatit hírdeti“, viszonzá Tihamér.

„Tán a szerencsés kardjáték téve oly elbízottá, hogy ott is

bírálsz, hová kisded hatásköröd nem terjed? Vigyázz! itt az eszköz megkurtítni szárnyaidat, ha idétlen röpűlésre izgatnak", mond Werner s villámzó szemeit Tihamérra szegezve kardjára csattant.

Tihamér fellobban, gyorsan lovára kap s Wernerhez szökvén „Kard, ki kard! — kiált fendörgő haraggal — vagy pergő nyelvedre sütöm vasamat!" Werner oly bátor mint kevély, boszúlehelve kardot ránt; mindegyik felekezete harczra készűl s a felbőszült gyűlölség vérszomját aligha károsan nem oltja, ha István vajda jókor oda nem érkezvén, szelid méltósággal szerte nem választja a háborgókat. Tihamér okát adja szertelen lángoltának, szerényen engedve a tisztelt vezérnek, eltávozik, ótalmába ajánlván mentettjeit, kiknek buzgó hálája követte.

„Az ifjú tüzes, szeret vagdalkozni", mond Werner színlett nyugalommal Istvánhoz.

„Midőn a közös ügy sérelmét látja. Néped zsoldja kijár pontosan, gátold sarczaikat. Kiméltetni óhajtja királyom a fegyvertelent", viszonzá nyomósan a vajda.

„Ura seregemnek, én számolok tetteikért; de minden pórázon nem szoktam tánczolni!" mormolá Werner s elfojtott méreggel kürtöt fúvat, s a mint lehetett, öszveszedé zsákmány után kószáló csoportját.

Nem lévén czélunk Lajos királynak tetteit s Durazzo Károly herczegen vett véres boszúját leírni, csak azt adjuk elő, mi szorosan függ öszve történetünkkel; azért is Nápolyba követjük, hova egyszerű pompával tartá bementét. Tihamér vivé előtte a gyászzászlót, a megöletett András képével; bús emlékjel minden jobb kebelnek. A fővárosnak minden újságon kapó lakosi örömzajjal fogadák az érkezőket s látván a szoros rendet, mely a magyarokat leginkább különzé, szűnve-szűnt a rettegés, mely nem rég minden szívet nyugtalaníta. Lajos átvevén a nápolyi kormányt, öccsének kinyomozta gyilkosait, keményen megbűnteté s mindenkép iparkodott a közbátorságot helyre állítani s a szédelgő, elpuhult népet hathatós törvény alá szorítani. Tihamér napról-napra kedvesebb lőn előtte. Apornál szerzett ismereti s munkás, de önérzetétől függő lelke, fentebb czélokra jegyzék őt az érdembecsűlő királynál. Minden bájai

az olasz szépeknek, minden hevítő s szabad eleményre buzdító mulatságok, újak bár az egyszerű magyarnak, nem törűlheték el benne Róza emlékezetét; azon lelkek közül volt ő, kik, ha egy tárgyat felfognak, többé el nem eresztik azt. Eleget serénykedett az elrablottnak nyomára juthatni, de nem vala képes a gonoszság fondor szövevényibe hathatni, melyeket itt közelebb szemlélünk.

VI. SZAKASZ.

Werner, miként feljebb említők, előbb jött Riminibe Lajosnál, hol a gróf őt, mint a magyar király zsoldosát, ismerve bár véren épűlt hírét, minden becsülettel fogadá. Ott látá Rózát s czéljává jegyzé vad ösztönének s bár kivánatát tiszta hódolattal leplezgetve közelíte is hozzája, egyebet hideg tiszteletnél nem nyerhete s megbántott gőgje még inkább gyúlasztá őtet. Nemtelen czélját az öreg Paolo segíté elő; ez tudniillik nem keveset tartván magáról, ha Rózát a grófhoz kisérheté, mindenütt rajzolgatá e szűz tulajdonit. Wernernek egyik biztosa csakhamar kivett belőle mindent, mi használhata urának, sőt a házhoz is elvezetteté magát.

A büszke Werner örömest köszönte volna magának a Rózán vett diadalt, azért vizsga szeme föllelvén őt a harczjáték nézői közt s elértvén, miként hata reája Tihamér, ezt önhitten viadalra hívá ki, megaláztával akarván fényleni. A küzdés bal kimenetele vak gyülölségre forralá őt a kétszeri győzedelmű ifjú ellen s Róza kellemeit féltékenyül irígyelvén, őt elorzani eltökélé; de hogy minden gyanút elhárítson magától, meghitt kémjét hagyván a várban, búcsút vőn s néhány mérföldnyiről másnap visszatérvén, az erdőben rejtezett s a díjosztás éjjelén kémjétől, ki Rózát nyomban követé, mindenről tudósíttatván, nemes vért ontva teljesíté pokol-súgta szándékát.

A sebes nyargalástól életre tért Róza elszörnyedt Werner karjai közt; de ijedelmét csakhamar bátor elszánás váltá fel, hideg megvetéssel mondván a kérlelő Wernernek: „Merítsd ki erődet, éjjeli gyilkos, urává tehet ugyan durva hatalmad éltemnek; nem soha e szívnek!“ Néma komolysággal hallgatá rablója szerelmi esküvéseit s kedvező ajánlatit, eltökélve végső perczig védeni erkölcsét. Paolót

18*

kérte egyedűl társaságúl, s Werner, ki a szükségtelen tanút inkább megölette volna, még sem tagadá meg ez első kérelmét, az időtől reménylvén önkényes hajlását. A balgatag nem tudta, hogy a szerelemben csak a pillantat jutalmaz, az idő soha sem.

Külön táborozván a magyar seregtől, könnyü volt rejtegetni Wernernek foglyát, hív őröket tartván körüle; útközben nem is sokat háborgatá jelenlétével, nehogy valami szembetűnő tettről elárúltassék.

Nápolyban, egy tengerparton álló házban élt Brigitta, azon elvetettek egyike, kik rút nyereségért minden bűnt oltalmazva, kaput tárnak a feslett életnek. Werner a háború előtt Nápolyban mulatván, megismerte az asszonyt s mind a hely állapotja, mind ön bátorsága végett oda szánta Rózát, képzelvén: az elveszettet ott senki nem sejtheti. Nápoly elfoglaltatását követő éjjel mellékes útakon ide kisérte foglyát. Az előre tudósíttatott Brigitta várta már s a felső emeletre, egy ékes szobába, melynek ablakjai a tengerre szolgáltak, vezeté őket. Róza örült elvégre asszonyi társaságba juthatására; de irtózva fordult el, midőn Brigitta ördögi mosolygással a selyem kárpitozatú ágyra mutatván, mond: „Itt nyugszol, szép fülmile! — s átszúró tekintettel mérvén Rózát, Wernerhez fordúl — sok szerencsét, herczeg, jól választál. Mily szőke, nyúlánk, fiatal! Hm!“ Róza megrendült a kígyófullánkként vonagló szemektől, komoran Wernerre néz, mintha mondaná: ez méltó hozzád.

Werner nem akarva becsülni kénytetvén Rózát, hirtelen az aszszony szavába vág: „Semmi illetlenséget — mond keményen — szorgalmadra bízom ugyan e szűzet, de tisztelve akarom látni őt.“ Ezzel, mintha ön vádja riasztaná onnan, eltávozik, maga után intvén Brigittát, kinek sivatag élettől korán eldult képén az elrögzött gonoszság új fertelmet hagya sejteni. Nyugtalan tünődött Róza kétes jövendőjén, de csak némán lebbentek el sóhajtási az alatta tomboló hajósok vad lármái között.

A veszély nagysága igaz mértéke a belső erőnek. Róza, ámbár szünetlen kitéve szerelmi ostromnak s mindig önvédelemre feszülve, még sem csüggede s nem hiú könnyekkel, hanem elhatározott érzéssel távolítgatá magától Wernert, ki többször megjelent s vad indulat-

ban most fenyítő dühre mordult, majd lábához omolva esengett; de állhatatosságát nem rendítheté meg sem Werner, sem az incselkedő Brigitta, ki a bűnt s minden földi éleményt bájszínekkel rajzolgatván, minden módon búja kéjekre buzgott hevítgetni az ártatlant.

Így élt Róza ön erejétől támogatva; de elzárt madárként énekre nem nyiltak ajkai. Paolo enyhíté egyedűl fogságát: élelemszolgáltatáskor szabad volt ennek Rózát meglátogatni; a múlt lőn ekkor beszédök tárgya s jótét a viszonyos kiömlés. E balesetért magát vádoló öreg váltig törte fejét, miként tudatná Róza sorsát a magyarokkal; de sikertelen: sűrű rostély a tenger felől, s az elzárt folyosón járkáló őrök gátlának minden közösülést.

VII. SZAKASZ.

Az első szerelem bármi czéltalan, mindenütt életet s reményt talál; így andalgott Róza egykor elmerülten nézve a tengerre, melynek csendes tükrén a búcsúzó napsugárok tűzfolyamként nyultak el. Képzelete Tihamért festé elébe mint szabadítót; őt látá érte harczolni s győzni. A gondolat: véle s neki élni! édes kivánattá olvadt ellágyult keblében. Egyszerre a szomszéd ablakból ezen — érzetével épen ellenkező — dal zengedez:

A tavasz bájkellemében
A szép rózsa mint virul!
Harmat reszket nyilt ölében
S attól édesb lángra gyúl:
  S bármi szíven ringadoz,
  Kéjlehelve illatoz.

Róza felserken. Eleintén úgy vélé, még egy áldozat tartatik foglyúl mellette, de tévedéséből hamar feleszmélt; mert nem bú hangja volt az, a mi tovább hallatott:

Boldog a jelent kedvellő!
Én malasztit érezem;
S rám melegre a hűs szellő
Honnan jő, nem kérdezem:
Kétszer él a csapodár,
Míg a hív tövisen jár.

Nem irígylem szerencsédet! mond Róza s el akar fordulni, midőn egy más igen kellemes ifjonti szózat figyelmét ismét arra vonzá:

Büszkén száll a magyar vitéz,
Sötét zászló kezében!
Minden szem csak reá néz
S andalg szemléletében,
Mért láttalak!
Szép hős alak!
Nincs nyugtom, nincs, az óta már!

A többi szavakat érthetetlenné tevé a kaczaj, mely ezen dalt követé; csak Minetta név hangzott ki néha az enyelgő zaj közül. E daltöredék különösen hata Rózára; önnön érzetét hallá fakadozni s csendes bizodalommal hajlott az ismeretlenhez. Már azon tünódék, megszólítsa-e szomszédját, midőn Brigitta kémlelve hozzá lappang. „Melletted vigadnak — mond erőltetett részvéttel — neked is szebb lét derülne, ha intéseimre ügyelnél. Lásd! ők az én tanítványaim.“

„Sajnálom őket!“ felel Róza s megvetve löki vissza elébe nyujtott kezét a csábítónak.

„Nem illik harag ily szelid képhez — mond hunyorgatva Brigitta, mint a ki más kárán örül — ím jó hírt hozok: a herczeg tüstént itt lesz. Te hallgatsz? úgy véled, annyi szép ruha az égből hull számodra? azonfelől egy bajnok. — Lásd, én is fiatal valék, a hét szépség közül bírtam legalább hattal s mégis oly férjem jutott, ki pénzét kivévén, nem ért egy szerelmes álmat. De látom, te sem vagy újoncz, a makacsság vonzóbb, dicsérem mesteredet. De mégis, Róza, ennek is van határa: adj mindent; csak úgy intézd dolgo-

dat, hogy az egésznek minden tagocskája hasznot és gyönyörűséget szerezzen."

„Nem értelek — mond Róza komolyan — ha annyiszor ajánlád barátságod — add jelét s távozzál!"

„Nem jövök üres kézzel — folytatja Brigitta, gyűrűt vesz elő s azt forgatja. — E gyűrűt a herczeg küldi; nézd mint ragyog! Más ember csak puszta szívvel áldoz s annyit kiván érte: hogy agyon ásítnók magunkat csupa szerelemtől; a herczeg küldi e gyémántot, saját képét."

Róza egy könnyet töröl le s szótlan az égre tekint.

„Ah! szelidülsz kegyalak? Miért pihegsz oly nehezen, mintha már is ölelne? Nos? mit izensz a herczegnek?" kérdé az asszony gúnyredős arczczal.

„Nekem szánta herczeged e gyűrűt?" kérdé viszont Róza.

„Neked, neked! szép angyal!" felel Brigitta.

„Legyen sajátod — mond Róza büszkén — csak távozzál s mondd a herczegnek: én inkább tőrét mint szerelmét választom."

„Köszönöm — mond Brigitta — te oly nagylelkü vagy, mint szép, kivánom, soká maradj itt." Ezzel a gyűrűt fonnyadt ujjára vonja s örömmel nézegeti. Ekkor belép Werner, Brigitta hozzáfordul: „A gyémánt nem használ, folyamodjál karjaidhoz." Ezt súgván, mosolyogva megy ki.

„Ily méltatlanra bitangolod szerelmem adományait — mond komoran Werner — magadra vess, ha türelmem szakadtával sorsod nehezül."

„Ha ily méltatlanra bizál, ne csodáld ajándékidat is azon kézben látni; különben tapasztalhatád, mily keveset indítnak fenyítő szavaid; nincs ugyan erőm lerázni lánczodat, de lelkem szabad röptét le nem bilincselheted", viszonzá Róza.

„Egy kedvező tekintet szabaddá tesz — mond Werner szelidebb hangon — símulj e szívhez, s minden örömért kétszeresen adózik."

„Gyilkos! — mond Róza felhevülten — tőlem vársz szerelmet? tőlem? ki undok tettedet látta és érzi —."

„Feledd a múltat, csak előre nézz" — esdeklik Werner.

„Van is okod fátyolt vetni a múltra — mond fontosan Róza — ;

én örömmel nézek vissza s emlékezetem egy szikráját nem adnám egész jövendődért.“

Werner szemöldöki öszvehúzódnak, s mérges kaczajjal dörgé· „Ismerem bálványodat! tán az a karcsu ifjú —“

„Ki porba sujtott,“ esik hirtelen szavába Róza, büszkén tekintve Wernerre.

„Hah! — kiált ez, indulatja teljes kirohantával, féltés- s boszútól égve. — Legyen tehát, imádd az idétlent; de kimélést tőlem többé ne várj: még ma eltépem pártádat s czégérül teszem ki e bűnháznak. — Kifakadó dühhel. — Érezd tehát körmét a vadnak, ha szelid bánás nem lágyíthata el!“ s vad mozgással közelít hozzája: Róza félre szökik s borzasztó elszánással a rostélyt ragadja meg.

„Erőd elalél a hideg tetem felett — mond lángzó szemmel — ha csak egy ujjal hozzám érsz, e rostélyon szakad szét fejem; nézd véremet folyni, de tanuld tisztelni az asszonyi erkölcsöt!“ A nap végsugárát veti reá, megtörve omlik el a szobában s Róza mintegy színváltozott lélek álla reszkető fényben. Werner hátra lép, ajkai remegnek, kezei alá meredeznek, mint azé, ki mohón valami után kap, de szörnyü rémülettől visszaijesztetik.

„Róza, te rettentő vagy: mennyire vonzasz, annyira taszítasz vissza — mond nagy hallgatás után a magával küzdő Werner — szólj, miért gyülölsz?“

„Szánlak — felel a szűz — szánlak, hogy annyira rabja lehetsz indulatidnak; van erőd s mélységben veszteglesz, s a gyöngeség játszik akaratoddal.“

„Igaz — viszonzá sötéten Werner — a szabad vitéz most asszonyimádó! de legyen úgy — kifakadó érzéssel. — Halld, Róza! te vagy az első, kinél ezen kivánatom éledt! Légy hölgyem, s oly fénytetőre emellek, honnan büszkén nézhetsz alá bármely királynéra; van érzetem dicsőségre; van hatalmam érte vívni: légy hölgyem, s aranysugárait fűzöm homlokodra.

„Ha vérpályád nem rettentne is — mond Róza — lehetetlen veled egyesülnöm; bár oly sértőleg vágtál is életembe, megcsalni nem tudlak — halkan pirulva — én szeretek. Elégedjél e szíves vallással; de ha

szándékod tiszta: én magyar leány vagyok, s készüljön bár pallos árva fejemre, nemzetemhez vágyom.“

„Én áldozzak ily fagylaló hidegért? — kiált Werner mérges hahotával. — Te itt maradsz, s szenvedésed enyhítse bosszumat. Túlesvén a lágy koron, mely veszteségét csendes könnyek közt felejti; tőlem ne várj nagylelküséget. Tudd meg, te oly házban vagy, melyet pirulva kerül a jobb érzés, hol a szerelem alku szerint megy, s az adó, vevő, egyiránt csalódik. Én a pulya községnek martalékul vetlek; váltságot ne remélj, mert itt hitvest csak bolond kereshet.“ Öszve borzad Róza, habzó keble kifakadni látszik, fehér homlokán gyöngéd erei kékre dagadoznak; de csakhamar felerősül s nemes méltósággal mond Wernerhez: „Romlottság közt épen maradni oly érdem, a mily alacsonyság ide hozatásom; ez nem változtat, csak téged inkább megvetni ösztönöz. Oh miért nem vagyok férfi, hogy pór melledbe mártva kardomat, megboszulhatnám a megbántott szemérmet. Bátran lépek sorsom elé s ha minden elhágy is, egy tű, egy üvegdarab elég a halálra.“

Szégyen, bosszú szaggatá Werner belsejét; most gyilkos, most szerelmi kivánat zavará elméjét, hasztalan kerese szót háborgó érzetinek; tűzkerék gyanánt forgó szemével ott áll mozdulatlan, míg az ajtón kivül harsány szózat nem ébreszté fel kábultából; hirtelen felnyitja Róza ajtaját, s egyik őre Paolot hurczolja elébe: „Többször mondtam, minek hizlaljuk hijába ezt a vén dudvát; ím, késsel támadott meg, s ha jókor nyakon nem kapom, talpra kiáltja az egész házat s elárul“, dörmögé a meghitt őr.

„Örök átkom rátok!“ kiált Paolo s száraz öklét Werner felé szegzi. Róza reszketett. Werner lecsillapodva mond: „Zárd el őt, adj neki bort, hadd oltsa tűzzel tüzét.“ Paolo elvezettetik. Werner Rózához fordul: „Te most vér felől gondolkodál? Légy nyugodt: az oroszlánnak is vannak szelid pillantatjai!“ — Ezzel szorongva kiment s távozása szintoly jól esett neki, mint Rózának; elgyöngülten hanyatlott ez székére; a szomszéd ablakban pedig így zeng ismét az ének:

A földre kék homály terül.
A bús álomba szenderül:
S hová nyílt szem nem juthat,
Oda elzártan elhat.

VIII. SZAKASZ.

„A nyelv kész halni, de nem a szív," mond Brigitta Wernerhez, ki nála komoran fel s alá jár: érezvén, hogy ott szeret, hol megvettetik; csodál, hol örömest gyülölne. „Te szomjús vagy, s a forrás csevegését bámulod — mond ismét Brigitta. — Sokat változál, herczeg, mióta rabod rabja lettél; előbb a könny még vonzott, s nagy hőse valál házamnak: most elijeszt az erkölcs, mely gőgnél nem egyéb. Látom, álomporra lesz szükségünk."

„Vipera — mordul ellene Werner — szijat vágatok hátadból, ha valami szerrel élsz parancsolatom ellen."

„De csakugyan szerelmes vagy — mond gunyolva Brigitta — s úgy rémlik, más boldog áll édened előtt. Miért lángolsz? eltaláltam? Az semmi, vannak neked derék embereid, kik döféshez jobban értenek, mint imádsághoz; egy taszintás — s vége: a leány sír és sírtában az élő után nyul."

„Nem! — mormolá Werner magában — orozva nem gyilkolom meg az ifjút: ő nyiltan aláza meg, boszum is nyilvánságos legyen; így kivánja hírem; — Brigittához fordul: — te pokol szülöttje! más módot keress, aranyat adok, de mást gondolj."

„Bízd reám — felel Brigitta — majd bővebben értekezünk. Most mennem kell, mert oly vendégeket várok, kik nappal sokat papolnak tiszta életről" s elmegy.

Kétkedve tért haza Werner; mi előbb csak vérjáték vala, naponként erősb szerelemmé vála benne s váltig kiforgatta magából, vízbe sülyedőként minden hab után kapkodott. A csábító Brigittától most kajánkodva tartott, majd segédet reménylett s így nyughatatlankodva bűnteté önmagát szerelem-, féltés-, s boszútól egyiránt dúlt kebele.

IX. SZAKASZ.

Azon palotának, hol István vajda megszállott, földszinti szobáiban lakott Tihamér is. A teli hold magasan állott már a csillagos égen, midőn ő megvizsgálván az éji őröket, haza tért lovászával s míg ez honi dalait fütyörészve fegyvereit tisztogatá, ő a langyos

levegőben hűtőzött. A toronyőr éjfélt kiálta s Tihamér is feküinni készült, midőn egy lassú ének ablakjánál egyszerre minden csepp vérét gyors szökésre forralá; tartalma ez vala:

Sírva nyögdel a fogoly szűz
Bú emészti napjait;
S az, kiért ég, bár közel van,
Még sem oldja lánczait.
Bajnok ébredj! híved vár!
Nincs szerelmed, szíved már?

Bajnok fel! ragadd aczélod
Szép ártatlant védeni:
Díja édes; jer, ne késsél
A bízót kimenteni.
Róza, Róza, Róza kér.
Ébredj, ébredj, Tihamér!

„Róza?“ kiált Tihamér s hirtelen kardot ragad s pánczélinget öltve, kirohan az ajtón, majd eldöntvén a vajdai strázsát, ki bámulva néz utána, egyenest az énekes felé siet, ki árnyékba vonult. „Csendesen — mond egy sötét leplezetü alak — most ne kérdezz semmit, az idő rövid, csak kövess bátran!“ Ezzel gyöngéd szorulattal fogja kezét s az álmélkodót elvonja magával. Szük utczákon keresztül a tengeröböl felé, majd félóráig mentek így; Tihamér türetlenkedve többször megszólítá vezetőjét, de az ajkára tett ujjával hallgatásra inti. Végre egy barna ház előtt megáll az asszonyalak s kendőt vesz elő: Most engedd bekötnöm szemedet — mond — mindjárt czélodnál lészsz.“

„Vakon nem megyek — mond Tihamér — ha tiszta szándékod, vezess nyílt szemmel; én védlek.“

„Esküvésem kötelez — mond az alak — sem a házat, sem rablóját a magyar szűznek fel nem fedezhetem. Köszönd, hogy szabadulását eszközlöm. A mit tudni kivánsz, később Rózától meghallod, nekem szólni tilos.“

„Akárki légy, rejtélyes alak — mond Tihamér — Róza nevével hatalmamba esél s vezetned kell.“

„Mint mondám“, felel amaz.

„Így hát kényszerítlek!“ mond türetlen Tihamér s vezetőjét erővel tartóztatja; de ez ügyesen kifordul hóna alól s a nyílt mellékkapún besurran. Tihamér utána iramt, de sötétség fogta körül.

„Még rajtad áll, magyar! — hangzott feléje a sötétből. — Most vagy soha!“

„Jer! vezess!“ — kiált Tihamér szorongva.

„Békötött szemmel! — lőn a válasz. — Igérd ezt nemesi szavadra!“

„Legyen úgy — kiált amaz — csak jer!“ A sötét alak ismét hozzá suhog és szótlan beköti Tihamér szemeit. Néhány száz lépést haladván, Tihamér ajtózörrenést hall s forró vágyástól égve, szorosan tartja vezetőjét. „Mind a ketten elveszünk — súgá ez — ha csak egy szó lebben ki ajkidon; akármit látsz és hallsz, fel ne zendülj, különben Rózát örökre elveszted: mert, légy bármi erős, engedned kell a nagyobb hatalomnak.“ Ezzel feloldja szemkötőjét. Keskeny csigagrádicsnál álltak. A képét szorgosan rejtő kalauz levesz a falról egy lámpást s világít. Örömborzadozva s kardját megmarkolva megy Tihamér fel a lépcsőkön. Szűk folyosóra jutnak, s a mint egy ablak előtt elmennek „Tihamér! Tihamér! szabadíts!“ hangzik egy szózat a sötétből. Szívdobogva áll meg ez, de kisérője tovább vonja: „Mindjárt meglátod — súgván — a szerencsétlen még felkölti az őröket.“ Ezzel egy ajtót tár fel, s a gyöngén világított szobából, hol egy pánczélos férfi, képét sisakjába nyomva mélyen aludni látszott, egy fehér öltözetű sugár alak, sűrű fátyolban Tihamér karjába röpül. — „Te vagy, Róza? Te vagy?“ rebegé Tihamér s örömtől, fájdalomtól elfogódva, nem hallja nevét szint azon sötét ablakból ismét bágyadtan kihangzani.

„El most, el!“ sürgeté Tihamért előbbi vezetője; a karjába ragaszkodott fátyolos alak is esdeklő jelekkel sietségre inti. Ellappangnak, s a boldog Tihamér a testesült szerencsét vélte karjain csüggeni; több kérdést rebege, de csak hosszú sóhajtás lőn a válasz. Leérvén a grádicson, Tihamérnak ismét be kellett volna köttetni

szemeit. „Nem — kiált Tihamér — én addig nem távozom, míg szeme közé nem nézek a rablónak!“ s ezzel a magas alaknak hirtelen felhajtja fátyolát s meghökkenve kardjához kap, midőn egészen más képet látott a lámpás fényénél; e perczben elalszik a lámpás, s egy jelre hat ember rohan Tihamérnak, s míg három kardját facsarja markából, a többiek köpönyeget vetvén fejére, elfojtják szavait és megkötözve azon házba hurczolják, hol először elillant vezetője; itt a fúlasztó lepeltől megmentik s kaczagva hagyják a sötétben. Szégyen s haragtól égve hijában erőlködött Tihamér eltépni a kezét-lábát nyügző kötelet, midőn az őt ide csaló szózat nevét újra hangoztatja.

„Hah, kígyó!“ — kiált Tihamér.

„De nem mérges, sőt szelídebb, mint sem illik irántad — felel a szózat — im elhoztam kardodat, jeléül, hogy nem vagyok ellenséged és lábaidhoz teszem.“

„Ha még egy szikra érzéssel bírsz, csalárd ismeretlen, szólj! hol Róza?“ — kérdé Tihamér.

„Feledd el és légy boldog — lőn a válasz — im feloldom kezeidet.“ A még fekvő Tihamér alig érzi szabadon azokat, mindjárt meg akará ragadni az alakot; de csak sötét leplét kaphatá meg, maga eltűnt. Tihamér meglelt kardjával levágván lábairól a köteléket, maga előtt tapogatózva beljebb megy az épületbe, mely egy földrengéstől lerongált klastrom vala; kőhalmok s oszlopdarabok közt tétováz, de feje körül egyebet sivító denevéreknél se nem lát, se nem hall. Hosszú tévelygés után, egy más utczára szolgáló kapúhoz jut, melyen a járást ismerő személy s férfiak rég elosontak. Zavartan nézi a barna falakat, nem lévén képes összefüggő gondolatokra; szerelme titkát elzárván nem foghatá meg, miért választatott épen ő czélúl e kétes játékra s csak magára boszankodott: hogy vak hevében, minden elővigyázás nélkül indult a fondorlók cselébe s nem ragadá meg a beavatott énekest azonnal. Hosszú tusakodás után a képzelet, hogy Róza, kinek ittléte felől e történet által bizonyossá lőn, tán említé őt, édesen hata szívére, s eltökélve mindent elkövetni, szállása felé ballag, midőn egy oldalutczából tompa moraj s kardcsattogás arra vonzá lépteit. Egy férfi, falhoz támaszkodva, már csüggedő erővel

vív két más ellen. „Kettő egy ellen!" felriad Tihamér s oda siet. A két gyilkos váratlan érkeztén megréműlve elszaladt.

„A czudarok! — mond szorult lélekzettel a megtámadott férfi. — Jó csillagom hozott ide, magyar, különben a gaz lelkek még elrútítnak, pedig magunk emberei." — Tihamér mindjárt megismeré Werner hadijelét s távozni akar; de a férfi karjánál tartóztatván kérdé: „Kinek köszönöm éltemet?"

„Csak hogy élsz, minek a név?" felel Tihamér.

„Szent Antal, segíts! — kiált a férfi, Tihamért közelébb szemlélvén — az ördög játszik-e vélem? Ismerlek, s ha jó móddal hozzád férhettem volna, többé nem lehelnél. Stefanot még senki sem bántotta meg boszúlatlan."

„Bűntelennek érzem ugyan magamat — felel Tihamér — de ha valami titkos ösztön ellenem izgat, emberedre találtál."

„Nézd arczámon e sebhelyet, holdfényénél is megláthatod s emlékezzél a capuai ütközetre, hol szép prédámtól megfosztál s boszúm okát tudod."

Tihamér mindjárt visszaemlékezett az egyes házaknál történt rablásokra, mond: „Az emberség törvényét írám képedre; mérséklet nélkűl a legszebb diadal is csak hiú véráldozat."

„Ha el nem nehezít kicsinyt a bor, legottan megadtad volna kardlapot árát — mond Stefano. — Azonban élet életért, ezentúl ment vagy tőrömtől, s ha lehet, megszolgálom tettedet."

„Jó éjszakát!" — mond Tihamér, kedve nem lévén hosszas beszédre s elhagyá a mindig dörmögő Stefanot. Már-már megkondult a reggeli harang, midőn borongva haza ért.

X. SZAKASZ.

Eltikkadva az éji viszontagság után s Rózát érdeklő tünődésein, ült Tihamér szobájában, midőn egy csinos leány narancs és fügével beköszönt nála. Szép ízlésű ruhája, bár kaczér inkább, mint szerény, mind e mellett kellemes magaviselete különzé őt a többi frissítő szerárosoktól.

Nem volt ugyan ő azon tündér alakok közül, melyek egyszeri

látásra hódolatra késztnek; de kisded termete bájait ügyesen tűnteté elő s fürge mozgásival magát tetszetni tudta. Hollóhaja tekercsbe szorítva, nyíltan hagyá hónyakát: csak homlokán lengének sötét fürtök, két tüzes szemet árnyékozva, melyekből lélek, negéd s életöröm szikrázott; kisded, piros ajkai könnyelmű jóságot mosolyogtak. Forró néztei mohón legeltek Tihamér alakján; de elkomorodtak, midőn ez alig tekintve reá, távozásra inti.

„Mért vagy oly kedvetlen, szép magyar? — mond a leány, enyelegve fogván meg Tihamér kezét — az élet nyílt öle vár, s magadban epedsz; virágkertben állsz s kietlen pusztádat sínled." Tihamér reá meredt; úgy rémlett előtte, mintha ez alakot már többször látta volna. „Hálátlan férfiú — folytat a leány — annyit járok körűled s te mindig magadba zárkózva nem találsz méltónak figyelmedre. Ne légy oly hideg, mint otthoni levegőd; — te örömre vagy alkotva s nem komor eszméletre, mely árnyékot ölel a szép valóság helyett." Elhallgat és csíntalanúl kacsingat Tihamérra, ki néhány darab pénzt nyújt neki, mondván: „Vedd ezt tanításodért!"

„A szív csak szívtől vár jutalmat; csak ebben nincs különbség az emberek között — mond a leány s szemei kémlelve villognak — mikor először láttalak, mindjárt érzém, hogy kincsednél inkább szeretnélek."

„Korán tanultál hizelkedni — felel Tihamér — mi neved?"

„Róza! — viszonz a leány — de mi lepett meg annyira? szinte fölelevenülsz."

„Szép név — mond Tihamér — egyike azon neveknek, melyeket leginkább szeretek."

„Mégis csak üres hang, ha viselője nem érdemesíti azt", felel a leány kedvetlenül. — „Igaz!" viszonzá Tihamér, s a gyanútalan talán megvallotta volna, mily sajnos emlékezet csatolja e névhez, ha egy vitéz sietve nem jön hozzá s őt a vajdához nem hívja. „Légy boldog, Róza! — mond Tihamér — s bocsásd meg hidegségemet."

„Mily részvételt nem okoz többször a puszta név is!" mond habozva a leány s szemei vad lángra gyúlnak. Tihamér észre sem vevén a leány szorongásait, néhány aranyat ád neki. „Ha szegény vagy, használd — mond — ha nincs szükséged, tartsd meg emlékezetül."

„Jégtetem! — mond a leány kitörő haraggal — te érzést tudsz csak gerjeszteni, de oltani nem tudod; lelketlen szobor, nem kell adományod“ s elveti az aranyt. „Kár nevedért! — mond Tihamér komolyan — hová tűnt belőled az asszonyi méltóság, hogy feledve magad, ily úton akarsz szívet lánczolni? Légy boldog!“ — Megrendűlve s boszútól lángolva távozott a leány; Tihamér pedig a vajdához sietett.

„Készűlj útra — így fogadá István vajda Tihamért — Dezső, a gravinai várnagy elbetegesűlt, felséges urunk téged neveze helyére; reménylem, megfelelsz a királyi bizodalomnak. Részemről, bár sínlem távozásodat, mégis örülök a király választásának.“ Új pálya nyílt ezzel Tihamérnak s csak Rózán aggódó lelke hagya hiányt örömében; őszinteséggel gondola eleget tenni szerelmének s híven mindent megvallott, mi eddig vele történt, a vajdát kérvén: venné szívére Róza ügyét.

„Ifjú szívnek édes a szerelmi titok, azért nem vádolom tartózkodásodat; gyorsan röpül érzetünk, lépve jár bizodalmunk — mond kegyesen a vajda — hazám leánya engem is érdekel s rajtam nem múlik kinyomoztatása.“ Köszönetet rebegvén Tihamér, elfogódva tartja nemes nevelője kezét, mint a beteg a bíztató orvosét.

„De öcsém! — mond ismét a vajda — az éjjel szíved mégis kijátszá eszedet; az ember sokszor megy vakon hálóba, de legalább nyílt szemmel tér vissza; azonban vigasztalódjál, ki volt még szerelmes és okos?“ Szép reménynyel jótevője gondjában tudván Rózát, készült Tihamér az útra s még az nap megértvén a király parancsolatit, a következő hajnal őt, kisérvén ötven magyar lovagtól, már a gravinai úton lelé.

István vajda a város elöljárói által mindenkép nyomoztatá Rózát, kivált a Tihamértól megjegyzett városrészen minden házat kikerestetett; de a csalárd Brigitta mesterkedései, kinek a keresők közül többen lekötelezettjei voltak, sikeretlenné tevé szándékát.

XI. SZAKASZ.

Nincs kínosabb érzés, mint a szív kedveltjét erkölcstelennek ismerni; mily fájdalmas tekintet vala Rózának, midőn Tihamért ily helyen és oly méltatlan karokon látta. Borzadva retten fel álmából s édes reményeit sanyarú lemondás váltá fel. Fájdalmiba zárkózva annál nehezebben tűré Werner színlett diadalmát, ki most biztosabban újítá kérelmeit, de nem segített ügyén s mikor átkozva türelmét keménykedni akart, kifakadó érzetén ellágyult vadsága. A csalfa, minden emberi szentséget gúnyoló Brigitta kaczagott magában; különben is az egész dolog csak annyira érdeklé, mennyire Werner rablott kincsei gazdagíták; ennek fejében támadt a gondolat gyanussá tenni Tihamért s így szerelmét elölni; teljesítését Minetta nevű leányára bízta; ez csinos külseje miatt szüleitől elkényeztetvén, korán eltéveszté az irányt, mely nemét redős arczczal is tisztelet tárgyává teszi. Fényt áhító gőgje világi zavarba döntvén, elvégre oly mélységbe sújtá, honnan lankadó ereje nem volt képes menekedni. Megcsalatva hiú vágyásitól utóbb Brigittához került, de mind e mellett volt érzete jóra s forró vére hültével többször könnyezve nézett vissza az ártatlanság békenapjaira, midőn magát a legjobbra is érdemesnek tarthatá.

Míg Róza fogyasztó búban sínlődött, húsvét hete közelíte. Nagy pompával ülék Nápolyban a feltámadás ünnepét; ezer szövétnek- s gyertyavilágtól fénylett a város, s a pezsgő nép énekzaja harsogott a levegőben; de éjféltájban éktelen réműlést okozott egy rettenetes orkán: földalatti zúgás közt a feldagadt tenger, mintha ki akart volna forrni ágyából, recsegteté a kevergő hajókat; a föld megrendűlt, itt-ott házak dűltek öszve sűrű, meleg port szórva a tágosabb helyeken szorongó népre; a mély sötétségben csak a Vezuv ropogó üszkei villogtak szemsértő fénynyel az éj kormán keresztűl.

A nehéz álmakból felrettent Róza első ijedtében az ajtóhoz támolyog, de zárva lelé; hasztalan zörget, kiált, az őrök s a többi házlakosi mind kiszaladtak; de tiszta, semmi bűntől sem terhelt lelke, csakhamar erőt nyere s megnyugodván az isteni végzésen, térdére omolva, várta a szabadító halált. Egyszerre felcsattan az ajtó, s Wer-

ner lélekszakadva rohan be: „Jer, jer a szabadba! minden pillanat szörnyű halállal fenyeget!"

„Megyek — felel Róza — de hogysem ide visszatérjek, inkább hagyj itt vesznem."

„Te enyém vagy, ellenére minden földi rettenetnek", kiált Werner s erővel ki akarja ragadni; ekkor egy sebes rendűletre az ablak márványsarka elvál a faltól, s a rostélylyal együtt leroskad. „Esküdjél az égi haragra — mond Róza — hogy szabadon bocsátasz!"

„Nem, tőled nem állok el! — zúg Werner kitörő indulattal — s ha nincs egyéb mentség, egyesítsen a halál" s a hijában vergődő szűzet magához szorítván, az ingadozó falak ropogása közt lihegte szerelmét. Róza nagy nehezen szakasztja ki magát rablója karjából, s az ablaküreghez iramt „a sors maga nyit útat!" mond elszántan s a mélységbe mutat. Werner helyére gyökerezve, tördelt hangokkal kérlelé a szűzet. Az orkán azonban lecsendesült, az őrök s a ház lakosi visszatértek, az ellankadt Róza más szobába vezetteték; első gondja Paolo vala, de az öreg békén aludt.

A földrengés nagy károkat tett, de csak előkövetje volt még a nagyobb inségnek, mely e boldogtalan országot pusztítá; mert a tikkasztó melegben rothasztó, lomha ködök boríták a földet, a tespedt levegő elnehezült a veszteglő szélcsendben, mintha a természet megszűnt volna munkálkodni egészen, s nemsokára a mirígyhalál rettentő alakokban jelentgeté magát. Naponként több-több ember húllott el s a temetők telisége miatt meszes gödrökbe hányattak, hogy a mirígyűltek által a ragadékony mételv ne terjedhessen. A harangok bús kongásaikkal nem győzték kisérni a holtakat, s papi szolgálat is csak általjában nyújtatott a népnek, még a templom sem ada menedéket az ostorozó csapás ellen. Minden arczon halálfélelem boronga. Gyámoltalan szülék, elhagyatva jajgató gyermekeiktől, sorvasztó magányban fetrengtek, s nem rég virágzó ifjak emberi segéd nélkül hervadtak el. Ott fekszik egy anya, előbb házának malasztja, hiában esedezve egy csepp vízért, fogyasztó szomja olthatása végett; nincs ki hallaná, csak mosolygó kisdede csúsz hozzája s a kétséggel küzdőnek fonnyadt ajkairól szívja a halált. Borzongó hajjal látja a hitves szeretett férjét, férj hitvesét végső vonaglásaiban s nem

mer közelítni, megtörött szemeinek bezárhatására. Itt egy pár hív szerető, szoros ölelésben, mérges lehelletet lihegve egymásba, alszik el. Nincs nemzetség, mely kedves tagját ne siratná s az emberek bús árnyékként lézengenek elzárt házaikban. Irgalmatlanúl vág az enyészet a büszke élet közé, és sötét nyomdokán éjjeli madarak visítnak.

Lajos király hívei únszoltára s elgyöngült serege helyreállítása végett István vajdát nevezvén kormányzónak, elhagyá Nápolyt s Magyarországba tért vissza, egyszersmind Wernert rabló népével zsoldjából elbocsátván, kitiltá az országból. Boszútól égve a magyarok ellen fenni vasát, indítá el Werner felekezetét. Elköltözése napján egy ősz ember jelenté magát Istvánnál, térdén esedezve, venné oltalmába, s ha még lehet, szabadítana meg egy fogoly szűzet. Paolo volt ez, kit Werner, szükségtelennek tartván ezentúl tettét titkolgatni, önkényt elbocsátott. A vajda tüstént oda siete Róza fogházához; de a minden gonoszság alacsony eszközét a mirígy lesujtá már. Ott fekszik Brigitta, kénkő színű teste vad görcsöktől vonaglik; kezei, sárga csontszálak, szünetlen a levegőben hadaráztak, mintha valami szörnyű rémletet akarnának elűzni. Irtózva fordult István el a bűnöstől, kinek szétvonczolt képe, sivító hangjai nyilván mutaták a sivatag élet végső szorongásait. Egy a partnál ácsorgó hajóstól érté meg: hogy Werner nem szárazon, mint serege, hanem bérlett bárkán, egy fátyolos asszonyt tartván karjain, Calabria felé evezett. A nehéz gondoktól elfoglalt vajda semmit nem tehetett Rózáért, visszás környülállásoktól nyomatva kénytelen volt a szűzet sorsának martalékúl hagyni; mert alig távozott el Lajos, a békétlen nagyok visszahívák Joannát, a változást kedvelő s rendet gyűlölő köznép pártot ütött, s István, elgyöngült seregével a zendűlést nem gátolhatván, magyarjaival Nápolyt odahagyta.

XII. SZAKASZ.

Werner azonban nem messze a nápolyi öböltől partra szállt s gyors paripákon seregéhez tért. Joannához szegődvén, tábort ütött, maga pedig gróf Sanseverino szép kastélyában vevé lakását.

19*

E kastélyban Werneren kivül csak az udvari mester, egy hideg, fösvény ember lakott; ennek Lucia leánya, a komoly magas alakot, mely néha az erkélyen megjelent, herczegnének tartván, kiváncsi vala megtudni: miért nincs asszonyi szolgálata s kéré atyját, ajánlaná őt a herczegnéhez. A fösvény atya hasznot gyanítván, szólt Wernerrel, s ez annál inkább hajlandó volt Luciát befogadni: minthogy a titkos bútól epesztett szűz arczain az élet friss színe lassanként elhala. Mély alázatossággal jött Lucia Rózához; de miként elhűlt, midőn magukra maradván, Róza így szólítá meg: „én nem vagyok herczegné; csak egy szerencsétlen rableány, szegényebb náladnál!“ A lágy érzetű Lucia egy titkos szerelemtől még inkább a különöshöz vonzatva, hamar részvétre buzdult a fogoly iránt, kinek csendes türését és nyugalmát, a tiszta lélek gyümölcsét, nem győzte eléggé csodálni; mindent elkövete sorsa enyhítéséért: hárfát hozott, víg dalokkal mulatván boldog volt, ha egy-két mosolygást nyerhete. Rózának is jótét lőn új társa, s az emberekhez való bizodalom, melyet Tihamérral elveszettnek érze, ismét feléledt elzárt kebelében.

Egyik nap Werner rövid időre Acciajoli vezérhez (ki Joanna részére e tájban sereget gyüjtött) nyargalván, meghitt tisztére bízta foglyát; ez ura izlését közelebb akarván látni, minthogy a szűz többnyire sűrű fátyolban rejtezett, Rózához megyen, kérdvén, nem parancsol-e valamit? Komoran lép hátra a szűz, megpillantván a czinkost. „Tán csak nem vagyok oly ijesztő — mond Stefano félig megbántva — hiszen nem újság előtted a katona; vagy csak a síma kép méltó kegyes tekintetre?“

„Elég hogy türnöm kell jelenléted — felel Róza — ne terheld azt még puszta csevegéssel!“

„Nagyon fejünkre nőttél — mond Stefano. — Azonban csak ne haragudjál! vigyázok ugyan reád, mint a féltékeny öreg fiatal hölgyére, de nem ártok. Ezer villám! mióta Tihamér megbélyegzett, nincs szerencsém a szépeknél.“

„Tihamér!“ rebeg Róza félig kérdő, félig sóhajtó hangon.

„Ő, ő! száradjon el keze — mond Stefano — azonban ismét megbékültem vele azon este, midőn galamb helyett varjut fogott; valóban, ha az ember így reád néz, nem hinné, hogy imádóidat ekként nyomorgassad.“

„Nem értelek," mond nyugtalanul Róza.

„Még is lángolsz? — viszonzá Stefano — ne tettesd magadat, mintha nem tudnám, hogy odacsalattad őt, tán csak mulatság végett, pedig érted él-hal; azon személy, kit helyetted elvezetett, mondá: mint reszkete öröméban s mily szorongva rebegé: te vagy Róza, te vagy? Most is bánom, hogy e tréfát elmulasztám." Ekként beszélé el Stefano mind azt, a mit az öröktől hallott, s Róza ámbár a történet mélyebb czélzását nem fogható meg, Tihamért mégis ártatlannak vallá, kétsége eloszlott s csak magát vádolá, miként táplálhatott ily fonák gyanut; gyermeki hittel üdvezlé ismét a drága képet, mely tisztább fényben mosolygott életére. Te vagy Róza! ezt rebegé többször, midőn Stefano elhagyá: a szerelem édes hangját vélte ezen szavakban s örömérzéssel fogván a hárfát, szorult keblén ez énekkel tágíta:

„Bár a sors tőled messzezára,
Míg a szív ver, csak érted ég.
Édes szerelmed bájsugára
Általhat éltem alkonyára,
S bár a sors tőled messzezára
Szent kéjre int emléke még;
S ha ébredsz lantom hangzatára,
Egy könny legyen hűségem ára,
Hogy bár a sors oly messzezára,
E szív mégis csak érted ég!"

„Minő hangok! — mond álmélkodva a belépő Lucia — vagy csak erőszakos kiömlésnek tartsam, mely a bút akkor gúnyolja, midőn az leginkább sebesít?"

„A dúrvaság, mely örömest levonna mindent magához, engem most túl emelt a közember balga vágyain, s a mérget keblemből kiszívta fulánkja — felel Róza. — Oh Lucia, soha sem szerettél?"

„Ah! most is az a bajom," mond Lucia s elfohászkodja magát.

„Így hát tudod, mily boldog érzés a kedvest egyszersmind tisztelhetni is," mond Róza.

„Érzem, — felel Lucia — csak más ember is úgy érezné! mit

tagadnám, az uraság kertésze, egy szép, ügyes ifjú kéri kezemet; én örömest odaadnám, de atyám nem engedi, mert mátkámnak mily teli a szíve, oly üres erszénye. Atyám azt mondja: jobb klastrom, mint pénztelen férj; én ezt nem hiszem ugyan, de még sem lehetek úgy vele, mint szívem óhajtja.“ Így közlé Lucia szíve állapotját s szíves vallása Rózát is őszinteségre gerjeszté. A gondolat: hogy őt Tihamér szereti, új czélokra edzé erejét s az édes tárgyon szárnyaló elméje fel-felderítgeté.

A tettetést nem ismerő szűzön Werner mindjárt észrevette a gyors változást; de ő ezt a kénytelenségre hárítá, mely úgy vélé, kifog minden érzeten, s hogy ezentúl Róza hazafiaiban se bízhassék, maga tudósítá állapotjok iránt.

XIII. SZAKASZ.

Tarenti Lajos, már nápolyi király, Werner hűségét megnyerni óhajtván, meghívá ezt népével, hogy az öszvegyűlt sereg előtt övedzené fel őt vitézi karddal. E megkülönböztetés Werner gőgjének nagy élemény vala s ezer igéret s fenyegetés mellett megszaporítván őrjeit, Stefanora bízá Rózát s reggel korán megindult seregével.

Még Werner nem is tűnt el a látkörből, még messziről látszott fényleni tollas sisakja, midőn Róza már szabadulása lehetőségén tünődött. „Most az idő — mond Lucia karjában — egy bátor lépés s ment lehetnék; ki nem mer, nem is nyer — ah segíts! tanácsolj!“ Lucia megdöbbent s eleintén lehetetlennek vélé. „Ha mindjárt innen menekednél is — mond — hová illannál? úgy hallom, mindenfelől rabló csapatoktól forr az ország.“

„Nehezebb sors ennél már nem érhet — viszonzá Róza — szívesen kötném éltemet a leggyöngébb reményre; nincs egyéb választásom: vagy hosszú inség, vagy legfőbb szerencse. Oh csak a szabadban egy lóra kaphatnék, mi kicsinynek látszanék a legnagyobb veszély; ha atyád —“

„Nem, nem — szól közbe Lucia — ő soha javallani nem fogja.“ Róza elővesz egy arany karkötőt, melyben elraboltatott s Luciának nyujtja, „ez saját értékem — mond — boldogult anyám hagyománya;

nemes szíved, tudom, nem kér jutalmat, de tán atyádat részemre vonhatja." Lucia lesütött szemmel hirtelen kimegy.

„Reménytelen hágy itt!" sóhajt Róza s mély búnak ered; de égő vágyai ismét felserkenték, nyugtalan jár-kel, majd az ablaknál állva a távolba néz, míg az alatta dörmögő strázsáktól vissza nem rezzen, majd gondolatokba merül, míg ebből is a mellékszobában tanyázó Stefano nehéz léptei nem költik fel, s habozva így tétováz, míg eljött a dél. Lucia néma komolysággal étket hoz, de Róza se nem evett, se kérdést tenni nem mert, félvén tagadó választól. Délután sétálni kivánkozott, de Stefano bocsánatot kérve jelenté: hogy parancsolatja van, míg ura visszatérend, szobájában tartóztatni. Könnyes szemmel magában tépelődve borul Róza kezére, nem is ügyelve a szép alkonyi égre, mely arany szőnyeget teríte a kies mezőre; midőn Lucia egy kosár gyümölcscsel hozzá lappang. „Róza! — mond a leány — ha nem csal meg a remény, még az éjjel szabad lészsz," s a felszökött Róza előtt kiöntvén a gyümölcsöt, a kosár fenekéről egy könnyü férfiruhát húz elő; örömreszketve áll Róza s nem képes szólani. „Már nincs egyéb mód — folytatja a leány — férfiúvá kell lenned; ím kertészem ünnepi ruháját küldi, ne irtózz felölteni, mert nemes szívet takart." Róza elpirul s tekintete hirtelen elröpül a ruha felett. „Ez úton, úgy vélem, legtanácsosabb," mond ismét Lucia. „Elkövetek mindent — mond a meggyőzetett Róza — mindent a szabadságért!"

„Rejtsd el a ruhát, azután feküdjél le s ha majd az éjjel akár mikor a mellékszobában énekelni hallasz, hamar öltözz fel s várd be jöttömet: légy addig nyugodtan," így Lucia s a gyümölcsöt ismét a kosárba szedvén, az ajtót Rózára csattantja.

„Mi boszant úgy, kis leány? — kérdé Stefano Luciát — miért nézsz oly sötéten, mint az elhagyott menyasszony?"

„Mikor annak ott benn — Róza ajtajára mutat — semmit sem tehetek kedvére; akaratos, mivel szép, megátalkodott, mivel imádtatik. Most haragjában lefeküdt."

„Nem bánom — felel Stefano — ha fel sem kél, míg a herczeg megjő; úgy is vajmi gonosz munka más rovására leányt őrizni. Hagyjuk őt! jer, ülj mellém s mulass, úgy is a sok ásítástól

alig marad párám, s a sok nyujtózástól majd minden csontom kiment helyéből."

„Köszönöm szépen — mond Lucia csintalanul — hát csak az unalom —"

„Legyen hát szerelem," szól közbe Stefano s maga mellé akarja vonni.

„Majd későbben!" sugá Lucia s elillan. Róza minden perczet számlált, mint a hívét váró tüzes szerelmes. A harang tompán köszönté az estét, a csillagok lassanként feltüntek, lágy szendergésre intvén a zajos világot. Lucia, ki többször éjfélig is Rózánál mulatott, most ennek betegségét adván örvül, könnyen menekedett atyjától s egy korsó erős borral Stefanohoz ment; ez nem tudta, a leánynak örüljön-e inkább, vagy a bornak, míg úgy okoskodott, hogy a kettő együtt legjobb lenne: azért vígan neki űlt s minden ital után Lucia is szebbnek tetszett előtte s már háláját csókra hegyesített ajakkal készült jelengetni, midőn Lucia tőle elszökvén, mond: „Látom, távoznom kell, ha le nem csendesűlsz, pedig egy víg dallal mulattalak volna."

„Maradj! — esdeklik a lángoló őrtiszt — hol az ének, ott közel a szerelem, s így az agyag lelket szűl. Énekelj, habár szavad nincs, annál szebb vagy magad!" Lucia lassú hangon így énekel:

„Ha kis hajód a sors szirthez veti,
Bízz s tűrj! bú a halál testvéri párja,
S ha szíved egyszer jégölébe zárja,
Ellankadnak legszentebb érzeti!"

„Ez nálad a víg dal? — kérdé Stefano — hiszen úgy zeng, mint a nagyböjti vecsernye. De hallgass! odabenn valami mozog!"

„Tán Róza nem tud aludni miattunk s mérgében felkelt," viszonzá nyugtalanul Lucia.

„Hadd hallja, mint kelljen élni e földön, tán észre jön — vagy a mi van is elveszti. — Legyünk vigan!" kiált Stefano, egyet iszik s így harsog:

„Üssünk össze, habzik a bor,
Szép leány, most rajtad a sor,
Telve csillog a pohár!
Kéjre, dalra lelkesedve,
Buzdítson az élet kedve,
A hívnek tűzcsókja vár.“

„Te az egész házat fellármázod — mond Lucia szorongva — ha atyám itt lel, boldogtalan leszek!“ s ezzel kiszökik a szobából. Stefano dörmögve kiüríti a korsót s egy zavart monologot tart minden üresség ellen s tántorgó léptekkel egy ideig ingadoz, azután székre hanyatlik s nehéz fejét kezére hajtva elalszik. Lucia kinn leskelődvén, az ajtón többször betekinte s Stefanot látván álmában, a már talpig felöltözött Rózához ment s a remegőt szívdobogva az udvaron keresztűl, hol néhány őrök még a vélt kertésznek enyelgve szerencsés jó éjszakát kivántak, a kertbe vezette. Kimondhatatlan érzés fogá el Rózát, midőn a kert végén, egy kis ajtónál, a valóságos kertész elébe jön s egy nyerges lovat eloldván egy fától, így szól: „Az ég vezéreljen! ez üdvezlésem s búcsúzásom! Ülj fel, ez árok hosszában egyenesen az országútra jutsz, mely a Bari földre vezet; ott még magyarok vannak, két napig oda érhetsz. Én pontosan mindenről tudakozódtam s azt találom: hogy így leghamarább menekszel.“ Róza hálát akart rebegni, de sűrű könnyei elfojták szavait s némán dőlt Lucia mellére. „Siess — mond a kertész — minden pillantat most drága!“ s Rózát a lóra segíti; még egyszer terjeszti ez kezeit a nemes pár felé s eltűnt az éji homályban. „Francesco! — mond ömledezve Lucia — ez a boldogtalan minden értékedet magával elvitte!“

„A legszebb megmaradt — felel az ifjú — a te szíved; a többit fáradság és iparkodás könnyen kipótolja.“ Lucia az ifjúra hajol, s szerelmének ezen tettéből még az éjjel édesebb titok szövődött.

XIV. SZAKASZ.

Mindúntalan visszanézve, nem sarkalják-e üldözői, nyargal Róza a sötétben; hevült vére s a természetes asszonyi félelem iszonyú rémletekkel ijesztgetik; minden bokrot egy rablónak, minden szélsuhintást hideg karnak vélt, mely őt megragadja s jégcseppektől ázott arcza, bár keble zajlódva forrott. Így lelé őt a hajnal; az üres káprázatok megszüntek ugyan, de új aggódás terhelé: mert a kifáradt ló már alig léphete; itt-ott utasok is mutogatták magukat, s külön-külön kérdésekkel ostromlák. Végre kénytelen volt leszállni, s a mindig nevekedő melegben gyalog vezetni lovát; így haladt egy darabig; de gyöngéd teste, ilyeshez nem szokván, ellankadt, hozzá járulván az éhség, minthogy felingerült érzéki közt a múlt nap semmi táplálékot se vett magához; fogyaték erővel tehát kifordul az útból s közel egy faluhoz, egy pázsinton megáll s magát egy platán hűsébe vetve, pihent, míg lova mohón ropogva faldosá a friss füvet.

„Hogy mersz itt legeltetni?“ dörög megette egy izmos férfi s káromolva ragadja meg a reszketőt.

„Engedj csak rövid nyugalmat — esdeklik Róza — tüstént távozom.“

„Nem távozol — harsog a férfi — hanem velem jösz s ha nem tudsz fizetni, lovad nálam marad.“

„Ne légy kegyetlen a szegény idegenhez; életem s ez a ló mindenem.“

„Idegen! — kiált mérgesen a férfi — annál inkább velem jösz, különben megérzed kezem súlyát!“ e végső szükségben eszébe jut Rózának karkötője, melyet egy asszonyi ruhával kendőbe takarva magával vitt s azzal kínálja. „Ez asszonyi portéka — mond a férfi, majd Rózára, majd az aranyra pillantván — te ezt loptad? valld meg tüstént!“ a megszorult Róza egy szót sem felelhete. „Találok helyet számodra!“ mond ismét a férfi s megkapván a ló kantárát s Rózát a szélső házhoz vezeti, hol az elfáradt egy kőpadra dűl, képét kezével eltakarván.

„Mi baj, atyám?“ kérdi egy fiatal leány a férfit.

„Nem elég — mond a férfi — hogy minden hatalmas kénye szerint sarczol, még ily kóborló is pusztítja az embert; ez a tolvaj, országfutó, kertemben gázolt.“ Róza egy esengő tekintetet lövel a leányra s ez mindjárt tüzesen pártját fogta, vélvén, hogy ily szép ifjú országfutó nem lehet, úgy az ide siető házi asszony is oltalma alá vette, s a férfinak bármint dörmögött, elvégre engedni kellett. Míg Rózát a kiváncsi asszony ezer kérdéssel kínozta, sebes vágtatva jön egy lovas s a ház előtt megáll, Róza majd öszveroskada, midőn ezen lovasban Stefanót ismerte meg.

„Hej, gazda! — kiált ez — pénzért, szép szóért enni, innya s lovamnak szénát; de szaporán, az idő sürget,“ ezzel leugrik s a mint lovát beljebb vezeti az udvarba, meglátja az előtte rejtező Rózát. „Hát ez a legény miért bukdozik, mint kánya előtt a csirke? — mond — hadd lássalak!“ s fején fordítni akar, s a mint Róza kirántja magát, könnyü kalapja és hálósüvege, mely haját öszvetartá, a földre esik, s hosszú, szőke haja szétomlott tetemén.

„Ezer villám! — kiált Stefano — ha Róza nem vagy, én lettem bolonddá!“ Az elárult Róza e kétes állapotban is hamar visszanyeré lelki erejét s csendes méltósággal a bámuló háznépet félre intvén, kérdi Stefanot: „értem jöttél?“

„Szöktem, Róza, szöktem — felel Stefano — de minthogy vaktában rád lelék, együtt térünk vissza.“

„Stefano! — mond a szűz — magadtól hallám: hogy Tihamérnak köszönöd éltedet, ezen tettéhez adom örök hálámat, ne gátold utamat; oh ne légy eszköz a gyilkos markában, hogy kényén pörgesse létedet, míg becstelen oda vet, csúfjára az emberiségnek.“ Stefano, ki ha reá kelt a dolog, bátor vitéz a harczban, de ezen kivül többnyire mégis csak az uralkodó pillantattól függött, Róza kérésétől most is könnyen meggyőzetett. „Maradjon hát Werner — úgymond — ha eddig nem tudott meghódítani, nem érdemes vesződnünk; merre szándékozol?“

„Bari földre,“ felel Róza.

„Én kisérlek — mond Stefano — a jó kar mindenütt lel munkát, most kivált, mikor a világ új borként forr s több szüksége van katonára, mint egyházfira s békés gazdára. De ne késsünk; tedd félre

az asszonyt, mert Werner ma este megtér s ha utól ér, én legalább tudom hogy járok.“

„Ő tanított lovagolni — mond Róza — erőm pedig újul oltalmad alatt.“

„Csak jól takard el képedet, mert a merre megyünk, valamennyi asszony fellázad,“ mond Stefano, s hamarjában a lovak után lát és míg néhány drágán fizetett étekkel lakoztak, Stefano egy történetet koholt, melyben Rózát, egy nápolyi nagy úr leányának vallá, kit most véletlen meglelvén, egy titkos helyre kisér. A háziasszony, szintúgy leánya, megtudván Róza nemét, mindjárt öszvesuttogtak s nem oly részvétellel néztek reája; ellenben az előbb dagályos férfi szelídebb lőn s a csekély kárért vett zálogot is visszaadta. Körüllengve édes reménységtől, folytatá Róza ismét útját.

Az indulat szárnyain siete Werner a kastélyba s Róza helyett ezen irást lelé: „Szabadság az élet fő java, ne csodáld tehát, hogy elszakasztám a bilincset, melyre indulatod fűzött; megbékülve válok tőled el; végső kérésem ez: ne állj boszút ártatlanon miattam. A mit nálam nem lelhetél, adja meg egy nemes szív s lelki erődet fordítsa nemesebb czélokra. — Légy boldog!“ Dermedve álla Werner, mint a kincsásó, a minden értékbe került s izzadva felemelt üres ládánál, mérges kaczajjal veti el az írást s dűhre gyúlva előszólítja őrjeit, kik egy szóval Stefanot vádolták. Hasztalan száguldozott szerte a környékben, az elszököttek nyomára semmikép sem juthatott és nemsokára sóvár tűzzel hallá a harczjelt, mely a véres munkára ébreszté.

XV. SZAKASZ.

Az elgyengűlt magyarok egymás után több várost vesztettek el. Tihamér mindenkép törekedett Gravinát fentartani; de a többnyire németekből álló őrizet zsold elmaradása miatt pártot ütött. Férfias intézeteivel lecsillapítá ugyan Tihamér rövid időre a háborgókat, míg Acciajoli a várt bekerítvén, azt felkérte; melyre a lázadók öszvegyűltek s vagy a vár feladatását, vagy zsoldjokat kérték. Tihamér ezt nem teljesíthetvén, amazt nem akarván tenni, bátran közéjök lép s míg bennök a becsületérzést s vitézi dicsőséget újra felébreszteni

búzgott, kívül elrivad az ércz, s az ellenvezér ostromot parancsol. A megrémült zsoldosok elvetvén fegyveröket, vonakodnak a viadaltól. Tihamér ezt látván, bús haraggal magyarjai elé áll: „Csekély számunk — így szól — a várt nem menthetjük; de ezen rablelkek tanuljanak pirulva hűséget; ki hazáját szereti, kövessen engem!“ Ezzel kitör a kapún és szerencsésen keresztűl vág az ellentáboron. Manfredóniába akart vonúlni, hol a vitéz Csúzi János álla; de útjában gróf de Baux, a magyarok legdühösebb ellenségével találkozott. Nem volt menedéke, ismét harczolni kellett; elszánva életét drágán eladni, rohan az ellenség közé, utána bátor, de kis számú serege; de az elfáradtakon a sokaság győzött. Tihamér bajnoki maga védelmezésében, minekutána lova is agyon szúratott, megfogaték s vérző szívvel kelle néznie társai felkonczoltatását; békén részesült volna e sorsban velök, de a gróf maga elébe vezettetvén, kevélyen kérdi: „Te valál ezen csoport vezetője?“

„Én — felel Tihamér — mit kivánsz tőlem?“ De Baux kardjára támaszkodva, sötét szemmel méregetvén őt, kérdi ismét: „Mily áron válthatod meg éltedet?“

„Sokat nem adhatok, kevéssel te nem elégszel, azért semmit sem igérhetek“, viszonzá Tihamér.

„Mit adhatsz, kérdem? a győző előtt állsz!“ mond de Baux felingeredve Tihamér egyenes, bátor válaszitól.

„Hol ötven esett egyre, ott a győzedelem nem méltó kérdésre“, felel Tihamér.

„Könnyen felelsz, én pedig szinte oly könnyen felfüggesztetlek, például a vadaknak, kik ide zúdulva erdeikből, pusztítják szép földünket“, mond a gróf kitörő haraggal.

„Ti búja élet közt sorvadó lelkek, ti hívtok minket vadaknak — mond Tihamér büszkén — ha vadság az: hogy nem tudunk orozva gyilkolni, nem hizelkedni mérges kebellel, nem porban heverni a megvetett előtt, nem minden percznek színébe öltözni; ha ez vadság: akkor nem irigyeljük mívelődésteket, mely hiú gőzével az élet velőjét szárítja el s a természetet elaszalt vázzá törpíti!“

„Lánczot neki! — harsog de Baux — hadd harapja csorbára

agyarát: boszúmra kicsiny, nem mocskolom be kardomat véreddel, de a kizsarolt föld népe lássa vesztedet!"

„Poroszló!" mond megvetve Tihamér, békén nyújtván kezét a békolóknak. Gróf de Baux Bitonto városnak vevé útját, hogy ott több vezérekhez csatolja magát. Tihamérnak a rekkenő melegben mindig gyalogolnia kellett, s a földnépe felháborodván a magyarok ellen, kik a zsoldosok kielégíthetése miatt nagy sarczczal terhelék, a merre ment, vad szidalmakkal illeté. Fogsága első napján egy parasztházba záratott, száraz földön fekve, elmerűlve az élet változásain lepé meg az éj; bágyadtan pislogott a mécs egyik szögletben, halavány fényt vetve a barna falakra; kívül szózat hallatik, s egy fegyveres, nemestartású férfival belép egy asszonyalak s a fogolyhoz közelítvén, mond: „Tihamér! a jövő nap léted utolsója; csak egy úton kerülheted a bizonyos halált el, ha lemondasz hazádról s magadat németnek vallod, vagy olasznak."

„Ki vagy te szomorú hírmondó, ki a jótét szavaival sérteni jöttél?" kérdi komoran Tihamér.

„Nézz meg jól; tán megismered bennem azt, kitől inkább boszút, mint segédet várhatál" mond a leány s tüzes szemeit Tihamérra szegzi.

„Róza!" kiált Tihamér, mindjárt megismervén ama nápolyi frissitőszer-árus leányt, ámbár most egészen más formában jelent meg nála.

„Én vagyok — mond a leány — s megvetésedet így hálálom meg."

„Köszönöm jóvoltodat, bár sajnálom, hogy oly tettre tarthatál képesnek, mely örök homályt vetne nevemre," felel Tihamér.

„Engedj a szükségnek, legalább fortély gyanánt — mond a leány — több magyar menté meg így már életét."

„Nemzetem átka reájuk — mond Tihamér nemes tűzzel — kik becstelen életért tagadták meg hazájokat. Ki eredetét szégyenli, állatnál rosszabb, szemtelen gaz, mely minden földön elgyökerezni kész. A kötélkerülte tolvaj mentse így életét, nem szabad vitéz, kinek nagyobb hatalom ereit megnyithatja ugyan, de elfajúltságra nem szédítheti; mint magyar nemes szálltam síkra s mire büszke voltam és vagyok, azt a sírnál sem irtózom megvallani."

„Igy hát minden jó akaratom mellett is elnémúlok — mond a leány s ellágyúlva mély gerjedelemmel Tihamér kezét fogja — mennyível vagy boldogabb mint én, te lánczokkal is dicső, én szabad vagyok, de belsőmbe roncsolt s most éltem szebb kezdetén örök küzdés sorsom; egyet kell szeretnem és — magamat siratnom." Ezt rebegvén, hirtelen elvonúl; a férfi, ki mindeddig szelíd komolysággal hallgatá Tihamért, jobbját nyújtván neki, mond: „Én tisztellek, magyar, elégedjél e szóval, míg tettel megmutatom." Erre a leánynyal együtt eltávozik.

Ámbár Tihamér Rózát képzeltében édesen vonzatott az élethez; a gondolat mégis, nemzettagadóként élni, elkeseríté minden ábrándozatit a földi szerencsének. A vak sorstól függ napjaink száma, önerőnktől a nemes, a tiszta halál; ez emberlétünk felséges tulajdona, mely akkor is él, ha sírhantunkat már rég az idő elszórta. Így vigasztalá magát Tihamér s a kakas éjféli kiáltására nyugodtan hajtá le fejét, tán az utolsó álomra; de kevés vártatva künn nagy lárma közt, „kém! kém!" hallatik, s egyszerre a felzörrent ajtón két férfi alakot taszítanak be az őrök: „Itt várjátok a hajnalt — mond az egyik — s holnap az első fára veletek!" Ezzel az ajtó reájok záratik. „Tihamér!" rebeg az ifjabb, reszketve megy feléje, meg-megáll, végre érzéktelen karja' közé dűl. Tihamér felfogja a hanyatlót s ruháján tágítani akarván, a legszebb asszony-kebel hullámzik elébe; lángolva hajtja fel szemére vont süvegét s Rózát sóhajtva, kimondhatatlan érzéssel szorítja magához.

„Az ördög kísértett, midőn szerelmesek közé avatkoztam — mond Stefano, a földre vetvén magát — szép mulatság ezeket fohászkodni hallani, aztán holnap Ábrahám atyánkhoz ballagni."

A viszontlátás első öröme édes könnyeket csala ki a feleszmélt Róza szeméből, de a szerelem lágy hangja közé csörgő láncz kínosan érezteté vele a kedves állapotját; a viszonkiömlést mindúntalan félbeszakasztá a jelen s a jövendőnek félelme, s minden kérdésnek bizonytalan válasza új rettegést, új kétséget szült. Csak tördelten adhatá Róza elő szövevényes életét, a hosszú beszédnek nem lelvén szavakat. Tihamérnak minden ere megrándult, midőn rablója nevét megérté. A kérdésre, miként kerültek ide? mond Stefano: „A szerelem útján,

azért vakon.“ S elbeszélé, mily szerencsésen érték el a Bari földet, de a sebes úttól elgyöngült Rózának egészsége koczkáztatása miatt néhány napig nyugodnia kellett; hogy az alatt Acciajoli seregével oda érkezvén, ők egy pásztorhajlékban rejték el magokat, s midőn Róza egy német zsoldostól hallá, hogy Gravinát Tihamér védelmezi, minő megátalkodva vágyódott arra, de csak az ostrom alatt juthattak azon tájra, s hogy messziről látván az elszáguldó magyarokat, ők is utánok siettek, de csak holttetemekre találtak s végre egy a holtakat zsebelő paraszttól hallván a magyar vezér fogságát, Róza feledve, hogy a háborúban igen olcsó az élet, makacsul meg akarta tudni, mi történik vele. „Fordultunk volna a tenger felé — így végzi szavait — most jobban állna fejünk, de lappangva mindaddig nyomoztunk, míg kém gyanánt becsíptek.“

„S te mindenütt követted!“ mond érzékenyen Tihamér.

„Ha egyszer benne van az ember, mit tegyen? — felel Stefano. — Halld Tihamér! derék fiak voltatok! a csatahelyen járván, szinte fellobbantam; többnyire minden magyar körül néhány olasz feküdt; lelkemre! így legalább tudja az ember, miért hal.“

Kín s üdvösség fogá el Tihamért, elgondolván mily szívet nyere s mily szívtől kell neki megválni, egész teljében érzé ezt Róza is, csak a változó szín arczain mutatá keble harczait; így hányattak külső, belső ostromtól a szerencsétlen boldogok a szebb élet s az enyészet határán.

Alig szürkült az éj, egy őrtiszt megjelen, hogy a vélt kémeket vallatni kisérje a vezér elébe; megrendűlve símul Róza Tihamér mellére, ki őt szoros ölelésben tartja, mintha el akarná rejteni a világ elől. „Micsoda játék ez?“ kérdi a meglepett őrtiszt.

„Varázs-játék — szólt közben Stefano — mert ha akarom, ez az ifjú oly szép leánynyá változik, hogy csak hűlt helye lesz szívednek; inkább igézni, mint kémlelni jött.“

„Mit tagadjam — mond Tihamér — igazság az igaznak legbiztosabb paizsa; ez egy nemes szűz, mely az ellenségtől is méltán tiszteletet várhat, irántam való tette a legtisztább indulatból fakadt; legyen azért a szív bírája, gyöngéd neme szószólója, s az emberiség pártfogója!“

„A fővezérhez vezetem — felel az őrtiszt — ha ártatlan, nem leszen bántása; kövessetek.“ Róza mindezt csak félig hallá, ellankadva az elválás gyötrelmeitől, némán hagyá magát Stefanótól elvezettetni, kinek Tihamér kezét tüzesen megszorítván, mond: „Ha áldozat lennék, vezesd hazámfiaihoz!“ Nem sokára ő is kivezettetett s feloldatván lánczaitól, ló adatott néki. Útfélben gróf de Baux egy bosszús tekintetet lövellve reája, nyargalt el mellette s ekkor hallá, hogy mult este Acciajoli fővezér hozzájok érkezvén, ennek köszönheté szelídebb bánását.

XVI. SZAKASZ.

Gróf de Baux osztályserege a mezőn tábort ütött, Tihamér pedig erős őrizet alatt Bitonto városba vezettetett, hol a nép megtudván, hogy a gravinai várnagyot hozzák, tompa zúgással mindenfelől elébe tódult s bámulva nézte deli termetét s bátor magaviseletét; s a mint többnyire történni szokott, hogy az áldozat láttára a legdühösebb nép is megengesztelődik (mert a háborúban majdnem minden magyar fogoly elvesztetett), itt is a nagyobb szám részére hajla; kivált egy fiatal asszony, „ő az, ő az!“ kiáltván, minden erővel hozzá szoronkodott, de az őröktől keményen visszahajtatván, kiváncsi csoportot gyűjtött maga körül s hálás szívvel hirdeté e fogoly emberségét, ki az alatt egy magas épületbe kísértetvén, egy takaros szobába szállíttatott.

A veszteség villámtűz, mely vagy egyszerre lesújt, vagy az erőt gyors elszánásra készti; de a bizonytalanság oly lassan rágódó féreg, melynek minden perczben új fulánkja nő s ez epeszté leginkább Tihamért; hiában kérdé a tömlöcztartót Róza iránt, ez csak vállvonítva felelt, s azért szinte könnyebben lehellett, midőn a vezér másnap magához hívatá.

Tágas palotában űlt a fővezér, körülötte de Baux s több alvezérek; komolyan, de minden félelem nélkül lépett közéjök Tihamér.

„Te emberül vívtál — mond a fővezér — ezt megvallom, az igazság ösztönöz; de a zivatar az erős tölgyet is a gyöngével ledönti: fogoly levél.“

„Katonasors!“ felel Tihamér.

„A kizsarolt nép áldozatot kér s véres boszút kiált pusztítói ellen!“

„Nem a nép, hanem a törvénytelen uralkodó.“

„Nem bízták reád a királyok ügyét“ — szól közbe Acciajoli.

„Királyom jussait védeni szent kötelességem.“

„Ha már zsoldért szolgálsz, mindegy, akár kiért harczolsz — mond Acciajoli — mi többet ígérünk, ámbár a szerencse kedvez. Vedd a szabadságot és állj soraink közé.“

„Követlek uram! mi magyarok nem szolgálunk zsoldért; a rab bérli el kardját, mi hazánk s a király javáért s a becsületért vívunk; kiméld azért szavaidat és itélj halálra, ha tetszik, és ha bakóid pallosai nemzettagadásra bírhatnak, akkor vess meg, mint a legnyomorultabb lelket,“ mond Tihamér nyugodtan. Nagy hallgatás lőn, minden szem csak ő rajta csüggött.

„Mit késel, vezér? — megszólal de Baux — hadd függjön, mint többi társai, minekelőtt új veszélyt forralna.“

„Mi nem vagyunk szegődött hóhérok — mond Acciajoli, kemény tekintetet vetve a grófra — élj, Tihamér; de fogadd vitézi szavadra: hogy e városból addig nem távozol, míg a háborúnak vége nem szakad s nem fogsz ellenünk kardot, míg ki nem váltatol.“

„Ezt igérem,“ felel Tihamér.

„Bízom lelkedben, ura lészsz szavadnak!“ mond ismét a fővezér.

„Bízhatol! — viszonzá Tihamér. — Halld, fővezér! ámbár mint idegen, mint ellenség állok köztetek, egyben úgy hiszem, mégis hasonlók érzéseink: egyiránt tiszteljük az asszony-érdemet; ez oly égi sugár, mely minden földre elhat; bátran kérem azért vissza ama kém gyanánt elfogott szűzet.“

„Már ő szabad,“ felel a fővezér.

„Ezzel alacsony rablóját, Wernert, szálkardra hívom ki — mond Tihamér — idézd ide, fővezér, az éjjeli gyilkost!“

„Nincs idő most személyes megbántásokért küzdeni — felel Acciajoli — a közügyé most minden tehetségünk.“

„Tudasd vele tehát, hogy őt színed előtt haramjának nevezém,

ki méltatlan a vitézövre, s hogy ezt kész vagyok minden perczben megbizonyítani, esküszöm Istenemre, kardomra.“

„Szabadságod első napja legyen boszúdnak elseje. Légy boldog!“ felel Acciajoli.

„Ha így bánol az ellenséggel, minő kegyelem marad a hívnek?“ mond de Baux elfojtott haraggal, midőn Tihamér eltávozott.

„A vak gyülölség többet árt, mint használ, vérszomja többnyire saját vérét iszsza — felel Acciajoli, — fegyvert a fegyveres ellen, mérséket a meggyőzötthöz; ez a hős jelszava.“ Ezután az elkezdett hadi munkáról értekezett.

A mint Tihamér az udvarra ért, ugyan azon fiatal asszony, ki behozatásakor oly tüzesen pártját fogta, férjével együtt karjába esvén e szavakkal: „jótevőnk, megmentőnk!“ szállással kinálja. Azok voltak, kiket Tihamér a cápuai ütközet után Werner embereitől kimentett, s honnan ők, a férjnek atyja itt előkelő polgár lévén, ide költözködtek. Tihamér, kinek Róza égett fejében, vonakodott, fogságával mentegetvén magát; de végre annál is inkább engedett, minthogy a fővezér biztosa, ama férfi, ki a nápolyi leánynyal nála volt, azon polgári házat jelelte neki lakásúl. Szinte diadalmasan kisértetett a házhoz, hol őt egy tisztes ősz fogadta; de mily boldog érzés fogá el: midőn belépvén, Róza, már asszonyi ruhában, lángzó arczczal elébe jő; minden eltűnt körüle, csak a kedves égő pillantatiban lelé életét, világát. „Még fogoly vagyok, nem mondhatlak enyémnek — rebegé Tihamér — ha egyszer a kard oldalomon csörög s rablód vére patakzik, akkor fűzöm a mátkagyűrűt kezedre.“

„Még egy lélek óhajt osztozkodni szívedben — mond Róza — ő volt főeszköze szabadulásomnak; sorsomba avatván a fővezért, az ő könnyei vitatták ártatlanságomat; neki köszönjük e boldog órát.“ Ekkor belép Sabina (úgy hívták a fiatal asszonyt) s karján csügg a nápolyi leány; de már ama negédes tűz, mely egykor szemében égett, szelid komolysággá vála s halavány képe titkos bút hirdete. „Itt hozom — mond Sabina — boldogtalan, eltévedt, de megtért öcsémet!“

„Róza! te itt?“ kérdi lágyan a meglepett Tihamér.

20*

„Minetta nevem — mond a leány — Róza névvel egykor csak ingerelni véltelek.“

„Előérzés volt, midőn ama rút házban úgy szivedhez vonzattam, midőn a hívságos dalok közt te a magyar vitézt zengéd,“ mond Róza.

„S én gyülöltelek — felel Minetta — mivel szerettettél; szenvedni hagytalak, pedig csak egy szóba került volna váltságod. — Tihamérhoz fordul: — Tudd meg, Tihamér, én valék az, ki tettetett hangon ablakodnál énekelt s oly csalárd játékot űzött veled; mély sülyedtemben, a midőn a gyászzászlóval először láttalak, mindjárt bűnhálót szőttem erkölcsödnek, méltó megvetés lőn bérem s az indulat boszúra gyúladt; így hagyám el Nápolyt, de Baux karján véltem meghűtni véremet; midőn elfogattatál, a táborban valék s érzetem ismét fellángolt; hasztalan esdeklék a kegyetlen gróf előtt, ő vesztedet eltökélé; ekkor felébredt bennem az asszonyi büszkeség, mélyen érezvén, mily kevés hatalma van a bűnnek, bár habozva nyujtsa öröm-kelyhét, s azért alig érkezett el a nemesb lelkü Acciajoli, hozzá szöktem, oltalmáért és neked kegyelemért esedezvén; ő biztosával hozzád küldött; minthogy több magyarok hazatagadással válták meg éltöket, neked is ezen ajánlást tettem; a nemes, makacsságodról értesített vezér, ez által inkább részedre hajla s sikertelenné tevé a daczos gróf mérges szándékát. Mióta szüleim házát oda hagytam, nem érzék tisztább örömöt, mint mikor Rózát szebb sorsban, és nénémet, ki annyit pirult, bánkódott érettem, itt lelém. Bocsássatok meg ha lehet, minekelőtt egy klastrom magánya elrejt a világtól.“

„Ki megbocsátani nem tud, sem az égbe, sem a földre nem való — mond Tihamér — testvéri szívvel fogadd el kezemet.“ Ekkor berobban Stefano. „Tihamér — kiált — én búcsúzni jövök — körülnézvén magát: — ezer villám! mennyi ismerős egyszerre! — Sabinához: — Haha! te vagy? miért fordulsz el? tán csak nem haragszol most is? Jer, béküljünk össze! hiszen tudod, hogy a háborúban nem ér rá az ember órákig egy csókért fohászkodni, hanem a mit hamarjában kap, ahhoz nyúl, aztán nézz arczámra, lám, engem is megcsókoltak érted.“

„Stefano — mond Timamér — mi annyi köszönettel tartozunk!“

„Sohase köszöngess — felelt Stefano — én leginkább örülök; legalább egy jó tettel dicsekedhetem. Most tudd meg: én Acciajoli zsoldjában állok s innen egyenest a táborba megyek magyar fejeket aprítani; azaz, ha lehet. Isten veletek!“

XVII. SZAKASZ.

Cornetto városában sötétkedett Werner, mióta Rózát elveszté, kegyesség és irgalmasság ellenségének hivattatá magát s hol csak lehetett, e nevezetnek meg is felelt. A katonai pompa, előbb élelme, most ízetlenné lett elfásult szívének; komor magányba vonva magát, szilaj vadként csak akkor rohant elé, ha vérben gázolhatott, zordon kedvvel nézvén a tátongó sebeket, melynek sötét veres üregéből hörgött ki az élet. De annál vigabban élt serege, zabolátlan örömök közt pazarolván az öszverablott prédát, s az erős falakban bízva, nem ritkán mulaszta el minden hadi vigyázatot. Ily zajos mulatságban tombolt épen az őrizet, midőn István vajda egy felleges éjjel Wernerre üt s áttörvén a kapukon, seregét megtámadja; elrémülve ragad fegyvert az őrizet, de az álom- és bortól részegek, a zavarba elegyedett lakosokkal együtt levagdaltatnak, vagy elfogattatnak. Werner az éktelen lármára egy ingben kiugrik ágyából, hirtelenében egy lándzsát markol meg s népéhez akar iramlani, de már háza körülvétetett s mindenfelől magyar szablyák villognak elébe: dühösen védelmezi magát, míg lándzsája egy vágástól ketté nem pattan s így fegyvertelen lévén, a ház fedelére szökik. Hajnal hasadtával látszott csak egész szörnyüségében a vérengző munka, minden utcza telve zsákmánynyal s holttestekkel, s Werner a ház felett. Dacz, szégyen s harag köté le nyelvét, midőn ily nyomorult állapotban Istvánhoz vezetteték, dermesztő hidegségével egy életúnt embernek hallgatá annak szavait s kifeszítvén széles, szőrös mellét, várta a halálos döfést; csak midőn a vajda Rózát említé, lobbant fel egyszerre elfojtott tüze s mérges kaczajjal csapott ki elzárt ajkain: „Ha még hatalmamban lett volna — mormol — e nap többé nem sütne szemeinkbe!“ István vajda a kemény harczostól még hasznot remélvén, népeivel zsoldjába fogadta.

Előbbre lobognak ismét a magyar zászlók s több városok önként megadják magokat. A gyáva Tarenti Lajos a harczban megőszült vajdát egy ütközetre, mint valamely kettős viadalra kihívja; az öreg vezér ezt elfogadja. Nap és hely meghatároztatik; de a csatát megelőző éjjel Tarenti Lajos haladékot kér, s a vajda észrevévén a vesztére czélzó fortélyt, néhány száz dzsidást rejt el az út mellé s midőn a nápolyiak véletlen meg akarnák támadni, magok esnek a készített lesbe; véres harcz után az ellentábor megfutamlik, s több alvezérek, kik közül gróf Sanseverino s de Baux a legnevezetesebbek, elfogattatnak. E fényes győzedelem után egész Bari föld meghódolt, s a gróf Sanseverinoért kiváltott Tihamér örömtelve röpül Rózával kedves övéihez; hol az öreg Paolo, ki mindeddig Istvánnál maradt, ázott szemmel üdvözli Rózát. Gróf de Baux borzadozva várta a halált, hallván Tihamér váltságát, de ez a boszú helyett pártfogója lőn s azon feltétel alatt, hogy a háború végeig ne harczolna a magyarok ellen, még szabadulását is eszközlé.

Mint mikor az oroszlán s tigris véletlen öszvetalálkozik, meghökkenve egymás szemébe villant s torzongva, füstölgő torokkal a vívásra bőszül: úgy álltak szemközt Werner és Tihamér, midőn egymást megpillantották. Mindenik kardjához kap, a helyet nézve, hol leggyöngébb az élet. „Régen várt kardom!“ mond Tihamér s egy ketté tört nyílat vet lábához. „Életre-halálra!“ felel Werner s öklét a föld felé szegzi, mintha lesújtna valakit, s némán, de zajló kebellel a vajdához mennek engedelmet kérni, s hogy időt rendelne. Kemény tekintettel fogadá ez őket s békére inté; de látván az elrögzött gyűlölséget, különben is az akkori idő lelkét követvén, mely karddal vívott ki minden vitézi pert, a harczi bíróságot elvállalta.

„Jer te is a harczhoz — mond Tihamér a rettegő Rózához — erőmet nevelni fogja jelenléted, s ha vesznem kell, hadd essék reád végső tekintetem!“ Szótlan nyújtá kezét feléje Róza s azon magában tett szent fogadással, hogy a kedves vesztével ő is örök gyászba temetkezik, letörlé könnyeit.

Tisztán tűnt fel a nap, a földi pára szétvonult, csak vékony füstként lebegett még a sárga lapályokon. István vajda reggel korán lovagjait a síkon négyszögletbe állítja, maga pedig Rózával s több

Kezemben volt életed.

Tihamér, XVII.

alvezérekkel közepett helyet foglal. A tárogató harsog, s a két bajvívó leugorván a lóról, sisak s pánczél nélkül a négyszögletbe lép s fenszóval küzdő vágyódását jelenti a vajda előtt. Werner homlokán a megvetett szerelem s boszú sötétlik; szeme villámai Rózáról hirtelen Tihamérra szállnak, ki elszántan, a boldog szerelem szelid tüzével csügg kedvesén. A második jelre mindenik kardot húz: Werner kétélű, széles, egyenes vasát; Tihamér görbe, sugár szablyáját, s hüvelyöket a földre vetik. Komor csendességben állnak a vitézek, csak Róza kebléből tör ki néha mély sóhajtás. A küzdők szertemennek, Tihamér haját visszasimítgatja s a távolról nézteit Rózára függeszti, míg Werner vasát próbálgatja. Harsog a harmadik jel, s a háborgók öszveütköznek. Fütyülve hánynak szikrákat a vasak, a mint öszvecsattognak. Az erős Werner, rettentő vágásokat sújtogat Tihamérra; ügyesen védelmezi ez magát, s villogó kardjának csak villáma látszik a gyors forgatásban; sokáig felfogja Werner csapásait, de a súlyos csapásoktól erei zsibbadoznak; már két sebből fecskendezik vére s gyöngébben harczol. Tompa zúgás hangzik mindenfelől, a derék ifjat mindenki már elveszettnek tartja. Róza homályos szemmel szédelegni kezd. A közrészvéttől még inkább felingerült Werner, habozva emeli kardját a végső, halálos csapásra, midőn bőszült nekiestében bal lába megsikamlik s hanyatt esik. Tihamér büszkébb, hogysem e vak szerencsét használná, hátralép, s leeresztvén kardját, mond nehéz lélekzettel: „Kezemben volt életed, de ily módon nem akarok győztes lenni.“ Werner felugrik, merőn maga elébe néz, elveresül, keble feldagad, erei vonaglanak s ajakát vérig harapja; türetlen várakozás ég a jelenlevők képén. „Átkozott szerencse — kiált Werner — többé nem leszek bolondod!“ egyszerre kardját ketté töri s a földhöz sújtván, Tihamérhoz fordul: „Halld, Tihamér! én meggyőzöttnek vallom magamat, reménylem, megelégszel.“ Azután Rózához fordul, szólni akar, de csak tördelt hangokat rebeghet. Lovára kap és elszáguld. A sok vértől megfosztott Tihamér elgyöngülvén, öszve roskadt; de csakhamar felüdült s Róza ápoló karjain szebb életre tenyészett. Werner még azon éjjel eltűnt, merre, hová, azt senki sem tudta meg.

Könnyü lett volna Istvánnak a fővárost ismét elfoglalni, de a

németek elmaradt zsoldjokért pártot ütnek és a pénzben szűkölködő vajda ki nem elégíthetvén őket s még nagyobb veszélytől tartván, hív magyarjaival Manfredóniánál hajóra szállt s elhagyá ezen országot, hol ledöntött várfalak, kirabolt templomok, leégetett falúk s temetetlen holttestek közt lézengő koldusok, előbb birtokos polgárok, halavány képpel hirdeték a pusztító háborút.

XVIII. SZAKASZ.

Mint a hajós, ki annyi zivatar után kedves hazája partjait kékelleni látja: úgy álla Róza a drága határnál, midőn Tihamér mondá: „Ez a magyar föld!“ Hosszan szívta be a honi levegőt s egy édes könnyből kifejlett lelkes tekintet Tihamérról a környékre szállott, mely bájosan nyílt meg előtte.

Látható örömmel fogadá Rózát a nagylelkű király s megértvén történetét s nemzetségét, megilletődve emeli fel a lábához borúltat: „A vér-itélettől felment királyi szavam — mond — az üldözés napja megszünt. Élj szabadon, nemes szűz, atyád birtokában; a törvény ótalma s egy nemes férj szeretete boldogítsa létedet!“

„Uram, királyom! — mond elragadtatva Tihamér — ezen kegyességedért véremmel adózom s csak a legutolsó cseppel szűnjék meg hálám.“ Lajos elértvén kiömlését a teli kebelnek, felel: „Vitéz karodat még most elfoglalom; ha egyszer Nápoly meghódol, akkor élj bízvást szíved ösztönének, és a repkény mellett virúljon a myrtus.“

Az új hadviselésre gyors készületek tétettek; a királyát szerető magyar nemesség, országgyűlésen kívül is, számosan megjelenik. Róza fentebben érzett, hogysem Tihamért csak egy szóval is tartóztatta volna, ámbár valami nevezhetetlen szorongást érze; mint Tihamér jegyese Apor vajdánénál maradt s édes dalokat röpítvén a távol mátka után, a hárfa lőn ismét egyetlen biztosa.

Lajos király Manfredóniában partra száll s elérkezett seregét megindítja. Útközben a nyughatatlan, csak rablást forraló német zsoldosoknak a gazdag Baroli városa éleszti kapzsiságokat, s minthogy a király a zsákmányozásokat gátlani akarta, az engedelmességet felmondják. A felhevült király fenyítésöket Apor Andrásra s

Tihamérra bízza; kétezer lovaggal elszélesztik ezek s a városból kiűzik őket; de a zsoldosok egy más kapún ismét visszarohannak; erre szörnyű vérontás támad, mely a zsoldosok s a közéjök elegyedett olasz rablók eltörlésével végződött! de haj! a győzedelem ára Tihamér. — Midőn a pártütők visszafordúltak, ő volt az első, ki közéjök robbant, s míg a másfelől üldöző magyarok segédjére érkeztek, hátul egy rabló nyakcsigolyába döfé lándzsáját. Vérében lelék s néhány óra mulva, Rózát rebegvén, kedves nevelője karjában adá ki lelkét. Komoran állák körül bajvívó társai és sok szem, mely soha nem sírt, könnyezett felette. Fegyverestűl, paizsa vánkosúl, tétetett a sírba, s a szomorú király maga veté reá az első marok földet, mely kedveltjét örökre elrejté.

„Teljesedett tehát az átok és én, egyetlen élő csak nemzetségemből, szerencsétlenebb vagyok, mint a kit a pallos elaltatott!" mond Róza, hallván Tihamér halálát. Anyjáról maradt birtokát szegényeknek osztá el s ama kertésznek, ki egykor szabadulását eszközlé, tetemes jutalmat küldött, mely által az Lucia férje lőn. Paolot a vajdáné ápolására bízván, búcsút mondott a világnak és szent Klára klastromában, fájdalmára mindazoknak, a kik csak ismerték, a fátyolt vette fel. Belseje képét egy szép elmének ezen soraival festjük:

— — Keblét szomorún bezárja,
Nem szeret semmit, de nem is gyülölhet;
Szíve óhajt még, de üres vadonban
Hal ki nyögése!

Sok évek lefolytak, s Róza mint fejedelemasszony, az Isten mellett Tihamér szívében, egyedül csak sanyarú kötelességeinek élt. Egy zarándok jelenteté egykor magát nála: Róza magához bocsátja és Werner omol lábaihoz. Mély sebhelyek fedék arczait, izmos teteme elgörnyítve a sok viszontagságtól, előbbi erejének csak vázait mutatá; csak a komoly tűz égett még először pillái alatt. Vad indulatjait az idő elölte, de Rózát szelídült lánggal keblében hordozá. Tiz esztendeig járt s harczolt a szentföldön, de a vágyódás, Rózát még egyszer láthatni, Magyarországba készteté. „Oh ifjúságom emlékezete!

sóhajt Róza — mily komoran tűnsz fel; Werner, így látjuk meg egymást?" s a rég elapadt könnyforrás újonnan kifakadt.

Werner remete lett s élelmét a klastromból nyeré. Többször látá Rózát, s midőn a templomban az ájtatos kar megzendült, fellengző lelkét közelebb vélte az élő szentéhez, mely csendes békére tanítá. Nemsokára a harang, mely Rózát kora sírjába kisérte, Werner felett is szomorúan megkondult.

Elhamvad a szív
Forró vágyásival,
És a sötét falak,
Hideg tanúi
Csendes fájdalminak.

Reá szakadnak.
De a mit érzett
Rokon kebelbe tér;
Örök, miként az ég,
A melytől származott.

SOK BAJ SEMMIÉRT.

K* LAJOS M* BARÁTJÁHOZ.

(1824.)

1.

Kedves barátom! két esztendei tévelygés után a külföldön, ismét ifjú korom csendes helyéből írok; atyámnak és a nagyvilágnak tartoztam ezen úti adóval s teljesítém, a nélkül, hogy belsőm hajdani örömim s barátim iránt elhidegült volna. Egyik szerzett főtapasztalásom az: az ember itthon sok tárgyat fel se veszen, a mit máshol csodál, s a képzelet, mely örömest távolt keres, végre csak ott nyugszik meg, hol ébredő lelkünk először fejlett ki a sejtések homályaiból.

Vidám kedvvel járom be a tájt, hol minden oly rokon s szívhez szóló. Künn ugyan szebbet s felségesbet láttam; csodálva kelle hódolnom az emberi észnek, mely művészlélekkel varázskört von maga körül; de szeretetre még is csak hazám földe bírhat, s pásztori létünk egyszerűsége vonzóbb zajló piarczinál a fényűzésnek, hol kiki mindenét vásárra viszi, s nyereség intézi lelki-testi tehetségeit. A büszke sír, mely márványhalmokkal az időt gúnyolja, nem gerjeszt oly érzésre, mint a kisded, mohos kő, mely boldogult szülőim hideg hamvát födi.

Leginkább mulatok azon omladék közt, mely a lakásunk mellett lévő dombon, százados tölgyek között áll; hol őseim hajdan laktak, csatáztak. Emlékezel, mily gyönyörű onnan a kilátás? mily bájló S* városka fekvése nyugoti részén, s az országút csavargása, mely élet gyanánt most bokrok, lapályok közt el-eltűnik, majd virágos halmokon ismét szembe ötlik, míg a messzeség homálya végkép nem rejti el. Itt a múltnak képei vonúlnak el szemem előtt s hazám történeteit erős és gyönge vonásival fontolgatom. Hej barátom! mért

szálltunk le a magasról! Az erős, de szabad levegőt a puhább maradék nem bírván, leszállt a völgybe, hol a földi gőz sötéten borong felette. De elég! lásd ebből, mint élek és érzek.

2.

Ha az ember éjfélkor ír, mikor nappal is rá érne: jele, nem tud aludni, s ez, ha különben testi baj nem virraszt, feszes állapot, s inkább tapasztalni, mint festeni lehet. Én tudom okát s épen azért ébren álmodozom. Egy nem ritka eset emelt ki nyugalmamból. Nevess ki ha tetszik; de ne vádolj! Gondold meg azon bölcs mondást: mit vak esetnek hívunk, az jön épen legmélyebb forrásból.

Tegnap ismét a várhegyen valék; már nem tudom, a szelid alkony-e, kisérve madarak zengzetitől, vagy más valami titkos előérzés lágyított-e meg: de minden tárgy életet nyere hevült képzetimtől. Szinte kiömölve magamból néztem a távolban ég- s földet testvéri csókban olvadozni; ez a szerelem képe! gondolám, mely világokat rokonít, és az éltető nap csak egy piczinyke szikrája ezen mennyei lángnak. Így eszmélkedve ballagék le a völgynek, tudja Isten, mi nem kerengett fejemben; midőn egyszerre, nem is ügyelve a léptemet gátló vízmosásra, valami másfél ölnyi mélységbe zuhantam. A szédelgő ideák megszűntek, de éktelen szorongás lepett meg, midőn azon pillanatban asszonyi sikoltást hallék felettem. Első tekintetem egy leányba ütközött, ki ijedtében szinte halaványan, a parton álla s gyöngéd karjait segédül felém terjengeté. Gondolhatod, mily hamar talpon s néhány szökéssel megette állék. Mit szóltam, mit míveltem, azt magam sem tudom; halotti dermedésben néztem a szép alakra, ámbár vérem soha tüzesebben nem szökelt. Ő kellemes hűledezéssel fátyolát pirúló képére vonván, örömét rebegve szerencsés estemen, elfordult s eleinte halkan, utóbb szaladva távozott, s a fák közt tűnt el. Ügyetlenségem érzete s a csodálat engem lekötve tartott, zavartan néztem utána, míg az esti levegő hazautasított.

Atyámat nyugtalankodva lelém s elmaradásom okát adván, mondá nevetve: „Így jár, ki szünetlen a felleget méri. Mint föld gyermekének szükség, hogy néha le is nézzünk, mert, a ki megbotlik,

homokot árul.“ Ekkor vevém észre portól fakó ruhámat s a mi több, hogy kalap nélkül tértem vissza.

Mit szólsz ezekre? Én legalább, ha rajtam ez néhány év előtt történik, azon tüneményt berki tündérnek tartottam volna; bájaira nézve annak is illeném. Most azt vélem, hogy ő is halandó, s épen azért óhajtanám életembe szőni. Nemde mosolyogsz, hogy érettebb koromban is egyszeri látásra oly szívért hevűlök, mely vagy másé, s ha nem, árokban keresi hívét? Azonban, nagy idő kell-e frigyesülni valakivel? Lassan tesz-e vizsgáló lelkünk egy szép tulajdont a máshoz, míg a szerelem mértéke megtelik? vagy pedig egy lelkes tekintet, egy lelki villanás már elég lángítani a szunnyadó érzést? Ezen kérdésimre felelj, de hagyd szívedet is közbe szólani.

3.

Szerte jártam a környéket, meglátogatván a szomszéd urakat. Ki leányát, ki hugát s egyéb rokonát mutatá be; némely virágot leltem távollétem alatt kifeselve, de a kedves tünemény nem volt közöttök. A városban is kérdezősködtem. A fogadós feldicsérte magát, mennyi utazó megfordul nála, de én mind ebből semmi nyomát nem lelém s békételen tértem haza.

Szinte várom kérdésedet, t. i. ha egy pillanat annyira elbájolt, mért nem mentél utána? minden illendőséggel kinyomozhattad volna. Helyesen, barátom! de gondold el gonosz helyheztetésemet; azonfelül tán magad is tapasztalád: ha szívünk mozdul, eszünk kereki hamar öszvezavarodnak, s ha ezen mentséget is gyöngének találod — szeress!

4.

Épen válaszodat olvasám, melyben a szerelmet unalom gyermekének tartod s ezzel nem kis boszúságba hozál, midőn atyám, levelet tartván kezében, szobámba lépett s ezen szavakkal: „Fiam, jó ujságot hozok!“ melléhez szoríta. Az ujság ez: ő ismeretségei által a fővárosban számomra hivatalt szerzett. „Az út — mond — nyitva legfőbb méltóságra, ha ezen nemes czélt csüggetlen folytatod. Ideje már a polgári életbe is avatkoznod; az emberi szövetség mindenkit

szolgálatra kötelez, s ez kútfeje az igaz szabadságnak, mely hogy az egészre terjedjen, az egyes terhet béken viselni ösztönöz. Csak ott állandó a törvény, hol szegény, boldog annak sikerén fáradoz, s nem ott, hol félrevonultan a közügytől jobb időket siratva, egymás sérelmeit panaszolják. Nem sokára együtt indulunk el, s örömmel nézem, ha atyai szorgalmam gyümölcsét használod."

Ámbár ilyesekre elkészültem s megyénkben valami tisztséget keresni szándékoztam, mégis ezen váratlan hír kedvetlen lepett meg; de jó atyám örömét tekintvén, időt se vettem a megfontolásra s tetszésére bíztam sorsomat. Ő bennem él és azt véli, hogy neve új díszt nyerend általam, s én hálátlan volnék, ha függetlenségemmel nem adóznám. Nem várok ugyan sokat; de nem is rettegem a jövendőt. Az emberekkel nem oly nehéz élni, miként négy fal között véljük: ha nem vágyunk felettök ragyogni, vagy nem kénytetünk tőlük kegyelmeket fogadni. Hála sorsomnak! mind ezektől ment vagyok.

5.

Atyámmal szerencsésen elértem rendeltetésem helyére. Első napokban mindjárt a nagy s kisebb urakat (kiknek egyenes, vagy mellékes befolyások van tisztemre) eljártuk, s ha mindannyi szép igéretek közül csak néhány teljesedik is, sok hajlongásom nem esett hiában.

Új tisztem csak délig tart, a délutani órák egészen magamék. Most szállásom igazgatásával foglalatoskodom. Atyám néhány hetet itt tölt, igen meg van elégedve, csak néha valami titok akar kitörni belőle, melyet makacsul takargat mindig. A kedves ismeretlen, többször mint akarom, beszökik álmaimba s nagy oka, hogy az idevaló szépekből még egy sem hata rám.

Az idő miként játszik velünk, miként másítja és forgatja az embert — ezt leginkább látom most egyik iskolatársunkban. Emlékezel Perjes nevű fiúra, kit lomhasága s örökös álmossága miatt új Morpheusnak tartván, untalan csipdezénk? Ez most itt független sorsban él, ha csak a játszóasztal lekötve nem tartja. Ő mindent tud s ismer, ezer gondolatok forrása, kész eszköz mindenütt mindenre, hol jó asztalt s tele erszényt gyanít; egy szóval eleven krónikája a város.

Öszvetalálkozásomkor véle, ittlétem czélját megértvén, tüstént minden elöljáróim biographiáit elbeszélte s oly valóan, mintha mindegyik meghittje volna. „Te nyargalva mégy elő — mond — neked homlokodra van írva, hogy tiszttartód otthon nagyságol. Én tettel s tanácscsal akár mikor szolgálok, mert ha más nem csal meg, magad csalod meg magadat.“ Ki tudja, mit nem hordott volna öszve, ha egy zömökös úr nem közelít, kit is megpillantván, súgá fülembe: „Ez a jó úr pinczéje lelkét az orrán hordja; mindjárt hozzá megyek ozsonnára — de tiszteld őt, mert szörnyű hazafi, haragszik a napra, hogy nincs bajusza s az angyalkákat is kalpagban képzeli.“ Ezzel a vastag úrnak karjába öltekezve, elballag. Ez egyik régi ismerősöm újított kiadásban. Annyiból szeretem, mivel könnyelműsége mellett is éles észt s emberismeretet bír; határt pedig én szabok, mennyire közelítsen.

A másik ismerősöm bizonyos Rengházi, ama híres diák, kit tanítóink például állítának fel, s mi fentebb elme gyanánt bámultunk; s tán azért is gőgje eszén felül nőtt.

Perjessel tétova sétálván, két ember jön előnkbe, kik meg-megállva valami nagy dologról versengeni látszottak. „Nem ismered azt a halavány s komoly képű embert? — kérdé Perjes — az Rengházi!“ Én meg akartam szólítani. „Ne háborgasd — mond tartóztatva Perjes — ők most a halhatatlansággal játszanak. Csak nézd, miként nyomkodják egymás kezét, pedig tudom, gyűlölik egymást. Rengházi szép birtok mellett tudóst játszik s felséges homályba leplezi a reminiscentiákat, melyek zavart olvasástól még fejében kerengnek. Tudod, a mi árva nyelvünkben sok a vezér, kevés a közvitéz. Ő is itélget, a nélkül, hogy jobbat mutatna s a készet ócsárolja; hallom ugyan vannak munkái, melyekkel a publicumot ijeszti, jelesnek tartják tőle a tizparancsolatot, melyet ugyanannyi sonettbe foglalt. Ha elméjét vizsgálom, Babylon tornya jut eszembe. A másik is szinte tudós s esküdt ellensége minden újnak. A legszebb Múzsát is megveti, ha szalonnától nem csillog haja. Ő sokat dolgozik s czérnával mért versekkel harsog a pusztai népnek.“

Hideg méltósággal viszonzá köszöntésemet Rengházi, midőn mellette elmentem, alig hiszem, hogy reám ismert, én pedig gon-

dolám: csak villongjatok, ám e nagy harcz csak szóba s tintába kerűl.

6.

A titok kinyilatkozott s nekem ezer gondot okoz. „Fiam — mond tegnap atyám — még egy férfit kell meglátogatnunk, ki téged s engemet leginkább érdekel; ő régi barátom, vigyázni fog szükségeidre s maga is előbb főhivatalokat viselvén, utasítást adand új pályádon. Eddig a szokatlan munka s házi gondjaid elfoglalván, nem akartalak háborgatni; most ittlétem végire járván, illő nála személyesen udvarolnod, s örömmel óhajtom, hogy azon nemes házat ezentúl is többször megkeressed.“ Én egész készséggel vevém kalapomat; atyám mozdulatlan álla, valami feltétel látszott fejében forogni.

„Ha tetszik, édes atyám! — mondék — tehát mehetünk.“ Ő kezemet fogván, égő szemmel sokáig rám nézett s szinte ellágyulva mondá: „Lajos! én boldog férj voltam; te maradtál egyetlenem. Még halálom előtt szeretnélek egy jó lélekkel frigyesülve látni. Azon barátomnak van leánya — vedd el!“ Lesujtva állék s zavarodásomban nem tudtam felelni.

Atyám szorongásomat látván, mondá szeliden: „Nem kényszerítlek! azonban megvallom, ez egyik édes kivánatja éltemnek. Jer!“

Némán ballagtam atyám mellett. Százszor is ajkimon lebegett az ismeretlenhez való szeretetem! de mindig visszavonult mellembe, elgondolván azon bizonytalan s gyöngeséggel határos indúlatot.

A komor inquisitió épülete nem lehet rettentőbb szabad léleknek, mint nekem B* úr háza. Lábaim szinte ólommá váltak, alig tudtam felvergődni a lépcsőkön. Az ajtó nyílik, egy tisztes öreg úr lép előnkbe.

„Későn hozom — mond atyám, az öreg kezét megrázván — de annál biztosabban.“

„Reménylem, hogy bennem második atyját szemléli és ezentúl minden hiú világi szokást félre tévén, fiúi szívvel közelít hozzám,“ viszonzá az öreg. Hogy magamat furcsán viseltem s nem igen okosan szóltam nyilván jelenték B* úrnak ezen szavai: „Ej, édes öcsém

annyit forogtál a világban s mégis oly félénk vagy? azonban megismerjük egymást s a tartózkodás múlik."

Feszűltségem lassanként eloszlott s neki bátorodva, én is beszéd közé elegyedtem, mindenkép el akarván simítani azon szögletességet, melyet első jelenésem reám bélyegzett, s nem sikeretlen, mert utóbb az öreg B* szemei kedvezőleg mulatának rajtam.

Nem sokára a házi kisasszony is megjelent. „Nelli leányom!" mond az öreg, azután engem is mint új házi barátot bemutat leányának. Alig hiszem, hogy ez tudta, mily szándékkal vezettetém elébe, mert legkisebb habozást sem árúlt el: nyugodt vidámsággal üdvözle s oly nyiltan nézett szemem közé, mint valami tárgyra, mely se nem vonz, se vissza nem taszít; kétes állapotom ez által igen könnyebbült. Nelli egy azon alakok közűl, kiben nem tudunk megegyezni, szép-e vagy nem? Arczvonásai nem szépek, de bájosan öszvehangzók, termete kicsiny, de mozdulati könnyűk: nem-akarva tartják fogva a szemet. Én mindjárt intéztem hozzá szavaimat, s kedves lőn társasága; csak mikor a két öreg magunkra hagyott, hézagos lett a dialogus, s én már az idővel akartam előállni, midőn Nelli ezen újsággal lep meg: „Most nálunk minden öröm hiányos, mert kedves Máli öcsém nincs közöttünk." Én hátra lépve öszvecsaptam kezemet s „még egy testvér!" kiálték. „Igen, igen! — viszonzá Nelli merőn szemembe nézve — Máli öcsém egy nénénkkel fürdőbe utazott s néhány hét múlva tér ismét vissza." Erre lelkesedve kezdé dicsérni, mily szép s jó, tán egész életét is leírta volna, ha az öregek félbe nem szakasztják. Nagy örömömre atyám búcsúzott, én utána. B* úr oly kegyesen bocsáta el, miként fogadott, Nelli szíves idegenséggel.

Estve atyám ismételé kivánságát, elömbe terjesztvén ezen szövetségből reám sarjadó hasznokat: t. i. nemzetség, birtok. „Tudom — mondá a többi közt — alacsony birtokvágyást lelked nem ismér; de ha jóság mellett pénz is van, kettős nyereség. Atyáink azt tartották: a férj adjon ebédet, az asszony vacsorát." Én hallgattam, s ő látván, hogy bizonyos válaszra eltökélve nem vagyok, mondá igen kegyesen: „Nem kényszerítlek; de azt méltán várom tőled, hogy férfikorba lépvén, ten szerencsédet fontolóra vesd."

21*

Barátom! nemde, igaz atyám mondása? De az ember miért oly gyarló? Hidegen megy el az igazság mellett s meghal álmaiért. — Légy boldog!

7.

Atyám jószágaira tért. Azóta többször valék B* úrnál s tiszteletem mindig nevekedik iránta. Mily türelmesen itél ő a világi dolgokról, habár visszás indulatok ütköznek is öszve; mily kimélve oktat s rejtekezve segít. Bár csak leányát nem kellene elvennem. Ez iránt hallgat ugyan, de még sem kétlem, egyetért atyámmal.

Nelli jó leányka; víg kedvű, szemes, tüzes gazdasszony s mívelt elméjű. Öccsét indulatosan szereti s hol csak lehet, maga felett ragyogtatja. Ritka tulajdon a szépeknél. Ő baráti érzést mutat; de hála Isten! nem tetszem neki; úgy hiszem, a másik is különb emberre talál.

Ne gondold, barátom, hogy nem vádolom magam is gyermeki tévedésemet; de vétek-e az? Ha keblünk egy képet imádva éltet, melyet a képző erő örök ifjúságban felénk ragyogtat, mely távol, de annál szebben mosolyog életünkre s az elmét édes lehetséggel kecsegteti. Igaz — atyám minden áldozatot érdemel; de a halasztás nem engedetlenség.

8.

Perjes, ki úgy szólván más emberek gyöngeségiből él, B* urat becsüli, kit én csak mint távol ismerőst említék neki. „Ő igen derék ember — mond Perjes — ha feje enyém volna, megmutatnám, mint kell játszani a világgal; ha erszényével bírnék, én is az ablakról néznék le a szegény párákra, kik annyit szaladnak, lármáznak, árúlkodnak, hogy utóbb a koporsón kis czifraság láttassék.“

„Hallom, derék leányai vannak?“ kérdém Perjest.

„Van kettő, Máli édes, Nelli mostoha“ — felel ő. „A mi a leányokat illeti: Nelli elvenni való, vigyázni fog az életes házra, s ha ura meg nem hízik, jele, hogy vízzel él. Máli csillagnéző, szép *noli me tangere*, száz lépésre elpirúl, ha férfitekintet fúrja magát szemébe; vitéz legyen, a ki belekap, mert a sírban is hűséget vár. Én örömest állítanám őt szobor gyanánt szobámba.“ Egyszerre elhallgat, kémlelve

reám néz — „talán csak nősző vagy? — ha levélhordozó kell, itt kezem. De jó vigyázz, kiepigrammáznak. Egy költő, ki szégyenére a kilencz Múzsáknak gazdag is —."

„Rengházi?" kérdém hirtelen.

„Az — felel Perjes — már régóta kibérlette az utczát s képeket metsz reá, min tükrébe a fiatal leány." Képzelheted, miként örültem ezen hírnek, legalább lesz okom magamat távoldad tartani.

Életem különben egyszerű. Szorgosan dolgozom, a gyakorlás elősegít, s nem sokára egészen betöltöm azon helyet, hová ültettek. Néhány társaságokba is hivattam. Barátom! ezekben a nemzetiségnek semmi nyomát sem láthatni, az utánozás jégarczczal tétováz mindenütt. A vígság, mely másutt minden sorsot egyesít, itten minden rendnek fenyítő határt szab. Kinek a szerencse nehány hold földdel többet adott, már félvállról néz nemes társára. Hideg barátság, suttogó leányseregek szánakodva néznek a szegény hazafira. Meredt férfiak, hivatalos köntösben, már messziről éreztetve tehetségök súlyát — ez képe itt a nagy világnak.

9.

Őszinteségem nagy gondtól szabadított fel, legalább nem leszek kénytelen szív nélkül lekötni magamat.

B* urat otthon nem lelvén, Nellihez mentem. Beléptemkor egy levélkét tett félre, melynek édes tartalmát mindjárt képében olvasám: „Máli nemsokára itt leszen — mond — és — és" — itt megakadt.

„Ez az és — mondám — kapcsoló ige s más nevet is igér."

„Ezek a teremtés urai mindjárt titkot sejtenek," viszonzá Nelli csintalan — „és nénénk." Ezzel vádolni kezd, miért nem örülök Máli érkezésén; ezért a hidegségért, úgy vélé, adózni fogok, ha meglátom s én is egyike lehetek imádói közül.

„Ily ajaktól a jövendőlés nem veszedelmes. A jelent inkább retteghetném!" felelék, magamat igen alázatosan meghajtva.

„Úgy tartom, a jelenlét mindig örvendetes, ha a múlttal békében élhetünk," felelt Nelli. Az ismeretlen képe lövelt eszembe s elnémulék. Nellinek sem igen volt kedve az elszakadt beszédet új folyamatba hozni, hanem levelén csüggő szemekkel gondolkodva, egyet

sóhajtott, s én utána. Úgy ülénk, mint egy öszvezendült szerelmes pár békülő félben. Nemsokára csengettek. Atyám! mond Nelli s elébe szalad, én őt követém.

„Jer öcsém, beszélgessük el az estvét, ha jobb mulatság nem tartóztat!“ mond B* úr, szobájába intve s derülten maga mellé von a párnaszékre. Sok kérdéseire visszásan feleltem, azért elhallgatott, de szemei úntalan rajtam mulattak. „Lajos! — mond végre kezemet fogván — te ifjúságomat bájolod vissza; atyádat vélem benned. Oly hasonlók vonásaid az övéihez. Ezen korban volt ő is, midőn ifjúságunktól fogva álló barátságunkat nagy veszély fenyíté.“

„Veszély? — kérdém álmélkodva — ily erős két szívet mi háboríthatott meg?“

„A szerelem — viszonzá B* úr. — Egy tárgyért hevültem atyáddal, s övé lőn az elsőség. Nem tagadom, nagy küzdés által győzheték csak az eláradt indulaton, de győztem. Utóbb egy özvegygyel én is frigybe keltem. E házasság gyümölcse Máli. Nelli mostoha leányom, de saját vérem szerint szeretem őt is.“ A tisztelt ősznek bizodalma nyiltságra buzdított, s eléje terjesztém atyám kivánságát. „Gyermekeink öszvekelése egyik régi álmainknak — mond B* úr — én nem ellenzem, ha szíveitek önkényt hajlandók arra; de minden áldozat nélkül; szülőké a választás, a megisméret túl esik hatalmokon. Az ily szövetség kétesen vág életünkbe, csak eltökélett érzés bírálhatja meg érdemét.“

Most ideje, gondolám, a kegyes öreget titkomba nézetnem s hím nélkül megvallám neki az ismeretlenhez való vonzódásomat; de hogy mégis gyors lángomnak félig-meddig mentő okot is adjak, minden kitelhető elevenséggel igyekeztem lefesteni alakját s örömmel láttam az öregnek nőttön nőni figyelmét. „Nem hiszem — így végzém szavaimat — hogy ezen gyermeki hevülés oly soká tartson, de most még máshoz tiszta érzettel nem közelíthetnék.“

„Helyesen, édes öcsém — mond B* úr vidáman — én szívemből minden jót kivánok s atyádnál is szószólód leszek.“ Vacsorán ott maradtam, valamennyien vígan voltunk. Vígan tértem haza s a történtekről visszaemlékezvén, azt találtam: minden emberben él költői tehetség, midőn hibáit vagy eltévedéseit szépíteni szükség.

10.

Láttam őt s a nélkül, hogy tudnám kicsoda, már félteni is kezdem. A szerelem olyan vendég, mint a nagy úr szegény háznál; magát csak kielégítené az ember, de kisérői ezer bajt okoznak.

Néhány esős nap után szép langyos idő lévén, kocsin, lovon sok ember a szabadba tódult; magam is egy kertbe sétáltam. Ott tévelyegtem, míg egy nagy úr, tán unalmából, magához intve, beszédet kezdett velem. Gondold el örömijedésemet, midőn egyszerre a szép ismeretlent egy huszártiszttel karöltve előttem elsétálni láttam. A szó elhalt ajkimon, egész létem szemembe zárkózott. Ő is megismerni látszott: ezt vallá azon tekintet, melylyel köszöntésemet viszonzá. Örömest utána mentem volna, eleget mozogtam, kezemet tördeltem, ő excellentiája mindig beszélt, s az illendőség nem engedé őt elhagynom; majd félórát tölték ily kínos nyugtalanságban. Nagysokára jöttek több urak, s ő excellentiája elbocsátott; de bármennyit néztem, szaladtam, többé reá nem akadtam.

Öröm s boszúság közt mentem B*-hez; s épen, a mint szobájába lépek, valami suhogó ruhás surran ki a mellékajtón. Én a nélkül, hogy az öreg kérdezett volna, mindent elbeszéltem neki, s ő nagy részvéttel minden környülállást pontosan kihallgatott. Belső nyugtalanságom nem hagya nála soká mulatnom, különben is terhemre volt az öreg vídámsága s Nelli csintalan mosolygása, ki minduntalan keresztülment a szobán. Búcsút vevék, előre mentvén magamat, ha néhány napig udvarlásomat elmulasztanám. Az öreg minden jót kivánva, igen nyájasan bocsátott el. A ház előtt Rengházit lelém, keserves ábrándozással nézve az üres ablakra. Elsötétült, midőn megpillanta, mintha az utczát is féltené tőlem. Csak énekelj, beteg társ, gondolám s elsiettem felkeresni Perjest. Négy kávéházat eljárván, csakugyan reá is akadtam.

„Adok munkát, te eleven currens; fejed s lábad szánd nekem néhány napra“ szólék Perjeshez s leírván a kedves alakot, a mint bennem él, arra kértem: nyomozná ki valami módon s adná tudtomra.

„Kölcsönözd Jakab létráját — viszonzá Perjes — mert ilyen

szépséget más planetából lehetne csak leragadni, én sok leányt ismerek —“

„Nem ismered — kiálték hirtelen — különben ily fagyos képpel nem boszantanál“, s elbeszéltem neki, hol s kinek karján láttam.

„Ha itt van, fellelem; de hát ha megugrat a huszár? Akkor te állj ki vele, majd én csak messziről csodálom vitézségedet“, mond Perjes s minden készséget igérve hagyott el.

Levelem oly zavart, mint elmém; de baráti kézbe jut, egyedül ez nyugtat meg. Ámbár minden bizonytalanság epesztő, mégis rettegek találkozni véle. Hátha fentebb sorsú? vagy, mi több, ha más sajátja már! Akkor csak magam vesztek s miként lépjek jó atyám elé? Kétkedve így kérdezem magamat — s méltán; mert a szerencse, látom, nem igen kedvező. Először árokba estem, s most a huszár — oh az a huszár!

11.

Barátom! mily nehéz valami gyöngeségtől megválnunk, ezt magamon tapasztalom; de úgy hiszem, nem sokára teljes jobbulásomról többet írhatok.

Tegnap B* úrnál valék. Máli a fürdőből megérkezett, de főfájás miatt nem láthattam. E házban is valami szövetik, mit előttem igen titkolnak. Innen haza térvén, Rengházi toppan szobámba s röviden átszökvén az iskolapályán, kérdi daczosan: mit csinálok annyit B* úrnál.

„Hát téged mi lappangtat a házon kívül?“ kérdém viszont a hevülőt.

„Azon kéjszellem — viszonzá Rengházi — mely a lelket isteníti: a szerelem!“ s ezzel száz meg száz phrásisokkal elbeszélé szíve történetét; azután elővesz egy csomó papirost s Málira írt verseit felolvassa. Olvasás közben szörnyű tűzbe jött s midőn már igen közel járt a naphoz, akkor nézett le rám, nem olvadtam-e még el. Részemről ezen költeményekben hol a fülmilét, hol a baglyot hallám.

„Sajnálom, hogy te lettél vetélkedő társam; hihető, veszteni fogok, de azért czélomtól nem állok el. Te pennával harczolsz, én karddal mindent halomra ölök!“ ezt mondám mérges hangon.

„Érte halni üdvösség!“ felel Rengházi s az ajtó felé vonul. Ekkor berohan Perjes. „Megvan a huszár, meg az ismeretlen asszony, vagy leány! — kiáltá — jer! az aranykakas-fogadóba, ott a te Édened.“

„Bocsáss meg, Rengházi! — mondám — én nem gátlom szerencsédet; sőt ha akarod, kérőd is leszek: de csak úgy, ha nem gondolsz a kosárral.“ Rengházi nem szól s míg kezemet szorítá, megvetőleg pillantott Perjesre, ki irántam felébreszté gyanúját s fellengve távozott el. Én a fogadóba sietek, a kapúnál akarván meglesni a kedves megjelenését. Feszült kebellel ott állék egy ideig, midőn ezen szózat: „Ej villogó villám! Lajos! mit csinálsz itt?“ harsogott mellettem, s Szálnoki major, kivel a külföldön ismerkedtem meg, áltkarolt. „Jer feleségemhez! — mond tovább — ne álmélkodjál mint a megvert tábor“ s szobájába vezet, hol egy szép szőke asszonyság nyájasan fogadott. Szabadabban lehellék, látván tévedésemet. Szálnoki most elbeszélte: hogy néhány vásárlásai végett ide szállt s holnap költözködik csak B* úrhoz, kinek leányával öccse kézfogást tart.

Innen haza menvén, B* úrtól ezen levelet kaptam: „Holnapután egy kis házi ünnepet ülünk, melyre szivesen meghívlak; több szeretett személyt fogsz nálam találni, azért jöttödre számolok.“ — Ez a hír Rengházinak elég tárgyat ad elégiára. Meg nem foghatom, miért titkolódzott annyira B* úr, s minő érzéssel fogja ezt atyám hallani.

Bús irányt vesz, látom, szerelmem is. Fogyton fogy reményem az ismeretlent megláthatni. Boldog vagy barátom, hogy hűltebb vérrel áldva a természettől, nem kell vesződnöd üres álomképpel.

12.

Miként írjam le hideg betűkkel forró érzetek közt zajgó éltemet. Enyém ő! Ezen rövid szókban leled végtelen szerencsémet. Mily sokat adott egy pillantat; legmerészebb vágyaim ellankadtak fényénél.

A rendelt napra B* úrhoz mentem. Elfogódva örömtől jön elém a tisztelt ősz s ezen szavakkal: „Jer, fiam! oszd velem azon boldogságot, melyben létünk oly ritkán részesül“, szobába menénk, hol —

őt láttam, ama tisztnek karján, ki őt a kertben kisérte. Mint az első napvilág a vaknak fényre nyílt szemére, melyet ismét bús homály éjjelez: úgy hatott rám e nem sejtett látás. Vérem majd lángolt, majd hidegen rohant szívemre. Szédelgeni kezdék, de csakhamar édes gyönyörűségbe merültem, midőn B* a lángzó képű, kedves alakot elém vezetve, „ez leányom“, mondván, annak kezét kezembe tevé. Egész létem egy hosszú sóhajtásban feszült eloszlani, midőn — atyámat is könnyes szemmel felém jönni s áldó kezét felém terjeszteni látám. „Itt állnak gyermekeink — rebegé az öreg B*. — Nemde barátom! nem minden álom hívság?“ s a két ősz egymás karjába dőlt.

Feleszmélvén a sok szívreható örömingerekből, vevém csak észre a körülállókat — Szálnoki majort hitvesével s Nellit azon nekem annyi félelmet okozott tisztnek keblére simúlva. „Kapitány Szálnoki — mond B* úr — Nelli mátkája, nemsokára kedves vőm.“ „És a kapcsoló ige, a mely a levélben maradt!“ így szól közbe a csintalan Nelli. Néma ölelkezés lőn tolmácsa a különféle érzéstől lekötött nyelvnek.

Azután B* kifejté e történet mivoltát: t. i., Máli nénje, anyja testvére, kiben egy lelkes asszonyt tanultam ismerni, fürdőbe utazván, S* városka felé vevé útját, hogy onnan atyámat is meglátogassa; de balul értesíttetvén atyám otthon nem léte felől, legott meghált. A szép, langyos estve sétálni csalá: ekkor Máli a kilátás végett eltávozván nénjétől, feljebb ment a várhegynek s engem az árokban lelt: de mindemellett oly szerencsés valék neki tetszeni. Az öreg B* festéseimből mindjárt leányát gyanítá, de teljesen csak akkor győződött meg, midőn a kertből oly nyugtalan hozzája menék s mind Málit, mint Szálnoki kapitányt oly híven leirám. Ekkor atyámat mindenről tudósítá, s az is titkon eljött, hogy boldogságomban semmi hiány ne légyen.

Későn jutott eszembe, hogy Rengházinak kérője vagyok, azért is Perjessel felkeresvén őt, megvallám neki, hogy nem is sejtve, magam lettem vőlegény s csodálnom kelle, mily könnyen győzött magán, midőn rövid hetvenkedés után elégtétellel kínáltam. „Mely ember képzetének él, annak a valóság bizonyos halál“, így szépíté lemondását.

Nagy szerencse, hogy az ember minden kénytelenségnek nyugtató okot talál.

Perjes szívéből örült. „Hallod-e? — mondá — szíved dolgában sokat fáradtam. Ha netalán télben úgy járnék, mint a tücsök a hangyával, hozzád jövök beszélgetni a földi hiúságról.“

„Tárt kapút lelsz nálam, akármikor jösz“, felelék.

13.

Nelli Szálnoki kapitányné; nem sokára én is czélomnál leszek. Barátom! mily nemes szívre lelék! De siess hozzám s ezután itélj magad. Sokat bajlódtam semmiért, de szeretetem díja édesen kipótolja a nyugtalan órákat. Isten hozzád!

BAJJAL MENT, VÍGAN JÖTT.

(1825.)

Egyszerűen forog időnk kereke, s a világ újsága is alig lel bámulandó történetet; szűk határ közé szorult az élet, mely önterhétől sorvadna el, ha néha furcsa szerelmes, semmiben kevélykedő s tehetetlen nagyravágyó ereit mozgásba nem hozná. Az ember lát, hall s másnak bajain magát is kineveti, midőn visszatekint: hosszú czélzása után sokszor minő bakot lőtt. A szerelem kimeríthetetlen forrása különféle eseteknek; mi esküdt ellenségi a hiú szomorgásnak, örömest mulatunk annak vígabb részein és ha lehet, fel is fedezzük a szívből eredt galibákat, szebb jutalmat lelvén a mosolygásban mint a szánakodó könyben, melyet az élet úgy is elég bőven szokott nyujtani. Itt közlünk egy farsangi tréfát, víg arczczal festvén a komor érzetet.

Hazánkban él Pöröndy Tamás nevű derék ember, ki a menynyire jártas némely tudományban, annyira szűkölködik ama világi hajlékonyság nélkül, mely az embert, kivált a szépeknél tetszetőssé teszi. Már a természet is némely pontban mostohán bánt vele, mert egy ölet felmúló, vékony termete, himlőszaggatta képe, kiállva meredező szemei, éktelen kampós orra, mely minden szóra ajkait csókolja, bibor haja, égő bajusza, előre görbedő járása, melyre az alacsony falusi ajtók szoktatták, alakját nem tevék valami szép ideálissá, mely után a szív édesen ábrándozgatna. Ki jól ismérte, elfelejté ugyan nemes lelkén külsejét, bár különös módján mosolyodni kénytetett. Ő előbb egy nagy úr özvegyének pereire ügyelt, de midőn egykor az asszonyság szobájába botlott, s ez többed magával sovány elmésségeit rajta gyakorolta, neheztelve lemondott hiva-

taláról s meglehetős jószágába vonult, hol gazdálkodik, a vendéget szereti és szelid érzetében, a hol lehet, felebarátján is segít; hibája lehet az talán, hogy önmagának igen tetszik tulajdon személye.

Tamás rég megérett a házasságra s nem is volt idegen tőle; de saját esze után indulván, így okoskodott: vegyek pazarlót? inkább magam költök; vegyek csapodárt? akkor enyém a kölöncz, másé az öröm; vegyek rútat? — erre nem felelt magának, hanem csak fejét rázta; végre abban egyezett meg: neki szép kell, jó, takarékos s a ki őt híven szeretni is bírja. Sok egyszerre! de a remény olcsó, a valóság drága. Már a komor agglegénység küszöbén álla, midőn hosszú eszmélet után egy leánynál csakugyan megállapodék, ki, úgy vélé, többször mélyen nézett szemébe: noha tükre segítségével elgondolhatta volna, hogy ha bár a szem rajta mulat is, a szív azért igen békén verhet; de ily dologban ő magának kedvezni szokott, annálinkább, mert a tőle kijegyzett leány vajmi jól tudta: mily hódító fegyver a szem, azért kényén villogtatván, Tamást is örömest szivelte imádói között, s ez a szemjátékban érzést sejtvén, bizton neki űlt s két árkusra levelet írt, közbe-közbe deák velősmondásokat hintvén, melyekre ő sokat tartott; ezen levelet pedig két szakaszra osztá; 1-ször azt fejté meg: mily szent köteléke polgári életünknek a házasság; 2-szor mily nagy jussokkal bírnak asszonyaink, s az egészet szíve ajánlása zárta be; tudván, mily nagy bökkenő a feleségtartás, s hogy az érzésnek kis rúgót is adjon, egyszersmind consignátiót zárt leveléhez, melyben a pontos gazda magától fogva a csirkéig mindent feljegyzett.

A leány válasza tele volt forrósággal, de az igen és nem vigyázva elkerülve; ez Tamást látogatásra ösztönzé. A kisasszony több új románt említett, melynek Tamás soha hírét se hallá, ellenben hajdani pereiről s a gőbölyök hasznáról értekezett. A leány ásított, Tamás utána. Tamás elment, a leány hallgatott, de szülei örültek.

Ez így folyt és Tamás napról-napra szerelmesebb lőn, közeledett, és a leány tartván a kérők ritkaságától, nem vonta el magát, ez okból Tamás őt bizonyos hölgyének tartá, kivált, midőn a szűz kis csontra festett képével, melynek üvegét Tamás mindjárt el is törte, ajándékozá meg. Tamás haza menvén, tüstént képíróért kül-

dött, de Jakab inasa, egy öreg obsitos katona, szobafestőt hozott, ki szörnyen össze-vissza hányta arczvonásait; azonban elküldé s mátkája ifjabb testvéreit ijesztgette vele.

A vőlegény mindjárt kitűnik, mert ha mást nem tehet is, házát kimeszelteti. Tamás is új intézeteket tevén, várta a szerencsés órát, melyben kedvesét szívéhez zárhatja; de csakhamar tapasztalá: hogy a szépnem bármennyit szól az észről s jóságról, mégis inkább kacsint a szebbre, s hogy a leányszív olyan, mint az álomban lelt kincs, az ember úgy örül, oly szorosan tartja, s ha felébred, üres a marka. Vélt kedvese is más ifjúnak nyujtá kezét, ki, bár nem sententiázott is annyit, de jobban értette meghóditani a szíveket.

Tamás jó ember volt, szeretett és csalatása felette érdeklé. Elbúsúlva magán, épen íróasztalánál űlt s a hitetlen képmását szemlélgetvén, azon tünődött: csináltasson-e reá üveget vagy nem? midőn egy nagy csepp szeméből a képre esett s az arczáról a festéket fölette. Sajnálta a képet, de eszébe jutván az originál álnoksága, boszúra gerjed s tintába mártván ujját, egészen elmázolja. „Hosti manu nocere, non lingua licet!“ dörmögé s elmerülvén e különös munkában, érkező vendégét észre se vette megette állani, míg abból az elfojtott nevetség annál hangosabban nem tört ki. Kapkod Tamás, a képet dugdozza, homlokát dörgöli, de hijában, a vendég mindent látott s bármint vonakodék, el kellett beszélnie szíve történetét.

Meglepője bizonyos Endrefy, régi barátja vala, ki arra utazván, hálásra tért hozzá. Kihallgatván Tamás panaszát, mond a víg kedvű barát: „Látom a fekete bút homlokodon, töröld le s örülj együttlétünkön!“ Boszankodva mosta le Tamás tintafoltját homlokáról, aztán üdvözlé barátját, ki viszont elbeszélte: hogy az idő közben, mióta egymást nem látták, megházasodott és szerencsés; egy környülállás, mondá, zavarja néha örömeit, mert atyja halála előtt, magához képest fiatal leányt vőn ismét feleségül és most azzal egy házban kell nékie lakni. Mostohája jó asszony ugyan, de a török közmondás szerint: valamint egy turbán két főre nem illik, úgy két asszony sem fér meg egy házban; azután feldicsérte hitvesét s a házasság örömeit, mondván: „Tamás! most

rajtad a sor! kövesd példámat.“ Szomorúan felel Tamás: „Ah, nincs hűség már a világban!“

„Csak ne nézz mindent nagyító üveggel, mert minden öröm ürömmé válik. A szív napraforgó virágként mindig hajladozik s ki tartós hűséget kér, alkudjék ki a sorstól örök ifjúságot; a szerelemben legjobb fatalistának lenni. Tudod mit? a farsang közelít, a vidék urai nálam öszvegyűlnek, tánczold el búdat! Jer hozzám!“

„Inkább bőjtre!“ viszonzá Tamás, „difficile est tristi fingere mente jocum!“

„A levegői változás hány megdőlt erkölcsöt emelt már újra fel s egy kosár terhén nem tudna segíteni?“ Több ily okokkal támasztván kérését Endrefy, reá vette barátját a farsangi útra s más nap korán haza indúlt.

Tamás a hitetlent híven kerülte s nagyon restellé, hogy a környék mende-mondáz kosaráról. A farsang beállott, mindenütt menyekzői gondolatok forogtak. A parasztleányok esténként danolva mentek ki a mezőre, szalmát gyujtottak s körültánczolván, általugrosták s a pernyét levegőbe szórván, nézték: honnan jövend az óhajtott vőlegény. Minden házban fejtettek, varrtak, toldottak, adtak, vettek, csak némely pártában megőszült szűzek morogtak a világi hiúság ellen. Tamás, barátjának írván, útra készült. Zsuzsi, gazdasszonya csak arra kérte: ne indulna pénteken, mert ez a nap a gonoszoké. Jakab megczáfolta, mondván: „Előbbi uram, a hadnagy, mennyit járt pénteken, s mégis hétfőn lőtték agyon.“ Nagy versengés támadt, mert Zsuzsi, kinek a hallgatás nem volt fő erkölcse, tüzesen vitatta mondását s a vetélkedés tán mostanig is tartana, ha Tamás közbe nem vág „tempora mutantur! hajdan sok volt úgy, sok van most így!“ ezzel mindeniket dolgára küldé.

Majd két arasznyi hó esett. Tamás kocsiját szánra gúzsoltatta s minthogy egyik lovát az ügyetlen kovács patkoláskor megnyílazta, előbb a szomszéd városba ment s ép lovának társat vevén, azt mindjárt bé is fogatta és jól bebundázva, Jakabbal elindult kényén ringadozva a ropogó havon.

Mikor az első falun keresztülmenne, épen akkor vezettek egy menyasszonyt esküvőre. Tamás nem akarván rendet zavarni, meg-

állott. Hegykén s minden lépten öszveütve bokáját, hujongatva, veres kendővel ékesített dolmánya panyókán vetve, széles, kivarrott, lobogó ujjú ingben, felpántlikázott kalapjára rozmarin, puszpáng és pávatoll tűzve, ment pajkosan elől az egyik vőfény, utána a kérők és nászok párosan, mind ünnepi köntösben. A felbokrétázott, koszorús menyasszonyt lóbálva vezeté a másik vőfény, nászkendőjét lebegtetvén kezében s rekedten a sok dombérozástól, az előtte menő nyoszolyóleányoknak néha verseket rikkantott fülökbe. Ezt követé a vőlegény komor arczczal, mély gondolatokban, utána mentek az örömanya, nász s komaasszonyok; de már itt, mint a temetésnél a rend megszakadt, sűrű csoportba bújva, ki sírt, ki kaczagott. Utoljára jöttek a czigányok s valamit reczegtek, mert az egy hegedű nótáját a két brúgó felülzúgta. — Tamás itt majd pórúl járt, mert lovai a körülugrándozó gyermekek nagy lármájára s nehány pisztolypattanásra, már úgy is nyugtalanúl hortyogván, most a két brugó láttára még inkább elrémültek s neki rugdalózva, egy mellékutczán keresztül villámként ragadták ki a faluból s bár mindnyájan a gyeplőnek estek, csak nagy sokára tartóztathatták meg, s mi rosszabb, nem a feltett úton. Megállván a kocsis, s nem legjobb áldást küldvén a lakodalmasok után, leszállt; de egyszerre felriad: „Ejnye tekintetes uram! lánczos kő — Isten bocsáj."

„O tempora! o mores!" kiált Tamás, látván, hogy újólag vett lova farkát elvesztette.

„Ha helyre vergődünk, kurtitsuk meg a másikat is, — mond Jakab — előbbi uram, a hadnagy" —

„Mi közöm előbbi uradhoz?" mond haragosan Tamás s megfordulni parancsol, ránczos homlokkal nézve párolgó lovaira. E történet minden kedvétől megfosztá, tüstént hazatért volna, de Endrefynek írt már jöveteléről, azért visszahajtatván ama szerencsétlen faluba, megkapatott s tovább indult, hasztalanul keresvén az elveszett lófarkot.

De a sors őt üldözőbe vette; mert alig haladott néhány órányit, oly zivatar lepé meg, hogy neki magányos csárdában kellett megszállnia, hol előtte már két mesterlegény s egy öreg invalidus káplár keresett menedéket; ezeken kivül a füstös szobában még két

22*

gyermek, macskák s egyéb baromfiak voltak; későbben a didergő Jakab is.

„Non multum cures venturi tempora fati,“ gondolá Tamás és a katlannál főző csárdásnét kérdé: lesz-e mit ennie? „Lesz, uram, jó tarhonya, bográcshús vagy túró,“ lőn a felelet.

„Ha! jó borotok van-e?“

„Van biz uram, pedig három emberes bor!“ szól közbe a káplár.

„Micsoda termés lehet az?“ kérdé Tamás.

„Termését nem tudom — mond a káplár — de megivására három ember szükséges, kettő tartja az embert, harmadik bele tölti, különben nem ihatja meg, oly savanyú.“

Szomoru vígasztalás, gondolá Tamás s a picziny ablakhoz vonulva leste az időt és sajnosan látván a hófuvatagot mind inkább nevekedni, előre rettegett az éjjeltől, mely barna képét már fel is tolta.

A csárdásné nem legjobb szagú mécset tőn elébe az asztalra és étkekkel kinálta; de Tamás bármint éhezett is, egy falatot sem tudott lenyomni s részét Jakabnak s a káplárnak engedvén, csak ágyat kért, hol lenyughatnék.

„Mi ily úri vendégekhez nem szoktunk!“ mond a csárdás s vállvonítva mutat a földre, hol a mesterlegények, bugyrok fejök alatt, már jóízűen hortyogtak. Hosszú tusakodás után megegyeztek: hogy a tekintetes uraság fekünnék egyik asztalra, mely elég erős terhe alá; használja bundáját s kocsivánkosait. Tamás főcsóválva dörgölé homlokát, örömest fel s alá járt volna, de hosszú lábainak kicsiny volt a teli szoba. Mit vala tenni? fanyar képpel csak letelepedett a deszkatrónusra s béburkolva, csak orrát hagyván ki a bundából, nyujtózott el s nemsokára, bár nem kis zaj volt a szobában, el is szunnyadott. A szelid macska is mindjárt hozzá szövetkezett s hizelkedve dörzsölgeté fejét kiálló orrához; tüsszögve ébredt fel Tamás s lesodorván a macskát bundája ujjával, morogva más oldalra fordult.

Azalatt a két öreg katona öszveülve poharazott; képzelhetni: hogy a háború lőn beszédök tárgya; eleintén lassan vitézkedtek, de utóbb oly tüzesen hozzá láttak, kivált a káplár, megmutatván: hogy a savanyú bort három ember nélkül is meggyőzhetni, el-elrikkantá

magát s úgy oda verte öklét az asztalhoz, hogy a poharak szinte tánczoltak; e zajra a felriadt gyermekek sírtak, Tamás is felrettent és feledvén magas fekvését, midőn hirtelen a lárma után fordúlna, lehanyatlik, megtapossa az egyik mesterlegény lábát, ki rablót vélvén felette dühödni, óbégatva kegyelemért kiáltozott. Jakab azt gondolá, hogy ura is ütközőben van a mesterlegénynyel, nagy robajjal segedelmére ugrik s eldöntvén a padot a már elázott káplárral együtt, ki ezen kiáltással: „Ne engedd, szúrd, lődd, pajtás!" a földön is hadonázott, örömest felkelt volna, de feje nehezebb volt egész testénél. Az egész csárda valóságos csatahelynek látszott; mindenki talpon volt és sok kérdés, sopánykodás után lőn ismét békesség.

„Vincere quum possis, interdum cede sodali!" mormolá Tamás s inasát keményen lenyugodni parancsolván, ismét az asztalra nyomult, nevetve haragjában; de álom nem jött többé szemire s míg a többiek különféle hangon sípoltak körüle, ő az élet változásain tünődött, mint koczkázik a sors szívünkkel, ma lágy keblet igér, holnap kemény deszkára fektet. Örömmel látá szürkülni a napot, mindjárt is befogatott s jól megfizetvén a nyugtalan hálást, odább ment. Ez éjjel azonban nem volt következés nélkül, mert Tamás magát meghűté és szörnyű náthát kapott s Jakab sok tüsszenéseit alig győzte isteneltessel. Estélig semmi baj nem történt s Tamás, örülvén a jövő éjszakának, derék fogadóban szállt meg. A fogadós csinos szobába vezette; de Tamás még jól ki sem pihente magát, midőn egy idegen inas hozzá toppan s a földes urasághoz meghívja. Tamás mentegeté magát s udvarlását máskorra halasztá. Az inas eltávozott s kevés vártatva belép egy vastag, piros úr kinek a jó bor s konyha kilátszott képéből.

„Bocsánatot, uram! — mond a vastag úr — úri szánt láttam ide térni s tüstént küldém inasomat, meghívni vendégemet; nálam bévett szokás minden valamire való embert magamhoz kérni, mert házamat jobbnak tartom fogadómnál. Tessék azért magát megalázni kis vacsorára; szivesség is lesz, enni-inni is találunk."

„Köszönettel megismerem ritka házibarátságát, de most nem részesülhetek benne, egy az fáradt vagyok, más az beteg forma, továbbad kedvetlen, pedig: oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi!" De a vastag úr oly könnyen nem nyugodott meg, oly nyájasan esdek-

jett, oly kis időre alkúdozott, hogy Tamás jó móddal nem menekedhetett, azért megigérte eljövetelét, csak fél órát kért, míg magát illendőképen praesentálhassa, kivált értvén, hogy ott szépnem is mulatozik.

„Ej, minek! hiszen tudjuk, az utas nem jár menyegzős ruhában!“ mond a vastag úr; de már ebben Tamás nem engedett és megköté fejét. Mihelyt a földes úr eltávozott, elszórta úti ruháját s újra kezdett öltözködni; de nagy boszúságára Jakab a rózsaolajat otthon felejté, melylyel a mult éjjeli füstöt elölni akarta.

„Lesz itt olyas bolt!“ mond Jakab és elsietett; nem sokára hozott is olajat.

„Jó-e? — kérdé Tamás — nekem nincs most szaglásom; színe nem sokat ér!“

„Finom! szinte felüti az ember orrát — felel Jakab — előbbi uram, a hadnagy sokszor élt vele.“ Azután neki türődzött és derekasan felkente urát. Tamás felkészült s Jakabot vigyázatra intvén, a lámpással váró inassal az urasághoz ment által. A víg háziúr leste már s hangos istenhozottal tárja ki előtte ajtaját; de meghökkenve állapodott meg Tamás, midőn első tekintete, több szépek közül egyenest ama hitetlen leányba, vagy is már menyecskébe ütközött, ki neki előbb képét, azután kosarát nyújtá. Különben sem igen ügyes mozdulati, most a szorúltságtól még inkább feszültek, merevenen állva, szólni akart, de nem tudott, csak midőn a háziúr a szoba közepére tolta, akkor hajtogatta magát vég nélkül; zavartában még illendő deák sententia sem jutott eszébe. A menyecske is elpirult; de az asszonyok különös ügyességgel birnak elrejteni szorúltságokat; míg a meglepett férfi szót keres, s ha talál is, többnyire önkárára himezhámoz; az asszony mindjárt segít magán, talál rést s könnyű szökéssel, mint a csík, sikamlik el szorongásai közül. A menyecske is, Tamáshoz lejtve, őt mint atyja házi barátját mutatja be a társaságnak, azután a játszóasztaltól oda intvén férjét, ezt mint a háziúr rokonját megismerteti vele. Hasztalan iparkodott Tamás e kelletlen összetalálkozás benyomását elsimítani, feszes maradt és komor, különös magaviseletével minden szemet magára vonván.

De mindezt még nagyobb baj követte: mert alig olvadozott fel

meglepetéséből, nyilván látta, hogy az egész társaság kerüli. Az asszonyok suttogtak, kendővel tartván be orrokat; merre hajlott, mint valami kisértet elől, mindenik elvonult. A háziúr kezeit tördelve nyugtalanul járkált s több izben szagos füstöt parancsolt. Tamás tüskén állott, az ily visszás bánáson fellázadt gőgje titkos haragra ingerlé; már a háziúr képtelen barátságát megköszönni akará, midőn ez karjába öltekezve félre vezeti s őszinte bocsánatát kérvén, kérdezi: „hol vette ezt a rettentő parfümöt, mely minden egészséges orrot elnyomorít? ha nem hibázom, köménymag olajjal tetszett felkenni haját, oly keresztülható.“

„Oh, Jakab! oh nátha!“ kiált Tamás szégyenében, ezerszer bocsánatot kérve, kalapját ragadja s nem hallgatván a háziúr marasztaló szavaira, szörnyű léptekkel a fogadóba sietett. Megtámadván és elűzéssel fenyegetvén Jakabot, ez azzal menté magát: mit tud ő az urak szokásaihoz; előbbi ura a hadnagy —

„Hallgass! kiálta Tamás, vizet parancsolt és zúgolódva hol a sors, hol Jakab ellen, mosta le fejét; azonban Jakab ártatlan volt, mert a boltos megcsalta, áporodott köménymag olajat adván neki rózsaolaj helyett.

„Heu, patior telis vulnera facta meis!“ sóhajt Tamás, magát vádolván, miért keresett enyhülést bújdosásban, midőn szorgos munka által otthon hamarább meggyógyult volna. Nem tudván aludni, szörnyen kikelt magában a szépnem ellen, mely, úgy vélé, görbe csontból lévén alkotva, soha egyenes úton nem mehet; s ő mégis felakadt. Ha Tamás mélyebben vizsgálja az életet, könnyen általláthatá: mily kétes az indulat azon korban, hol az ifjúság ömledezéseit komoly férfiúság váltja fel és nem várta volna, hogy a tizenhét esztendő a negyvent túlhaladotthoz vonzattassék. Ő jó szívű volt ugyan, de lassú, feszes, pedig a fiatalság enyelegni szeret és bármi érdemet átugor minden kellemes játékért.

Ha Tamás útja soká így tartana, holtan kellene szegényt barátjához kisérnünk; de szánakodói vígasztalására legyen mondva, Tamás harmadnapra, noha bágyadtan, Endrefyhez ért s maga is szinte felvidult, midőn az udvarba járata.

„Itthon az uraság?“ kérdi az elébe jövő cselédet.

„Egyedűl az asszonyság van itthon; de az uraság is mindjárt megjövend", lőn a válasz. Tamás a házba megy, hol őt egy csinos, bár a huszonnégyet túlhaladta asszony igen nyájasan fogadja s mindjárt is a neki rendelt szobába vezetvén, szives gonddal forgolódik körülötte. „Már néhány nap óta várjuk uraságodat — mond — s Endrefy már e szerencséjén aggódott." Tamás elbeszélte némely viszontagságait, s hogy a szives asszonynak is valami kellemest mondana, sajnálva érinté a dolgot, hogy minden halandónak megvan keresztje, mely a teljes boldogságot szétdúlja. — „Tudom — úgymond — mint terheli szívét a gonosz mostoha."

„Mit ért ezzel uraságod?" kérdi meglepetve az asszony s egyszerre megszünik nyájas mosolygása.

„Hallom, e háznál is a mostoha patvarkodik, — mond Tamás — mint kedves barátom hitvese, vegye szives részvétemet!" Tovább akará még a tárgyat feszegetni, de az asszony kemény szemekkel végigmérvén őt, kifordul s az ajtót rácsattantja. — Bámulva néz utána Tamás, s minekutána holmijét Jakab a szobába rakta, ismét fel akará keresni, de épen akkor jött meg Endrefy hitvesével s Tamás csak elhűlt, midőn látta, mily szörnyű bakot lőtt, hogy első beléptekor mindjárt a mostohát bántotta meg, mert ugyan az volt, ki előtt oly kérdetlen nyilatkozott ki. „Elkábult fejem a sok viszontagságtól — mond Tamás — valami átok fekszik rajtam, mely minden tettemet vesztemre intézi."

Tamásnak helytelen kiömlése Endrefynek kettős bajt szerzett; mert mint háziúr és barát vendégét örömest kényén mulatta volna, ellenben mostohája méltó haragja szabad együttlétöket, ha nem gátolta is, de balra magyarázhatta; annál is inkább, minthogy az özvegy Tamásban csak Endrefy echóját vélvén, azóta magába vonult, s ha a kénytelenség közéjök vezette is, komor, tartózkodó volt, semmi beszédbe nem elegyedett s így a házi társaság feszes, hijányos lőn. Az ifjú asszony is ez által zavarba jött, s két tűz között állván, nem tudta merre hajoljon. Tamás ugyan minden kitelhető szépséget előhordott az özvegy megengesztelhetésére s minden módon iparkodott megczáfolni a balitéletet, mely minden mostohát szívtelennek vádol, de sikeretlenül, bár mint példázgatott, hideg udvariságnál egyebet

nem nyerhetett. „Flectitur iratus voce rogante deus — mond — de a megbántott asszonyt nehéz megkérlelni; jobb lesz nekem haza mennem.“

„Nem — mond Endrefy — te békületlen nem hagyod el házamat; tudod mit? a napokban szép társaság gyűl össze nálam, kis táncz is lesz, pörgesd meg jól a menyecskét s vigyázz rá, kiugrálja haragját!“

„Ha pere volna — felel Tamás — szivesen szolgálnék neki, de quod non didici, sane nescire fateri, a tánczhoz nem értek, kivált a mint most szokták. Igaz, a friss magyart valaha én is eljártam, de tudod, gyakorlás nélkül kitanul az ember!“

„A közöröm — mond Endrefy — hamar elragadja az embert; én reménylem, ti is baráti kezet fogtok!“

„Ámen! teljesedjék!“ mond Tamás.

Eljött a vigadás napja s az egész ház mozgásban vala; míg az asszonyok sütöttek, főztek, Endrefy Tamással az ebédlőt kiüríttetvén, felgyertyáztatá. Jakabnak is elég dolga akadt s volt mit beszélni előbbi uráról. Délután mindenik a tükörnél maga személyével bajlódott, Tamás is pompába vetette magát, egészen feketébe öltözött, csak tarajos sarkantyús csizmája volt ezüsttel kivarrva. Azalatt hintók zörögtek az udvaron, itt egy karcsú lányka ugrott ki a kocsiból, amott pípesen szállt ki egy agg kisasszony, az özvegy, mint idősb háziasszony fogadta az érkezőket, Tamáshoz is nyájasabb vala mostan, ki mentől tovább nézegette, annál helyesebbnek találta őt, forrón óhajtván a megbékülést. Már pezsgett a szoba, a muzsikusok helyet foglaltak, midőn az ajtó nyilik s amaz ismert vastag úr s a hitetlen szép, férjével belép. Tamás szeme ködbe borúlt.

„Többed magammal jövök, kedves szomszéd“ — mond a vastag úr az őt üdvezlő háziasszonyhoz. „Ránky úr és hitvese, atyámfiai!“ Tamást megpillantván, kiterjesztett karokkal mindjárt feléje döczög. „Örvendek, kedves úr! ime minő véletlen találkozunk össze megint! legalább az az átkozott olaj most nem szakaszt el bennünket.“ Tamás örömest befogta volna száját, félvén, nehogy akkori baja elárultassék. Ránkyné is köszönté s megelégedve mosolygott habozásán, mert mindeddiglen őt buzgó imádójának hitte; azonban Tamás hasonlítani

kezdé Ránkynét kedves ellenségével: amaz szép, fiatal, de hamis, tetszeni vágyó és másé; ez szinte nem öreg, több méltóságot mutató és szabad — amaz már megcsalta, emez haragszik ugyan rá, de bocsánat félben van — Ránkyné kidőlt szívéből.

A tisztes lengyel megzendült. Endrefy, Tamást mostohájához vezetvén, kérte: tenné ő a háziúr kötelességét s tánczolna elől. Tamás zavartan vonakodott, de az asszony intő tekintetére piros arczczal odanyújtja kezét s komolyan és nagy méltósággal csoszogva vezeté a sort; egész vállal tünt ki a többi közül, de volt is mit szenvedni a következő párnak, mert Tamás minden reverencziánál hosszú lábaival oly nagyokat kanyarinta, hogy szerte ütközve, majd mindent lekaszált körüle; ellenben magas növése magának is terhére vált, midőn más tánczosok keze alatt bújkálnia kellett és szinte fájlalta derekát gyakor görnyedezései miatt. Elvégződvén a lengyel, Tamás meleg csókot nyomott az asszony kezére s már teljes békét gyaníta, midőn gyöngéd szorítást érze ama puha kéztől.

Ezután más tánczok következtek; de már ezekben Tamás, bár mint únszoltatott, nem veve részt. Éjfélkor vacsora nyújtatott; Endrefy barátját mostohája megé ülteté, ki is édes gonddal töltögeté poharát s a hálaadó Tamás sok szép sententiákkal jelentgeté iránta tiszteletét; tünve tünt Ránkyné emléke s vidám kedvre lobbanva mulatozott a hozzá közel ült vastag úrral, ki harsány szóval egészségeket ivott.

A vacsorát ismét táncz követé, hevesebben forogtak a párok s lángzó tekintetet váltva, némely szív hamarább dobogott a bóbiskoló hegedűsök ujjainál. „Még egy magyart! annál leljen bennünket a hajnal!" kiált a társaság s meglett. Endrefyné felkérte Tamást, ez neki állván, úgy szórta hosszú lábait, mintha el akarná dobálni magától; de rosszúl esett neki, mert midőn hirtelen fordulna, sarkantyúja megakad, s ő egész terhével térdre omol; felugrott ugyan, de nagy fájdalmat érze.

A társaság eloszlott, Tamás titkolva sérelmét, szobájába sántikált, hol Jakab meleg vizzel borítgatá; de az nem hogy használt volna, térde megdagadt s majd egy hétig nem hagyhatá el ágyát.

Az asszonyi szelid természet leginkább a beteg ágyánál tünik

ki, akkor minden boszút feledve, ápolja a szenvedőt s megváltó angyalként türelmet s enyhülést varázsol; az özvegy se tagadá meg itt e szép erkölcsöt s feledvén, hogy Tamás keresztnek hívta, gyámolítására siete és utóbb, mi okból? nem tudjuk, alig tudott megválni tőle — szóval: belé szeretett és a farsang végén, Endrefy s hitvese nagy örömére, az oltár előtt nyilván megvallá szerelmét. „Post nubila Phoebus!" mond Tamás, midőn kedves hölgyét kebléhez zárta.

Szobor gyanánt álla Zsuzsi a ház pitvarában, midőn kocsikat bejárni s az urát szép asszonynyal karöltve látja. „Mit csinál az uraság?" kérdi Jakabot; az öreg katona megvonítva bajúszát, felel: „Bajjal ment, vígan jött."

A FEHÉR KÖPENYEG.

(1825.)

Sok ember azt véli, hogy a falusi lakásban lelhetni nyugalmat; igen, ha ki már nyugalmát oda viszi magával; azonban a természet ezernyi bájai sem idézik fel mindjárt a lelket sűlyedtéből, és a csörgő patak, a fák kies zöldje, illatos rét s a fülmilecsattogás sem tölti meg tüstént a várostól meglapított erszényt Csöngedi Bencze s azon véleménynyel, hogy majd a természet kebelén minden életöröm újúlva tűnend fel neki, 'tavasz kezdetén oda hagyá a nagyvilági zajt, mely közt legszebb korát változó szerelmekben s tomboló mulatságokban élte által. Megunván a fényűzés hiú játékait, a mázos arczokat s az olcsó szívek erőltetett ömledezéseit, szinte más világban képzelé magát, midőn kellemes fekvésű jószágába érvén, azon rég nem látott szobákban szálla meg, hol gyermekkora szép álomként lengé körül s minden tárgy, minden szöglet édes emlékezettel köszönté. — Bencze heves, könnyelmű, de jó szivű ember volt; oly hamar érzékeny, mint feledékeny: miként az alkalom s az újság hatott reája. Még férfikorában sem átallá az ifjúság csínyait s kész volt önkárával is áldozni, hol más félénken vonult el. Ingadozó lelke most a magánytól várt új örömeket s orvosoltatását hibás számolásból eredett sebének.

Elfogódva nézte háza belső intézetét, hol kivülötte minden régi ízlésre mutatott. Komoran néztek alá üstökös elei s több magyar hősök a barna falakról, mintha neheztelnének elfajúlt vérökre; a fogasokon még régi rendben vegyest lógtak kardok, fegyverek s egyéb vadászeszközök; közbe gazdaságbeli rovások s pajtakulcsok aggatva; a tetemes karszékek s asztalok az idővel látszottak viaskodni — szóval mindent azon állapotban talált, a mint boldogult

atyjáról maradt s úgy tekinté, mint ereklyéjét boldogabb időknek. Könyvekre is akadt s bár ezeken a moly edzé hatalmát, mégis körülforgatta s nem kevéssé volt meglepve, midőn ezen, mostani érzetével oly egyező versre talált:

„Képzete lángösztönére
Honjától sok ember vál,
S a józan ész ellenére,
A világ zajtengerére
Kétes habok közé száll.

De ah, mennél előbbre lép,
Látja, érzi, hogy álomkép
Az, m'ért hajdan úgy ége;
S ezer kiállt veszélyinek,
Létfogyasztó küzdésinek
Csak lemondás a vége."

Biz úgy van! mond Bencze, érezvén: mennyi szép reménynyel lépett ő is egykor a világba s túlhaladván az emberkor szebb felét, mily kevés hasznot s mennyi adósságot mutathat. Még inkább hatottak reája a következő sorok, melyekben a költő szédelgő vágyaitól búcsúzni látszik;

„Szép Csalódás! tőled is már
Boldog én, megválhatom;
Szertepattant a fellegvár!
A mit lelkem ezentúl vár,
Könnyen feltalálhatom.

Kis hajlékom hűs körében,
A természet lágy ölében
Szebben virít a jelen;
A mit veszték, elfeledve,
S a szív, bár lecsendesedve,
Nem lészen örömtelen.

S míg létemnek víg adóját
Földi sorsom kivánja;
A jövendő akármit ád,
Itt éltemnek kis hajóját
A fergeteg nem hányja.

Alant bár, de szabadságban
S csendes házi boldogságban
Folynak vidám napjaim,
S ha mégis bú-bánat ére,
Annak sebes elűztére
Jó bort adnak halmaim.“

Jövendő éltemet rajzolád, jó ember — mond Bencze — s erősen hitte, hogy semmi csalárd fény nem zavarja többé fel nyugalmát. De mit nem hisz a gyarló ember! ha nem tudja, mit tegyen idejével. Benczének azonban tetszett új élete, bármi egyszerű volt is; el-elsétált s gazdasághoz nem sokat értvén, könyvekből akarta megtanulni azt: innen következett, hogy többször a jószág természetével ellenkező intézeteket tévén, gyakran fel-felakadt cselédjei együgyű szavain, kik mélyebben láttak a dologba; ezt restellé s mindent reájok bizván, vendég gyanánt élt saját házában s eluntában a párnaszékre dőlve, sok feltétele alvással végződött. Így nyújtozott egykor, midőn juhásza hivatlan hozzá belép s elpanaszolja hosszan: hogy a bárányok vesznek, eső nem jár, a legelő sovány s a só is elfogyott.

„Majd az ispán tesz rendelést!“ mond Bencze.

„Melyik ispán?“ kérdé a juhász.

„Igaz, igaz, magam küldöttem el — mond Bencze — sóra lesz pénz, a bárányok iránt valamit gondoljunk.“

Ezzel neki ült a gazdaságkönyvnek s orvosszereket írt ki, azután maga is a birkásházhoz ment.

A mint az udvarba lép, első tekintete mindjárt egy fiatal leányba ütközött, ki a sövény mellett danolgatva, guggon étette libáit s ezek elnyújtott nyakkal, víg sipogással kisérték énekét. Bencze, ellenére a pisszegő gúnárnak, hozzá lappang és vállát megveregeti;

a leány ijedtében elejtvén tálát, felugrik s lesütött szemmel biberkél kis kendőjén.

„Ki leánya vagy hugocskám?“

„A juhászé.“

„Hogy lehet az, már egyszer voltam itt s még se láttalak?“

„De én láttam ám az uraságot, vánkoshéj nadrágja volt s lyukacsos kalapja!“ mond a leány s félig reá hunyorog.

„Oh mennyei ártatlanság! mily szép a te képed!“ sóhajt Bencze s a leány nevét kérdi.

„Boris!“ felel a leány, s Bencze, feledve bárányait, vele beszédbe ered és mentől tovább nézi, annál több-több kelleme tűnik szemébe. Boris nem volt ugyan görög szépség; de erő és egészség látszott elömleni tetemén; gömbölyű arcza s izmos karja majd felcsattant a vértől; s bár a nap elbarnítá, mégis szépen illett tüzes, fekete szeméhez. Barna haja, négy ágra fonva, majd bokáig ért s nyulánk termetét tetszetősbbé tevé. Bencze nem tagadhatá meg tőle figyelmét, sőt először is nyájas szavakkal azt kijelenteni buzgott. Kevés vártatva Boris atyja is oda jött s nagy rovással a kezében előszámolgatá a kárt, melyre ura nem sokat ügyelt, hanem szemeit mindig a ház pitvarára szegezte, hol Boris megint előbbi munkáját folytatá, csak lopva tekintvén néha az igen kegyes uraságra.

Benczének ezentúl fő gondja lett a birkatenyésztés és nemesítés; azért napjában kétszer is a majorba ballagott, s ha Borist feltűrődzve tagjai javára házi dolgaiban sürögni látá, nem sokat gondolt juhaival, hanem csak neki vágyott tetszeni. Mindent elkövetett, hogy a leány szívét megnyerhesse: de ez hizelkedéseire s legszebb mondásaira vagy bámult, vagy nevetett; azért ajándékkal akarta meghódítani s nehány gyűrűvel kedveskedett neki; a leány szívesen megköszönte, de többet nézett a ragyogó érczre, mint adójára. Bencze mind ebben csupa ártatlanságot látván, édes jövendőt igért magának. Reménye még inkább nőtt: midőn néhány napi ismeretsége után reggel oda menvén, a leányt könnyezve találta.

„Mi bajod kis hugom? — kérdé nagy részvéttel a kiváncsi úr — miért sírsz?“

„Anyám megszidott, agyon tömtem a ludat; szememre hányta,

hogy tudja Isten, hol jár eszem", felel Boris, szemeit öklével dörgölvén.

„Óh ne nézzen rá, tekintetes uram, — dörmögé a haragos anya — ez a leány meg van babonázva, már egy időtől fogva mindent visszásan tesz." Bencze magát vélvén babonaszernek, mely Boris fejét zavargatja, nagy készséggel mentegeté; örömest súgta volna a leánynak: hogy ő is mindent visszásan tesz, mert szünetlen csak róla gondolkodik, de a háborgó anya nem távozott, azért hirtelen kézszorítással kisérvén ezen szavait: „este felé ismét eljövök!" haza tért.

Mégis igaz, — gondolá Csöngedi úr — csak a falun rejtezik az igaz ártatlanság, nyugtalan várván az alkonyt, melynél egy tiszta lélek majd megvallja szerelmét.

Az este beállott, ámbár hűsebben, mint Bencze kivánta, mert rövid zápor után éktelen szél támadt; azonban ő elment mégis s akolba terelt juhait megnézvén, haszontalanul kémlelte Borist. Már sötétleni kezdett, s ő kérdést tőn iránta; — „tán a kertben gyomlál még", lőn a felelet. Aha! ott vár reám, gondolja Csöngedi úr; jó éjszakát mond, eltávozik s a helyett, hogy haza menne, megest visszafordul s egy résen keresztül a kertbe sompolyog, vizsga szemmel nézeget; de a nyájjal kijáró s az uraságot annyira nem ismerő komondorok szörnyű ugatással neki rohantak. Bencze ijedtében karót ránt ki a sövényből, s a mint lehetett, segítségért kiáltozva, védelmezi magát. A bojtárok rókát vagy farkast vélvén kullogni a kertben, éktelen dorongokkal oda szaladnak s bámulva pillantottak egymásra, midőn a vélt farkasban urokra ismértek.

E veszélytől ugyan épen menekedett meg, de nagyobb zavarba jött, midőn a ház felé térvén, a kert másik oldalán egy fehér-köpenyeges embert a sövényen általszökni lát; utána akart rikkantani, de szava elállott, midőn azon perczben Boris is szemébe ötlik, a mint vigyázva a szilvafák között a kertajtóhoz sunnyog. Bencze attól tartván, nehogy képtelen hajlandósága elárultassék, átallá kérdőre venni a leányt s boszúját juhászán tölté, megtámadván őt, miért enged rést csinálni a sövényen. Komoran tért haza s hosszú tünődés után, ki lehetett az a fehér-köpenyeges? jutott eszébe, hogy

23*

e tájon vasas németek feküsznek, s ilyformán nem ő okozta a lúd halálát.

Másnap reggel Lázár inasa, ki régóta nála szolgált, bár elvégezte minden dolgát, nem tágult mégis a szobából, hanem hasztalan kotonozás közt urára hunyorgott.

„Mi baj? akarsz valamit? szólj vagy takarodjál!“ mond a rossz kedvű Bencze.

„Kérésem van, pedig nagy.“

„Mondd el hamar!“

„Házasodni akarok, pedig mentől előbb.“

„Sok szerencsét! de Lázár, vigyázz! megbánod; öreg legény vagy te már.“

„Negyven; két esztendővel öregebb tekintetes úrnál.“

„Ki kérdezett? Mátkád hány esztendős?“

„Tizennyolcz, pedig szép.“

„Vigyázz, számvetésedben hiba lesz; negyven a tizennyolczba nem megyen, kölcsönözni kell.“

„Ej tekintetes uram, nem városi leány az.“

„Mindegy — mindegy! szól közbe Bencze, visszagondolván a mult estére.

„Követem tekintetes urat! az én mátkám igen jó, pedig szeret is.“

„Lásd, ha épen akarsz — mond Bencze — én nem ellenzem; de mivel mátkád oly igen jó és szép, szeretném látni, vezesd hozzám.“ Lázár szerette ugyan urát, de ilyen dologban még sem hitt neki — szólni akart, de Bencze nem engedé, azért nehéz szívvel mátkájáért ballagott.

Míg Lázár oda járt, Bencze mély gondolatokba merült és sajnálta a szegény Lázárt, hogy ily bajba esett. Nemsokára lépteket hall, a magas sarkú czipő hangosan kopog a folyóson. Az ajtó nyílik s inasa, mátkáját inkább bévonja, mint vezeti. „Ez az, tekintetes uram!“ mond és hiában iparkodik a leánynak veres képére szegzett kezeit letolni.

„Boris, te?“ — kiált Bencze, nem tudván hamarjában, mit szóljon. Boris leüti fejét.

„Hát te ezt a legényt szereted?“ kérdé a meglepett Bencze.

„Óh csak ne beszéljen ilyest!“ mond a leány s félig elfordulva pillogott Lázárra, ki most három kéréssel jött elé; hogy ura szóljon Boris szüléivel; másodszor: mivel házasságát megengedé, jönne el a menyekzőre; harmadszor: ha, a mint reményli, nem sokára innen elköltözik, őt hagyná falun.

„Jól van — mond Bencze — te itt maradsz s Boris velem jön gazdasszonynak.“

„Úgy ám, ha mennék!“ mond Boris.

„Tekintetes úr csak tréfál“, mond Lázár, alig várván szabadulását s mátkáját titkon könyökével elmenésre unszolja. Bencze egy ideig habozott, de utóbb pártfogását igérvén, a menyekző költségeit is magára vállalta. Boris örült, Lázár pedig elsóhajtá magát: lesz itt mire vigyázni!

Midőn elmentek, Bencze inasát visszainté: „hallod-e, Lázár! tegnap este én valamit láttam.“

„Én is, tekintetes uram.“

„Egy fehér köpenyes embertől őrizd mátkádat.“

„Attól nem, mert magam voltam.“

„Hol vetted a fehér köpenyeget?“

„A szomszéd uraság huszárjától vettem a napokban; a ház körül jó lesz.“

„Menj dolgodra!“ mond Bencze s az ablakra dőlve fütyörészett ki a levegőbe, gondolván: ma neked, holnap nekem.

Bencze, igérete szerint, a menyekzőt kitartá s az öszvegyült jobbágyság között majd éjfélig mulatott, ámbár a borgőz, pipafüst s a duda fülmetsző reczegése kelletlenül illeték. Örömest kötekedett volna a menyasszonynyal; de a vőlegény, mintha hozzá lett volna varrva, untalan mellette állott. Midőn hazament s a vőfény búcsúpoharát rá köszönté, mond az öregbiró: „Tekintetes uram, lássunk hozzá; van ám itt elég kisasszony! már kegyelmedre is rá férne a feleség.“ Bencze megköszönte az őszinte javallást, elvonult s egyedül lévén, alig tudott megválni a gondolattól: hogy együgyű inasa, kit tán az arany sujtás ruháján teve kelendővé, boldogabb nálánál.

Bencze csapongó lelke nem volt képes sokáig valamin bán-

kódni s néhány nap mulva magán nevetett: mint lehete képes oly neveletlen falusi hajadonért hevűlni; s ha még a menyecskét felkereste is, csak azért történt, hogy a szegény Lázárnak féltéstől elvonczolt képét láthassa.

Eddig Bencze minden főbbrendű társaságtól elvonta magát; most már, nem tudjuk, unalomból-e, vagy az öregbiró szavától indíttatva, ismét emberek közé vágyott. Házának által-ellenében, néhány puskalövésnyire, magas nyárfák közül fehérlett ki nemes szomszédja lakása; egy patak azonban, mely néha záportól folyóvá szokott nőni, gátolta egyenes útját, s ezért majd félórát kellett kerülnie a hidhoz. E szomszéd látogatására rándult először is Bencze. Váry úr szivesen fogadá s elbeszélé, mily jó barátságban élt egykori atyjával. Bencze, ki Váryban jó embert, de nem sok mulattató tulajdont lele, már búcsúzni készült, midőn a házi kisasszony belép: karcsú mint a szarvas, mind e mellett teljes; vidám, eleven s az érettség első hajnalában. Nyájasan üdvezli ez elbájolt vendégét, ki akadozva mentegeté késő jelenését és kellemes udvarisággal a jövendőre bizta annak kipótlását. Bencze sokat forogván a szépeknél, mindjárt sejdíté: hogy több élet van Lidiben, mint ábrándozás, több természeti ész, mint nevelés s titkon örült az új ismeretségnek. Tudván, hogy majd rejtekező csodálás, majd könnyű enyelgés, most csendes andalgás, most kitörő kedv s bájleplű semmiség inkább hat a szép nemre, mint bármi nagy elme s magába zárt érdem; azért ily módon bánt Lidivel s elsőben is nehezen távozván, nem rossz emlékezetet hagyott maga után, annál is inkább: minthogy deli külseje s könnyű társalkodása mellett tetemes birtoka volt.

Váry szerette a vendéget, kivált, ifjúságában maga is katona lévén, örömest volt katona társaságban; azért többször magához hivta a tiszteket s tele pohár mellett csatázott velök. Bencze másodszori látogatásakor ily gyülekezetre talált. Lidi megkülönbözteté ugyan, de azért nyájas tekintetét mástól se vonta el; s bájai megismertetését, ha nem óhajtá is, de nem is ellenzé; mélyebb szövetséget nem árult ugyan el magaviselete, de nem is tiltá a hódolást, mely nyilván s titkon tömjénezé körül. Ez Benczét diadalra ébreszté s ezen mesterséggel szőtte hálóját, megfoghatni a szabad szívet, mely

fürge madárként repese a lép körül, de nem akadt belé. Nem merjük ugyan vitatni, hogy Lidinek némely fiatalabb hódoló ne tetszett volna inkább Benczénél, de a gazdag imádó mellett mindig hatalmas tündér áll, mely azt varázsfénynyel himzi, s ez a házasság reménye. Lidi is tán ettől lelkesítve, az ügyes, indulatos Benczének nem kárhoztatá szembetűnő hódolásait, sőt édes vonzattal viszonzá a fakadó érzés jeleit, mely változó alakban simúl a szív felé s minden apróságban nagy érdemet lát. Bencze tüzesen közelíte, felfogván minden alkalmat; Lidi nem nehezíté útját, de a végső reményt bájködbe takarva, egyedül sejtenie hagyá s így az érte lángzó szívet még inkább gerjeszté. Bencze gyakran általment s Lidi mindig kevesellé jöttét.

Nem hiában nevezik tűznek a szerelmet, mert a ki vele játszik, hamar megégeti magát. Bencze is másnak szőtt hálót s maga esett belé. Szerelmes már többször volt ugyan s ha megcsalatott, könnyen vigasztalá magát, de most tán magányos élete és azon érzemény, hogy ma-holnap vagy elkésik, vagy az időből épen kifogy, más irányra készté. Ő szeretett s a mit előbb máson könnyelműen gúnyolt, magán tapasztalá. A kisértet szebb volt, hogy sem hidegen elkerülhette volna s a múló örömökre szánt tárgynak nyugalmával adózott. Hasztalan hívta segédül hajdani víg kedvét, a jelennek sajnos érzete legyőzte erejét. Örömtelve látta bár napról-napra nevekedni iránta Lidi szerelmét, de szép kilátásait elborítá a vesztés gondolatja, mely komor rémzettel szüntelen üldözé.

Mily szörnyű betegség a szerelemféltés? azt reméljük, olvasóink velünk együtt eléggé ismerik; azért minden felvilágító értekezés helyett jobb örvendenünk, hogy még nem haltunk benne meg, mint egykor Lepidus. Bizonyos dologban minden ember irigy, s kinek magához nincs bizodalma, hamar féltővé lesz; mert hevűlt érzékei másban sejtik az elpazarlott erőt s felébredt gőgje más szerencséjén tépelődik. Bencze is e súlyos nyavalyában kínlódott. A ki- s bejáró fiatal tisztek, mindannyi tőrök furdalták szívét, minden tekintetben, minden mozdulatban valami biztos jelt látott, melyet véleménye szerint egész voltában csak a boldog érthet el. A mit maga annyiszor próbált, és más szépek ezer fortélylyal rajta gyakoroltak, mind azt most Lidi-

ben is gyanítá; örömest szólt volna, de a bizonyos frigykötésre eddig elhatározó lépést nem tevén, csak messziről közelíté a dolgot, s ha Lidi jól kinevette, boszankodott; ha pedig azt megbántottnak érzé, könyörgött és magára neheztelt. Még tűrhető volt sorsa Lidi körében, de annál inkább érzé otthon egész teljében a féltés nyomorgatásit: azért is többnyire az ablaknál ült, vagy óránként a patak mellett sétált, honnan egészen ellátott Lidi házára s ott leskelődvén, ha hintót vagy lovast vőn észre, ő is ott termett; de ha az idő vagy környülállás nem engedé, nehéz szívvel epedezett magában.

Csak a hív Lázár osztakozott e sorsban is vele; a jámbor, látván ura változását, azt vélte, hogy feleségébe szerelmes. — Egy estve, midőn Bencze a patakhoz ment, Lázár bátran útját állja: „Tekintetes uram, nekem szólásom van, — mond — még pedig nagy."

„Majd holnap reggel."

„Tovább nem tűrhetem; tekintetes urat eddig híven szolgáltam, de most más urat kell keresnem, pedig az fáj."

„Elment az eszed? mi háborgat?"

„Tán nem tudom, miért jár erre tekintetes úr — mond Lázár s ablakjára mutat, honnan Boris épen fél szemmel kandikál ki. — Nini! most is ott áll. De majd megtanítom másra kacsingatni!" Bencze mindjárt megérté baját a hív szolgának és őszintén megvallá, hogy nem Boris miatt jár annyit a patakhoz; de Lázár feltette magában, mihelyt kitelik esztendeje, más, korosabb úrhoz szegődik.

E történet Benczét azelőtt bár mulathatá is s Lázárnak adott is volna okot mitől félni, de most épen ellenkezőleg hata reája és magában neheztelt, hogy ártatlansága ily méltatlanul gyanussá lőn, azért más úton ment leshelyére.

Még Lidivel nem szólt jövendője iránt; de egykor elmerülten ülvén mellette, nem akarva tűnt fel előtte édes képe a házi boldogságnak — mélyen sóhajtott; Lidi valami titkos bút sejtvén, gyöngéden vigasztalá, végre a leány dagadó keblén lebbent ki kétkedő szerelme. A ki Benczét gyöngeségről vádolja, vessen számot magával s mindjárt elnémul; hány ember él, kit nem andalítna el a szép ajak édes igérete, ha kivált az érzés hangjai kisérik? örök hűségről álmadozván, akkor a fagylaló időt megvetve gúnyoljuk. Bencze is ily

bájos percztől elragadtatván, azt cselekvé, a mitől eddig félt s Lidit eljegyzé hitvesének. Váry áldásával toldván e frigyet, a boldog párnak örömét nevelé.

Édesen hangzottak bár e szavak: „tied vagyok és leszek mindhalálig!“ Bencze fülében, de nyugalmat még sem adhattak, sőt leköttetésével még nőtt félelme. Lidi őrizkedett ugyan minden gyanus tettől, de ki magának nem hisz, hogy hihetne másnak? Azért a patak melletti sétálás nem szünt meg, sőt kellemetesb lőn, mert Lidi is eljárt, vagy legalább kendővel legyintgete feléje — azonban sok per is támadott a jegyesek között. Benczének örökös dolga lett bocsánatért esdekleni. Szerencséje volt, hogy féltése Lidi kellemeinek hizelkedett s e pontban egy asszony sem engesztelhetetlen.

Bú és öröm közt így telt el a nyár, az ősz — a mező elsárgult, a fák levelei hullottak, a tél beállott s a boldogok öszvekelése új esztendőre határoztatott meg — az egész táj beszélt már e házasságról s Lázár is könnyebben lehellett. Váry, leányát úriasan kiházasítani akarván, semmi költséget nem kimélt; szint így Bencze is új rendbe szedé házát. A régi üstökös vezérek a padlásra vándoroltak; a vastaglábú székek helyett finom, minden test alatt ropogók tétettek — szóval, minden más színbe öltözött és mozgásba jött.

Bencze, jövendő hitvese szobáját minden kitelhető fénynyel felékesítni akarván, néhány napra a városba készült s Liditől, más dolgot adván ürügyül, elbúcsúzott, karácsony ünnepre határozván visszajövetelét. A féltő és szerelmes, ha nem sokat végez is, legalább gyorsan jár; Bencze is sietett haza s a rendelt időt két nappal megelőzte. Már estellett, midőn leszállt kocsijáról, de nemsokára a sötétséget szelid fény váltá fel, s gyönyörűen tűnt elő a hold Lidi háza felett. Onnan száll felém éltem szép sugára! gondolá Bencze, s bár künn derekasan fagyott, a szabadba indult. A mint kapuján kilép, cselédháza ablakánál egy fehér köpenyeges férfi ötlik szemébe; ő ezt Lázárnak vélvén, reá kiált, miért ácsorog hijában az ablak alatt, mikor ott benn dolga van.

„Elismert, uracskám — mond hetykén egy huszárkáplár, én nem vagyok Lázár, hanem szabadságos katona, Boris ismerőse és atyafia.“

„Úgy — mormolá Bencze meghökkenve — mikor jött katona uram?“

„Főhadnagy urammal jöttem; de ő odaát maradt abban a kőházban.“

„A kőházban? — kérdé akadozva Bencze — és oly ismerős ott?“

„Hej uram, csak én kapnék annyi csókot, mint az ott a szép kisasszonytól“ — felel a huszár s egyet vonít bajszán. Akart többet is beszélni; de Bencze nem hallá, vér futja el szívét, erei vonaglanak; bőszülten szobájába siet s kardot ragadva, — hah, csalárd hitszegő! legalább ingyen senki ne bírjon — dörögvén a patak felé megyen. Szokott leshelyére érvén, homlokához csap, — oh én gyáva balgatag, mily bután estem a kelepczébe — mérgesen nevet, én oda járok neki kedvezni, addig ő — — tovább nem szólhata, csak mély sóhajtás torlott ki habzó kebléből. Féltése rettentő dühre gyuladt, midőn két személyt, fehér s fekete köpenyegben lát Váry házába menni. „Ő az, ő! Lidi! lelke oly fekete, mint ruhája!“ — rivad Bencze, s eltökélve vérrel enyhíteni boszúját, a befagyott patakra száll, meg-megsikamlik, de ő semmire sem ügyelve keresztültántorog, Váryhoz száguld és egyenest Lidi szobájába rohan. „Hah csábító!“ kiált borzadozva, midőn a szoba hátuljából félig a holdtól világítva, a fehér köpenyeges férfit felé jönni látja; majd megáll — majd visszalép — most kard villog kezében, most közelít — már karját csapásra emeli: „jer hát, e vas intézze sorsunkat“, kiált Bencze s magán kívül elébe vág, melyre valami csöngve a földre zuhan, s a szoba mindjárt üres lőn. Bencze tétováz, körülnéz s midőn magához tért, akkor vette csak észre vitézsége jelét. Egy álló tükörben, mely távolléte alatt Lidinek hozatott, saját képe tűnt fel és nem ismerte meg magát, mert szörnyű háborodásában, levetvén nehéz bekesét, Lázár fehér köpenyegét ölté magára, melyet az, míg a holmit felvinné s új inastársával csevegne, uráéhoz akasztott. Csalatásának fő oka volt a fehér köpenyeggel vesződő képzete annál inkább, minthogy fejét a homályban nem láthatá. Szégyenét és szorúltságát csak az enyhíté, hogy e furcsa tévedésnek senki tanúja nem vala. A gondolat, hogy majd jól kinevettetik s utóbb gyöngesége példa-

beszéddé válhatik, győzött féltésen s legjobbnak itélte, mentül előbb elillanni; mindjárt is lábhegyen kifelé sunnyogott, de későn; mert egy cseléd, ki őt berohanni látta, hírül adá jelenlétét. Erre Lidi egy ismeretlen férfival elébe bukkan s minekelőtte kiszökhetnék, karja közé röpül. „Nem csalt meg tehát sejtésem, te korábban megjöttél?“ mond a leány és szoros öleléssel jelenti örömét. Csöngedi dermedve állott s üdvezlés helyett csak félig tördelt hangok rebegtek ajkain s míg kivont kardját egyik kezével dugdozni akará, a másik elejti hüvelyét.

„Kit akarsz levágni? — kérdé Lidi — minek e kard?“

„Tél van, farkasok miatt“, rebegé Bencze, nagyokat pillantván az ifjúra, ki mosolyogva Lidi kezét tartá. „Testvérbátyám, főhadnagy, — mond Lidi — ő tagadó levelét személyesen megczáfolá s velünk tartja szerencsénk ünnepét; mi is csak imént jöttünk haza, jöttödet lestük.“ Némán zárta Csöngedi sógorát melléhez.

„Gyermekek! meghűl az étel“, kiált Váry, beintvén kedveseit s míg a vidám öreg huszár fiával az ellenséget verte s diadalmát jó somlyaival ünneplé, Bencze hölgyének híven megvallván a történtet, ismét kéréshez látott s jobbulást igérve, ismét bocsánatot nyere; de mit nem bocsát meg a menyasszony, s mit nem igér a vőlegény! — Csöngedi haza vitte fiatal hitvesét s a vélemény: hogy a házasság féltékenyre nézve vagy emésztő méreg, vagy orvosság, rajta is megvalósodott; ő meggyógyúlt — s csendesen él. Azonban nem jutott-e már, vagy nem jut-e még Cato sorsára, nem tudjuk; de remélhetni, hogy minden esetre annak követendi példáját.

VEGYES IRATOK.

ÉLET ÉS HALÁL.

(1821.)

Élet.

Hah, rettenetes váz! te bűnnek rút fia, kerülj! ne zárd el útamat; még a természet késni bátorít, czélom tovább terjed.

Halál.

Alélt szellem, szédelgő tünemény! eddig s nem tovább megyen futásod. Mint urad, mint jótevőd jövök feléd, ne rettegj.

Élet.

Az égi harag kivont mély üregedből s ércz kormányod alá veté a mulandót; de belsőmbe is erőt fuvallt, mely bátran gúnyolja komor hatalmadat. Az ifjúság kivív sírjaid éjéből.

Halál.

Tüzét eloltja fonnyasztó lehelletem. Lehull a virág legékesb nyiltában és a láng, mely kebledet hevíti, az enyészetnek legbiztosb eszköze. Merre lépek, hasonló szívek porlanak fel s a kikelet zöldjét dísztelenítik. Én őrje az örökkévalóságnak, kemény kézzel tartom a földi pályákat, lerontva a különbség zárait, a szegényt megváltva, a kevélyt lealázva, határtalan szállok a világ térein, s a mi él, lesülyed alattam, ha fekete szárnyam árnyéka érinti. Imádd a végzést, mely általam büntet és jutalmaz.

Élet.

Te pornak ura, csak azon győzhetsz. Mit érzek, az nem halandó. Felsőbb származás fénylik lelkemen, éggel vegyülve lényem, emésztő mérgednek martalékja nem lehet.

Halál.

Eltünsz s álmaid, érzetid veled merülnek el. Mi a síron túl vár, azon nagy titkot csak színváltozott érti; én vagyok azon ismeretlen világnak első hírdetője.

Élet.

A lelki tehetség, halhatatlanságom igaz záloga, fenntartja emlékemet, s habár földi részeit örök éjbe taszítod is, általsugárzik s voltomat vallja.

Halál.

Ez csak beteg elméd áhítatos reménye; fénylepelre szorúl hiányaid serge. Mi állandót mutathatsz, melyen a percz nem fordít, nem győzhet?

Élet.

Enyim a gondolat; ez a mennyei szikra kihat a sötétből és alkotó lángjánál egy világ melegszik. Bátor röptének ég s föld megnyílik s évek, századok neki szolgálnak.

Halál.

Csekély nyereség oly nagy szándékért, sok a semmiért; félig alak, félig árnyék, a mit nyomoz, s mentül tovább szárnyal, annál nagyobb zavarba ötlik, míg fáradtan szűk határ közé szorúl. Mi a kóválygó ködön átvillan, az csak a képzelet múló játéka, a lekötött észnek tévelygő habja; áldozz az eszméletnek s ön léted károsul. Az idő forog, állj magasan vagy alant, vele elragad és a gondolat fejlését, melyre annyit építesz, a vélemény, ez a sötétség szülöttje, intézi vagy tiltja.

Élet.

Nézd a dicsőket, kik napként a magasról alásugárzanak! Főhajtva áll előttök az idő, nemzetek változnak alattok s koszorújok

virági most is illatoznak; egy póltól másikig terjed érdemök, s a föld fiait nevök lelkesíti. Ez a lélek legfőbb diadalma, ez az élet istenülése!

Halál.

Azok, kiket csudálsz, kik körül álmaid lengenek, azok leginkább bizonyítják a ködbe vont elmét, melynek a sejtés végső határa; mert örökös harczban egymást semmisítve, homályos s ellenes ösvényen bolyongnak és véleményt halmozva véleményre, valóért epedve, füstöt ölelnek. Hol az igazság, melyet kérkedve említesz? Hány ezer évek folytak le buzgó vizsgálóikkal és szent képét eddig senki nem látta.

Élet.

Tettekre ébresztve tünnek fel mindenütt az ész hagyományi, s isteni ereje a mindenható akaratnak, mely hegyeket mozdít s világokat mér, vallja becsét a nemes életnek.

Halál.

A hideg ész, mely magasra vágy, megfoghatja-e azt, a mit büszkén állítani mer? Minden rémzet után esengve, szeret ragyogni a sokaság előtt. A távolban minden szép, és a rejtelmes szó csiklandja a gyarló szívet. Ha nyílt szemmel behatsz léted titkába, dermedve fordulsz felém s keskeny boltom leszen világod. Bölcseséged minden foglalatja az, ha békén tanulsz halni.

Élet.

Nézd a dicsőség templomában a hősöket, kik nagy tettek által azon tetőre felvívtak, hová nem ér a mulandóság karja! Borostyánok hűséből néznek le a jövendőségbe és az évkönyvek kérkednek nevökkel.

Halál.

Csalóka vágy! A történet megvesztegetett bíró, a környülmény lánczait hordja; olcsó tömjénnek csak gyermek örvend. Ledől az oszlop ércz szobrával, mert a földi zavar állandót nem szenved és ki ma koronákkal játszik, holnap helyet alig lel hideg hamvának. Nézd a világ bálványát; egy pillantat, s dísztelen hever a porban

és neve csak például szolgál a bátor küzdőnek, midőn fenndörgő tetteit a mulandóság szánakodva mosolyogja.

Élet.

Minek tehát ezen ösztön a forró kebelben? minek a hév kivánat, mely kizúdúlva mereng?

Halál.

Engem keres! s az legyen főjava, ha tisztán feltalálhat.

Élet.

Mély borzanat leng sírjaid körül, szemed sötétje enyészettel frigyes — én meg lenni óhajtok. Ah, az a világ oly szép és kedvezve nekem annyi édest igért! Engedd szépét kiélnem, bájait ölelnem. Ily örömtelen nem válhatok el.

Halál.

Az öröm tarka színén legel boldog szemed, tavaszod zöldjében rejtezik tövise; de rekkenő nyarad méreggé forralja s csak lassú telednek hidegén fagy meg. Háborgó e világ, külseje tetszetős, de benn édes méreg lakik, és a legnemesb szív felett, letiprott reményiden kevélykedik a méltatlan szerencse.

Élet.

Mégis van boldogság a szerelem nyugtató ölében; ott lebeg hívem, serdülő élet virít körűle; szelid szózatja édesen hangzik vissza mellemben, midőn nem ismert eleményre int. Oda — oda engedj röpűlnöm!

Halál.

Ne higyj a szerelem ámító szavának! Ön hevétől lesülyed éktelen mélységbe. A birtok közt kegytelen eltaszít, kiválva tőled csak fájdalmad marad fenn; hideg lánczokra fűz, habár hivtelen elillan és alacsonyba merít. Elszórt romok között bánat lappang nyomában s váratlan virraszt fel andalgásaidból s a tündérképnek ijesztő vázait mutatja.

Élet.

Te komor ellenség! mit adhatsz létemért, ha minden szépét oly hidegen téped el?

Halál.

Nyugalmat — a béke szent malasztját. Nem örűlsz ugyan, de nem is csalódol, és a földi inség kigyós fejét káratlan rázza feletted. Ki tőlem fél, azt én üldözöm, ki megvet, azt ápolom és az érte hullongó könnyeket a megbékélt istenség trónusához viszem, hol az erkölcs fénykoszorúja készűl.

Élet.

Ez tehát szomorú sorsom, hogy a végső határnál megvetni tanuljam azt, a mi egykor gerjeszte? Egy láncznak rabja, ki a forrásnál szomjúzni kénytelen; kire égi fény világít ugyan, de csak békóját mutatja? Nem több egy néma növevénynél, mely azért virágzik, hogy az egésznek ékét tudatlan emelje?

Halál.

Térj magadba; ne keress kívül maradást létednek. Benned ég a mennyei jóság örök tüze, s testvéri karoktól átölelve, a hit, remény és szeretet szebb létbe kisérnek. A fergeteg önkényt hányja a port csattogó szárnyain; köszönd, hogy hajnalod velem kezet foghat, minekelőtt megragadt a világ ordító zajszele és búcsúzó lelked örömmel csókolja omladó házát, midőn szemed az égre tekint fel utólszor.

Élet.

Az irtózat mulik! végy magadhoz, Halál! Érzem, e lét nem legfőbb adomány, ezen túl van a jobb lelkek hazája. Még egy tekintetet a világra — zárd be szemeimet!

Halál.

Nyugodj!

24*

PÁLMA ÉS CYPRUS.

(1822.)

Pálma.

Bús őrje a sírnak, magas Cyprus! te a halálnak néma biztosa, minő titkot fedez nemes példázatod? Felhőt oszlatva törsz fel a magasra, az ég csillagos térein örök fényben merengve nézteid, tisztább levegőnek szívod árjait: s komoran még is büszke létedet keskeny hantok díszére szenteled!

Cyprus.

Ön választás, nem földi hatalom szabá létem fentebb irányait; belsőmben él a nagyság érzete, mely vagy dicsőt, vagy halált ölel. Mint szabadság képe állok itt, a holtak mély csendű hamvain. Meggyőzve a por ingereit, balsorsban is merész emelkedést vagy önkényes lemondást hirdetek. Nem hajlok földre, mely ha egyszer megfog, alacsony lánczra fűz; szabadon élve, mint földi pálya vég határjele, nem vágyok mulandó fény után.

Pálma.

Részvétlen állsz csont-lepte földeden, hidegen nézve az életbe, mely gyász-színben hervadoz körűlted; s merre sötét árnyékodat veted, elnémul a vígság örömzaja s halvány ínség, komoly bú tévedez.

Cyprus.

Elvonúltan nagy képzetimmel vizsgálom belső világomat, nem nézve a külsőnek változó alakját. Az eszmélő távozik a hiú zavartól, hol a jelennek áldoz a sokaság. Nem zaj közt érik a nagy elme, mely azon fényes távolba röpülni mer, hová titkos sejtésein vonzódik, midőn a végzet jeleit minden tárgyban csudálja. S bár kéjtelennek látszik tekintetem, mégis tisztán ég bennem a szeretet szent tüze, mely ott is világít, hol irtózva mulat az élet, mely léte czélját számos napjaiban leli — az erős hithez simúlva, mely az enyészet körűl is rettenhetlen áll, felsugárzom a sírok éjéből s az örökké valóhoz szárnyal gondolatom.

Pálma.

Borúlva hódolok a magas eszméletnek, mely túl fellengve a mulandón, vigasztalólag kísér s védpaizsúl szolgál a kétség ellen, midőn, odavetve zajló habok közé, küzdni kell s tettek által tágítni körünket. De van érzés adva a szívnek, mely forrón öleli a jelen kincseit; van czélja az életnek, mely után méltán törekszik a nemes: dicsőség ez, az érdem jutalma s földi öröklét! Emlékűl zöldelek jeles tetteknek, mint az erkölcs csendes homlokán, s körüllengve a mindig ifjú hírtől, tavaszt legyintek a sötét vadonra. Kardok villognak, a harcz fergetege zúg, vér párolog a mezők síkjain: a haza bajnoka, tőlem lelkesítve, kiszáll oltárának védelmére s éltét elszánva rohan az ellenség soraira; győz s tőlem nyeri diadalmi bérét. A nemzet hálakönnye húll leveleimre s égi harmatként fakasztja virágra; azzal koszorúzom a szépet, mely édes bájjal ébreszti az erőt s a győzőt meggyőzi. Az élet szövedékein mint bölcseség jele virúlok, s általfutva a lehetség határait, a föld minden javait nyújtom szerény eleményűl. Sikert adok a józan szándéknak és békepartomon, a szerencsét megvetni tanítva, az elmét tartós tehetségre edzem. Igazság fényében állok a tetőn, s kik a szép- s jón fáradtanak, azokat öleli árnyékom, hol ültetvényök tenyészetén örűlve néznek le a gördülő világra; s kit az irigy kor letiprott, szebb díszben ragyogand védő szárnyaim alatt.

Cyprus.

Nagy vagy, óh Pálma! gazdag kebleden nevelve a világot — de bár az igazság körül lengsz: egész valódat nem öntheted által a hiányos életbe, melyhez csatolva fiaid sorsát könnyezni kénytetel. Én, a szelid remény képe, tartós ifjúságban kisérem az embert s még sírjánál is, mint szebb lét reménye nyúlok az ég felé! Homályaim között nem zordon a halál, s mitől a köz elme retteg, itt csendes kivánattá válik s édes álomként röppen el az élet. Értem a kebel sóhajtását, mely kivágy bilincsei alól s nyugalmat, türelmet lehelve reája, gyöngéden zárom be szemeit s mohszőnyeget terítek hamvára.

Pálma.

Minden nagy s dicső jótét által szépűl, s hová erős kar nem érhet, oda az adakozó kéz jut el; ezt példázva állok a kietlen pusztákon. Nehezen lihegve megy a vándor a déli nap hevében: égő homok s száraz keble a távolban csillogó habtorlatok felé sürgetik lépteit, hogy a folyamnál szomját enyhítse; de csak üres gőz, játszi homokfény, mely őt csalogatva, messzebb, messzebb távoz. Hanyatlik már ereje, midőn reám talál: én nyújtok a fáradtnak gyámkezet, védő fedélt, gyümölcsöt és erőt s kényére telvén ápoló nedvemből, lenyugszik árnyékom hűsébe, hol lágy szellők álomba szenderítik. A boldog álma tündérszárnyain megfutja élte szebb virányait; előtte leng a nagy czél, mely megvívni biztatá annyi veszélyeket. Szép hölgyét látja, látja kisdedit s övéit karjai közt tartván, újúltan valósul a szent érzemény, melytől a földi gond oly messze szakasztá. Könnyétől ázik gyökerem ágya most s tördelt sóhajtások közt engem zár dagadó melléhez. S im! ezen bájihletés hévárjával valómat rengeti; a léterő gyönyörben olvad el, a virágpor megválva szállong el s rokonvirággal párosúl, hol a természet alkotó lehelete az atómok nemző vegyületét édes, hasznos gyümölcsre érleli, nembéli vonzódást képezvén általam.

Cyprus.

A jótét malasztja legszentebb java a nemes életnek. Az én gyümölcsöm nem e földön érik; de a hűség, az ég csendes leánya,

nem mulandó jelére érdemít. Kit a világ csudál hatalmas tettiért s a szerencse gazdag ölén ringat; kinek felléptén egy világ megrendűl s minden virág elébe illatoz, utóbb mégis leszáll s szűk hant közé szorúl; — s minden drága külföldi növevények, minden nyájas hizelkedők közül csak a cyprus marad híve, és a bátor főnél, mely messze földekre hinté elmesugárait, búsan ingadozva magányosan áll. A kedves sírja felett némán zokog az árva szerelem; haszontalan omlik a hideg kőre, nem jön ismét hang a sötét mélységből. Hideg a kebel, mely érzelmit egykor viszonzá! Éktelen nagy űr az egész nagy teremtménység előtte; csak én, a viszontlátás édes reményét sugallva, sugár termetemmel a kedves alakját képezve, lengek körüle s a vesztés gyötrelmit a jövendő- s multnak enyhe álmával könnyítem. Reám borúlva vár és vár — míg szeme megszakad, s a hív a hívvel egyesül.

Pálma.

A szenvedőt ápolod kegyes képzetiddel, túlemelvén őt a valóság térein. Én az örök rendnek titkába avatva, a kénytelenség nyilait megtompítom, hogy minden viszontagságon győzzön az emberi nagyság. Mint látható valóság, mív- s tettbe ásom be képemet minden időkre.

Cyprus.

Mint élet bálványa állsz az idő fokán; én fénytelen a magányban zöldelek, egy világot alkotva körűlem, melyet a vélemény homálya el nem boríthat, hol a lelketlen újra létesűlve a jövendőség titkain hajnallik. Ragyogj, dicső! emeld az érdemest, kit magas példázatod lángít. Tiéd az élet, enyém a képzemény: *egy* hon szülötti külön hatalmakra szakadtunk, míg létünk, *egy* fénynek árja, a végtelennek keblébe özönlik.

ANDOR ÉS JUCZI.

(1824.)

HAMIS PATHOS.

Öszvezavart hangok, nap, hold, láng, fergeteg, ég, föld,
Bú, panasz és új szók a költőt nem teszik ám még.
Benned azért ha nem él a nagy s szép érzete, hagyj fel!
Mert sasszárnyakon is, ha erőd nincs, szinte alant jársz.

Kapd meg, kezem, a hárfát; zengj magas éneket! Zúgásod legyen, mint a porkalapáló bikáé; zengésed sziszeglő, mint a berki szúnyog esti furuglyája. A húr reszket! halljuk!

„Pityergő szűz a komor éjben! mint a hold sötét felhők közűl, úgy fehérlik széles alakod által a sövényen. Hallgatsz deli szűz? igék helyett melegen csapnak felém sóhajtásid; de érző keblem felfogván azokat, forróbbakat lódít helyettök. Jer! lebegj keresztül a kegyetlenség rakta sövényen. Közel a csárda, hol a bárdok tündér hangjai mellett vigadnak barátim; légy fénye a zajos ünnepnek!"

Így Andor; karja elterül, s mint egy útmutató jel, áll néma homályban.

„Szívek győzője, Andor! tükröm a sötétben! lángoló szemem arra néz, hová te készűlsz, de a sors érczkeze itt tart." Így nyögdel harsogva a vastag karu szűz, leánya a mord tekintetű Simonnak. Szereté ô Andort, a szőke üstököst: de atyáik nem ittak egy kulacsból, mert tusára keltek egy kajla tinóért; mégis a bátor szerelem túlemelé őket minden veszélyen, többször látták egymást a lángszívűek ott, hol egy szűk árok, koronázva bozóttal, a ránczhomlokú Simon

kertjét hasítá a marhalegelőtől. Csak éj vala tanúja e biztos frigynek, s egy borzas komondor, mely pörgő rokka mellől kisérgeté az ábrándozó szűzet. —

Éj vala. Csípős szél ingatá a bunkós Andor fürteit. Juczi újjain nézett keresztül hívére. Ment volna, de nem mert. „Leánya a bajszos Simonnak! — így zeng a szellemszózat — kövesd bátran talpas imádódat! ő pajzsod!“ Mint a duda szívemelő hangja, úgy hata Juczira e szellemi nógatás s elszánva magát, nehéz ugrással átszökik a sövényes árkon és pipacs-arczczal, de tele bojtorjánnal, simúl Andorhoz. Mentek: vágyott a komondor is utánok, de a sövény közé szorúlva, csak dudolva siratta titkos távozásokat.

„Meddig hortyogsz még padlásod hűsében, söppedezve lágy sarjúpárnán, ura a kéménytelen háznak? Nem hallod az udvari őrt a kert alatt riadozni? Fel! fel! Juczi illan a tőled gyűlölttel!“ Így zúg az őslélek, szűrújjával érintve Simont.

„Mi zajong itt?“ Így az ébredő Simon; szemét öklével dörgöli, hosszan ásít a hold felé s nyújtózva az ajtóhoz tántorog, honnan egy létra alávezérel. Rendületlen akará maga látni, mi történik háza körében s a létrára hág; de hamarább aláért, mint sem remény-lette; mert egy bicczenés a mámorost a homokba zuhintá.

Énekemtől elbájolt fül! hallottad-e Kárpát fityegő szikláit megváltan leomlani s hosszan dördűlni a visszhangos tájban? Oly zuhanás volt ez! Az eperfán ülő kakas hetykén csodát kurrongata, s a kövér bundába leplezett béres, ijedten kiszaladván, tátott szájjal néz fel: mi hull a magasról? Simon, próbálva tagjait, halkan feláll. „Hah! — mormol — óriási végzet, kemény hánykódásaid érzem; de én férfi vagyok!“ Ezzel megragadván kéthegyű fegyverét, hosszú vasvilláját, a kert alá száguld. Pista béres nagy dolgot sejtvén, kaszát markol meg s rejtélyes léptekkel dörmögő urát követte.

Csillogó harmatgyöngyökön sötétlett széles nyomuk az elszökötteknek. „Ucczu, Pista! — rikkant a villámszemű Simon — látod a pántlikát a sövényen akadva? itt leányrablás történt! El, el utánok!“ Dölyfösen indultak, mint a háborgó tenger hullámi, hajtatva döbörgő szelektől.

A hívek az alatt nagy czéljokat, a csárdát, elérték, melynek

papiros ablakja, világítva pislogó mécstől, hosszú fénysugárt vete; tüzes embernek vélné azt a vándor. Benn a hamvas teremben három bárd ül a kályhakuczkóban, recsegő hang lepdez szét az illendőkép nyomott hurokból. Falúvégén laktak ők s most megjelentek gyantás vonókkal. Kettejök vállán sujtásos mente lógott, foltozva külön-külön színekkel. Veres dolmány, hímezve kopott ezüsttel, ékesíté az érdemes brúgóst. Kályhatetőn ült a hangok mestere, a félszemű Gyurkó; fordított pipaszár ajkai közt, és a dudának külön zengésű sípján az ősi idő nótáit billegeté; mellette fönt hempelygve a csintalan, fiatal macska s gyöngéden játszott ritka zsinórival hajdan zöld köntösének.

Örömzaj üdvözlé a díszes párt, virágos kancsók tele új borral nyújtatnak feléjök. Iszik Andor egy jót s Juczira pillant, ki piczinyke szemét a földre sütötte.

„Három a táncz!“ riad Andor, félre lökve kalapját, kézcsattogtatva szórja lábait; Juczi szerényen aprózza. Kereng a társaság, öszveütött bokák csipkés sarkantyúi pöngnek; mindenütt forr a zavar, Juczi perdűl, hujjogat Andor s fel-felszökve a pávatoll kalapján, meg-megcsókolja a pipafüsttől barna gerendát. Hallgasd el, kobzom, a csípőre szegzett könyökök kéklő hagyományait.

Mi zúg oly tompán, mint a távol fergeteg? Simont látom jönni, a hirtelen haragút; nem szól ugyan, de bajuszpödrése mondja: itt lesz dolga karomnak. Zordon férfiú! Nem puhít el leányod bájos lejte? hová ragad gyűlölséged, fia az üldöző sorsnak? Nevet Simon, de mérgében, hallván rikkantani Andort; s Pistát az ablakhoz állítja illő parancscsal, maga pedig hősként az ajtón megy be dörögve.

Mint mikor az éhes farkas bécsap a gyapjas seregbe, oly tolongás lőn. Juczi asztal alá bújt. Andor a mécset fúvta el, hogy a sötétség kormában Simon ne lelje fel.

Éktelen most a zavar. Andor homlokán a borzadás cseppjei állnak s az ablakhoz fúrva magát, ügyesen kerűli Simon vas tenyerét, megismervén őt harsány szuszogtáról. Juczi is elhagyta menedék szögletét s az ajtó felé nyomúl. A kemény atya tudván leányát legizmosabbnak lenni a tájban, csak a széles vállakat kereste; rájok is akadt, de bojtorjántól megszúrva, komolyan rázogatja kezét; s így, míg Andor kicsusszan az ablakon, Juczi is átsurran az ajtón.

Érzékeny hallgatója dalomnak! ne higyj a rózsaszínű reménynek. Kívül áll Pista s parancsa szerint megragadja Andort. Szörnyű küzdés támad, csontjaik ropognak ércz ölelésektől, de egyik sem hajlik; míg Pista, birkózni tanultabb, egy lábvetéssel a földre nem gáncsolja s letartva kiabál urának. Juczi hallja ezt, hősláng villan kebelére s elszánva addig csiklandozza Pistát, míg ez fel nem ereszti foglyát.

Kicsődűlt a gyülekezet, maga a hold kibukkant fellegi közül, lenézve a csatahelyre. Ott áll Andor, a meggyőzött, s oly fájdalmasan hadonáz kezével, hogy a jégkeblű Simon is érzésre olvadoz. Már áldásra húzza szét ajkait; de Andor így szól irtóztató hangon: „Rejtsd el foltos képed, szelíd hold! potyogjatok le csillagok! sülyedj el, óh csárda! s te Juczi, menj dolgodra: én lemondok s nagylelkűen válok el onnan, a hol megugrattak!“ Így Andor s felséges léptekkel odább megy. Borongva néz utána a társaság. Simon nem szólt, csak gondos fejét rázta.

Sírt Juczi s szilaj kíntól szaggatva nyújtja kezét a kaszás Pistának.

Ki ül ott búsan a vadkörtélyfa alatt, duzzadt szemmel nézve Simon kertjébe? Andor az, a szőke fürtös ifjú, a szerencsétlen szerető. Így andalog ő estvénként s forró sóhajtásival le-lefúvja a savanyú körtéket.

Némulj el, kobzom! nyugodjál a fűzfa csendes homályiban, míg egy lelkesűlt óra ismét fellengzőbb dalra nem ébreszt.

KRITIKAI JEGYZETEK.

(1826.)

I.

Literatúránk állapota.

Literatúránk hasonló egy otthon ülő gyámoltalan emberhez, kinek jó a tüdeje, lába rossz, keze jó, feje szédeleg; mindig panaszkodik, de nem segít magán; szökni akar s a ponyvára esik. Jön a sok orvos, ki régi, ki új szerrel neki áll, czibálja, metéli, kínozza és éktelen lármával a józanok szavait felüti. A gazdag földi idegent majmol s lovakra vagy kegyes szépekre figyelve, nem aggódik róla; ha oda tekint is, vagy koldusnak véli, vagy nyelvét nem értvén, hidegen odább megy s ott segít, hol — kinevetik.

II.

Márévára.

Firkáló időnkben, hol minden írni tudó, mindenféle úr örömest szép elme s belletristikusnak akar látszatni, nem csoda: ha könyveink szaporodnak és számtalan versek készűlnek. Látjuk és igen könnyen megfoghatjuk is, ha literatúránk csigaháton halad ugyan, de a mi a munkát illeti, széles és tetemes lesz, mint *Márévára.* Azonban, hogy balra ne értessünk, megvalljuk, hogy, habár a fennhéjázó előfizetési jelentés szerint meglepő jelenéseket s az előszóban önmegelégedéssel hirdetett társasági nyelv helyett silány, pletykaságon épűlt átkozást,

egész könnyözönt, ropogó, göröngyös stilust találtunk, a szerzőnek mégis köszönettel tartozunk, mert ő nyilván tanít, mint *nem* kell románt írni.

III.

Új szellem.[1])

Ha a közönség azon panaszkodik, hogy kevés mulattató darabok iratnak, szivesen ajánljuk e bohózatot. Kezdete ugyan bús, mert a szerző sárt említ, melylyel hajigáltatott, s e kép, legyen bármi nagy értelmű, nem igen kellemetes; de ezentúl bizonyosan minden szívet megragad. Minő elmés gondolatok váltják egymást! Az semmi, ha nem illenek össze; a bohózatnak szökdösni kell. Az okos olvasó majd elmagyarázza. Mi ha nem is irigyeljük koszorúját a nem eléggé tisztelt szerzőnek, de a többi becses munkáihoz igen hasonlónak tartjuk, s ha az ifjúság szellemében örökösűlhet, literatúránk kincs lesz, s a külföld bámulva látja majd, mi a zűrzavar.

Egy tudós mondja: a vígjáték legfőbb lépcsője a mivelt nyelvnek. E jámbor szinte érzé, hogy a magyarnál is megvalósodik. Ki nem teszi mindjárt e magas példában az *Új szellem*-et a mégis elmésebb Mondolat mássát? De sok is volt ezt teremthetni *egy* elmének, azért két lélek fáradozott rajta. A két jeles hazafi a népárulókat méltókép bünteté s kérjük büntesse ezentúl is. Mert ha okkal, tudománynyal nem bir is velök, gorombaságával mindenkor győzni fog. Vannak emberek, kik azt állítják, hogy nagyobb része a magyar íróknak se tudománynyal, se világ-, se ember-, se nyelvismerettel, sőt még neveléssel se bír; örökös visszakérődzői a rég mondottaknak és a literatúrát inkább nevetségessé teszik, mintsem emelnék. De ezt csak a szegény olvasó mondja, ki pénzét sajnálja, ha egyszer átolvasta a munkát. Az Új szellem két hőse okos és gondos; már nevökkel megczáfolják e balitéletet; hogy a világot ismerik, azzal bizonyítják, hogy bátran ökölre kelnek s egyszerre külső és belső foghatóságra dolgoznak s azt ily gyorsan a legna-

---

1) Nátly József szellemtelen „drámája“ a neologusok ellen. (Szeged, 1824.

gyobb bölcseség sem eszközölheti. Hogy pedig az újítók személyét inkább sértik, mint azoknak munkáit, ismét emberismeretre mutat, jól tudván: mily könnyű végezni a személylyel s mily nehéz a munkával; ehhez fáradság, észtörés kell, amarra a béres legjobb professor. Igen szívreható a darabnak vége, midőn, a poétai igazság munkálkodván, az újítók eldűlnek. Kár, hogy az árnyékok helyett nem tették oda Csokonai kulacsát, ez nagyobb benyomást, vagy jobban, vonzódást tett volna.

Mily dicséretes légyen ezen törekedés, az újság méltókép hirdette, mi csak azt teszszük hozzá: még nagyobb dicsőségére válik a hazának, hogy ily jeles két férfi külön is tud dolgozni. Lásd Hébe 208. „Cebesz tábláját"-t. [1]) Ez olyan munka, hogy kivévén azt, a mít a szerző úr messze földről összehordott, bizonyosan commentatort vár — felséges ködbe rejtezni szinte mesterség, de az értő mindjárt sejti, mit a szerző Ipolisz név alatt szól magáról: „Nagy vala arányba vett czélunk és csekély, igen csekély, a mit elérénk!" Ismét ezen szerzőtől lásd Hébében [2]) 190. lap „Kremniczi érczek". Itt a szerző (minő csintalan szúrás) tudta, hogy Körmöczbánya városban kevés magyar lakik, azért magyar versben német nevet adott a városnak s így írja: Kremniczi érczek; de ha nem készakarva történt is, ki tudná mind az ismeretlen városok neveit magyarul s időnkben az ottani érczek sem igen sokat emlékeztetnek reája: ezért lehet magyarul tanítani másokat.

A másik Új Szellem szerzőnek ismét saját szülöttje, szellemi myrtus-koszorúja. Ismét szellem? kérdi az olvasó. Ez úgy van, mert a mivel nem birunk, azt nem akarva is említjük. — Ha élet, szeszély, gyors dialóg, szóval: elevenség az elsült vígjáték tulajdona; nem győzzük örömest csodálni a szerzőt, mily könnyen meg tudott felelni e nehéz törvénynek. Bár elmésség, kitünő helyheztetés nincs is a darabban, annál több házi kifejezésekkel tündöklik, ezek alatt értsük azon mondásokat, melyeket a napszámosoknál s több efféle természet gyermekeinél hallhatunk. De legnagyobb talentuma van a szerző-

---

[1]) Nátly József műve a Hébe 1825-iki kötetében. — K.

[2]) Az 1824. évi kötetben. — K.

nek, effectust és bizonyos mozgást adni darabjának, mert majd minden jelenés végén verekednek személyei. Ily művészi fogások a fentebbi publikumot bizonyosan elragadják, kivált ha a színjátszó a szerzőnek dicsőségére kötelességét és a játékot valóvá teszi.

E fent érdeklett darabokra az orthologia méltán büszke lehet, kivévén Cebesz tábláját, melyben a szerző csinosabb és józan újítást elfogadott nyelvében mutogatja, hogy ő minden testiséget gyűlölő s mysticismusba merült idegen írókat olvasott s erkölcsi czéljára nézve, bár sötéten indul, nincs érdem nélkül.

IV.

Kenyérmezei diadal.[1])

Ha a *Kenyérmezei Diadal*-t, e vitézi érzékeny játékot szemléljük: lehetetlen nem lelkesedni. Ha régi hősnevek, haza-kiáltások s buzgó óhajtások a jelent hajdanná varázsolhatni, oly nyilván láthatók, ne kivánjuk, hogy az író e tiszta szándék mellett még a drámai regulákra is ügyeljen, a személyeknek charaktert, ebből sarjadó érzést, jelenéseinek összefüggést, lehetőséget, tartalmuk eltéréseinek okát s az egésznek belső és külső életet adjon, szóval: a művészet nem mulandó bélyegét munkájára süsse. Elég az: magyarul ír s a magyar győz s míg a művészet pirulva —

V.

A hét magyar fővezér.[2])

Ki nem örűl, ha a vándorló Thalia papjaitól ama nagy vitézi játékot: *A hét magyar fővezér*-t országszerte láthatja! Mily képzelet uralkodik itt! s szinte oda sújt honszerzőink első korába. Ott állnak a kapitányok felvasalva, mindenféle bőrökkel teli aggatva, köztök a nagy hódító, Árpád. Szólásokból nem vélné az ember, hogy annyi lélek lakozik bennök, csak reczegő fellépésök s Lehel szörnyű kürtje

---

[1]) „Kemény Simon"-t a szinészek 1825-ben Pesten izetlen toldásokkal adták elő. Erre vonatkozik K. felháborodása.

[2]) „A hét magyar kapitányok." Előadták az egyesűlt miskolczi és fehérvári szinésztársaságok Pesten, 1825 őszén. — K.

sejteti velünk a nagy következést. És mily szépen szövi öszve a szerző a hajdant a jelen korral, midőn látjuk, mikép Árpád a tömlöczbe menvén foglyához, hasonló egy huszárkáplárhoz, egy nagy veresbőr pugyillárist veszen elő s felelet helyett néhány sorokat ír. Mely kár, hogy Zalán írója ezt s ehhez hasonló vitézjátékait mostani Rosciusainknak nem vette példányul s Árpádot s Leheljét ily előképek után nem festé: mert jobban tetszenének, mint a komoly erő s a hajdannak egyszerű, de tettel gazdag időképe.

Valóban, literatúránk több ily csodákkal bővelkedik, melyek haladásunk mindannyi csalhatatlan jelei! Az ember olvas, történetet hall, átteszi honába, vagy készet lop s elbérmál: elég ha a magyar vitéz, s a szerelmesek sóhajtoznak, vagy meghalnak, vagy megházasodnak. Minek a vitézt mint embert erejében s gyöngéjében s belső harczaiban festeni? az előitélet hatalmát, az indulat szökéseit, az embert szűk s terjedtebb körében mutatni? minek végre az olvasót vagy nézőt tartalommal terhelni? Egyiránt bajos magasra fellengeni s mélybe szállani — jobb a felületen úszkálni.

VI.

Az írók s a nyelvújítás.

Majd minden olvasóra jut nálunk egy író s versben, prózában szórja elmevirágit. Irigyeink tagadják, hogy az mind virág — elég, hogy van, s boldogok a birtokosok. Ki számlálni tanult, meg tudja olvasni a szótagokat, Simaiban összehangzó szókat lel, s kész a vers. Minek metrum! Minek a szó gyökerét áskálni, a nyelvet csinosítani, azt a tárgyhoz alkalmaztatni? Az szép, a mit könnyen értenek, ha viszont könnyen elfelejtik is. Minek a rövidség? Hisz a jámbor paraszt, kitől ha mindent, legalább a gyökeres magyarságot nem lehet eldisputálni, nem mond alkalmat alkalmatosság helyett, sem győzedelem helyett győzelmet. Maradjunk a szent régiben, ez alapja nemzeti életünknek! — Ily fonák vélemény vezet sok írót; s ők azok, kik durvaságban erőt, hiú sallangokban hazafiságot keresve, a literatúra méltóságát lealacsonyítják, a míveltebb publicumot elidegenítik s a köztünk lakó jövevényeket méltó gúnyra fakasztják.

De nem kevesebbet árt a csupa édességtől elkeseredett fél is, sziszeg, piszeg, vizsgálatlanul körülmetéli a szókat; most franczia, majd német finomsággal a nyelvet természetéből kiveszi, s mit az értelmes búvár alkot, azt vakon s a túlságig utánozva lerontja. Nem a felvett tárgy lelkes kidolgozása, csak új hang fő czélja. Ily példákat mutatnak — — — Itt látunk feszes stanzákat, csigázott sonetteket, melyek ha érzést gerjesztenek, az csak szánakodás a szembeszőkő erőlködésen — —

De ily bátor gyermekek miatt minden újítást megvetni, képtelenség. Rég érzék azt Gyöngyösi s a derék Bessenyei, megmutatták a Berzsenyi második kiadásában álló lelkes értekezés s mind azon jeles férfiak, kik tettel, nem puszta szóval igyekszenek a literatúra előre vitelén. A költő keresi ki a nyelv virágait; szükségeihez képest, de a nyelv természetével egyezőleg teremt, s az ily merészség hathatósban vezet elő, mint a vétkes vagy ízetlen szokás védője, ki, hogy a régit kedvelő sokaságnak tessék, enyésző dicséretért leszáll inkább, mintsem az olvasót magához emelné.

VII.

Visszaélés a nyelvújítással.

A feszességet, erőlködést nem annyira az új nyelv teszi, mint a bitang ideák zavara, a tárgy és képzés hiánya. Ha a törpe egy óriás ruháját ölti fel s mentében botorkál, le-lebukik, oka nem a ruha. Az igazi talentom meggyőz minden nehézséget, félénken nem köttetve egyes gondolathoz, apró czifrához, lelke az egészen csügg; a legforróbb érzemény titkait, a magasb élet jelenéseit követvén, nyelve is tömöttebb, képesebb: de nem tömve semmit sem mondó szép s nem szép új szókkal; s képei világosítók s ha eltér a szokottól, arról számot adhat; ki szabadabb fordúlatit nem érti el magától, jele, nem röpűlhet az író lelkével. Ily munka mélyebb vizsgálatot kiván, de szebben is jutalmaz.

A mit a józan újítás befolyása az újabb korban szűlt, annak érdemét egyedűl a megátalkodott önhittség tagadhatja el egészen. Ha némely hivatlan visszaél vele s a regg koránya pirányától fogva

késő estig minden rend és törvény nélkül fúr-farag s így koholt szókból s Olymp isteneiből szövi üres beszédét: csak azt hirdeti, hogy mind az újítás, mind a költés szelleme tőle messze jár. De ily ferde kinövések mindenütt vannak, csak hogy nálunk ezek űzik a legnagyobb lármát s a publicumot a literatúrától elidegenítik.

VIII.

A kritika szükséges voltáról.

Hogy asszonyaink inkább magyarosodjanak, s a közönség hazai nyelvét inkább pártolja, élelmet kell nekik nyújtanunk; tettel vívnunk, nem hiú sopánkodással az előitélet ellen, mely a magyart most színjátékra, majd ismét nyelvét finomabb társalkodásra alkalmatlannak itéli. Ha a közönség nem oly meleg is, mint lehetne, maguk az írók okai: a sokszori megcsalatás idegenséget szül, midőn az előfizetésnek az olvasás lesz kára. A könyv olyan, mint a szép leány: a szív édesen vonzatik hozzá, mint honja virágához; ha rossz, kettősen sínli veszteségét. A míveltebb rész idegennél keres éleményt s a nemzetiségtől már úgy is gyengén vonzatva, hidegen nyúl a magyar könyvhez, vagy épen megveti. A nagyokat minden bokorban várja egy éneklő, s ők azt tartják, hogy hazai nyelvöket már eléggé becsülik, ha hiszik, mit a hizelkedő reájok tapaszt. A dedicátiót nem nézik dicsőségnek, mert attól, a mi azután következik, dicsőt nem várnak. A többi olvasó, kit helyheztetése távol tart a külföldi izléstől, habár kedveli anyanyelvét, minden készsége mellett, ennyi zavar közt nem vergődhetik fel tisztább izlésre, helyes itéletre; s a lelkesebb író műveiben sem lel gyönyörüséget.

Mind ennek fő oka, hogy nincs *kritika*, mely részrehajlás nélkül, akár kakas, akár kereszt álljon a tornyon, a jót kimutassa, a kezdőt vezesse, a hivatlant a pályától elrettentse: de állandóan szem előtt tartván, hogy midőn más tehetségeit birálja, maga is a józan ész s az igazság birószéke előtt áll.

Hazafiságból valami munkát dicsérni annyi, mint a hazával elhitetni, hogy szebbre, jobbra számot nem tarthat. Vagy oly nyomorúlt állapotra jutánk, hogy minden magyar nyelven írt apróságért

már hálával tartozunk, s ezt torok-tátva hirdetni kötelességünk? Ha literatúránk, nyelvünk minden szépségei mellett, azon fényes ponton nem áll is, melyen a nyugati nemzeteké, vannak mégis férfiaink, kik bárhol is érdemmel megállnának: nem szükség azért minden idétlen versfaragónak tömjént hintenünk. Mi marad az érdemnek, ha a gyöngét is istenítjük? Hány félszeg itélet alatt nyög az igazság! s jaj annak, ki minden véres verítékkel kicsikart hangban fülmilét nem hall! Nincs ember, kinek néha jó gondolatja ne lenne, ezen elsőség teszi őt emberré; de azért nem minden gondolat ért meg a világnak. A művészet többet kiván, a mívelt ember többet vár. A meztelen gondolat faragatlan gyémánt, a művészet adja meg fényét.

Az ember bölcs lehet, de rossz poéta: régi igazság. Ész és képzelem külön dolgok, s ki az utóbbival nem bir, hagyjon fel a költéssel, mert csak hóból rakja alakját, mely a kelő nappal hirtelen enyészik. De legyen bármi nagy a költői tehetség is, ritkán terjed el mégis a művészség minden ágaira. Ki minden szívet elragad éneke bájával, édes andalgásival minden bút elaltat, viszont — például — unalmas drámával ásítani késztet. Itt a kritika visszainti az eltévedtet s elérhető koszorúra mutat. Nem retteg tőle a valódi talentum, csak a gyenge félti kérkedő tollait. Amannak minden észrevétel új utat tör saját vizsgálódásra, eláradt képzelmét egy pontra gyűjti, hogy onnan annál szebben sugározzék ki; ez megakad, s bizonytalan törekedése magától elalszik. Hányszor a kisebb, de a művészség titkaiba avatott, gondolkodó elme gyenge szikrával is a lángésznek szövétneket gyújtott, melynek fényével az ég útját föllelé! Volnának több kimerítő, nem személyt, de nem is puszta szót, hanem dolgot érdeklő birálatink: ha számra nem is, de érdemre több javakkal birnánk.

IX.

Hibás drámák.

Némely írók búzgó sietséggel a literatúrát gazdagítni akarván, munkájoktól belső, de leginkább külső szorgalmukat elvonják s bizonyos hiányt észlelnek, melyet könnyen elkerülhettek volna. Így állnak előttünk némely jambusos drámák: *Ilka, Stibor* s a gondosabb

25*

ugyan, de mégis sok helyütt metrumtalan *Irene*. Ott, kivált *Ilká*-ban, *Stibor*-ban a legszebb kiömléseket a kificzamodott versek elrontják, a nyelvet sértik, mely szakadozva halad. Ilyen *Kemény Simon*, mely a szerző saját vallásaként Erdélyben, egy névtelen, igen lelkes, de a játékszínt nem ismerő hazafinak ily czímű darabjából szakadt — tiszta nyelve s hazafiúi érzései mellett a lágynak egyoldalúsága miatt drámai élettel nem bírt. Ily hibákat a kritika nem hallgathat el, mert a költő szorgalmát a nyelv méltósága kivánja. Így a darabok belső alkotása is csekély figyelemmel történt; ezt *Szécsi Mária* még inkább bizonyítja. Itt a sok szép mondást a scénák szerencsétlen összeszövése s nem eléggé nyilvánosított, hirtelen cselekedetek hasztalanná teszik. Sándor a darabban búsúlgat és semmi dolga nincsen. Valami szerelmest láthatunk az ablakon ki- és bejárni, de hogy szörnyű ugrással egy egész osztály, sereg az ablakon becsúsznék: már ez oly licentia poetica, melyre maga Thalia, bár sok mindenfélét láta, mégis elsötétűl. Így *Az emberszivnek örvényei*-ben Kálmán characterét sem igazolhatjuk. Azonban e darabokat bővebb vizsgálatra fenntartjuk.

X.

A józan kritika.

A literatúra egyedül a lélek szabad honja, oda semmi mellékes út nem vezet, csak a tehetség. Itt se arisztokratia, se diktátor fel nem állhat, s ha valaki magát ez utóbbinak képzeli, mennydöröghet ugyan rövid ideig ingó tetőjén, de utóbb kaczaj közt leperdűl. Kritika a művészet theoriájából sarjadó észrevétel, személyt nem ismer, csak a munkát: ezáltal tanúlja a közönség s a lelkesebb író is tisztelni. Ezt azonban némely elkényeztetett író megbántásnak tartja és jaj a szegény recensensnek, ha a dicséret tengerébe egy csepp vád esik: még öregapjának életét is kifürkészi, hogy valami, épen a fődologhoz nem tartozó gáncscsal önszülöttjének hibáit eltakarja; pedig hiában, mit a jelen elhallgat, azt az idő annál keményebben kimondja.

Az oktalan vagy szenvedelemtől vezetett kritikus, ki csekélységet vadász, de a jót elhallgatja s önfitogtatásán edzi elméjét: oly kritikus soká nem vakíthat, mert vagy tudatlansága, vagy keresett

sophismák mindjárt elárulják s csak olyan, mint rossz töltés a fegyverben: a czél fenn áll s az elsütő sértődik.

A józan kritika az érdem védője; koszorút oly könnyen nem osztogat, de a tiszta törekedést szerényen megismeri; csak az elbizottra, ki mindent megvet, ki látkörét túlhagyja vagy külön pályát választ, ki büszke erőszakkal a jobbat fitymálva lép fel a mezőre, arra méltó, hogy ostorát emelje. Mely literatúrában ily kritika mély gyökeret verhet, ott nem fog minden hivatlan, kevély hánykódással dicsőséget osztogatni s a csendes érdemen paczkázni.

Recensenseink igen készek a dicséretre s ez által nem ritkán szenved az igazság s a buzgónak, kinek a megismerés legszebb bére, jutalma ez által megcsonkul. Így látjuk a Tudományos Gyüjteményben habozni a derék jelentőt, midőn Aurorától és Hébéről véleményét adja — mindenik félnek eleget akar tenni s csak ezen kedvezésnek lehet tulajdonítani, hogy *Cserhalom*-ban, ott hol érzés, erő, lágyság, szép nyelv, keleti hévség, a kellem, művészi alkotás literatúránk egyik remekeként számlál; hogy ott, hol annyi szépség egyesülve látszik; hogy ott csak egy diphtongust talált.

Elvégre csak azt jegyezzük még fel, habár literatúránk napja csak most kezd is haladni — mienk az idő és a gyönyörű nyelv díszleni fog, csak magunk akarjuk. Bár minden magyar a *Felső-Magyarországi Minerva* e szavait szívmélyébe ásná: „Olvadjunk össze, hogy el ne olvadjunk." A művészettel frigyben hintsünk virágokat a hazának. Ezek nem lesznek mulandók, még a romladékból is édes illattal néznek a késő időkbe, hirdetve, hogy éltünk és küzdöttünk. Irjunk, hazafiak! így szól Horvát István, történetünk s nyelvünk tisztelt búvárja. Irjunk, de úgy, hogy a kritikát kiálljuk!

HŐS FERCSI.

(1828.)

Ébredj, lantom, édessége a termetes fülnek. Hőskor juta néked, lökd vissza sugárit!

Óh puffadt csillag, hajdús polgármestere az égnek, mért reszketsz a kárpit lyukain által? Fercsit nézed, a köpczöst? Ott nyújtózik ő, ajkai közt szortyolgó pipájával, már utolsót pislogva az éjben. Előtte a nem-fizetett kappan váza, s üressége miatt haragosan feldöntött kulacs. Már alszik. Bájosan zeng hortyalma ősteremében.

„Van zivatar és pusztítás és inség és nyomás. És te többet ásítasz, mint szólsz, többet eszel, mint gondolkodol, többet alszol, mint élsz, protestálsz, de semmit sem tészesz, elfajult csöppje véremnek! Fel! nézz le! Ime a zsomporos telek szélén áll Imrus, a kecskeszemű szomszéd; s elárkolja határod. Űzd el sergét, a cséppel erőset; s ha megvernek, tűrd a honi szokásért.“

Felpillant Fercsi, jobb fülét érezvén húzatni magosra; s előtte áll az őslélek; arcza fehér, pajzsa várkapu, dolmánygombja halálfő s éktelen bajúsza hegyétől ömlik a kőpor. Ilyen volt ő, szava lassú, dörmögő, vastag.

Mi kerget ki a sírból, lelke nagyapámnak? A falon lógtál, mázolva szörnyű ecsettől. Fülemet kínozni mért szállsz le a mélyre? Tán adós maradtál itt alant, s a bús maradék nem váltа ki téged? Így Fercsi három kereszttel.

„Kores unoka! A vitéz karddal fizeti meg a pénzt.“ — Ezzel lekapja fejét s úgy csapja az asztalnak alája, hogy szinte megrendül

a téglátlan őslak. — „Én valék szerződ, vettem czímet és telket: és te nem érzed, általa mit birsz!“

Mért szakasztád le fejed? kérdé rettegve az ifjú.

„Mert most tűzben vagyok. Akkor pedig fő nélkül szoktam beszélni. De elég. Menj és ugrasd szét az ásó vitézeket immár. Majd bátrabban pipálhatsz, votumodat drágábban adandod; a bocskoros tábor bajt keresvéje elűztén. Hol fegyvereid, hajdan a tusában villámlók?“

Ah, konyhakés kardom, dárdám seprőnyél, pánczélom használta kovács s pajzsom öblét teknőként lúgozza a szépnem, mosófa kezében.

„Végy bunkót és lármázz, ha nemesi kardod eladtad.“ Így a lélek. Visszaszegzi ismétlen fejét; Fercsire fújong éktelen szuszval. „Nesze bátorság,“ mond: s eltűn azonnal. Fercsi feláll. Nem szól, de a hősiség látszik már zuzmara képén. A mezőnek indul lelkének bizodalmában. Őt követi Jancsi kocsis és agg Débora, a bő zengésű konyhakirályné.

Ott Imrus. Komolyan nógatja embereit, áskálni a szomszédos telket, mely Fercsinek jutott kínos osztályban. Mellette tündérkedik egyetlen leánya, a vékony tagú Jutka; szeme nagy, lába nagy, szája nagy, ő maga is nagy.

Előrobog Fercsi. Elrikkantja magát és Débora háta megett százszorozva visszalövi hangját. Folyong a zaj. Erőt merít Imrus, nem kimélve az ilyen amolyant. Szózatok után döbbennek a felek, s hajaik fel-felmerednek. Tettre kelnek. Hős Fercsi bunkója suhog a légben. Szélnek véli azt a mosolygó juhász paripája s esőt jövendöl. Fercsi suhog; de az ő hátán is az ütlegek özöne csattog. Megfordul a nehezen mozgó, tudvája: jókor futni nem szégyen a hősnek.

Óh édes emléke a multnak, a csatának kék foltjai mellett!

Diadalmasan áll Imrus az árkon. Fercsi keblében új harag szivárog; lelke szőnyegén feltünnek ősei; melyre visszakiált, és elszánva pört említ — mint az igaz honfihoz illik.

„Elég, atyám! és te nyugodjál meg, ura a zsomporos teleknek. Fáj lelkem, ha viharba látok kelni rokonvért.“ Így Jutka, a bé-

két ölelő szűz. Ámúlva pillant rá Fercsi: s bár háta sajog, szíve érzi, mi a szép. Hűlnek a lángok. Maga Imrus szünteti a dölyfét; és sok hmgetés után frigygyé válik a rettenetes baj.

Óh dicsőült kobzom, bájosan zengő, mint az árvizű próza! Mondd el az üdvnapot, a gyors szerelemtől okozottat.

A két szív összecsapódott. Ezen épült a frigyes eskü. Imrus szelidűltében könnyei mellett egy pár ökörrel toldotta meg az atyai áldást. Jönnek a vendégek. Több rázó kocsi rakva czigánynyal. Füstös alakkal beültek azok, húzni a nótát, a fülnek keservest. Vezérli pedig a hangot a fehér fogú rajkó; sötét arcza kinyomja, ha mit elmulasztna vonója. Mellette sípol purdéja, a barna tarisznyás. Belépnek a nászok is, rímet harsogva előttök a vőfél. Utánok a boldog pár. Hős Fercsi mentéjét lógatja panyókán, és dohánytartalmú zacskója verdesi térdét. Volt pedig zsinórral elhintve nadrágja és a sárga csizmán piroslott kivarrva egy lobogó szív. Jobbján, mint búcsúzászló, leng a menyasszony. Hattornyos párta fején, kirakva vörös üveggel; mellette százlevelű rózsából koszorúja égett. Magas ő és lábán a piros stekli fenségét emeli inkább. A sort követi a nemzetes kántor. Nagy sok tudománya mély redőket vésett homloka bérczén; és a bibircsós orr nyilván mutatja, mi mélyen turkál az életben, szint a kancsóban. Ha ő köhent, nagy gondolat lebben el akkor.

Az agyaggal padlatozott terem közepén állt az abrosztalan asztal. Leülnek. Ám édesen vonzó a töpörtyűs kása, a sódar s a bájkellemű lúdczomb, s ezt nyájasan kenyérre engyengeti Jutka. Megkínálja az érdemes kántort. De magosban jár ennek elméje, szellemén a domború, csikóbőrös kulacsnak. Csak ahhoz hajol és felölelve, háromszor köszönt Fercsire, hosszan és mélyen. Őt követi a lakzi. Vitéz Fercsi tudván, mily hős, mily győzhetetlen ő ebben, már ajkai tátongnak a nyilást befogadni íziben, midőn az őslélek kidugja a fejét az öblös edényből s imigy szól: Oh vérem csöppje, a hősiség mi ferde tusára vezérlett! Megvert Imrus ugyan, de te jobban tenmagad a deli szűzzel. Én most e csipős elemben eloszlom; nem látsz soha többé." — Döbben Fercsi. Hol Jutkára pislog, hol a vőfélre, a szemre tüzesbre, ki csirkesarkantyút tör, hölgyével

enyelgve. Néz Fercsi. Gondjában a zúza megakad torkán. Azt letolni a kulacshoz kap; s nagy hirtelen a lelket beiszsza magába. Az alatt nőttön nő a zaj. Harsány éljent riadoznak a nászok; a köz öröm tántorgó lejtésre csapong már. Jutka nagy méltósággal tipeg a körben. Egyszer fel is szökik és szökésében az asztal alá kaszálja az érdemes kántort, ki épen az állhatatosságról tudós mondásokat ejte.

Így folyt a menyekző, míg a hajnal piroslék az ablakon által. A vendégek eltelve gyönyörrel, szerte kerengnek. Csak Jutka sóhajt. A pacsirta felel, de nem a mámoros Fercsi. Neki a lakoma fejébe szállt és nem a szívébe. Hasztalan költi a hölgy. Alvása vas, bár teteme gyönge. Elvégre kifejlik az álom öléből; minekutána két sajtár víz permetez arczán. Ezt rendelte pedig a bölcs kántor, a természet titkát meglesve gyakorta. Fercsi nyújtózva szorítja kebléhez deli hölgyét; s lőcs tartotta oldalak közt elvitte ősi lakába.

Ott agg Débora duzzogva fogadta. Sínli a kormányt, melyet eddig forgata hangos ajakkal. Bandzsán nézi Jutkát állani a polczon, a meg nem meszelt tűzhelynek megette, mint szedi rendbe a fedők s a mázos fazekak számát.

Óh boldog idő! Mi szebb a házasság legelső évszakaszánál? Nyájaskodva sürög akkor a nő férje körül; s nem vág sebet patkója még az uradalmi papucsnak. Jutka is oly jó volt, oly meleg, mint télen a szőrben sürü bunda.

Mért recsegsz, lantom, mintha zokognál?! Hát nincs állandó szerencse a nap alatt? Nincs. Im küszöbön a balsors. Koczog immár. Irtózzál, szív! megráz énekem mostan.

Vasárnap vala. A nő éktelen gombóczczal kivánta meglepni a kedvest, a ki tizenkettővel megbirkózott hősi erőben. Virágos tálban gőzölnek azok már. Fercsi mosolyg; Fercsi tűrődzik. Jutka is nagyszépen széttagol egyet. S egek! . . . a mint metszi, egy levélke ötlik szemébe. A nő pirul; Fercsi meghökken; s az őslélek szava villan eszébe.

Honnan e levél, óh nő? Hitszegés gombóczba leplezve! Ijedelmed vádol. Tán küldi a lángszemü vőfél? Olvasná; de a betű felmulja tudását. Jutka soká hallgat. Végre kitör a fergeteges nyelv; s a méltatlan gyanút visszaveri fontos okokkal. Irtózatos a dulongás.

Mindenik szemében a harag tüze lángol. Ekkor belép az érdemes kántor. Látogatóba jött ő s tusára érkezék. Mindenik ostromlá fülét vádló igékkel. Fercsi írást nyújt neki. Jutka gombóczot. S im a bölcs rést nyit a titkon. Ez írás nem levél, nem valami szerelmi sóhaj; de egy vándordeák poggyászlajstroma volt csak. Találta pedig azt Débora, a boszuálló; s oda dugta, a hű szerelmet lerontani vágyván. Fercsi szepeg. Ám a nő szíve hideg már. A harag, fájdalommal vegyest, elölte verését. Mire harmadnap lebukott, sírba éneklé a lágy érzetűt az érdemes kántor. Torja után Fercsi táborba iramlék. S ha el nem szaladt, mint hős végezte világát.

Hallgass, kobzom! Fenn ragyog a csillag; lenn a hír s a dicsőség. Ez béred, míg a sajt-áros akarja.

OGUZ KÖNYVE.

Atyáink szavai.

(Keleti közmondások.)

Egy vagyok az éneklők közűl, ki messze járván, atyáink szavait Oguztól örökségűl átvettem. Halljátok a bölcseséget közmondásokban s éljetek vele.

Tégy jót s vesd a tengerbe, tovább ne gondolj, ha meg nem ismeri a hal, megismeri a teremtő.

Tégy jót annak idejében, gyújts gyertyát, míg sötét van.

Tudósok, kik nem tesznek, esőt megtagadó felhők.

5. Szemérmetlen asszonyok sótalan étkek.

Zabolátlan ifjak fedetlen házak.

Szegény, türelem nélkül, olajtalan lámpa.

Kar nélkűl a lándzsás, nincs haszna fegyverednek, a czélt nem találhatod, ha felsőbb erő nem segít.

Erős ellen nem használ gyöngének haragja, óvd azért magad, megtámadni az ércz bálványokat.

10. Csókold a kezet, melyet levágni nem tudsz.

Lovasé a ló, a kard azé, ki forgatni tudja.

Trónus a győzőé, a leány azé, ki ágyába vezeti.

Ha tetőkön akarsz járni, tanúlj elébb mászni.

Nem parancsol az a népnek, ki maga nem engedelmeskedett.

15. Te úr vagy, én is úr vagyok, ki vakarja a lovat?

Uraság vagy halál, nincs más választás.

Sas leng fejed körűl, kánya ha meghalsz.

Mindaddig remélsz, míg a halál meglep.
Ki magának tanácsol, előllátja magát tükrében; ki barátival tanácskozik, két tükör közt hátát is látja.
20. Ha oroszlánon nyargalsz, tarts a körmétől.
Ha uralkodó vagy, vigyázz a tanácsosokra.
Közel tartsd kutyádat, ha farkasnál vendég vagy.
A bárány porát szereti a farkas.
A porban nem látni, mi a szamár vagy ló.
25. Inkább halált, mint szükséget.
Inkább tüzet, mintsem szégyent.
Inkább boszút, mintsem lánczot.
Inkább kardot, mint megvetést.
Főre való a korona, lábra a békó.
30. A szabad trónusát rabok hordozzák.
Hegy hegyen megállhat, soha egy trónus a másikon.
Egy kézbe két tök be nem fér.
Két uralkodót egy ország nem szenved.
Egy sírban megfér kettő, ritkán egy házban.
35. Két oroszlánnak egy erdő nem elég.
Királyok az isten árnyéki, királyok árnyéki a vitézek.
A hal fejénél kezd rothadni.
Rothadástól megment a só; de ha romlott, hamúként az ajtón kivetik.
Az udvari szél némelynek Zephyr, másoknak Samum.
40. Királyok palotái szükségben a népek tárháza.
A királynak szava király a szók között.
A kilőtt nyíl s a szó soha vissza nem fordúl.
Egy nyíllal két madarat nem lőhetsz.
Állatot kantárnál, embert szavánál fogják.
45. Ha kiejted a szót, az leszen urad.
Légy ura nyelvednek, légy rabja szavadnak.
A láb inkább megjobbítja a botlást, de a nyelv sohasem.
Inkább lándzsától sebet, mint a rossz nyelvtől.
Nyilt szívben lakik a butának nyelve, de a bölcsnek nyelve bezárt szívben lakik.

50. Legjobb a rövid s meghatározott szó; férfias legyen hangja, de tiszta, szűzi értelme.

Mindegy, ki szól; arra ügyelj, mit szól.

Takard mész közé portékádat, ha a sárba veted.

Ha butákkal társalkodsz, ne kiméld a hizelkedő szót.

Üresen ne menj vásárra.

55. Népnek s butának titkot ne beszélj, ne ott, hol a baglyok csevegnek.

Balgatag, ki szóval haragszik.

Harcz próbája a vitéznek, harag a bölcsnek.

Hol vad nincs, tartsd kötélen kutyádat.

Ezüst a folyó beszéd, de hallgatás arany.

60. A férfi nagyságát szív és nyelv mutatja.

Az igaz férfi kőből teremt kenyeret magának.

Az épület-köveket az úton nem hagyják.

A férfiérdem változásoknál tűnik fel.

Ha a forrás elapad, akkor van érdeme a`víznek.

65. Annyiféle az ember, mint bányákban a kövek, arany, ezüst, de többnyire keverék.

Ki jót a rossztól választani nem tudja, olvasd a marhák közé.

Bolond, ki azt mondja: minden ember egyenlő.

Oszlop és oszlop között vagyon mindig különbség.

Szépen fénylik a hold, de szebben a nap.

70. Nem mind arany, a mi fénylik; arany nem rozsdásul.

Szegek tartják a patkót s a patkó a lovat, ló tartja az embert, ember az országot.

Ha magasra vágyol, szállj előbb a mélybe.

Mélyen fekszik az arany, tengerfenéken a gyöngy; szállj alá hozzájok, ha bírni akarod.

Ne kérkedj aranyoddal és születéseddel, de azzal, a mit tudsz.

75. Tudatlanság a szamár örökje.

Ha tudomány nem volna, barommá válnék az ember.

A tudatlant ismeri a tudós, mert maga is az volt; de tudatlan nem ismeri őt, mert tudós nem volt.

A bölcs véleménye több, mint a tudatlan mondása.
Minden tudásnak tökélye a béke és szerénység.
80. Az író érdemét könyvei mutatják.
A jó könyv többször legjobb társaság.
Könyvek a butának annyit használnak, mint metszetteknek az asszony.
A bölcseség magának kíván házat, mint a menyasszony.
Szépség lelke az asszonynak, lélek férfi szépsége.
85. Arany ékesíti az asszonyt, tudomány a férfit.
Szerelmes és szülő asszonyok legjobbak.
Menj hóban és tedd láthatatlanná nyomodat.
Szerelem, mosusz és arany nem maradnak elrejtve.
Szerelem és gyűlölség elörökösűlnek.
90. Szívtől szívhez bizonyos az út.
Köd borong a hegyen, félelem a szerelmesek szíve körül.
Elválás fele a halálnak, a levelek fél élemények.
Az úr átkozza a férfias asszonyt és az asszonyos férfit.
Ne végy özvegyet, inkább gyümölcstelen leányt.
95. Végy jó szüléktől, ha mindjárt meztelen fekszik az utczán.
Ha éhség szegénységgel párosul, koldusokat nemz.
. . . .
Tevének nem teher a háta.
Ne köpj a pohárba, melyből ittál.
100. Zárd be szemeidet a kisértő szépek előtt.
Légy ura az asszonynak, különben ő uralkodik rajtad.
Atyák erkölcse legszebb örökje a gyermekeknek.
Ki hibátlan barátot keres, meg nem találja.
Ha barátod csupa méz, ne zárd öledbe.
105. Új portéka, régi barát legjobbak.
Jobb nyilvánvaló ellenség alattomos barátnál.
Légy kemény, mint vas, ellenségedhez, mint viasz, barátodhoz.
Jaj azon páholynak, hol az egér s macska barátok.
Macskák elmentek, kutyák jöttek helyökbe.
110. Ha a szamár meghal, menyekzősködnek a kutyák.
Vizet hordani híják menyekzőre a buta szamarat.

Egyél a mézből, ne gondolj a méhekkel.
Tűrd a magad baját, ne gondolj a máséval.
Ne piszkáld a tüzet, a heves elmét ne ingereld.
115. Ha ütni akarsz, végy kalapácsot előbb, aztán furkót.
A hegy nem találkozik, de ember emberrel.
Sokat adunk nincsből, keveset a szívből.
Jobb a felső kéz, mely ad, mint az alsó, mely vesz.
Ha üresen jösz az ajtóhoz, azt mondják: alszik az úr.
120. Ha ajándékot hozasz, azt mondják: tessék.
Ki az arany érdemét nem ismeri, adjon kamatra.
Ne nézz a fekete képre, mely fehér ezüstöt ajánl.
A víz nem oltja el a tüzet kohában.
Csak a kemény aczél csalja ki a szikrát.
125. Az alacsony téren a domb is hegynek tartja magát.
Alacsonyan repülő madarak magasan fészkelnek.
Légy hasonló a csillaghoz: a legmagasb legalul fénylik a folyón.
Ne légy mint a füst: magasra menő s mégis semmi.
Ha Isten a hangyát megrontani akarja, szárnyat ad néki.
130. A pávát és a galambot ne zárd el egy kalitkába.
A kevélységgel nem fér meg a szelid barátság.
Felül ég a gyertya, de alatta sötét van.
Ha a gyémánt oly közönséges volna, mint a tűzkő, leszállna becse.
Önnön hazájában is idegen a szegény.
135. Idegen földön is otthon van a gazdag.
Ha a gazdag ruhát vesz, szerencsét kivánnak neki az emberek; vesz a szegény ruhát, azt kérdik: honnan?
Jobb ma egy tojás, mint holnap egy tyúk.
Jobb egy borjú magadnak, mint közösen egy tehén.
Ha fejedet védeni akarod, ne vond ki lábad a sorompóból.
140. Légy megelégedve és szabad, a sokat kivánó meg van büntetve.
Szabad a rab, ha megelégedett; rab a szabad, ha fösvény.
Sokat kívánj, kevéssel elégedj.
Czélját eléri, ki szándékát elrejti.
Mesd magad szőlődet és ne vádolj mást.

145. Legjobb, ha magad vakarod fejedet.
Ha az emberek mind okosak volnának, kihalna a világ.
Mit az ember kíván, ritkán teljesedik.
Máskép fúj a szél, mint a hajók kivánják.
Nagy hajók a tengert keresik, kicsinyek az öblét.
150. Gondatlan elnyugszol, a szerencsétlenség felkölt.
Terhes az éj sokféle bajokkal.
Mindig nagyobb a lárma messziről.
Lassan jön a szerencse, ugrál a szerencsétlenség.
Ne felejtsd el a halált: ő téged el nem felejt.
155. Ne szomorkodjál, ha a szerencse ellened dolgozik, mert mindig a jobbakon edzi fulánkját.
Nézd a tengert; a fa felül úszik és elnyeli a gyöngyöt.
Sok csillag ragyog, csak a nap és hold sötétednek.
Az emberek tanácskoznak, az úr határozza meg.
Ha előre mégy, szembe szállsz sorsoddal, ha vissza, háttal ütközöl belé.
160. A hegyeket is átlépi a sors.
Ha nem történik, mint akarod, a történtet akard.
A sors nyila ellen csak türelem pánczéla használ.
Az irigynek vess türelmet elébe és meghal, mert a tűz magát leginkább emészti.
Ki fürdőbe megy, készűljön izzadni.
165. A birkák számától egy mészáros sem ijed meg.
A kutyaugatás nem tartja fel a bátor utazót.
Menj a tyúkokkal aludni s kelj fel a kakassal.
Neveld fel a varjút, kivágja szemedet.
Ha vak vakot vezet, mindketten az árokba dőlnek.
170. Nem minden lát, kinek szeme van.
A sülyedt kocsinak sok útmutatója van.
Válaszsz okost segédnek, akkor nem kell tanítgatnod.
Előbb étket, aztán szót: úgy kívánja a házi barátság.
Halat a tengerben, madarat a levegőben eladni bolondság.
175. Mely víz lecsordul a malomkerékről, megveti a molnár.
Ne légy közönséges, mint a só s ne oly ritka, mint aranypor.

Becsülj mindent jobban meg, mint érdemli.
A sántával sántits, a vakkal zárd be szemedet.
A dolog mivoltja pillantatban vagyon kifőzve.
180. Legjobb a középúton dolgozni.
Szó szót követ: mindennek vagyon kezdete.
Ki varjút választ vezetőnek, dögre talál.
Kövesd a baglyot: omladékra találsz.
Édes a világ annak, ki nem ismeri, keserű a tapasztaltnak.
185. Kerűld a világot; először mézet ad, aztán mérget.
Az ember léte álom, a halál felkölti abból.
Az ember phantom, mely a bölcső és sír között szédeleg.
A mondások Istentől jönnek, hogy az emberek reájok emlékezzenek.

JEGYZETEK.

19. lap 25. sor : Scisne latine, puer? = tudsz-e latinul, fiú?

19. lap 27. sor : Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter = tudásod semmit sem ér, ha más nem tud róla.

201. lap 24. sor : 9-na huius = e hó kilenczedikén.

203. lap 2. sor : Poeta ex officio = költő kötelességből.

222. lap 9. sor : Pictus masculus = festett báb.

227. lap 15. sor : In facie loci = a hely szinén.

228. lap 3. sor : Cordicitus = szívből.

230. lap 26. sor : Appendix = függelék.

234. lap 9. sor : Sapienti sat = az okosnak elég.

324. lap 29. sor : Noli me tangere = ne nyúlj hozzám.

337. lap 18. sor : Hosti manu nocere, non lingua licet = az ellenségben csak kézzel szabad kárt tenni, nyelvvel nem.

338. lap 8. sor : Difficile est tristi fingere mente iocum = nehéz dolog szomorú lélekkel tréfát csinálni.

338. lap 27. sor : Tempora mutantur = az idők változnak.

339. lap. 22. sor : O tempora, o mores = ó idők, ó erkölcsök.

340. lap 3. sor : Non multum cures venturi tempora fati = ne gondolj sokat jövendő sorsodra.

341. lap 12. sor : Vincere quum possis, interdum cede sodali = ha győzhetnél is, engedj néha a társadnak.

341, lap 34. sor : Oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi = szomorú a vígat, víg a szomorút nem szereti.

26*

343. lap 20. sor: Heu, patior telis vulnera facta meis = ó jaj, a magamütötte sebeket viselem.

345. lap 1. sor: Flectitur iratus voce rogante deus = a kérő szó megindítja a haragos Istent.

345. lap 9. sor: Quod non didici, sane nescire fateri = a mit nem tanultam, azt be kell vallanom, nem tudom.

347. lap 6. sor: Post nobila Phoebus = borúra derű.

KÉPEK JEGYZÉKE.

TARTALOM.

LESZIK K. KÖNYVKÖTŐ BUDAPEST